

بڻجھ کورنی او ٽولنھ

پوهاند رازقي نړيوال

۱۳۹۴ لمريز کال

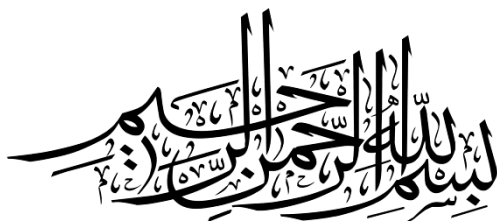
Ketabton.com

بڻجھ، ڪورني-او ٽولنه

پوهاند رازقي نريوال

۱۳۹۴ ل کال

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم:	بښځه، کورنۍ او ټولنه
ليکوال:	پوهاند رازقي نړيوال
خپرونډی:	د افغانستان ملي تحريک، فرهنگي خانګه
وېبپاڼه:	www.melitahrik.com
کمپوزګر:	عبدالواسع تره خېل
ډيزاينګر:	ضياء ساپی
پښتۍ ډيزاين:	فياض حميد
چاپشمبر:	۱۰۰۰ ټوکه
چاپکال:	۱۳۹۴ ل کال / ۲۰۱۵ م
د تحريک د خپرونو لړ:	(۳۵)

يادونه: د چاپ حقوق له ملي تحريک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسوليت ليکوال پورې اړه لري.

لړلیک

مخ	عنوان	گڼه
	تقریظ	۱
۱	سریزه	۲
۵	د مورد گرانښت په وړاندې دهغې درنښت	۳
۷	د مورد حقوقو درناوی اسلامي فریضه ده	۴
۹	د کورني تاوتریخوالي یو لامل د نه رضایت و دونه دی	۵
۱۱	د ښځو په وړاندې تاوتریخوالی اوسنی نه، بلکې پخوانی- پدېده ده	۶
۱۴	د مېړه او ښځې متقابل ټوره پېژندنه	۷
۱۹	د ښځو په مقابل کې د تاوتریخوالی د څرنگوالی بررسی	۸
۲۵	د سواد له نعمت څخه زموږ د ټولنې د ښځینه قشر بې برخې توب	۹
۲۷	د ښځې په ژوند کې د سولې اغیزمنتوب	۱۰
۳۰	په هرات کې په نشه ایزو توکو د ښځو روږدیتوب	۱۱
۳۳	په افغانستان کې پر ښځو د تاوتریخوالي بعدونه او رقمونه	۱۲
۳۸	د هېواد په یو لړ سیمو کې په ښځو د ډول ډول تاوتریخوالي خو بېلگې	۱۳
۴۱	په غزنیو کلیو (بانډو) کې د ښځو د ژوندانه د ښه والی چارې	۱۴
۴۵	د خپلواکۍ د بېرته اخیستلو په جگړو کې د افغاني میرمنو ویاړلې ونډه	۱۵
۴۸	د امیدواری په وخت کې د ښځو خواږه	۱۶
۵۱	د مارچ اتمه د ښځو د نړیوال پیوستون ورځ	۱۷
۵۲	د کورنۍ په اقتصاد کې د ښځو ونډه	۱۸
۵۴	د واده یو شمېر ناوړه دودونه	۱۹

۵۷	مورد پوهانو له نظره	۲۰
۵۹	په لویه جرگه کې د ښځو ونډه	۲۱
۶۲	د انتخاباتو په پروسه کې د ښځو ونډه	۲۲
۶۴	په لویه جرگه کې د ښځینه استازو ویاړلی گډون	۲۳
۶۶	ښځه او ټولنه	۲۴
۶۹	په کورني ژوند کې په سهوی قانع کېدل	۲۵
۷۰	د امیدوارو میرمنو په عضویت کې د © ویتامین کمښت	۲۶
۷۲	ښځه او عصبانیت	۲۷
۷۴	ښځه د عالمانو له نظره	۲۸
۷۵	د نړۍ دود پر درېمه برخه پندې ښځې دی	۲۹
۷۶	په تخار کې ښځې د زور زیاتي په لمبو کې	۳۰
۷۹	د مور عاطفې مقام	۳۱
۸۲	په هرات کې د یوې نجلی وژنه	۳۲
۸۳	په هېواد کې د ښځې د لوړ مقام نمانځنه	۳۳
۸۶	په بشري ټولنو کې د ښځو ځلانده ونډه	۳۴
۸۹	په بشري تاریخ کې د ښځو د قهرمانانه مبارزو ځلانده بېلگه	۳۵
۹۰	د ښځې اجتماعي مقام	۳۶
۹۲	په راتلونکو انتخاباتو کې د زموږ د ټولنې د ښځو ونډه	۳۷
۹۴	د تاریخ د پاڼو په هیندارو کې د ښځو ټولنیزو ونډه	۳۸
۹۷	د ځان وژنې لاملونه او ډولونه	۳۹
۹۹	د ښځو او نارینه عاطفې مسایل	۴۰
۱۰۰	مورد ټولنې او حماسو جوړونکې	۴۱
۱۰۳	ښځه او دسترخوان	۴۲
۱۰۵	هوبیياره ښځه	۴۳
۱۰۸	ښځه د مېړه د شخصیت بشپړونکې	۴۴
۱۱۱	مقام مادر از نگاه دين مقدس اسلام	۴۵
۱۱۲	د ښځو اقتصادي خپلواکي	۴۶
۱۱۵	د مېړه او ښځې د گډ ژوند د بري راز	۴۷

۱۱۷	د نارینه له خوا پر ښځو، او د ښځو له خوا پر ښځو تاوتریخوالی	۴۸
۱۲۱	په افغانستان کې پر ښځو تاوتریخوالی، د یوې لویې زیان رسوونکې پدې پدې په توګه	۴۹
۱۲۳	پر ښځو تاوتریخوالی یوه ناولې عمومي پدېده	۵۰
۱۲۶	د مور ملکوتي مقام	۵۱
۱۲۸	د ناموسي وژنو او جنسي تېريو د لاملونو برسي	۵۲
۱۳۴	پر ښځو د جنسي تېري یو ډېر زړه یوړونکی شکل	۵۳
۱۳۷	د کورنۍ د سالمې فضا په تامین کې د ښځې ونډه	۵۴
۱۳۹	ښځې او سوالګري	۵۵
۱۴۱	د افغانستان په اساسي قانون کې د ښځو حقونه	۵۶
۱۴۵	په ښځینه پښتو لنډیو کې دهغوئ ځینې حماسې او رزمي بېلګې	۵۷
۱۵۰	زموږ د ټولنې د ښځو د حقونو د نقضولو په اړه د بېلګې په توګه څو پېښې	۵۸
۱۵۸	ښځې او رواني ناروغۍ	۵۹
۱۶۴	د نورستان د ښځو د ژوند ځورونکي حالت د یو رپوټ په حاشیه کې	۶۰
۱۶۶	په ټولنیز ژوند کې د ښځینه قشر فعاله ونډه	۶۱
۱۶۷	په کورنۍ کې د تند خوږي د شتون علتونه	۶۲
۱۶۸	د هلکانو زیربونه سخته ده	۶۳
۱۶۹	دوه احساسه	۶۴
۱۷۱	کورني اقتصاد د کور د ښځې د چلند پورې اړه لري	۶۵
۱۷۳	میرمنو ته نه ښایي چې په بې فرصته توګه	۶۶
۱۷۸	د ښځو پر خلاف غوسه او تند خوږي	۶۷
۱۷۹	د مور او پلار ترمنځه غیر منطقي دخالت	۶۸
۱۸۰	له کورنۍ سره په ګډه خواړه خوړل	۶۹
۱۸۲	ښځه په پښتو لنډیو کې	۷۰

۱۸۴	پرېښځو باندې تاوتریخوالی	۷۱
۱۸۹	د کورني ژوند رمزونه	۷۲
۱۹۴	د کونړ په ولایت کې د ښځو په وړاندې تاوتریخوالی	۷۳
۱۹۷	تپل شو مینې	۷۴
۱۹۸	سلیقه	۷۵
۲۰۰	ښځه یا د طبیعت یو نازولی او غښتلی مخلوق	۷۶
۲۰۴	په افغانستان کې د ښځو رواني ستونزې	۷۷
۲۰۸	مور په کلیو کې	۷۸
۲۱۱	د ماندینې نقش د مېړه د شخصیت په ټکون کې	۷۹
۲۱۴	د ښځو د نړیوالې ورځې د را رسېدلو په ویاړ	۸۰
۲۱۵	خسونت که وحشت	۸۱
۲۱۸	د بنولۍ حساسیت	۸۲
۲۲۲	د کوچیانو د ژوند یو کوچنی انځور	۸۳
۲۲۴	پر ښځو د تاوتریخوالی د کرکجنې پدېدې له منځه وړل مهم ضرورت دی	۸۴
۲۲۸	مورد ستایل کېدو او نمانځل کېدو وړ انسان	۸۵
۲۳۰	زموږ ټولنه او بشري حقوق	۸۶

د تحريك يادښت

د افغانستان ملي تحريك د (۱۳۹۳ ل) كال په پيل كې له خپلو گرانو هېوادوالو سره ژمنه كړې وه چې د دې كال په بهير كې به (شل عنوانونه) بېلا بېل ديني، علمي، ادبي او ټولنيز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې كوي. ملي تحريك دا ژمنه د ياد كابل د كب پر (۲۸) مه نېټه پوره او د يوې پرتمينې غونډې په ترڅ كې يې شل عنوانونه علمي اثار هېوادوالو ته وړاندې كړل. ملي تحريك په ياده غونډه كې ژمنه وكړه چې د (۱۳۹۴ ل) كال په بهير كې به انشاء الله د خداى (ج) په نصرت ټول ټال سل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې كوي. طبيعي خبره ده چې دا اسانه كار نه دى، ډېر زيات زيار او زحمت ته اړتيا لري، خو ملي تحريك ټينگ هوډ كړى چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملى كوي. دا اثر چې ستاسو په لاس كې دى د همدې (سل عنوانونو) ژمنه كړو اثارو له جملې څخه دى، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحريك هيله لري چې له دې اثر څخه به زموږ هېوادوال په زړه پورې گټه پورته كړي. ملي تحريك له ټولو هغو ليكوالو، ژباړونكو، سمونچارو، مالي او معنوي مرستندويانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثارو د چاپ په دې ټول بهير كې يې يو بل سره مرسته او ملگرتيا كړې او دا فرهنگي بهير يې بريالى كړى، د زړه له كومې مننه كوي او كور وداني ورته وايي.

د هېواد د فرهنگ د ښېرازۍ په هيله

د افغانستان ملي تحريك فرهنگي خانگه

سريزه

ددې اثر د کمپیوټر شوو مطالبو تر اصلاح کولو دمخه ما فکر نه کاوه چې به مې د «ښځه، کورنۍ او ټولنه» د اثر په اړه دومره علمي-خپرنیز او معلوماتي معلومات لیکلي وي، مگر کله چې مې دا اثر تصحیح کړ نو وپوهېدل چې په واقعي توګه مې په خپلو بېلا بېلو مقالو کې په هراړخیز ډول د افغانستان د محکوم، مظلوم او محروم ښځینه قشر روڼ انځور ایستلی دي. او د هغوی د ژوندانه، څه د کورني او څه د ټولنیز ژوند په ټولو برخو کې پراخه رڼا اچولې او لیکنې پرې شوي دي.

په عمومي توګه د «ښځه، کورنۍ او ټولنه» په دې اثر کې ټول محتویات په متفرقو مقالو کې تر بحث نیولي شوي دي.

په لومړۍ سر کې د ښځې مقام څه د مور او څه د یوې میرمنې په صفت، څه د لوی خدای د لارښودنو او څه د پوهانو او څه د تاریخ په پاڼو کې جوت او د پوره درناوی او ستاینې وړ بلل شوی دی.

په افغانستان کې په بشري، اسلامي او په مدني قوانینو او میثاقونو په تېره بیا د افغانستان د اساسي قانون په مندرجاتو کې د ښځو هراړخیز حقونه په ګوته شوي او د عملي کېدو په برخه کې پرې تاکید شوی په دې اثر کې په دې موضوع سربېره دا خبره هم څرګنده شوی چې تر کومه حده، افغان ښځو په دغو حقونو لاسرسی پیدا کړی او برخمنې شوې او برعکس له دغو اړوندو

ارزښتونو څخه د ښځو د بې خبرۍ او بې برخې توب او له دې کبله د ورڅېرمه ستونزو په باب بحث شوی دی.

کومه موضوع چې افغان ښځې د تل لپاره د هېواد په هره لیريو او نژدې سيمو کې د تاوتریخوالي د کرکجنې او تباhe کوونکي پدېدي له ناوړو لاملونو، اغېزمينو او پايلو څخه قرباني کېږي په دې حتی په مکرر ډول په څو مقالو کې مستند معلومات وړاندې شوي دي.

د زرو زياتي پراخ او بېلابېل شکلونه او لاملونه په پوره وضاحت ښودل شوي دي.

کورنۍ ژوند چې د انسانانو د ژوندانه لومړنې هوسا او له نيکمرغۍ ډک کانون دی، د اولادونو د ښوونې او روزنې، او پالنې خورا په زړه پورې عاطفي مدرسه ده. په دې کانون کې ښځه د يوې غورې سرپرستې، او د يو خراغ غوندې سوزي او خپل چاپېريال ته رڼا ورکوي غږيو ته هراړخيز هوسايي او نيکمرغي ور په برخه کوي او ښځه د مور په دريز کې د هغې له غيږې او له دې لومړنۍ روزنيزې مدرسې څخه بيخي زيات وتلي او نوميالي تاريخي شخصيتونه ټولنې ته وړاندې شوي دي، ددې اثر د محتوياتو غوره برخه هم په دغه تړاو ليکنې تشکيلوي.

ښځه د وطن د مور، د يو رښتياني اولاد، د ټولنې د يو اصيل غړي په توگه د تاريخ په اوږدو کې په څومره وتلۍ فداکارۍ او اتلولۍ، د خپلې خاورې، ازادۍ، ملي نواميسو او پتمنۍ څخه د دفاع او ساتلو په لار کې تاريخي ونډه اخيستلې او حتی د هېواد د ازادۍ او دفاع په جگړو کې يې خپله

قهرمانی بنودلې ده، په دې اثر کې د افغان ښځو د ډول ملي رسالتونو په سرته رسولو کې د هغوی شجاعانه ونډه په گوته شوې ده.

ښځه نه یوازې د کورنۍ په ټولو اړوند چارو کې فعالانه او مسؤولانه برخه اخلي بلکې د کورنۍ په اقتصادي چارو کې ددې برخه اخستنه هم د پوره اهمیت وړ ده او دغه اهمیت هم په دې اثر کې په ډاگه شوی دی.

د افغان ښځې د خپلې ټولنې او هېواد د برخه لیک د ټاکلو په برخه کې د دموکراسۍ د ارزښتونو په رڼا کې هغوی د خپلو ورکړ شوو حقونو څخه باید ګټه واخلي خپل دغه ونډې اخېستنې ته یې د هېواد د لویو جرګو او د ټول ټاکنو په بېلابېلو پروسو کې په دې اثر کې مستندې لیکنې شوي دي.

د مور او بیا ښځې عاطفې مشخصات څه د اولادونو په اړه او څه د کورنۍ او ټولنې د غړو په تړاو په دې اثر کې په گوته شوی دي.

په دې کې هیڅ شک نشته چې د انسان د شخصیت جوړېدنې لومړنی کانون، د مور غېږه کورنۍ او ټولنه ده خو په ځانګړې توګه د یو انسان د شخصیت په تشکیل کې، دهغه د هوښیارې او مدبرې ښځې نقش پوره څرګند دی، ددې اثر په محتویاتو کې دې موضوع ته هم ځانګړې ځای ورکړ شوی دی.

ښځه چې د بشري ټولنې د جوړښت مهم جوړښیز غړی دی، طبیعي ده چې د تاریخ په جوړولو کې د هغې نقش هم پوره څرګند دی او له دې ځایه په تاریخ ددې د مقام په اړه معلومات په دې اثر کې یادونې راغلي دي.

په دې اثر کې زموږ په ملي فرهنگ کې په ځانگړې ډول په پښتو لنډيو او متلونو کې د ښځې يادونې ته ځای ورکړ شوی دی په دې مفهوم چې يوه ښځه ښځه او بده ښځه د هغو د اخلاقو په اعتبار زموږ په ټولنه څه دريز لری هم ليکنه شوې ده.

د معمول له مخې د ښځې د صفتونو جالبه اړخ د هغې د صورت ښکلی توب گڼل کېږي، مگر دا ښکلا هغه مهال ارزښمنه وي چې د سيرت ښکلا ورسره يو ځای وي په دې باب په دې کتاب هم يادونې شته دي ددې اثر په محتوا تو کې د کورني گډ ژوند رمزونه، نزاکتونه او حساسيتونه، په کورني ژوند کې په زړه پورې او صميمانه فضا د تاملينولو په لارو چارو کې د يوې ميرمنې په اغېزمنې برخې اخېستنې هم بحث شوی دی.

لنډه دا چې په دې اثر کې د ښځو او څه د نارينه لپاره خورا گټورې لارښوونې او سپارښتنې وړاندې شوی دی. هيله من يم چې لوستونکي به ترې لازمه گټه واخېستلاي شي.

ومن الله التوفيق

څېړنپوه رازقي نړيوال

د مور د گرانښت په وړاندې د هغې درنښت

د قرآن مجید په څو مبارکو آیتونو کې اولاد د ښمن بلل شوی او د فتنې نسبت ورته شوی دی، بې له شکه په دې موضوع بحث، شانزول او یزداني فلسفې ته مراجعه غواړي، خو دومره ویل په کار دی چې د دې مبارکو آیتونو په ارشاداتو کې بیخي او انکار نه منونکي واقعیت دادی چې د اولاد په نسبت د مور و پلار په تېره بیا د مور مینه، گرانښت او عاطفي احساسات هېڅ پوله او سرحد نه لري، دا ځکه کله چې یې اولاد ته څه درد رسېږي او یا د ناخوالو سره مخامخ کېږي د دې پېښو د اغېزمنتوب په وجه تر حده زیاته ددغې اغېزمنې لاندې راځي.

خوښي او آرام یې له منځه ځي او د ډول ډول اندېښنو سره لاس او گریوان کېږي. څومره به ښه وي چې د اولاد سره د مور ددې عاطفانه تړاو جاج له هغه مهال واخېستل شي چې یې ماشوم لاندې ته سترگې غړولي نه وي او په نس کې یې د فزیکي تشکل مرحلې تیروي. مور د امیدواری په دې حساسو او حسابي مرحلو کې په ناخود آگاه توګه د خپل ناز پریدلي ماشوم په نسبت د څومره ژور او دلسوزانه مسوولیت احساس کوي، په خپلو حرکاتو سکاناتو کې له پوره احتیاط څخه کار اخلي چې ګوندې ماشوم ته یې کوم زیان ور څېرمه نه شي.

هیڅوک په دې کې شک کولای نه شي چې موریو ماشوم د نهو او یا کمو زیاتو میاشتو په اوږدو کې په خپل نس کې لکه خوږ لاس ګرزوي او سالمندوب ته یې پوره پاملرنه کوي تر هغې چې یې د زېږیدلو شېبې را رسېږي.

د ماشوم د زېږېدلو يانې د دواړو د ژوند د سرنوشت ټاکونکې شېبې د دردونو تېرولو د ماشوم په نسبت د هغې د زېږېدنه زيات گرانښت باوري ثبوت دي. چې يې د ژوند په اوږدو کې يوه سخته تکرارېدونکې پېښه بلل کېږي.

د ماشوم تر زېږېدلو وروسته د ماشوم د سلامتيا او له زيانونو څخه د خوندي ساتلو په خاطر د مور کلکه څارنه او پاملرنه د هغې د ناپايه مينې او گرانښت بل څرگند مثال دی. تر هغې چې ماشوم د خپلې ودې پرله پسې ارگانيکي پړاوونه وهي او په هر پړاو کې دده په نسبت د مور د مينې په کچه کې هېڅ ډول کمي بدلون نه راځي. تر څو چې ماشوم د خبرو کولو، خاپوړو، د شعوري ودې د پړاوونو پېښې تجربه کوي او د تکامل لوړو مدارجو ته رسېږي، د ځوانۍ او پېغلنې مرحلې ته ورپورته کېږي او د عمر راتلونکې مرحلې تيروي.

په دې ټولو تدريجي پړاوونو کې د اولاد په نسبت د مور مينه او گرانښت په هماغسې حالت کې پاتې کېږي.

لنډه دا چې همدغه ماشوم د مور په مخکې په خپله، مور او پلار گرځي.

البته د اولاد په نسبت د مور د غسې بيخي گرانښت او مينې په شتون کې د لوی خدای حکمت او طبيعي رمزونو پټ دي.

په قرآني ارشاداتو کې لوی خدای د يوې مور د اولاد په نسبت دغه مينه او گرانښت او پرله پسې اوږدې زيار ايستنی، کړاوونه او دردونه يې ارزښته او بې اجراه نه پرېږدي او پر اولاد يې هغومره حقداره گرځوي چې دا هم هېڅ حد او پوله نه لري او کچه يې ټاکل کېدای نه شي. لکه چې په دې اړه په قرآن مجيد کې د مور دغه حق او ددې په وړاندې د اولاد د مکلفيت سپارښتنه په څومره زيات تاکيد سره شوې ده، چې فرمايي، ژباړه: د مور په مقابل او ف

قدرې هم مه کوئ، په غوسه کېږئ ورته مه او په رحيمانه ډول ورسره خبرې کوئ. لکه چې د «سلام» کلمه د لوی خدای رحيمانه قول دی.

نبوي لارښوونه ده چې د مور ملکوتي لوړ مقام پکې په څومره څرگند او عيني توگه ښودل شوی دی او هغه دا چې که څوک جنت غواړي، نو جنت د مور تر پښو لاندې دی او دا ددې مانا لري چې د لوی خدای د رضا و رضامندی د حاصلولو لپاره لاره ده چې د ژوند په ټولو چارو او حالاتو کې د مور رضا ترلاسه شي.

دلته نو هېڅ ډول پوښتنې مطرح کولو ته اړتیا نه پيدا کېږي چې د اولاد په نسبت د مور د مينې او عاطفانه احساساتو په اړه شک وشي او د هغې کوم حقونه چې لوی خدای په قرآن مجيد کې ښودلي دي ناپېژندلې پاتې شي، او د مور په مقابل کې د اولاد د مکلفيت او حتی د زړه د ښو ساتلو په مورد کې تردې يعنې د هغې په مقابل کې «اوف قدرې کول» لارښه مفهوم وښودل شي.

بختور، نېکبخت او صالح به هغه اولاد وي چې د مور زخمتونه او فداکاری هېرې نه کړي، حقونو ته يې د يزداني حکمونو سره سم درناوی او اطاعت وکړي زړه يې لکه د گُل غوندې تازه وساتي، او د هغې د زړه له ناآگاهانه دعا څخه برخمن شي. (۱)

(۱) ميرمن مجله، ۷۲ گڼه، ۱۳۹۰ کال جوزا

د مور د حقونو درناوی، اسلامي فريضه ده :

په اسلامي، مذهبي او مدني ټولو قوانينو کې چې د کوم بشري حقونو په لړ کې ورته خورا زيات ارزښت ورکړ شوی دی، هغه د مور ستر مقام ته د درناوي په خاطر حقونه دي، او دا ځکه چې په نړۍ کې هېڅ يو بشري مخلوق ليدل کېدای نه شي چې مور دې ونه لري لکه چې له يو عادي انسان څخه تر پيغمبرانو پورې، له يو فقير څخه تر ستر واکانو، له ناپوهه شخص څخه تر

نوابغو، فیلسوفانو مخترعینو او متبحرینو پورې، له بې زړه او بې شهامتۍ څخه تر اتلانو او دا ټول د یوې مور درلودونکي دي.

په همدې ترتیب د یو ماشوم د لومړنۍ روزنې، پالنې او شخصیت موندنې پر او دده تر زېږېدنې دمخه پرته له موره یوه ناشونې موضوع او تر زېږېدنې وروسته هم د هغه د روزنې او پالنې د ودې د پړاوونو تېرولو اغېزمنه مرجع د مور غېږ ده، په پورتنیو دواړو (تر زېږېدنې دمخه او وروسته) حیاتي مرحلو کې تر هغې چې یو ماشوم، د خپل ماشومتوب مرحله تېروي او په خپلو پېښو ودرېږي، په دغه موده کې مور د بیخې زیاتو او تروسي پورته ځورېدنې او رنځونه گالي او په دې برخه کې یې ساري فداکاری له ځانه ښيي او ددې دغه بې ساري او سترې فداکاری دې چې یې پر اولاد حقونه په فردي او ټولنیزه کچه بېخې زیات دي.

اولادونه پردې مکلف گزځول شوی دی چې د یوې اسلامي فریضې او انساني وجیبې په عنوان د مور ټول متل شوي حقونه په کلکه توگه رعایت کړي.

همدا به کافي وي چې په اسلامي ارشاداتو کې اولاد ته ددې مجال نه دی ورکړ شوي چې د مور په مقابل کې حتی اوف قدرې ډېر کوچنی عکس العمل له ځانه وښايي. او یا د حضرت محمد (ص) د لارښوونې په بنا که کوم مسلمان وغواړي چې یې چنت په برخه شي نو هغه دې د خپلې مور په رضایت کې ولټوي.

ښايي یو څوک له ځانه پوښتنه وکړي، کومه زیاتراپستنه او سربښندنه چې یې مور دده د ژوندانه په پړاوونو کې په پوره صبر او حوصله له ځانه ښيي.

آیا یو اولاد یې بالمقابل د مور په مقابل کې د هغو حق ادا کولای شي؟

زما په عقیده به یې ځواب دا وي: چې نه، هېڅکله نه.

نو چې داسې ده، طبعاً پر اولاد باندې دا بيخي زياته حقداره گڼل شوې ده. بله موضوع چې د يادونې وړ ده هغه دا، کوم مکلفيت چې يې يوه مور د خپل اولاد په وړاندې لري، هغه پرته د کومې تطبيقونکې قوې په لاره عاطفانه او مشتاقانه ډول سرته رسوي.

له دې ځايه پر اولاد او له هغو نه په جوړه شوې ټولنه لازم دی چې د مور د مقام درناوی وکړي، حتی په گل يې ونه ولي او د پوره رضایت په خاطر يې ځان د هغې د پښو خاورې کړي (۱)

(۱) ميرمن مجله، ۷۲ گڼه، جوزا، ۱۳۹۱ کال.

د کورنۍ تاوتریخوالي يو لامل د نه رضایت ودونه دي:

په زور او د هلك او نجلۍ له رضایت پرته ودونه هغه ناوړه پدېده ده چې په ټولنه کې د ناوړو ودونو او رواجونو څخه سرچينه اخلي او بيا د ډول ودونو يو شمېره د کورنيو جنجالونو او ناخوالو په رامنځته کېدلو سره د کورنۍ تاوتریخوالي او زیاتره پرېنځو د تاوتریخوالي د کچې او څرنگوالي له مخې خورا ځورونکې پېښې رامنځته کوي چې زموږ په دوديزه ټولنه کې يې خورا زیاتې بيلگې ليدل کېږي، چې يوه بېلگه به يې دلته د افغانستان د مدني ټولنې د مجتمع د يوې خپرونې په حواله په دې ډول وړاندې شي:

يو هلك پرته له دې چې د يوې نجلۍ په باب معلومات ولري، مور يې ورته خوښه کړې وه، هلك چې لا واده ته تيار نه و او غوښتل يې چې خپلې لوړې زده کړې پای ته ورسوي، نابره مور يې مجبور کړ په هر ډول چې کېږي د خپلې مور انتخاب ومني. هلك ورته زيات دليلونه راوړل چې اوس د ده د واده وخت نه دی او له بلې خوا نجلۍ يې هم په سترگو ليدلې نه ده او د مور له

خولې کوچنۍ او قانوني عمر ته لانه ده رسيدلې، خو برخلاف موري يې په خپل انتخاب ټينگار کاوه چې له همدې نجلۍ سره کوژده وکړي.

بيا هم هلک د مور له خبرو سره موافقه نه کوي او بالاخره خبره يې پلار ته رسوي، د هلک پلار هم دده د مور غوندې ورته زيات دليلونه راوړي او ورته وايي چې دده واده يې په ژوند کې يو ارمان دی او غواړي چې په ژوند کې يې د واده مراسم وگوري او همدارنگه د مور غوښتنه يې هم داده. له بلې خوا نه زموږ د خواستگاري موضوع هم د نجلۍ د پلار کره مطرح شوې ده، دا کار زموږ د دواړو کورنيو د ابرو او عزت خبره ده او ددې تر څنگه که واده مو ونه شي بيا يو ډول خواشيني، بديني او حتی دښمني رامنځته کېږي، تر څو چې هلک له ډېر مجبوريته ددې لپاره چې د پلار او مور ازار وانخلي او خپه يې نه کړي، هغوی ته خپل رضایت ور څرگند او په پټو سترگو يې د خپل ژوند سرنوشت نامعلومې راتلونکې ته وسپاره.

د مور او پلار په خوښه د هلک کوژده او واده کېږي، چې دغه واده د مور او پلار د ژوند ارمان دی. څرنگه چې واده د دواړو خواوو په رضا او رغبت نه دی شوی، نو داده چې د هلک او نجلۍ ترمنځه نزاكتزنه رامنځته کېږي او وروسته په حساسيتونو بدلېږي، تردې چې له يو بل نه په بيزاری پای ته رسېږي او د دوی په کورني ژوند کې د تاوتریخوالي تخم را زرغونېږي، وده کوي او خبره وهلو ټکولو يانې د نورو تاوتریخوالو په خوا کې فزيکي تاوتریخوالي ته رسېږي.

ددې لپاره چې د هلک ښځه چې کوچنۍ نجلۍ وه، د مور او پلار کره د تگ په پلمه به يې کور پرېښود او هر څه چې به يې مېړه ورته ويل چې هر کار خپل غواړي دا بايد هم به خپل لازم وخت د پلار کور ته لاړه شي، خو اوس د هغې عادت ګرځېدلی و چې د مېړه له اجازې پرته دغه عادت ته دوام ورکړي. خو هلک له ډېر زغم او حوصلې نه کار واخېست او هغه يې د مورني ژوند

شرایطو او د رمزونو پوهېدلو ته رابلله، خو اوس اوبه له ورځه تیرې شوې وې او د دوی په کورنیو کې «تا ویلې ما ویلې» ناندري هم رامنځته شولې، نجلی چې بې پلار ته شکایت کاوه، دا چې پلار به یې حق په جانب نه ګاڼه او هلک یې ملامتولای نه شو، نو یې پلار ته د هغې شکایت څه ګټه نه درلودله.

خو ده فکر کاوه چې د نجلی ددې کار یواځنې علت د دوی د عمر ناانډولتوب و چې د هلک د کورنۍ ژوند غوښتنو ته یې لازم ځواب نه شوای ورکولای چې په پای کې یې د دواړو کورنیو ترمنځ یو لوی ګواښ رامنځته کړ او د دوی ژوند هم له یو لوی خطر سره مخامخ شو.

له نوموړي پېښې داسې څرګندېږي چې په دې جرم کې که هلک یو څه دخیل دی، نو ډېره ګناه یې د پلار او مور ده او یو څه د نجلی کورنۍ په دې ملامتېږي چې ولې یې د ماشومې لور په واده کې رضایت ښوده او موافقه یې کوله. (۱)

(۱) میرمن مجله، ۸۱ ګڼه، عقرب ۱۳۹۱ کال.

د ښځو پر وړاندې تاوتریخوالي اوسنۍ نه، بلکې پخوانۍ پدیده ده :

دا یو بیخي تجربه شوی او عیني واقعیت دی چې پر ښځو د تاوتریخوالي رټلې پدېده په بېلابېلو شکلونو یانې د کورنۍ د ناوړو چلندونو هغه چې د کورنۍ د یو غړي په توګه یې حقونه تر پېښو لاندې او شخصیت یې تر سپکاوي لاندې راوړلي لکه د مور او پلار او نږدې خپلوانو کور ته او بهر ته له وتلو څخه مخنیوي کول، لفظي تاوتریخوالي چې د سپکو سپورو له ویلو، رتنې، پېغور ورکونې او ښکنځاوو څخه عبارت دي، رواني او جسمي

تاوتریخوالي چې وهل ټکول، د وېښتانو شکول، د غوږونو او پوزې غوڅول، په شاقه او اجباري چارو گمارل پکې شامل دي او داسې نورو خورا ځورونکو مواردو کې عملي کېږي، زموږ په افغاني ټولنه کې ډېر زیات عمومیت او لرغونتیا لري.

ددې هر اړخیزه تاوتریخوالو اساسي لاملونه او سببونه ډېر زیات دي چې یو شمېر یې په دې ډول ښودل کېدای شي:

- د ټولنې وروسته پاتې والی
- د ناپوهۍ او بې سوادۍ حاکمیت
- د نروا کي اغېزمني
- د ناوړو عنعنو او زړو رواجونو واکمني
- د نرو او ښځو له خوا د هغوی د طبیعي، اسلامي، مدني او قانوني حقونو څخه د آگاهي نه درلودل
- اقتصادي کمزورتیا
- په کورنیو کې د معتصبو غړيو شتون
- په ودونو کې د دوه اړخیزو توافقاتو او رضا رغبت ته اهمیت نه کول
- تروخت دمخه یا اجباري ودونه
- د نارینه اولاد نه درلودل
- د رقابتي ودونو او زیاتې شتمنۍ له مخې د څو ښځو ودول
- د پور په بدل او بدلي ودونه کول

- د ملاتړ د پیدا کولو په منظور او د پخوانۍ خپلوۍ د ټینګولو او نوي کولو په خاطر ودونه

- د نجلی د کورنۍ له خوا د هلک له کورنۍ د زیات ولور اخیستل

- د نجلی د کورنۍ په ټیټ طبقاتي دریځ کې شتون او داسې نور...

پر بنځو د تاوتریخوالي موضوع څه نوی خبره نه ده. ځکه ښه مې په یاد دی چې له نن څخه شپېته او یا پنځه شپېته کاله دمخه چې زه په خپل اصلي پلرني ټاټوبي کونړ کې اوسېدم، هلته پر بنځو باندې د تاوتریخوالي د بیخي زیاتو پېښو د رامنځته کېدو په وجه زما سره زیاتې ترخي خاطرې را پاتې دي.

- په زور او یا تحميلي ډول د نجونو کوژده او واده کېدل.

- په زور او تحميلي ډول به کونډې ښځې د مېړه د کورنیو غړیو لکه لېور، وراره او یا نورو ته نکاح کېدلې.

- په بدل کې به لونيې او هلکان د دوه کورنیو له خوا د یو او بل په نامه کېدلې او وېدلې.

او داسې یو لړ موارد به وو چې د هغو له پایلو څخه د ځان ژغورنې په خاطر به ښځو پر ځان مړینه منله، ځان به یې سیند ته غورځاوه، زهري مواد به یې خوړل، ځانته به یې اور او زندگی اچوله، له کوره به تېښتېدلې او داسې نورو پېښو ته به یې لاس اچاوه.

او له کوره د تېښتې په پېښه کې به یې د سیمې یو شمېر معتبرو کورنیو ته چې له دوی څخه به یې په لیریو کلیو کې استوګنه درلوده، پناه وروړله او د یتیمي په نامه به یې د هغوی په کورونو کې خدمت کاوه او د ښو اخلاقو او د یوې کارګرې ښځې په شان به یې په دغه کورنیو کې د کورنۍ د ډېر نږدې

غږي په توگه خپل ژوند ته دوام ورکاوه. او چې کله به يې د مېړه کورنۍ په دې پته راغله، نو کومې کورنۍ ته چې به نجلی پناه وروړې وه، پرته له تضمین ورکولو، هغوی ته نه تسلېموله.

لنډه دا چې پر بنځو د تاوتریخوالي پدېده نه یوازې اوسنۍ کرکجنه پدیده نه ده، بلکې د پېښو بېلگې او ریښې يې ډېره پخوانیو وختونو ته ورغزېږي او دا ناوړه پدیده نن سبا نه یوازې په کلیو کې عمومیت لري، بلکې په ښارونو کې که څه هم تر ډېره حده پکې د هغو د پیدایښت لاملونه دومره زیات شتون نه لري، هم له پخوانیو وختونو څخه عمومیت درلود.

که څه هم چې پر بنځو باندې د تاوتریخوالي کچه راټېټه شوې او تر ممکنه حده يې مخنیوی شوی دی، خو بیا هم دې ته جدي اړتیا ده چې د هېواد ټول هغه وگړي چې د خدای په وړاندې د مسوولیت احساس کوي او هم په هېواد کې د یو سوله ییز ژوند غوښتونکي دي، یو بل ته د مرستې لاسونه ورکړي، ترڅو چې د بنځو په وړاندې د تاوتریخوالي ناوړه پدېده له منځه لاړه شي او په پای کې افغانان د یو نېکمرغه ژوند خاوندان شي. (۱)

(۱) میرمن مجله، ۸۱ گڼه، عقرب ۱۳۹۱.

د مېړه او ښځې متقابل ټور په پېژندنه :

کورنۍ د هرې ټولنې لومړنۍ بنسټیزه څښتنه او ډېره ده هغه چې د ټولنیز ژوندانه په پراخو او هراړخیزو بعدونه او استقامتونو کې پرې د ټولنو ودانۍ جوړېږي په هره اندازه چې کومه کورنۍ سالمه، گټوره او بی عیبه وي په هماغه کچه ترې صالحې او گټورې ټولنې رامنځته کېدای شي، کنه د نا سالمو او بی گټې کورنیو څخه تشکیلې شوې کورنۍ د پوره ټولنیزو نېمگړتیاوو لرونکې ټولنې شمېرل کېږي.

له همدې سببه رسالتمندې، هوښيارې او هدفمنې کورنۍ هڅه کوي چې يې غړي د راتلونکې ټولنې وتلي، گټور او د وياړنې وړ غړي رامنځته شي.

نو دلته چې ډېره مهمه او ارزښتناکه موضوع مطرح کېږي هغه د مېړه او ماندینې ترمنځه نه شلیدونکې، صادقانه اړیکه ده چې ددې اړیکې د مثبتو او منفي خواوو اغېزه د دوی پراوډونو هم پوره اغېزمنه تمامېږي او بیا د دوی ترمنځه د واده پر بنسټ دا اړیکه د یوې او دوو ورځو خبره هم نه ده ځکه دوی د ژوند د همیشنیو ملگرو په توگه د خپل راتلونکي برخه لیک او مقدراتو په وړاندې طبیعي او ټولنیز مسؤلیت لري.

د مېړه او ښځې په منځ کې ددې رابطې همیشنی ټینګښت زیات معیارونه لري چې دلته یوازې په یو څو اساسي بنسټیزو معیارونو باندې سرسري بحث ته اړتیا ده.

حضرت جعفر (رض) وایي:

«ښځه د مراد غاړه کی، ده، دقت وکړه چې څنگه غاړه کی. په غاړه کې.»

له دې وینا څخه دا حقیقت په ډاګه کېږي چې ښځه د مراد او د انتخاب هغه غاړه کی. ده تر څو چې سپری ژوندی وي نو په غاړه کې به یې پرته وي له دې ځایه مېړه باید ډېر غور او پام وکړي او هغسې غاړه کی. په غاړه کې واچوي چې نه یوازې پرې بیا تنګ نشي بلکې ښه پرې ښکاره هم شي. چې دلته د معقول او منطقي انتخاب او روحي توافق د ټولو په سر کې ځای لري، کله چې انتخاب علمي جامه واغوندي او د واده له ليارې د ښځې او مېړه ترمنځ اړیکه ټینګه شي. نو دلته مېړه او ښځې ته په کار دي چې د گډ ژوند غوښتنو، خپل منځونو حقونو او د کورني د مناسباتو پرنسیپونو ته ځانگړې پاملرنه وکوي.

چې ددې تر څنگه د مېړه او ښځې له خوا د متقابلې، ژورې پېژندنې په احساس، مفکورې او عقیدې پوهېدنه ډېر بنيادي او مهم ټکي دي، چې ددې په کلک رعايت سره مېړه او ښځه کولای شي. خپل منځيني اړيکې په زړه پورې او خوږې وساتي او د کوم تصادفي سو تفاهم په تورتم اړولۍ وي په ډېره اسانۍ سر له منځه يوسي سره له هماغې ورځې چې ښځه او مېړه يوه کورنۍ جوړه وي وايي فريضه ده چې د کورنۍ د ودې او پراختيا لپاره متقابلې ژورې پېژندنې څخه پيل کېږي.

ښځه بايد چې د خپل مېړه په مفکوره او عقیده ځان پوه کړي، د هغه احساس او رواني ځانگړتياوې درک کړي، د خوی، عادت، ذوق او سليقې په مشخصاتو يې ځان ښه وپوهوي مثبت او منفي اخلاقي اړخونه يې ځانته جوت کړي او داسې نور...

او بيا وروسته دغه هر يو د يوې برجسته کليشې او غټ عنوان په توگه په خپل ذهن کې نقش کړي او د کورنۍ چارو په چلندونو کې له هغوی اغېزمنه گټه واخلي. د کومو سره چې د مېړه په روحياتو او روان ناوړه اغېزه کوي ځان بېخې لېرې وساتي. او پوه هغه شي چې د هغوی په تړاو د مېړه د خواشينۍ، کرکې لاملونه رامنځته نه کړي.

مېړونو ته ښايي له هماغسې متقابل پرنسيب څخه کار واخلي. د موضوع د لا ډېر کافي روښانولو په منظور لاندې يو مثال کافی دی.

«... يو مېړه د خپلې ماندينې د ځينې وخت د پخلي سره طبع نه لگيدله او نه يې خوښېده تردې وخته پورې نوموړي ته دا موضوع معلومه نه وه چې ماندينه يې په سپکو سپور او نورو گواښونو دومره نه اغېزمنه کېږي لکه چې ورته وويل شي:

نن دی دا خواړه خواړه نه دي پاڅه کړي، نو یوه ورځ په دسترخوان ورته هغسې خواړه په مخ کې کېښودل شول، هغه په نا آگاهانه توګه د هغو له خوړلو څخه ډډه وکړه او بې له ځنډه د خپلې ماندینې له سخت غبرګون سره مخامخ شو، هغومره چې تردې وخته یې ترې طمعه نه درلوده، نو کله چې د موضوع په حساسیت وپوهېده د عمر تر اخره یې د دغسې چلند له تکرار یدو څخه ډډه وکړه او د ماندینې له خوا یې دغسې ناوړه غبرګون هم ونه لیده».

په همدې توګه ښځې ته هم په کار دي چې دغه اصل ته خاصه پاملرنه وکړي د مثال په توګه:

یو مېړه ددې خبرې سره حساسیت لري کوم شي چې یې ماندینې ته ورکړي وي چې یې ورته وساتي او د اړتیا پر مهال یې ورته په لاس ورکړي، مګر د ماندینې څخه یې د هغه د ایښودلو ځای هېر وي او ونه شي کړای چې په خپل وخت کې هغه د مېړه په واک کې ورکړي، په دې توګه د مېړه د قهر او غوسې سبب کېږي او د سخت عصبانیت زمینه ورته برابروي.

نو که ښځه د مېړه دغه حساسیت په جدي توګه په پام کې وساتي او هېڅکله یې پورتنۍ پېښه په کورنۍ کې تکرار نه شي. نو بې له شکه د هغوی ترمنځه هېڅکله شخړه او خواږدي نه پېښېږي په کورني ژوند کې د داسې پېښو غوندې زیاتې پېښې شته دي چې مېړه او ښځه هغوی ته په کلکه پاملرنه مجبور او مکلف کړځول کېږي.

بله موضوع چې په کورني ژوند کې د ځانګړې اهمیت درلودونکې ده، د مېړه او ښځې له خوا د یو لړ موضوعګانو مطرح کولو د وخت او زمان په پام کې نیول دي چې باید وپېژندل شي د بېلګې په توګه:

ښځه په دې ټکي ښه پوهېږي چې مېړه یې وظیفې ته د تګ پر مهال کله چې له کوره وځي په دې خپه کېږي او د عصبانیت حالت غوره کوي چې ماندینه یې

ورته ووايي سړيه! نن له بازاره پلاني او پلاني شيوه راوړه... او يا چې يې کله مېړه ستړی ستومانه له وظيفی کورته راستون شي. پرته له دې چې دهغه دمه جوړه شي په وړه کې ورته پيره کوي ترڅو د ځينو ناخواليو د پېښېدو رپوټ ورکړي يعنې داسې وشول... داسې او داسې... طبيعي ده چې په دې شېبو کې د ځينو موضوعگانو يادونه ناوړه او بې ځايه چال چلند گڼل کېږي ميرمنې کولای شي چې لازم فرصت کې د دغسې پېښو سره تماس ونيسي.

د مېړه او ښځې د يو اوبل ښه پېژندنه، په احساس او حساسيت پوهېدنه دومره سخته خبره نه ده، بلکې دا ټولې ډېرې اسانې او عادي موضوعگانې دي، مگر يو څه تامل، غور، منطق او ځان پرې روږدی کول غواړي.

که چېرته مېړه او ښځه دغه پورتنۍ او داسې نور اصولونه له پامه وغورځوي او اهميت ور نه کړي او خبره ددې سرحد ته را ورسوي چې، په خپلو منځونو کې له خبرو ډډه وکړي او يا هغوئ ترمنځه دعوې او دنگلې، تاکړي ما کړي... رامنځته کړي. يو يې ځان حق په جانب او مقابل طرف ملامت وېولې او يوازې د خپلو کړو وړو څخه په دفاع تکیه وکړي او ددې پر ځای چې ځان په مقابل دريز کې وگڼي په خپلو نيمگړتياوو او تېروتنو سترگې پټې کړي نو په کورني ژوند کې دا ټول شيان د کورنۍ فضا تر ډېره حده گډوډۍ او د گډ ژوند صميمانه او عاطفانه اړيکو ته پوره زيان رسوي.

ددغه شانې برخوردونو په صورت کې په کورنۍ کې د مېړه او ښځې ترمنځه نزاکتونه او حساسيتونه په حسادت او په عداوت بدلېږي او بالاخره په کورنۍ کې مينه او پيرزوينه له منځه وړي مېړه او ښځې ته په کار دي چې د هميشه لپاره د يو اوبل د ژور پېژندلو او د درک کولو له ليارې د دواړو خواو د نيمگړتياوې په نظر کې ونيسي، اعتراف پرې وکړي متقابل اړخ حق په جانب وگڼي او له ټولو ناوړو چلندونو څخه په کلکه ډډه وکوي نو په دې توگه

به يې د کورنۍ خوشاله، نیکمرغه او هوسا ژوند په برخه شوي وی د صالحو
او نافعو اولادونو مور و پلار شوي به وي. (۱)

(۱) ایلبند مجله

د ښځو په مقابل کې د تاوتریخوالي د څرنگوالي بررسی:

لکه چې نن سبا زموږ په دودیزه ټولنه کې پر ښځو باندې تاوتریخوالي د هغه
د بېلا بېلو شکلونو د عملي کېدلو سره نه یوازې کمښت نه مومي بلکې د
هرې ورځې په تېریدول سره، تر نورو زیات د هېواد په یو لړ سیمو کې
صعودي قوس وهي، او حتی زموږ د ټولنې ښځینه قشر د تاوتریخوالي ډېر
کرکجن او کرغیجن لاملونه تجربه کوي.

د تاوتریخوالي مهم لاملونه په کوټلي توګه په دې ډول ښودل کېدای شي:

د قدرت واکي په وجه ودونه:

طبیعي ده چې دا اجباري ودونه پر ښځو د تاوتریخوالي ډېرې زیاتې
دردونکي پایلي لري.

همدارنګه د پېسو په زور د نجلي کورنۍ مجبوروي چې خپلې لوني پرته له
دې چې د چا عمر، روغتیا یې حالت او یا یې ناوړه روږدیتوب ته وګوري،
هغوی ته ورکړي په ټولنو کې د ناوړو دودونو د واکمني له مخې ودونه چې له
دې دودونو څخه عبارت دي.

- د هلک او نجلي له انتخاب او رضایت پرته د مور او پلار په خوښه
ودونه. په دې ډول ودونو کې یا د هلک د مور او پلار د انتخاب په

وجه کږې او ځینې مهال د نجلي د مور او پلار د خونې له مخې
ترسره کږې.

- هغه دودونه چې هلک او یا نجلي او یا دواړه قانوني عمر بشپړ کړي
نه وي او د کوچینوالي په مرحله کې صورت نیسي، داسې هم شوي
دي چې د هلک او نجلي ترزیریدلو دمخه مور پلار هلک او نجلي
سره یو د بل په نوم کوي.

- د زیات ولور په مقابل کې ودونه:

دا ودونه په داسې صورت کې کږې چې د هلک کورنۍ پوره شتمنه وي او یا
دا چې د نجلي کورنۍ د زیات ولور د اخیستلو په مقابل کې د غسې ودونه
خوښوي.

- بدلي ودونه:

- د پور د تادیې په مقابل کې:

- ځینې کسان چې د چا پوروړی او د پور ورکولو وسه ونه لري، نو د
پور د ورکولو مقابل کې دیږي کې. ځینې مهال ددې کورنۍ خپلې
لورې یو بل په بدل کې ورکوي.

- د بدو په مقابل کې:

دا هغه ډول ودونه دي، چې ددو د بنسټو کورنیو ترمنځه د دښمنۍ د پای ته
رسولو په موخه چې گوندي د دوی خپلویو په وجه یې دښمنۍ په دوستي
تبدیل شي، صورت نیسي.

- نالیدلي ودونه:

دا هغه وډونه دي چې د مور او پلار له خوا د هلك او نجلۍ كوژده په داسې حال كې كېږي چې يو بل يې ليدلي نه وي او له يو بله په ليرې ملكونو ژوند كوي.

- ندرې وډونه :

ډېرې كمې كورنۍ د احتمالي مصيبت څخه د نجات موندنو په خاطر خپلې لوني په نذر وركوي چې دا ډول وډونه نذرې وډونه بلل كېږي.

- د ملاتړ پيدا كولو په خاطر وډونه :

ځينې كورنۍ د دې لپاره چې يې په كلي او سيمه كې يې اعتبار لوړ او قوي ملاتړ پيدا كړي نو خپلې لوني معتبرو كورنيو ته وركوي.

- د تاوتریخوالي ډولونه او څرنگوالي :

تاوتریخوالي هر هغه چلند، حرکت او وينا ته ويل كېږي چې د انساني لوړو ارزښتونو سره توپير ولري او نفي كوونكي يې وگرځوي او د يو شخص د وروسته پاتې توب، گوبښه كېدلو، سرخوږي رواني ناروغي، ځان وژني، ځانته اوراچونې، سين ته ځان غورځوني او د مړينې يو لامل ښايي په يو بل تعريف كې تاوتریخوالي له هغو اعمالو، ذهنيتونو او سيستمونو څخه عبارت دي چې د خلكو د سترو وړتياگانو په لار كې خنډ گرځي او ډول ډول زيانونه رامنځته كوي.

په عمومي ډول پر ښځو باندې د تاوتریخوالي شكلونو په فزيكي يا جسمي شكل او روحي يا رواني او د ټولنيز تاوتریخوالي په ښو تطبيقېږي.

د فزيكي تاوتریخوالي څرنگوالي :

د ښځې سره بده روپه كول، هغه وهل ټكول، د وينستانو راكښل او شو كول، په لغتو، خپېره، په لرگي كمر بند او يا داسې نورو شيانو وهل، پښې لاسونه

تړل، گوانبېدل، له وسي په پورته چارو گمارل، د غوړونو يا پزې پرې کول او داسې نور.

د رواني تاوتریخوالي شکلونه :

گوانبېدل او قارېدل، بد چلند کول، بدې ردې ويل، ښکښل، سپکاوي کول او د نورو په مخکې سپکول، د ښځې کورني سره مناسبه رويه نه کول په خوړو کې فرق کول.

د ټولنيز تاوتریخوالي شکلونه :

دا ډول تاوتریخوالي پر ښځو باندې د کور په دننه او يا د باندې چاپېريال کې په دې ډول تطبیقېږي.

د ښوونځي او روغتيايي مرکز او روغتون ته له تگه مخنيوي کول، د پلار او مور کور ته نه پرېښودل همدارنگه د ښوونځي څخه کور ته د راتگ په لار کې د يو شمير بد اخلاقو کسانو له خوا تعقيبېدل، او د دوئ په وړاندې ناوړه حرکتونه او اشاري کول، په ښوونځي کې، د يو لړ شاگردانو او ښوونکو له خوا د وجود د يوې برخې لگول، په زوره لاس ورکول، او مبتدلي خبرې کول کنايې ويل.

پايلې :

په هېواد کې پر ښځو د تاوتریخوالي د پورتنیو شکلونو اغېزمنو ښودلي ده چې ښځې په لومړي سر کې گونښه ييزې کېږي، د ټولنې سره له ناستې ولاړې بيزارېږي، د ډول ډول توهماتو سره مخامخ کېږي، د گيجۍ په ناروغي اخته کېږي هميشه د ستړيا احساس کوي، رواني بي حسي احساسوي، په افسرده گي او اضطراب اخته کېږي.

د ښوونځي له تگه د ډډي کولو له امله له تحصيله محروميږي او روغتيايي مرکزونو او روغتون ته د نه مراجعې له کبله يې روغتيايي حالت زيانمنې کېږي.

او د جسمي تاوتریخوالي د شدت او حدت په صورت کې لکه چې د مخه وويل شول له دې تاوتریخوالي د ځان ژغورنې په خاطر د ځان وژنې يو شکل او يا له کوره تېښتې ته لاس اچوي.

حتی له ژونده د بيزاري په صورت کې ځان سيند ته غورځوي، ځان زندې کوي، او يا زهر خوري، او داسې نور موارد شته چې له يادونې يې صرف نظر کېږي.

وړاندیزونه :

- ښځې بايد د تحصيله له حقه بې برخې نه شي، ترڅو چې په خپلو طبيعي، اسلامي او ميثاقي حقوقو پوره آگاهي پيدا کړای شي.
- د ودونو د هغه ډول د عملي کولو څخه کلکه ډډه وشي چې تر مخه ترې يادونه وشوه.
- د کاري ظرفيتونو د برابرولو له ليارې، د اقتصادي پياوړتيا له مخې پر ځان متکي شي.
- د عمومي آگاهي په خاطر د ښځو د حقونو د پوهېدنې پراخ تبليغي او ترويجي کاروشي.
- ډېره مهمه داده چې په لومړي گام کې مور او پلار او بيا د ښځې د مېړه کورني د اخلاقي موازينو او اسلامي ارشاداتو له مخې د ښځې مقام ته د درناوي په روحیه د ښځو د تاوتریخوالي د لاملونه د

رامنځته کېدو انگیزو ته پیشین او مخکې له مخکې یې په کلکه مخنیوي او ډډه ترې وکړي.

- د سیمو نفوذ لرونکي شخصیتونه، روحانیون او عالمان دغه ټولنیزه ناوړه پدیدې وغندي او د ډېرو ناوړو پایلو په باب د عامه پوهاوي خاطر همیشنی هڅي وکړي.

- دولتي اجرایيوي ارګانونه په تېره بیا پولیس او امنیتي چارواکي پر بنسټو باندې له تاوتریخوالي څخه په کلکه مخنیوي وکړي او د تطبیقېدلو په صورت کې عاملینو ته سخته قانوني سزا ورکړ شي.

- حقوقي او عدلي ارګانونه دي په پوره زړه سوي او د انساني مکلفیت د پر ځای کولو په منظور د بنسټو له حقوقو پر یو کونې دفاع وکړي، او د دوی د حق د خوندي ساتنې څخه دي ملاتړ وکړي، او تیرې کوونکي دي چې په هر مقام کې وي په سخته سزا ورسوي تر څو د نورو عبرت شي.

- دا چې د زور او زرو لرونکي یعنې ټوپک لرونکي او یا د هراړخیز قدرت لرونکي کسان مور، خور او لور لري، نو دوی ته د یو انسان په توګه په کار دي، چې د مور، ماندیني او په مجموع کې د بنسټې مقام ته درناوی په خاطر د بنسټو په وړاندې له هر ډول تاوتریخوالي او د هغوی له لاملونو د رامنځته کولو څخه په کلکه ډډه وکړي. (۱)

(۱) انیس ورځپاڼه، ۱۷۲ ګڼه، ۱۱/۹، ۱۳۹۱ کال.

د سواد له نعمت څخه زموږ د ټولنې د بنسټينه قشر بې برخې توب :

سواد يعنې د ليک لوست زده کړه د هر انسان، انساني، مدني او ميثاقي حق دی، د اسلامي لارښوونو او د نبوي ارشاد له مخې په هرې مسلمانې بنسټې او نارينه د علم حاصلول فرض دی او دا ځکه چې بې له علمه د خداى (ج) پېژندنه کېدای نشي، او له دې ځايه د ليک لوست زده کړه هم له اسلامي فريضو څخه گڼل کېږي.

د سواد زده کړه په واقعيت کې يوه بينايي ده، د مفاهيمو او کلمو په تعبيرونو پوهېدنه ده، بې سواده انسان که څه هم جسمائېنا او هر څه ليدلای شي خو کلمې او مفاهيم د خپل شکل او ماهيت په اعتبار چې د شعور دوهمه علامه ده که په ظاهر کې يې گوري خو تشخيصولای يې نه شي.

خبره په خبرو کولو او گډېدلو کې نه ده، دا ځکه چې طوطي او ميناهم په يو ډول خبرې کولای شي، خو علم بنسودلې ده چې د انسان شعور د هغو د مغزو ډېره پرمختللې او پېچلې وده ده او دا په دې مانا که گوندی حيوان يوشی د هغه د ظاهري خبرې او شکل له مخې پېژني او د ليدلو په مهال د هغو په نسبت غبرگون ښيي؛ د بېلگې په توگه که يو څاروی، ليوه او يا بل څېروونکی حيوان وگوري نو ترې تنبتي، خود ليوه او يا بل څېروونکي حيوان د نوم په يادولو سره له ځانه هيڅ ډول غبرگون نه ښيي او دا ځکه چې د ليوه او بل حيوان دويمه علامه يا مفهوم دی. خو انسان ته لوی خداى (ج) د شعور د ډېر ارزښتناک نعمت په ورکولو سره ددې وړتيا او پياوړتيا ورکړې ده؛ که چېرته زيان رسوونکي حيوان او يا کومه پدېده په خپلو سترگو گوري، هماغومره يې له زيانمنۍ څخه ځان ژغوري لکه چې څوک ورته د هغه

نوم ياد کړي، خو بيا هم دلته د يو انسان شعوري تکامل د علم حاصلول دي او په حقيقت کې دا موضوع په يو ډول بينايي ده او بيا ليک لوست د يو هغسې پولادي کلي مثال لري چې د هر علم د خزاني وروڼه پرې پرانېستل کېږي.

نن سبا زموږ په هېواد کې د بې سوادۍ کچه نږدې مخ په لوړتيا او پراختيا ده چې د پخواني وخت سره د مقاييسې وړ نه ده، خو په زياتي خواشينۍ سره بيايي وويل شي چې بيا هم زموږ د ټولنې ښځې د ښارونو په نسبت په عمومي ډول په ليريو کليو، قشلاقونو او بانډو کې له پخوانه لار تر اوسه پورې د سواد له حقه بې برخې دي. زما ښه په ياد دی چې د کونړ په ټول ولايت کې په يو څو محدودو کورنيو کې هغه هم د کورنيو معلمانو په برکت ښځو يو څه سواد درلود او د ځينو لويو کورنيو ښځو قرآن مجيد تلاوت کولای شو.

او که په اوس مهال کې يوازې په هغو سيمو کې چې ښځينه ښوونځي شتون لري، نو ښځينه نوی نسل د سواد او تحصيل له حقه برخمن کېږي او وخت په وخت ددې ناوړه دود کمپله مخ په توليدلو ده چې د ښځو تحصيل او د سواد زده کړې لوی عار بولي. خو دا موضوع بيا هم اوس يو عيني واقعيت دی چې د هېواد په ليريو پرتو کليو او قشلاقونو په تېره بيا بانډو او غرنيو برخو کې چې کوچيانې کورنۍ هم په دې ډله کې شاملې دي، چې د ښځينه ښوونځيو د تاسيسېدلو امکانات لاندې برابر شوي، په عمومي توگه ښځې بې سواده او د تحصيل له حقه محرومې دي او نجونو ته د تعليم او تربيه په پروسې لاسرسي يوه ډېره ستونزمنه موضوع گڼل کېږي او په همدې وجه نه يوازې ددغو سيمو ښځينه قشر د سواد له حقه بې برخې دي بلکې د خپلو اسلامي او انساني پراخو حقونو څخه د محروميت ناخوالې گالي، چې له دې جملې نه د ناوړو دودونو او ضد بشري رواجونو د پايلو قرباني کېږي، د تاوتریخوالي په سرو لمبو کې سوزي، د يو څاروي او متاع په څېر خرڅېږي، پراخ او هر اړخيز مظالم پرې تحميلېږي، د ځان زندۍ کولو، اور ته د ځان اچونې څخه تر

ځان سوزونې پورې ځان وژنو ته مجبورېږي او حتی له کوره تېښته يې ددغو مرگونو مظالمو څخه نجات ورکولای نه شي.

نوله دې ځايه د ښځو په فردي او ټولنيز ژوند کې بې سواډي او له علم څخه بې برخې توب د دوی د ټولو بدبختيو لوی لامل گڼل کېږي او کېدای شي چې په ډېرې جدي پاملرنې سره د دوی په ژوند کې نیمگړتيا له منځه یووړل شي. (۱)

(۱) ارشاد انسوان، ۷۹کڼه.

د ښځې په ژوند کې د سولې اغېزمنتوب :

د لوي خدای (ج) په نزد چې د سولې د سپېڅلې مفهوم مقام د خيريه غوره کلمو تعبير شوی دی په حقيقت کې يوه بې سارې ښېگڼه او يزداني پېرزوينه ده چې د هر انسان له لومړنيو حقونو څخه گڼل کېږي، او هر څوک او حتی حيوانات او الوتونکي او نور ساکنين مخلوقات د سولې بختورو شرايطو ته اړتيا لري.

خو ددې ټولو په سر کې په اخص ډول د سولې سره مينه او تر او درلودل د ښځينه په خټه او خلقت کې يوه اخېستل شوې پدېده ده او هره ښځه اړتيا لري چې په يوه سوله ايزه فضا کې ژوند وکړي او داله دې امله چې ښځې د يو عاطفي مخلوق او لطيف جنس په توگه له شخړو، جگړو، تاوتریخوالو او داسې نورو ناوړو پېښو څخه کرکه کوي چې په شکل د شکلونو يې تر زهرجنې اغېزمنۍ لاندې راولي او بې له شکه د نارينه په نسبت ښځې د سولې سره ژوره مينه لري.

که په عمومي ډول سوله یوه رڼا ده چې د سوکالۍ او پرمختیا رانه افق ته لارې پرانيزي او د یو ټاکونکي لامل په توګه په بشري ژوند کې، د هر اړخیزو بریاوو، پرمختګونو او نوو بنسټونو زیري راوړنکې ده، خوددې ترڅنګه د ښځو ټاکونکې برخه بېخې زیاته ده او د له دې امله چې په سوله ییزو شرایطو کې یوه ښځه په مطلوب ډول د کورني ژوند د ټولو اړونده چارو په سرته رسولو لاسرسي لري. ښځه چې د کورنۍ د هستې او د ټولنې جوړونکې ده او حتی په بشري ټولنه کې ویاړلې برخه اخېستلې شي، او دا تاریخي رسالتونه یوازې او یوازې هغه مهال ترسره کولای شي چې د سالمې کورني، سالمې ټولنې په ایجادولو کې یې بریالیتوب ورپه برخه شي او ددې بریاوې د سوله ییزو شرایطو په شتون پورې تړاو لري.

یو څه به وړاندې لار شو، د یو انسان حقونه د هغه د ماشومتوب او حتی تر زېږندنې دمخه شرایطو سره غوټه کېږي او سالمه او مطلوبه روزنه او پالنه یې هم له دغه مهال څخه پیل کېږي او بیا دا ټول د سوله ایزو شرایطو سره نه شلیدونکي تړاو لري.

په دې مفهوم چې د یوې مودې امیدواری په مرحله کې مور کولای شي چې جسمي او رواني روغتیا څخه برخمنه وي او تجربو ښودلې ده چې په جګړه ایزو ناوړینونو او له هغې څخه را پیدا شوو لاملونو لکه د سپکو او درنو ګولیو د ویشتلو او لګیدلو هیبت ناک غږونه، د دوږو، اور او لوګیو زړه بوګنونکې صحنې، له ژوبلې او مړینې څخه خبرېدنې او په مستقیم ډول په دې یو ډول د کورني اخته کېدنې د یوې امیدواری مور رواني روغتیا ته پوره زیان ور رسوي او بیا پر مور دغه ناوړه حالت اغېزه کوي، د دغه ماشوم لومړی سالم فزیکي تشکل او د سالمې ودې بهیر ته پوره زیان رسوي او د ماشوم د زېږیدنې په وروستیو پړاوو کې هم جګړه ایز کرکجن حالات د

ماشوم راتلونکې سالمې ودې ته زیان رسوي او د شخصیت د سالم توب مخه یې نیسي.

او دا مور له وسې پورته ده چې په دغسې ناوړو شرایطو کې خپل رسالت سرته ورسوي.

خو برعکس د سولې په شرایطو کې که له یوې خوا د مور د جسمي او رواني سلامتیا په وجه سالم ماشوم نړۍ ته راځي، نو تردې وروسته په ډاډمنو سوله ایزو شرایطو کې د سالم شخصیت که جسمي او یا معنوي وي په متکامل ډول بنسټ ایښودل کېږي.

که د بشري تاریخ لرلید ته وکتل شي ډېر کم به ولیدل شي چې ښځو جگړې پیل کړي وي او یا د جگړو لامل گرځیدلي وي او دا ځکه چې د ښځې فطري خلقت د جگړې سره په هېڅ ډول جوړښت نه لري او که فرضاً په کومه جگړه کې یې برخه اخیستې وي هغه هم په خپل هېواد کې د سولې د تامین او ملي نوماسو د دفاع او هېواد پورې اړوندو حقونو د ترلاسه کولو لپاره به وي.

ډېره مهمه موضوع چې د یادونې وړ ده ښځه د نارینه په نسبت د جگړې د زهرجنو لاملونو څخه زیاته اغېزمنه کېږي که څه هم اوس چې په هېواد کې د ډاډمنې سولې او امن بشپړ لمنه لا خپره شوې نه ده، او هره ورځ او هره گړۍ د هېواد په هره گوښه او گوټ کې د وینو، د اور د لمبو، د ویجاړېدنو د دوږو زړه را لرزونکې صحنې لالیدل کېږي او دا ټولې هغه تراژیدۍ دي چې نورې د گاللو وړ نه دي او په تېره بیا د هېواد ښځې نورې د تحمل وس نه لري، دا ځکه چې د جنگ د ناوړینونو په وجه مور کونډه کېږي، بوره کېږي، مور بې سرپرسته کېږي او د کورنۍ ناخوالې ورته ورپه غاړه کېږي، نو داده چې زموږ د هېواد د هرې کورنۍ او ټولنې د هرې ښځې لوی ارمان دادي چې کله به په هېواد کې ډاډمنه سوله او امن تامین شي.

دوی به وکولای شي چې په لومړي سر کې د خپلو ماشومانو د مطلوبې ودې او روزنې د دروند مسؤولیت له عهدې څخه ووځي او ورسره جوخت د هېواد د ودانۍ، د خلکو د سوكالۍ او د ټولنې د پرمختیا او هراړخیزو بریاوو په خاطر په پراخو فعالیتونو کې په ډاډمن زړه کار او پیکار وکړي او د نارینه وو سره څنګ په څنګ په ټولو کارونو کې برخه واخلي او په خلص مفهوم یوه بختوره او پرمختللې ټولنه رامنځته کړي. (۱)

(۱) میرمن مجله، ۷۹ ګڼه سنبله، ۱۳۹۱ کال.

په هرات کې په نشه ییزو توکو د بنځو روږدیتوب:

روږد ټوب یوه ټولنیزه کرکجنه پدېده ده چې له بدمرغه د افغانستان زیات شمېر کسان یې په دې ستونزه اخته کړي دي او د هرې ورځې په تېرېدلو سره یې لمنه پراختیا مومي. هرات د افغانستان لویډیځ ولایت په دغسې ستونزو اخته دی او ددې معتادانو شمیر ورځ په ورځ زیاتېږي او هرات ته د مهاجرینو راستنیدنې دغه شمېر ته لا زیاتښت ورکوي.

د مخدره توکو سره د مبارزې د هرات ولایت رییس د وینا له مخې د هغو څېړنو پر بنسټ چې د مخدره توکو سره د مبارزې وزارت له خوا تر سره شوي دي په اوسمهال کې د هېواد تر یو میلیون زیات کسان په مخدره توکو معتادانې شته دي چې په سلو کې د ۱۳ رقم تشکیلوی که څه هم دغه ریاست هڅه کوي چې ددغه شوم عمل د لاودی مخنیوي بالخاصه د بنځو په منځ کې وکړي.

په دې عمل د روږدو بنځو د درملنې د کلنیک (شهامت سنتر) مسؤولې ډاکټري منیږی واحدې به په دې اړه د خپل تشویش د څرګندونې په ترڅ کې ویلي دي:

په دې وروستيو کې په لويديځه حوزه په تيراه بيا د هرات په ولايت کې به نشه ايزو توکو د روږدو بنځو شمېر مخ په زياتښت دی چې د پوره انديښنې وړ دی. ددې د څرگندونې له مخې په هرو ۴۵ ورځو کې تر ۳۵ تنو زياتې معتادې بنځې او ماشومان په دې مرکز کې بستري کېږي او په وړيا توگه يې درملنه صورت مومي. چې تراوسه پورې د زيات شمېر بنځو او ماشومانو درملنه شوي او له دغه ناولې عمل څخه ژغورلي شوي دي.

د ښوول شوو رقمونو کې مخې چې په دې ولايت کې د مسوولو نهادونو له خوا چې وړاندې شوي، په اوسمهال کې په نشه ايزو توکو د روږدو بنځو شمېر له پنځو زرو تنو زياتو ته رسيدلی دی، دا په داسې حال کې دي چې د همدې رقمونو له مخې په هرات کې د معتادانو شمېر د ۲۰ زرو تنو په شاوخوا کې اټکل کېږي.

د هرات د بنځو د چارو د رياست د کارمندی محبوبې اسامې په وينا هغه بررسي چې په دې اړه ترسره شوي دي په سلو کې (۱۵) تنه معتادانې بنځې دي نو که چېرته ددې څرگندونه دقيقه وي په هرات کې د روږدو بنځو شمير په مراتبو سره بايد له (۵۰۰۰) تنو زيات وي.

په هرات کې د روږدو بنځو د شمېر زياتښت د کورنيو په منځ کې پراخې اندېښنې رامنځته کړي دي، په عين حال کې دکتور معروف رحيمي د څلويښت بستريزو روغتون سلاکار د هرات ولايت د معتادانو درملنه د نگراني وړ بللې ده. او وايي چې ددې وضعيت ادامه په ددې لامل شي چې د روږدو بنځو په ليدلو سره، دا روږديتوب د هغو بنځو په منځ کې چې د کورنيو ستونزو سره مخامخ دي او د حل بله لياره نه وي، پراختيا ومومي.

په دې توگه په هرات کې کار پوهان که څه هم په دغه ولايت کې ټولنيزې او اقتصادي ستونزې د روږدېتوب د پراختيا لاملونه بالخاصه د بنځو په منځ

کې گڼي، خو د ايران سره هم سرحد توب يې اصلي لامل دي چې ښځې يې په دغه ناولي عمل روږدي کړي دي.

په هرات کې د ښځو له ټولنيزو فعالانو څخه يوې تنې ميرمنې فوزيه نسيم وايي: په دې ولايت کې د ښځو د روږدېتوب پدېده زياتره د هغه ښځو په واسطه له ايران څخه راوړل کېږي چې هلته مهاجري دي ددې چارواکو د څرگندونو پر بنسټ په داسې حال کې چې د هېواد په ځينو ولايتونو کې د ښځو د روږدېتوب شمېر د هرات په پرتله بيخي زيات دی خو هلته د معتادو ښځو شمېر بيا بيخي کم دي.

يو شمېر روږدې ښځې اعتراف کوي چې د دوئ د مېړونو د روږدېتوب او د ټولنيزو او اقتصادي ستونزو په سبب يې په نشه ايزو توکو روږدېتوب ته مخه کړې ده. په داسې حال کې چې ددې عمل د کمښت لپاره په هېواد کې هلې ځلې روانې دي، د روغتيا وزارت او د مخدره توکو په مقابل کې د مبارزې وزارت او يو شمير نورې موسسې او نړيوال نهادونه په دې تړاو فعاليتونه ترسره کوي خو بيا هم په اوسمهال کې د معتادانو شمېر مخ په زياتوالی دی.

د هرات په ولايت کې په مخدره توکو د روږدو شمېر په داسې حال کې مخ په زياتښت دی چې د کارپوهانو په عقیده تر اوسه پورې د هېڅ نهاد له خوا د روږدېتوب د پدېدې د کمښت په خاطر هېڅ ډول اغېزمن کار نه دي ترسره شوی.

په افغانستان کې پر بنځو د تاوتریخوالي بعدونه او رقمونه :

په افغانستان کې پر بنځو باندې د تاوتریخوالي ناولې پدېده هېواد شموله بعدونه لري او د هېواد هېڅ یوه داسې سیمه او ګوښه او حتی کورنۍ به ونه لیدل شي چې په شکل د شکلونو په کې د تاوتریخوالي د دردونکي اغېزمنې تجربه شوي نه وي، چې په دې اړه د بشر د حقونو د خپلواک کمیسیون د اړوندو څانګو له خوا مطالعې، څېړنې، بررسي او ارزونې ترسره شوي دي او په رپوټونو کې ورته انعکاس ورکړ شوی دی، چې په دې لړ کې «د بنځو او ماشومانو د حقوقو څېړنیز نهاد» هلې ځلې د پوره یادونې وړ دی، چې په افغانستان پر بنځو د تاوتریخوالي د هر اړخیز اړخونو په باب د هېواد په کچه د یو شمېر اړوند د دولتي ارګانونو په همکارۍ څېړنې، بررسي او ارزونې ترسره کړي او په ترتیب شوو شمېر او جدولونو کې یې د هغو پایلې وړاندې کړي دي، چې دادی په دې لیکنه کې ددې نهاد له خوا «په افغانستان کې پر بنځو باندې تاوتریخوالي» ترسرلیک لاندې له رپوټ څخه ګټه اخیستل شوی ده.

او تردې دمخه په کار دي چې بنځو باندې د تاوتریخوالي د لاملونو او شکلونو له نومونو څخه یادونه کېږي.

۱. اجباری ودونه

۲. بې سوادې

۳. اقتصادي نیستي

۴. د ناوړو رواجونو تسلط

۵. په زیات لګښت واده

۲. د بنځو په تعداد

او داسې نور موارد .

❖ چې له دې جملې نه به د هغه رپوټ نه په گټې اخیستنې د اجباري ودونو دشمې یوه ګوښه وړاندې شي چې «په افغانستان کې پر بنځو باندې تاوتریخوالي» په اړه د بنځو او ماشومانو د حقونو د څېړنیز نهاد له خوا په ۱۳۸۷هـ کال کې برابر او چاپ شوی دی.

❖ د بدل ودونه چې د اجباري ودونو یو شکل دی په سلو کې $3/30$ ودونه بدلي ودونه او د 75 ودونو له منځه په سلو کې $2/17$ ودونه په بدو کې ودونه او پرته د هلك او نجلۍ له رضایت نه د مور او پلار او یا د کورني دنورو واکمنو په خوښه په 24 ودونو کې په سلو کې $3/19$ ، او د پور په بدل کې په 55 ودونو کې په سلو کې $2/12$ او د مور و پلار په خوښه په 54 ودونو کې په سلو کې $3/12$ ودونه تشکیلوي له دې ارقامو څخه پوره جوته ده چې په افغاني ټولنه کې د هلك او نجلۍ له خوښې پرته د اجباري ودونو د پورتنیو شکلونو فیصدي ډېره لوړه ده.

❖ په دولتي قوانینو او بشري قوانینو کې د واده عمر د هلك او نجلۍ لپاره ټاکل شوی دی خو لکه چې په افغاني ټولنه لیدل کېږي، دا ډول ودونه د قانوني عمر څخه دمخه او یا د دواړو خواوو عمر د نه اندول توب په صورت کې ترسره کېږي چې د پورتنی رپوټ له مخې د واده د قانوني عمر په اړه په 3 نمبر جدول کې په دې ډول رقمونه ښودل شوي دي.

❖ د زیات مهر اخیستل هم پر بنځو باندې د تاوتریخوالي هغه لامل دی چې نن سبا زموږ په ټولنه په تېره د هېواد په لېرې پرتو سیمو کې پوره عمومیت لري چې د پورتنی رپوټ په 4 نمبر چوکاټ کې رقمونه داسې ښودل شوي دي.

جزئیات	نمبر	په سلو کې
رسم او رواج	۳۲۷	۴۲,۹
هر کله چې مې طلاق واخېست، راکړ شو	۱۱	۱,۹
خلک فکر کوی چې د مهر په اخېستلو سره خپل طلاق غواړم	۳۲	۲,۳
نه پوهېږم	۱۵	۲,۲
کورنۍ مې مهر واخېست	۱۴	۲,۴
بدله یم مهر نه لرم	۲	۱,۰
مېړه د هغه د تادیه کولو وسه نه لري	۲۲۴	۳۸,۹
ټول	۵۷۲	۱۰۰

له پورتنۍ جدول څخه پوره جوتنه ده چې په مجموع کې د ۵۷۲ تنو ښځو سره چې د مهر په اړه مرکې شوي دي د فیصدي له مخې یې په جدول کې خپل نظر ښکاره کړی دی، او څرگند ده چې د مهر ورکولو او اخېستلو په تړاو هم په حالاتو کې پوره توپیر لېدل کېږي.

❖ پر ښځو باندې د مېړه او یا مېړه له کورنۍ له خوا د کوره له وتلو د بې ځایه بندیز لگول هم پر ښځو د تاوتریخوالي یو بل لامل دي.

لکه چې په دی تړاو هم په پورتنی رپوټ کې ویل شوي دي. تر واده وروسته د مېړه او ښځې په مناسباتو کې د یادونه له وړ پایلو څخه په دوو اړخیز اړیکو کې د مېړه توافق غوښتنه ده په زیاترو کورنیو کې ښځه له کوره د باندې د هر ډول فعالیتونو د سرته رسولو لپاره باید له مېړه څخه اجازه واخلي او ددې تر څنګه پردی فعالیتونو سربرېره چې ښځه پکې بوختیا لري د بندیزونو او

خندونو رامنځته کېدل تر واده وروسته پیل کېږي په سلو کې ۵۸,۷ مرکه کېدونکي هغه ښځې ښودل شوي دي چې د واده ترمنځه په یوه طریقه یې د (کارمند، زده کوونکی، محصلی) مصروفیت درلود او له دې منځه په سلو کې ۲۷,۸ ښځو څرگنده کړه چې تر واده وروسته یې بیا هم وظیفو ته دوام ورکړي دی خو په سلو کې ۷۱,۹ له دې ښځو څخه تر واده وروسته وظیفې پرېښي دي. دا چې څوک له کوره د وتلو اجازه نه ورکوي په دې جدول کې به یې فیصدی وگورو:

مېړه یې اجازه نه ورکوي له ۵۴۳ ښځو له منځه په سلو کې ۹۳,۹ د مېړه کورنۍ یې اجازه نه ورکوي له ۱۲ تنو ښځو څخه په سلو کې ۲,۱، په بدو کې ورکړی شوي ښځې ته اجازه نه ورکول د ۲ تنو له جملې نه په سلو کې ۱,۴ او دا چې سواد نه لري په ۱۵ تنو کې په سلو کې ۲,۲ تنه.

لکه چې لیدل کېږي په دې رقمونو کې پر ښځو له کوره د وتلو د بندیز لگوونکو په منځ کې مېړه لوی رقم تشکیلوي.

❖ پر ښځو فزیکي تاوتریخوالي په بېلا بېلو څوړونکو او دردونکو شکلونو عملي کېږي زموږ په هېواد کې کومه نوی پدېده نه ده. او د پورتنې رپوټ د ارزیابي له مخې چې د مرکه شوو ښځو په پایله کې ترې یادونه شوې ده، په سلو کې ۴۲,۹ ښځو ویلي دي چې په کورني کې د مېړه او د مېړه د کورني له خوا تر فزیکي تاوتریخوالي لاندې راغلي دي چې د دې رپوټ په ۲ نمبر جدول کې یې د فزیکي تاوتریخوالي پایلې په دې ډول ښودل شوي دي. د هغو ښځو له ۷۲ تنو ښځو چې د بدن غړي یې مات شوي دي په سلو کې ۱۲,۵ او هغه شمېر ښځې چې له ۳۸ رقم تشکیلوي په سلو کې ۲,۲ همیشنی دی په ۲۲,۲ او ۳۳۸ تنه ښځې چې د وهلو ډېلو په وجه یې زخمونو شین توب رامنځته شوی دی په سلو کې

۵۸،۷ رقم تشکيلوي او حتی ددې فزيکي تاوتریخوالي په پايلو کې يو شمېر د جنينو د سقطيدلو سره هم مخامخ شوي دي.

❖ د ښځو تعدد د يو بل لامل دی چې د مېړه له خوا د نفقې په برابرولو کې لکه کالې، خواړه، استوگنځای درمل او داسې نورې اړتياوې د ښځو ترمنځه پکې نابرابري او تبعيض موجودی دی او يا هم دې چارو ته د رسيدلی و نه لري په مجموع کې په سلو کې ۲۷،۵ لومړنی ښځه په سلو کې ۲۷،۱ دوهمه ښځه او په سلو کې ۱۸،۲ درېيمه ښځه تشکيلوي بڼايي وويل شي چې پرنجونو زده کوونکو باندې له کوره ترښوونځي او د بېرته را ستيندنې په لار کې، د نامنظمې حاضري او د زده کړې د لازمو امکاناتو، د برياليتوب او نه برياليتوب د لاملونو، په ښوونځي کې د فزيکي او رواني تاوتریخوالي او حتی جنسي ځورونې په اړه معلومات وړاندې کېدای شي.

او د ډېرې خواشينې خبره داده چې پر ښځو باندې په روغتيا د لاسرسي په ډگر کې ډول تاوتریخوالي هم عملي کېږي چې به دې رپوت کې يې په بېلا بېلو جدولونو کې فکتورونه او رقمونه ښودل کېدای شي.

او د ښځو د اميدواری په مهال په روغتيا، په روغتيايي مرکزونو د هغوئ په لاسرسي او د جنينو د سقط والي د لاملونو په برخو کې او بالاخره د کار په چاپيريال کې هم پر ښځو د تاوتریخوالي د عملي کېدو په باب مستند رپوټونه وړاندې کېدای شي. (۱)

(۱) د ښځو او ماشومانو د حقوقو د څېړنيز نهاد خپرونه.

د هېواد په یو لړ سیمو کې پر ښځو د ډول ډول تاوتریخوالي خوښلگي :

تاوتریخوالي لکه د یو لړ ناروغیو غوندې اوسني ناولې پدید نه ده، بلکې له ډېرې پخواني زمانې څخه چې بشري ټولنو کې یې شتون درلود، چې له دې جملې نه په افغاني ټولنې کې یې په شکل د شکلو ریښې درلودلې دي. هغه چې د زورواکي زیاتې شتمنۍ درلودلو، علمي نیستي، له خپلو حقونو له نا آگاهي، ناوړو دودونو، پر ښځو او نارینه د برترۍ درلودلو، تبعیضونو، د مور و پلار خود کامگیو، او داسې نورو څخه یې سرچینې اخیستلې دي، چې دادي په دې لیکنه کې به د عیني او د مطبوعاتې اثارو د ریسرچ له مخې یې د هېواد په یو لړ سیمو کې خوښلگي وړاندې شي:

د تخار په ولایت کې :

د انیس ورځپانې د ۱۳۸۴ کال د ۸/۱۷ نېټې په ۱۹ گڼه کې د تالقانو د ښځینه لومړي نمبر لیسې د مدیرې اغلې نازیه عادلیار سره د مرکې په ترڅ کې راغلي دي:

زموږ په هېواد کې د وروستیو جگړو د اوږدو کلونو ناوړینونو زموږ د ټولنې ښځې تر ټولو زیاتې زیانمنې کړي دي او له حده وتلي او له داسې پورته مصیبتونو یې تحمیل کړي دي چې په دې موده کې تر اندازې بېخي زیات د ښځو حقونه تر پښو لاندې شوي دي.

د تخار په ولایت کې د یو عیني واقعیت په توگه لکه چې اسلامي قوانین او بشري قوانین ایجابوي د ښځو حقونه تر پښو لاندې کېږي یوازې د ښځو یوه ناخپزه فیصدي چې کافي نه شمېرل کېږي په ناخپز او نسبي ډول له خپلو

حقوقو څخه برخمنې دي هغه هم ددې ولايت ښاري ښځې په دې دله کې شمېرل کېدای شي خو د کليو او قشلاقونو ښځې له خپلو حقونو څخه بالکل محرومې او په خواشينیوونکو او ځورونکو شرايطو کې ژوند کوي او د کورنيو له خوا د ډول ډول تاوتریخوالي لکه د تعلیم او تربیې، روغتیا او داسې نورو حقونو څخه بې برخې کول يې مثال را وړلای شو.

دا يو څرگند واقعیت دی چې د تخار ولايت په کليو او قشلاقونو کې د ښځو په وړاندې تاوتریخوالي او د بشري حقونو پر ضد چال چلند په ډېره بې رحمانه توگه عملي کېږي چې له دې جملې څخه اجباري ودونه، د ماشومانو او قانوني عمر ته د نارسېدلو نجونو ودونه، پر ښځو باندې هراړخيز مظلوم، وهنه، ټکونه تر فشار او شکنجې لاندې نیول، له ښوونې او روزنې، روغتیا، طبیعي او مدني حقونو څخه بې برخې توب جنسي تیرې، ځان وژنې او ځان سوزونې هغه بېلگې دي چې زموږ په ټولنه کې په تېره بیا زموږ د هېواد په لېريو پرتو سیمو او له دې جملې نه د تخار په ولايت کې په لوړه کچه او پوره پراختیا لېدل کېږي.

د اصلاح ورځپاڼې د ۱۳۸۸ کال د ۲۹ / ۱۱ نېټې د ۱۸۲۷ پرله پسې گڼې د رپوت په يوه برخه کې داسې راغلي دي:

آقای زید الله پیوند، رییس دفتر ساحوی کمیسیون مستقل حقوق بشر، در زون شمال شرق توضیح داد که: «در کندز، تخار و بغلان در سال روان ۱۳۸۸ هـ ش بارویکرد امار موارد مختلف پایمال شدن حقوق بشر وایکسر برملا ساخت وگفت تا این تاریخ ۲۲۴ موارد تحمیل خشونت های عمده را که در سطح بغلان، تخار و کندز پدید آمده است که از جمله در تخار ۱۵۲ مورد تحمیل خشونت عمده بوقوع پیوسته است».

همدارنگه په بدخشان کې د یو ښځې د سنگسار کېدو په اړه د ۱۳۸۴ د ثور د ۷ نېټې د یوې ورځپاڼې په حواله چې یادداشت مې ترې نه واخېستلی او د انټرنټ د ویچ په ویلي له صفحې څخه په اقتباس شوی لیکنه کې راغلي دي.

د افغانستان پولیسو د یکشنبې په ورځ د ثور په څلورمه نېټه اعلان وکړو چې په دې هېواد کې یوه ۲۹ کلنه ښځه سنگسار شوی ده...

دا پېښه د بدخشان د لېرې پروت ولایت، د مرکز فیض آباد د لویديځ د «ارغو» په سیمه کې رامنځته شوی ده او ددې حکم د صادرولو مرجع هم معلومه نه ده، خو د پولیسو یو افسر جنرال شاه جهان د فرانسې یو خبرنگار ته ویلي دي، چې سنگسار د جمعې په ورځ شوی. ده وویل چې ده ته خبر ورکړ شو چې د جمعې په ورځ یوې ښځې د زنا په تور د ملا محمد یوسف په نوم د یو ملا له خوا د سنگسار په جزا محکومه او په ارغو کې یې حکم عملي شو له بلې خوا نه د فرانسې د خبر ورکولو مرجع د ریوت له مخې د افغانستان د بشري حقونو د خپلواک کمیسیون د ویندوی له خولې یو ځانگړې هییت د پېښې ځای ته لېږل شوی او ویل شوی دی چې دا ښځه سنگسار شوی نه ده بلکې د مېړه له خوا د دغه نامشروع تور په وجه وژل شوی ده.

د رویټرز د اژانس یو خبریال د عیني شاهد له قوله ویلي دي چې ښځه د دولتي چارواکو او د مېړه له خوا د پلار له کوره په زور اېستل شوی او بیا سنگسار شوې ده او هغه سړي چې دا جرم یې کړی تر سلو دورو وهلو وروسته ازاد شوی دی.

د پولیسو او د بشري حقونو د کمیسیون د استازو په وینا د نوموړې ښځې مېړه چې تر پنځو کلونو وروسته نوی له ایران څخه را ستون شوی و او ښځې ترې د نفقې نه ورکولو په وجه طلاق غوښتي و خو مېړه او کورنۍ یې متوجه کېږي چې خبره په نفقه کې نه بلکې د ناوړې اړیکې په تېنگولو کې ده.

په هر صورت په دې سيمه کې د دولت نماينده حاجي شمس الرحمن وييلي و
که دې تور واقعيت درلودلای نو دا د عدلي ارگانونو دنده ده نه د يو ملا چې
دغسې غير قانوني اقدام وکړي.

او دا هم د خوست په ولايت کې په سپوډ بڼڅې او ماشومانو د خوړولو د
پېښې په باب د اصلاح ورځپاڼې د ۱۳۸۷ کال د جدي د لومړۍ نېټې په گڼه
کې د ښاغلي حيات الله حليم د ليکنې څخه څو برخې:

پورتنې عنوان څخه پرويا گند نه دي بلکې هغه واقعيت دي چې د څو شپو را
په دې خوا يې داخلي او بهرني رسنۍ په پرله پسې توگه خبرونه خپروي او د
هېواد ولسمشر حامد کرزي هم د دې پېښې غندنه کړې او د پراخې پلټنې
حکم يې ورکړی دی. د افغانستان د بشري حقونو د خپلواک کميسيون د
بشري سرغړونو د څارنې او پلټنې امر شمس الدين احمدزی په دې اړه وييلي
دي:

دا د هر ډول انساني کرامت څخه لرې خبره ده او هېڅوک دی ته روا او موجه
دلايل نه شي وړاندې کولای.

نوموړي په خوست کې دا پېښه د هغه چا کار و باله چې انساني کرامت او
عاطفه ونه لري ماشومان ساتنې او عاطفې ته اړتيا لري نه دا چې په سپو
و خوړل شي. (۱)

(۱) د ښځو او ماشومانو څېړنيز نهاد خپرونه.

په کونډونو کې د ښځو د ژوندانه د ښه والي چارې :

لکه څنگه چې د کونډونو ولايت د هېواد يوه غرنې، له مرکز لېرې او يوه
وروسته پاتې سيمې ده نو طبيعي ده چې يې د اوسيدونکو د ژوند کچه ډېره

ټپټه او بالخاصه بنځینه قشر يې زياتو حقونو څخه يې برخې دي، چې له دې جملې نه د بنځو د سواد او علمي پوهې کچه ډېره زياته ټپټه او د ناوړو دودونو تسلط يې په شکل د شکلونو د ژوندانه په زياتو اړخونو ناوړه اغېزې بڼدې او په واقعيت کې د کونړ بنځينه قشر ته د ژوند په ټولو زمينو کې خدمت کول او د پراخو ستونزو لېرې کولو ته پاملرنې ته پوره اړتيا ده.

هلته په لېريو کليو، او د غرونو په بانډو کې بنځې حتی په بد حالت کې ژوند کوي بنځې له ټولو اسلامي، طبيعي، ميثاقي او قانوني حقونو څخه محرومې چې حتی په مفهوم يې هېڅ خبرې نه دي، نو هغوی ته خدمت کول تر بلې هرې سيمې زيات محسوس او تجسم يې ځلانده دي.

د کونړو د بنځو چارو رياست چې دولت په ادارې تشکيل ورته په ۱۳۸۲هـ ل کال کې ځای ورکړ شوی او په کال ۱۳۸۴هـ ل د يوې ازادې سيالۍ (PRR) له لارې يې ټول پرسونل ټاکل شوی دی د بنځو چارو وزارت د پالیسي په رڼا کې د هغه رياست له خوا يې رهبري کېږي.

اغلي نسيمه شفيق سادات چې د کونړونو د بنځو چارو د رياست مشري ور په غاړه ده د رياست د تشکيل په باب وويل:

ددې رياست په تشکيل کې لس تنه رسمي کارمندان او څلور تنه اجيران دي او د ادارې او مالي، جنسي، اقتصاد، د فرهنگي چارو، د حقوقو، جندرد زده کړې د نشراتو، روغتيا او ټولنيزو چارو په مديريتونو کې خپلې دندې تر سره کوي چې د ټولو په سر کې د يوې کليې په مفهوم د مطروحه ستراتيژۍ په رڼا کې د بنځو د حقونو په بنځو د تاوتريخوالي له منځه وړلو، د بنځو د ژوندانه د ښه والي، د ليک لوست، د زده کړې د بنځو د ظرفيتونو د لوړولو په برخو کې خپل فعاليتونه متمرکز کوي.

اغلي نسيمې سادات وويل:

د کونړ د ښځو چارو د ریاست د مقام له خوا، د پرسونل لارښوونه او اداره، د مالي او اقتصادي چارو څارنه او د ښځو د ژوندانه د ښه والي په خاطر د دوزانو جذبولو ته لومړۍ ځای ورکړي، په اقتصادي برخه کې ولایت د مقام د انجوگانو د مرستو جلبول، د ولایت د مقام او یونیسیف (WFP) د موسسو په همکارۍ لویانو ښځو ته په مرکز او ولسوالیو کې د سواد د زده کړې د کورسونو جوړول، د ښځو، د پوهاوي لپاره او د ښځو د ظرفیتونو د لوړولو په خاطر، د یو لړ موسسو په مرسته سیمینارونو ورکشاپو جوړول د دې ریاست له مهمو دندو څخه گڼل کېږي چې یې سرته رسوي.

د ښځو چارو رییسې په هغه ولایت کې د تاوتریخوالي په اړه وویل:

تر کومه ځای چې معلومه ده. نن سبا زموږ په هېواد پر ښځو تاوتریخوالی یو هېواد شموله ناوړه پدېده ده چې لاملونه یې په بیخي زیاته کچه کېدل کېږي او زموږ ټولنې دا محکوم مظلوم او محروم قشر په هراړخیزه توګه ځوروي، د کمبختیو سره یې مخامخ کوي کورني پیوندونه ورته شلوي، څرنگه چې د کونړونو خلک مسلمان، مډین او علم دوست وګړي دي او د دوی په مرسته او ملاتړ په کومه کچه چې د هېواد په نورو ولایتونو کې پر ښځو باندې د تاوتریخوالي تجربې په پراخه کچه عملي کېږي په دې ولایت کې دا شومه پدېده بیا په هغومره اندازه نه ده.

ښايي ویل شي چې د ولایت په لږیو سیمو کې د تاوتریخوالي یو څه شکلونه لکه په بدو کې د نجونو ورکول، په بدل کې دودونه، د زیات ولور اخیستنه، پر ښځو باندې د شاقه چارو سرته رسول، د ناوړو دودونو شتون او نفوذ تر یوه حده د تاوتریخوالي د رامنځته کېدو له لاملونو څخه دي. د هغې احصایې له مخې چې زموږ سره ده په ۱۳۹۰ کال کې د تاوتریخوالي کچه را ټپته شوی او یوازې ۱۲ پېښې یې زموږ سره ثبت دي.

میرمن نسیمی سادات د ولایت د اړوندو ادارو په مرسته د دې ریاست په اړوندو چارو کې د همکارۍ او همغږي په اړه وویل:

موږ په هره میاشت کې د ښځو چارو په ریاست کې د ولایت د مقام، ولایتي شورا، څارنوالي ریاست، ملي راډیو تلویزیون، عدلي ریاست، د یوناما دفتر، د حقوقو بشر آمریت، امنیتیه قوماندانۍ، حج او اوقافو ریاست د استازو په ګډون میاشتني نوبتي غونډه او د میډیا سره ګردې میز جوړوو.

همدارنګه د تاوتریخوالي په اړه برنامي ترتیب او د مختلفو اخبارونو له لپارې یې خپروو.

په ولسوالیو او نورو محلاتو کې د جامع جوماتونو د ملا امامانو سره همغږي رامنځته کوو او په دې برخه کې د هغوی ملاتړ را جلبوو.

میرمن نسیمی سادات په اخر کې د ریاست د اړوند ستونزو په باب وویل: ریاست ترانسپورټیشن نلري، په کافي اندازه بودجه مونږ نشته، د پرسونل کمښت موجود دی، په ریاست او ولسوالیو کې وظیفو ورکښاپونه نشته، زموږ وړاندیز دادی چې د دې ستونزو د لرې کولو لپاره په کار دي چې دې ګوښه ولایت ته له هره بابت ډلښوونه پاملرنه وشي ترڅو د دې سیمې مظلومو او محرومو ښځو ته مو د هغوی د ژوند ډښه والي په اړه د یو خدمت مصدر وګرځېدلای شو. (۱)

(۱) د ښځو او ماشومانو د حقوقو خپرنیز نهاد خپرونه.

د خپلواکۍ د بېرته اخیستلو په جگړو کې د افغاني مېرمنو وياړلې ونډه :

نښځينه قشر د ټولنو د نيمايي برخې په توگه د ژوندانه په ټولو ټولنيزو ډگرونو کې فعاله او حتی وتلې برخه اخیستلای شي، که زموږ د لرغونې تاريخ سندونو او مدارکو ته مراجعه وشي او يا دا چې سيمه ييزې فلکوریکې کيسې وکتل شي نو په داسې بيخې زياتې بېلگې په گوته شي چې حتی له آريايي دورې راهيسې ښځو د نارينه وو سره خوا په خوا قهرمانانه برخه اخیستلې ده په فرهنگي، علمي ټولنيزو، په رزمي، پوځي، سياسي، اقتصادي، مذهبي او داسې نورو اړوندو ډگرونو کې يې له ځانه حماسې او تلپاتې يادگارونه په وديو پريښي دي. چې ددې ټولو له منځه د افغان - انگليس په لومړۍ جگړه کې او ترهغې دمخه د ميوند په اورجنه سره دښته کې د انگليسي دښمن په مقابل کې هغه هم په ډېرو حساسو او سرنوشت ټاکونکو شېبو کې يعنې د ماتې او برې په حسابي مهال کې چې د يو ملت د مرگ او ژوند مساله پکې مطرح وه د پښتنې پيغلې ملالې تاريخي قهرماني په هېڅ مهال د تاريخ له پاڼو محوه او زموږ د ملي فرهنگ له ذهنه به هيره نه شي.

هو کې د ماتې خوړونکې افغاني لښکر او پر مخکې باندې د ټپي شوي بيرغچې له لاسه د لويدونکي توغ په ډېرو نازکو شيبو کې د غازيانو له منځه هغې قهرماني ملالې ورواندگل او په خپلو نازکو لاسونو يې خپل ملي توغ را پورته کړ او پر غازيانو باندې يې په مهيج او غيرت پاروونکي اواز داسې غږ وکړ.

**که په ميوند کې شهيد نه شوې
خدا پر ولايه! بې ننګۍ نه دې ساتينه**

البته دا يوه افغاني غوره عنعنۀ ده چې د هميشه لپاره افغاني مېرمنو په تېره بيا پښتني پيغلو د نارينه وو سره څنگ په څنگ د جگړو په ډگرونو کې سربښدونکي او قهرمانانه گډون کړی دی.

دا خبرۀ هم د يادونې وړ ده که افغاني ښځو ټوپک او نوره وسلۀ نه کاروله دا بيلۀ موضوع ده خو کومه خبرۀ چې په جبهه کې د هغې پياوړتيا ده هغه د جبهې شانه د لوژستيکي خدمتونو سرته رسول او د تايميناتو رسول دي چې دغه عقيبې خدمتونه د عسکري فن له مخې د جگړې په دوه اړخيز سرنوشت ټاکلو کې خورا زيات اهميت لري په دې مانا که دا خدمتونه د مطروحۀ پلان له مخې په خپل وخت او زمان او په دقيقه توگه عملي شي بې له شکۀ په جگړه کې د برياليتوب ضمانت کوي، برعکس په جگړه کې د ماتې لاملونه رامنځته کوي چې د دوهمې نړيوالې جگړې په ترڅ کې د الماني قواوو لپارد د اکمالاتي کړنو اوږدوالي او د عقيبې خدمتونو په تپه ودرېدل يې ډېره ښه بېلگه راوړل کېدای شي.

د هېواد د استقلال په جگړه کې دا عقيبې خدمتونه او يا لوژستيکي تايمينات هغه هم د افغاني مېرمنو لپاره د ډوډۍ پخول او د اوبو په شمول هر غازي ته په مرچلونو کې له ورسولو څخه عبارت وو.

په عنعنوي توگه په ټولو جگړو کې چې د انگرېزانو په مقابل کې شوی دی افغاني مېرمنو دغه قهرماني کړي او د مردکيو په باران او د اور او لوگيو په منځ کې يې په خورا وتلي سربښندنۀ خوراکي ټوکې هر غازي ته رسولي دي چې تاريخ به دوی دا شهکاري هېڅکله له ياد ونه باسي په همدې نږدې کابل کې د جگړو په مهال چې انگرېزي دښمن په وړاندې شوي زيات شمېر افغاني قهرمانو ښځو نه يوازې دغه لوژستيکي خدمتونه ترسره کړي حتی يو شمېر په جگړو کې سماسم گډون کړي دي.

زموږ د تاريخ په پاڼو کې دا په عيني توگه د بي بي مهرو (ع) د زيارت شتون هغه تلپاتې بېلگه ده چې حماسوي يادگارونه به يې هېڅکله هير نه شي.

د خپلواکۍ په جگړه کې به د کونړ د ارنوي د جگړې يعنې محاذ چې په څلورمه جبهه هم شهرت لري د پښتنو مېرمنو د فعالې برخې اخېستني څخه يادونه هم کيدای شي.

د کونړ په دې جبهه کې چې چترال ته نږدې پرته وه ملېشه لښکرو چې شمېر يې زرگونو تنو ته رسېده او د کونړ هغې خوا ودې خوا د سرحدي سيمو يو شمېر روحانيونو، ساداتو، قومي مشرانو او داوطلبو غازيانو پکې گډون درلود هغوی ته د ډوډۍ، اوبو او نورو خوراکي توکو پخول مرچلو ته رسول د پښتني مېرمنو په غاړه وو.

هغوی د کليوالي شرايطو سره سم دغه ډوډۍ په تنورونو او نغريو کې پخولې او په شکرېو او خواړه به يې په ديگونو کې او له اوبو څخه يې ډکولونې يې د غازيانو ډلو ته رسول البته دا عادي خبره نه ده د خوراکي موادو پخول خو پر ځای پرېږده چې د يو لښکر لپاره خورا ستونزمن کار دی مرچلونو ته د هغوی وړل خورا قهرمانانه عمل دی ځکه چې د مړينې تر پولې پورې قربانيو ته ځان ورکول دي.

بايد زياته شي چې د ښځو په دې جانانه کډون سره د نوموړي دندې تر څنگه هلته د دوی په ورتلو د غازيانو پر احساساتو او معنوی قوت سماسه اغېزه کوله.

که له يوې خوا د پښتني مېرمنو په دې قهرماني کې د ملي جذبي، رزمي احساساتو د ازادۍ سره د مينې د جذباتو او که د دښمن په نسبت د سختي کرکې د احساساتو څخه کار اخېستل کېدای شي او له بلې خوا د دغو احساساتو له امله د ښځو حضور هم پر غازيانو سماسه اغېزه کوله داوه

چې په دغه جبهه کې انگریزي قوتونه که څه هم د زیات شمېر او مدرنو وسلو لرونکي وو په ډېره بې شرمۍ ترچتراله وزغلول شو او تاریخي بری د غازیانو په برخه شو. او یو ځل بیا ثابته شوه چې پښتني مېرمنې هم په جگړو کې د بری لپاره لازمی زمينې برابرولای شي.

د امیدواری پر وخت د ښځو خواږه :

وايي چې: ښايي د ماشوم روزنه نهه میاشتې د هغه د زېږېدنې څخه دمخه پیل شي دا یو ډېر لوړ ذهنیت دی چې کلکه پاملرنه ورته په کار ده.

زمونږ په هېواد کې چې له یوې خوا په ډېره ټېټه اقتصادي سويه کې پراته یو او له بلې خوا د هېواد ډېرې ښځې د سواد څخه محرومې پاتې دي او دا دواړه ددې سبب کېږي چې زموږ د ټولنې ډېر زیات ماشومان لکه د سارا گلان را زرغونېږي او په تصادفي توگه د هراړخیزو رنځوریو او افتونو څخه په امان پاتې کیږي، او بیا دا ماشومان هم ډېر کم د پوره سلامتیا او روغتیا څښتنان کېږي.

اوس چې نړۍ د نور په چټکتیا الوتل غواړي نو په دغه لاره کې د ښځو طبقه هم ورسره ملګري ده او ورځ په ورځ د ښځو له غاړو څخه د غلامی او محرومې ځنځېرونه شلېږي او وینو چې همدا اوس د ژوندانه په چارو او ټولنیزو فعالیتونو کې فعاله ګډون کوي.

زمونږ په گران هېواد کې د بختوره جمهوري نظام په راتگ به چې د جمهوریت موسس زموږ ملي لارښود ښاغلي محمد داود په افغانستان کې د ښځو د نهضت منځته راوړونکي دي ډېر ژر دغه ډله د خپلو انساني حقونو لرونکي شي.

زمونږ ماشومان چې زموږ د هېواد او تاریخ رښتینانې وارثان دي هم په پوره روغتیا نړۍ ته راشي.

ددې لپاره چې د ماشوم روزنه مو د پورتنۍ اصل له مخې چې (ماشوم روزنه بنایي نهه میاشتي د هغه د زېږېدنې دمخه پیل شي) پیل کړی وي په کار دی چې د نورو خبرو سره جوخت خواړو ته توجه وشي.

د حاملګي په وخت کې د ښځو خواړه د اهمیت وړ دي او غوره داده چې دا خواړه مکلف او بشپړ وی او د سره لازمي اندازې څخه تیری ونه کړي.

امیدواری ښځې په ورځ کې کولای شي چې د لیوالتیا په صورت څو کرته خواړه وڅوري په داسې حال کې چې له میوې او سبو څخه هم ګټه واخېستل شي.

میوې او سابه بنایي تازه او پاک وي نه دا چې اصلي اوصاف یې له منځه تللي وي. دا ځکه چې د ګټې پر ځای ضرر پېښوی او د پیچش سبب کېږي او دا ناروغي د امیدواری میرمنې لپاره ډېر خطرناکه ده که چېرته دا پیچش له حده زیات او دوامداره شي نو په نتیجه کې امیدواری ښ میرمنې ته دوه ضرره ورسوي.

یو یې د جنینو د سقط سبب کېږي او دوهم یې تر ټاکلي مودې دمخه د زېږېدنې عامل ګرځي.

د امیدواری په وخت کې که د مېرمنې روغتیا ښه وي نو بنایي چې خپل عادي خواړه ژر ژر بدل کړای شي که چېرته امیدواری میرمنې پرهیز کولو ته اړ شي نو داسې پرهیز دی ونه کړي چې د هغې د غذا اندازه کمه کړي کومه چې د یوې امیدواری ښځې لپاره ضروري ده د ماشوم په نورماله وده کې که امیدواره ښځه تازه میوې، سابه او پروتین لرونکي مواد وڅوري ښه رول لوبوي.

البته کوچ، شیدي، مستي او پیروی په زیاته اندازه د پروتین درلودونکی دی د غوښو او کبانو خوړل هم د امیدواری ښځې لپاره زیاته ګټه لري.

د امیدواری په دوی نیمې برخه کې ښایي د چرګ او یا د غوښو ښوړو او خوړل شي هغې میرمنې چې له غوښې پرهیزوي په کار دی چې د سبو او حبوباتو ښوړو او د وریجو اوږه استعمال کړي.

د امیدواري ښځې لپاره شکره او کلیسم هم پوره ضروري دي باید په شپه او ورځ کې دا مواد تر ټاکلي اندازې کم نه شي په سبو کې د ګازرۍ، لېلبو او سالاتي خوړل زیات اهمیت لري.

د امیدواري ښځې د وچې ډوډۍ اندازه ښایي ۴۰۰ ګرامه وي چې ۲۰۰ ګرامه یې نشایسته او ۲۰۰ ګرامه یې سبوس وي.

په دې مرحله کې د تازه او وچې میوی او به هم ډېر ګټه لري.

د امیدواری په وروستني میاشت کې ښایي مربا باب او شکره کمه استعمال شي، او ډېر غوړي هم ښه نه دي او که خوړل کېږي د غوا شیدۍ، پیروی او کوچ ډېره فایده لري په دې موده کې ښایي د مایعاتو استعمالول تر دوه لیټرو زیات نه شي.

ښکاره ده چې ویتامین د هر انسان لپاره حیاتي ارزښت لري خو په خاص ډول د امیدوارو او یا هغو میرمنو لپاره چې ماشومانو ته شیدۍ ورکوي ډېر زیات اهمیت لري، او دا ددې لپاره چې د زیربیدنې دمخه او یا وروسته د میندو وجود مختلفو مرضونو په مقابل کې تقویه کړي او معافیت ورکوي.

لکه چې پروتین لرونکي خواړه د امیدوارو ښځو لپاره ضروري دي همدا شان اولاد لرونکو میندو ته د هغو استعمال زیاته ګټه لري په داسې موسم کې چې تازه میوې او سابه نه پیدا کېږي میندې کولای شي چې د ډاکټر د لارښوونې په اساس مربوط ویتامین له درملتونو څخه لاسته راوړي (۱)

(۱) دانجمن رهنمایی خانواده د خپرونې ۴۹ ګڼه.

د مارچ اتمه د ښځو د نړيوال پيوستون ورځ :

هر کله چې د مارچ د اتمې نېټې څخه يادونه کېږي، نو خامخا د هغه چا په ذهن کې چې په دې اړه يې مطالعه کړې وي، د ۱۸۵۷م د مارچ د هغې ورځې تراژيدیکه پېښه په عين حال کې په مېړانه او اتلولۍ د حق غوښتنې د غږ د پورته کولو د خاطرې ياد گرځي چې په بشري تاريخ کې يې د لومړۍ ځل لپاره د يوې تلپاتې حماسې بڼه پيدا کړه.

البته دا يو له تعجبه ډکه حادثه او فاجعه د امريکا د نيويارک د ښار د اوسيدونکو د پوره پاملرنې وړ وگرځېدله.

پېښه په داسې ډول وه چې د يوې فابريکې کارگرو ښځو په داسې حال کې چې کارگرې کالې يې اغوستي وو د ښار له واټونو ددې شعارونو په ويلو چې موږ مناسب مزد غواړو په يوه ورځ کې لس ساعته کار عادلانه نه دي، په مارشونو تېرېدل او چې بيا کله د ښار مرکز ته ورسېدل د پوليسو د غير انساني مقاومت سره مخامخ شول.

د دوی سوله ييزه مظاهره په وحشيانه توگه وټکول شوه او د يو شمېر يې ونيول شول، که څه هم د حکومت دا ډول بې رحمانه چلند د نارينه کارگرانو د اعتراض وړ وگرځيد خو واکمنو مقامانو ورته هېڅ ډول اعتنا ونه کړه البته دا هغه انگېزه شوه چې د څو کلونو په تېرېدلو ددې ورځې د يادولو په ترڅ کې د ټولې نړۍ د ښځو د نړيوال پيوستون د ورځې عنوان پيدا کړ او ددې مفکورې د ايجاديت او عملي کېدو افتخار په لومړي سر کې، د الماني، « کلاراز تگين» يعنې د المان د کارگرې غورځنگ د ډېر پياوړي رهبري، او د ښځو د نړيوال نهضت د بنسټ ايښودونکې د نوم سره سماسم انتساب لري.

کلارازتگین تر زیاتو هلو ځلو او مبارزو وروسته په ۱۹۰۷ د سوسیالستو
 بنځو په لومړني کنفرانس او په ۱۹۱۰ م د سوسیالستو بنځو په دوهم کنفرانس
 کې په گډون سره چې د نړۍ د اوو هېوادونو د سلو تنو په شاوخوا بنځو په
 کې برخه اخیستلې وه، ددې په وړاندیز د مارچ اتمه د نړۍ د بنځو د نړیوال
 پیوستون ورځ په رسمیت وپېژندل په یو لړ نورو هېوادونو کې د مارشونو او
 مظاهرو په ترڅ کې ولمانځل شوه او تر اوسه پورې د نړۍ په زیاترو هېوادونو
 کې د خورا پرتمینو مراسمو په ترڅ کې نمانځل کېږي بڼایي وویل شي چې په
 دې مبارزه کې د نوموړي په خوا کې د الماني «روز لوکزامبورگ» نه ستړي
 کېدونکي هلې ځلې هم د بنځو په نړیوال تاریخ کې د لوړ مقام لرونکي دي.

مبارک دي وي د نړۍ ټولو بنځو ته د دوی د پیوستون دا بختوره ورځ. (۱)

(۱) اصلاح ورځپاڼه د ۱۳۸۷ کال د حوت ۱۹ مه نېټه.

د کورنۍ په اقتصاد کې د بنځو ونډه :

کورنۍ د ټولنې د بنسټیزې پخې ډبرې حیثیت لري، چې غړی یې د جوړښتي
 توکو په توګه او بنځینه غړی یې خورا مهم توکي تشکیلوي او دا یو انکار نه
 منونکي واقعیت دي چې بې له بنځو د شتون څخه هیڅ یوه کورنۍ جوړېدای
 نه شي، بنځه که په کورنۍ کې مور، خور، لور او یا انگور او مېرمن ده او هر
 یو یې د خپل فامیلې دریز په اعتبار د کورني په چارو کې مناسبه برخه لري،
 خو د دوی په منځ کې بنځه د مور په عنوان او که مور نه وي هره بنځینه مشره
 د کورنۍ د سرته رسولو او سنبالښت په غاړه لري، چې له دې منځه یې
 اقتصادي چارې ډېر مهمې ګڼل کېږي.

ځکه چې که بنځې ته په یوه تاریخي دوره کې د مورواکي او مادرسalarۍ د
 مقام درلودلو افتخار ور په برخه شوی دي، خو ددې واکمني سره سره یې د

کورنۍ مشرتوب په غاړه درلودلی او د اقتصادي چارو په سنډالېنت کې یې فعالانه او اغېزمنه برخه اخېستلې ده او د یوې عنعنې په توګه یې تراوسه پورې دغه مسؤلیت په غاړه دي.

ښه مې په یاد دي چې یو مهال یو مامور د خپلو هم مسلکانو او همردیفانو په منځ کې د ټاکلي معاش په درلودلو د یوې مدبرې مېرمنې او د کورنۍ چارو مدیریت چلوونکې په توګه د ښار په یوه سیمه کې د کور خاوند شوی و ددې سبب دا و چې ماندينې دده معاش د یو ټاکلي او سنجول شوي حساب له مخې کاوو او د کورنیو اړتیاوو د پوره کولو په خوا کې د عاقبت اندیشۍ له مخې یې د معاش یوه اندازه روپۍ پس اندازه کولې، د پورتنۍ موضوع له یادونې څخه دا نتیجه ترلاسه کېدای شي چې که د کور مېرمن د ورځني او یا میاشتني خرڅ په لګولو کې فضول خرچي ونه کړي او د معاش او یا له نورو سرچینو ترلاسه شوی روپۍ بیخایه ونه لګوي هېڅکله به د اقتصاد ستونزه سره مخامخ نه شي.

دا یوه منطقي خبره ده چې وایي هغه لګښت چې د کورنۍ عاید په سنجول شوی لګښت کې ترلاسه کېږي په بله لاره، لاس ته نه شي راتلای.

په کورنیو چارو کې د ښځو له خوا د عاید د لګولو له ليارې د پانګې د درلودلو مانا داده چې ښايي ښځې باید فضول خرچي ونکړي، د لباس په برابرولو او د خوراکي توکو په راښوولو او لګولو کې له زیاتې خرڅي څخه ډډه وکړي.

څرنگه یو شمېر ښځې د خپلوانو او یا ګاونډیو ښځو سره د خوراک او پوښاک په برخو کې له رقابتۍ او هم چشمۍ له چلندونو څخه کار اخلي او دا دوی اقتصادي حالت ته سخت زیانمن تمامېږي.

يوه بله موضوع چې په کورنۍ اقتصاد کې د ښځو د اغېزمنې ونډې درلودلو اهميت په ډاگه کوي هغه د شغلونو د لرلو له ليارې، په تشبثاتو کې گډون کول دي هغه ښځې چې له کوره بهر کوم رسمي ماموريت ونه لري، نو دوی کولای شي چې د خياطۍ، خامک دوزۍ او يا نورو شغلونو په وجه په کورنۍ په اقتصاد کې خپلې ونډې اخيستلو ته تيارزورکړي.

لکه چې څرگنده ده په کليو او قشلاقونو کې ښځې د نارينه سره د بزگرۍ چارې پرمخ بيايي، يا شپون توب کوي او يا د قالينو او تغرو د اوبدلو له ليارې د يادونې وړ عايد ترلاسه کوي که پر موضوع بحث راو نغاړل شي نو څرگنده ده چې د کورنۍ د اقتصادي څرخ په گرځولو کې د ښځو برخه اخېستنه پوره برجسته او اغېزمنه ده او ښايي چې په هېڅ صورت کې ترې سترگې پټې نه شي. (۱)

(۱) ارشاد انسوان جريده، ۶۴گڼه د ۱۳۹۰ کال د ثور مياشت.

د واده يو شمېر نور ناوړه دودونه :

ښځينه جنس يا قشر د بشري ټولنې نيمايي مهمه برخه تشکيلوي او د يو انسان په صفت له ټولو هغو حقونو درلودونکې ده چې يو نارينه يې لري که طبيعي حقونه دي اسلامي او يا ميثاقي حقونه دي حتی د اسلام په مقدس دين کې د نارينه په نسبت ښځې له څه زياتو حقونو لرونکي گڼل شوي دي. چې د ميراث او مهر حق په اړه يې بېلگه جوت ده خو له بده مرغه نه يوازې د نړۍ په وروسته پاتې ټولنو کې بلکې په پرمختللو ټولنو کې ښځې د يو متاع او بازيچي په عنوان گڼل کېږي.

دا يو څرگند واقعيت دي چې په هره ټولنه کې ښځه د هغې د مېړه او د مېړه د کورني له خوا په شکل د شکلونو تر تاوتريخوالي او ظالمانه حاکميت لاندې

ده، او ددې تر څنگه يې ټول طبيعي، اسلامي او ميثاقي حقونه يې تر پښو لاندې کېږي او حتی دا اخلاقي موازينو پر خلاف چلند ورسره کېږي.

چې ددې ناوړه پدېده د لاملونو په منځ کې د زیاترو پېښو، سندونو او څېړنيزو مدارکو په شهادت ناوړه دودونه ستره برخه لري او د ښځو او ماشومانو د حقونو څېړنيز نهاد له خوا د څېړنيزو رپوټونو په ترڅ کې پرې تر بلې هريو نهاد، پراخ تحقیقاتي کار شوي او د عيني شواهدو له مخې ترې په هيڅ صورت انکار کېدای نه شي او بیا ددې ناوړه او د کورنیو د پیوندونو د پاشونکو او بربادونکو دودونو له جملې نه د اجباري وودونو زیات ډولونه دي لکه په زور سره او داسې نور وودونه يې بېلې راوړل کېدای شي خو دلته به د ناوړه دودونو د واکمني او اغېزمن توب په اعتبار له هغو وودونو څخه یادونه وشي چې تراوسه پورې پرې هېڅ بحث شوی دي چې په لاندني ډول دي:

نذرانه وودونه :

دا ډول وودونه هغه دي چې لور یا خور له یو مصیبت څخه د کورنۍ د یو غړي په امان او خوندي پاتې کېدنې په وجه تر هغې دمخه نذرانه کېږي او په لاندینیو پېښو کې يې بېلې وړاندې کېدای شي:

۱. له یو مصیبت څخه د نجات موندنې په خاطر :

ښه مې په یاد دي زموږ په کلي کې د کونړونو ولایت په نرنټیک کې چې په پخوانیو وختونو کې د توت وونو عمومیت درلود او کلیوال به ووت ته ختل او پاس په ونو کې يې توت خوړل، یوه نجلۍ هم چې له عمره کوچنۍ وه د توب ونې ته ختلې وه او د را کوزېدو په مهال په کې بنده پاتې شوه په دې وخت کې د کلي یو هلک چې هلته و، نوموړي نجلۍ يې له ونې را کوزه کړه، د نوموړي نجلۍ مور پلار چې هلته ولاړ و، دا چې لوري يې له ونې څخه د را لوبېدو په

وجه له صدمې څخه وژغورل شوه، دا وه چې د هلك د مور و پلار په مخكې يې نجلۍ د هغه زوى ته نذرانه او په نامه كړه بيا وروسته چې لويه شوه سره واده شول او همدا اول دواړه نيكه او نيا شوي دي.

په همدې توگه په ځينو كورنيو كې چې يې نازولې غړي ناروغه وي او يا په خپله يوه نجلۍ ناروغه وي او يا دا چې يې اولادنه كېږي، نو د ناروغ د روغېدو او يا چې يې نجلۍ په كور كې وزېږېږي هغه نذرانه كوي او هر څوك چې يې خوښ شي د هغه په نامه كوي يې او په عامه اصطلاح سره دغې نجلس ته نذرې ويل كېږي.

۲. د ميراث په خاطر د نجلۍ نومول :

دا ډول ودونه هم په بېلا بېلو مواردو كې ترسره كېږي.

« كه دوه وروڼه وي او د يو نارينه اولادونه شي او د بل په كور كې نارينه اولاد پيدا شي، د زوى نه لرونكي ورور ته او يا د تره زوى ته ميراث ورکوي، نو ددې لپاره چې د ميراث ورور، يا د تره زوى ته ورسېږي، ميراث ورور خپله لور د زوى لرونكي ورور زوى يا د زامنو په نوم كوي او ودوي يې دا ډول ودونو مواردو هم زيات دي چې يوه څرگنده بېلگه يې په دې ډول وړاندې كېږي.

زموږ په كلي كې دوه سكه وروڼه وو چې د يوه درې زامن او بل چې مشر و درې لونې يې شوي، كله چې د دواړو اولادونه غټېدل سره ودونه يې كول، داوه چې د ميراث ورور د ميراث د مستحق كېدو په خاطر درې واړه لونې د كشر ورور درې زامنو ته واده شولي.

زه په خپله د همدې رواج قرباني يم زما كاكا چې ميراث و او ددې لپاره چې د هغه له ميراثه زما د كاكا نور زامن مستحق نه شي، نو پلار يې د هغه لور په بيخي زيات كوچنيوالي كې چې زه هم بيخي كوچنى وم حتى په خاپوڅو كې

زما په نامه کړه او کله چې موږ لوی شو دهغې سره زما واده وشو، ما په کابل کې تر لوړو تحصیلاتو پورې زده کړې پای ته ورسولي، خو ماندينه مې بې سواده وه او نه یوازې په سواد کې مو سره تفاوت درلود ددې تر څنگه زما د ښاري کلتور سره مینه وه او د هغه یو کلیوالي فرهنګ لرونکي وه.

ددې دواړه د توپیر په شتون سره دا چې ما د ښځو د حقوقو د رعایتولو سره خاصه مینه درلودله او ملاتړ کاوه نوم مې خپله ځوانۍ په دې خاطر یوې بې سوادې او کلیوالي ښځې د نیکمرغي لپاره قرباني کړه او ددې په ژوند کې مې دوهم واده ونه کړ. (۱)

(۱) د واقعیت مجله، د ۱۳۸۷ کال د ۱۱-۱۴ میاشت.

مور د پوهانو له نظره :

له کومه وخته چې بني آدم د حضرت آدم صفي الله او بي بي حوا په وجود کې د خاورې له جنسه نړۍ ته راغلی دی له هغه دمه، تردې دمه او تر څو چې انسان د ځمکې پر مخ خليفه او موجود وي، تر هغه مهال به مور په بشري تاريخ کې لوړ مقام او د نمانځنۍ او ستاینې سپېڅلې درېغ ولرلای شي، دا ځکه چې مور ته د هغې د خلقت له وخته لوی خدای د احسن التقويم د مقام په خوا کې لاهوتي او ناسوتي خورا لوړ مقام ور په برخه کړي دي.

دا ځکه له یوې خوا انساني مفهوم د مور د مفهوم سره نه شلېدونکي اړیکې لري له بلې خوا نه د بشري نسلونو د نه غوڅېدونکې تسلسل د مور د شتون پورې طبیعي تړاو لري، او همدا دلیل دی چې مور د تاريخ په بېلا بېلو پړاوونو کې د خپل دغه خورا اړښتناک مقام د لرلو له مخې د ټولو نسلونو او د بېلګې په توګه د دوی له منځه د پوهانو، فیلسوفانو، سترو پاچهانو او د تاريخ د غورو شخصیتونو له خوا په غورو لقبونو او مفاهیمو یاده شوې ده

چې د بېلگې په توگه به يې د نړۍ د يو څو تنو وتليو شخصيتونو په ويناوو او نظريو د مورد ستاينې او نمانځنۍ لوړ مقام جاج ونبودل شي: د «مور» تعريفونکې کلمه هغومره پاکه او سپېڅلې ده چې د بشر د ژبې په قاموس کې يې ساري نه ليدل: «هاوف» وايي:

ای د مور مينې چې له ډېرو زبنتو زياتو سپېڅلو مينو څخه يې، ستا د آسماني برم له ستاينې څخه زما ژبه عاجزه ده.
اناتول فرانس وايي:

ای مهربانې مورې! هر کله چې د خپل عمر د دفتر پانې د خپلو خاطرو په گوتو اړوم او چې څومره نور هم ورپسې ورځم نو ستا نوم زيات گورم او حتی هغسې ځای ته رسېږم چې پرته ستا له نوم څخه نور هېڅ نه ليدل کېږي.
نومړي بيا د مورد رضایت د يزداني ارزښمندی په اړه وايي:

مورد حق جلوه او خلا ده، ددې رضایت د خدای رضایت دی، نو په کار دی چې ددې رضایت له ليارې د لوی خدای رضایت حاصل کړو.

و مستريو بل عالم مور آسماني پريښته بولي په دې توگه دا مفهوم افاده کوي. مور آسماني پريښته ده چې لوی خدای په موقتي ډول په رعايت سره ورته جسم ورکړي دي.

شاميسو يو بل عالم وايي چې په دوست درلودلو او نېکمرغه کېدلو باندې يوازې او يوازې مور پوهېږي نه بل څوک او د هغه نارينه په حال افسوس کوي چې په دې راز نه پوهېږي دا مفهوم به د نوموړي په دې وينا کې گورو.

يوازې يوه مورد مينې درلودلو او نيکبختۍ په مفهوم پوهېدای شي چې دا څه دی؟ زړه مې د نارينه په حال سوزېږي چې د يوې مور نیکمرغۍ حس کولای نه شي.

وبه گورو چې گوته يو پېژندل شوی عالم د ماشوم او د هغې تر منځه د روحي پيوستون په اړه څه ښه وايي:

هېڅوک د مور غوندې د خپل اولاد سره روح پالونکی نه دی، او هېڅ شی د مورد درناوی او سپېڅلتيا حس، د مور غوندې چې د خپلو بچو غوندې يې راغښتلی ده پيدا کولای نه شي.

او د يو بل عالم کلويچ له نظره چې وايي:

مور حتی د هغې تر مړينې وروسته هم د نړۍ د ژوند يو موجوداتو له ډېرو سپېڅلو څخه ده. (۱)

(۱) ارشاد النسوان جريده، د ۱۳۹۰ کال د جوزا مياشت، ۲۵ گڼه.

په لويه جرگه کې د ښځو ونډه:

د افغانستان ددې وروستيو دوولسيزو د جگړو تداوم ته يوازې د بن د تاريخي کنفرانس د پايلو او د هغې فيصلو ته د پای ټکی کېښود په دې مانا چې ددې کليدي پرېکړو پر بنسټ د افغانستان موقتي ادارې ته دولتي واکمني وسپارل شوه او ورسره جوخت په هېواد کې د ملي اضطراري لويې جرگې چې په عنعنوي شکل زموږ د ټولنې د راڅېرمه ستونزه د حل کولو اغېزمنه نسخه ده د جوړېدو مسئله د خپل اهميت له مخې تجويز شوه چې دادی له نیکه مرغه د هغې د راغونډېدو پروسه د خپل تکامل وروستني پړاوونه وهي او ښايي په پوره صراحت سره وويل شي چې ددې تاريخي جرگې چې په ماهيت کې لومړۍ جرگه ده مطلوبو نتيجو ته په ملي او نړيوال کچ هر څوک په پوره خوشبينۍ سترگې په لار دي.

خو ددې ټولو په سر کې د افغانستان جگړو ځپلې، مظلومې، محرومې او محکومې کورنۍ ددې جرگې مطلوبو نتيجو ته زښته زياته اميدواري لري او

دا ځکه چې د دوی راتلونکي سرنوشت په واقعي ډول د جرگې د فیصلو سره نه شلیدونکي غوټې خوړلې دي او بیا تر هر چا زیات په عمومي صورت چې د گردو جنگ ځپلو قشرونو او طبقو په منځ کې چې د بن د فیصلو څخه په ملاتړ او د هغو پرمېنا د لویې تاریخي جرگې پریکونې او ټاکوونکې نقش ته خاص قیمت ورکوي هغه زموږ د هېواد ډېرې ځورېدلې او رنځیدلې بنځینه قشر دي او دا له دې کبله چې تر بل هر چا د تنظیمي جگړو د غميزو درانده بارونه د دوی په اوږه بار و د جگړو ناتارونو له دوی څخه مېړونه، اولادونه وروڼه، خویندې او عزیزان اخیستي په شکل د اشکالو یې مادي شتمني له لاسه ورکړي او حتی په پټ او آبرو یې ناوړه لوبې شوي دي په تېره بیا زموږ د هېواد هغه بنځې چې له هېواد څخه یې د وتلو وس نه درلود او یا یې نه غوښتل چې خپل سرنوشت د خپلې مورنۍ خاورې سره وشلوي دوی وو چې د هراړخیزو بیوسیو، محرومتیاوو، رنځونو او جگړو مظالم یې گاللي دي.

اولاد طالبانو د دورې د منځنیو پېړیو ژوند ته ورستېدونو د دوی حقوق په جابرانه توګه تر پښو لاندې کړي وو د تحصیل کار او په ټولنیزو چارو کې یې له ګډون څخه منع کړی او د کورنۍ د سرپرستۍ بار یې ورته لاروند او کمر ماتوونکی کړی و.

یا په خلص مفهوم زموږ د هېواد بنځې دلته د جگړو له ناتارونو او بې امنیتو څخه تر بل هر چا زیاتې زیانمنې شوې دي.

او دا چې بنځه مورده بنځه ماندينه ده او خورده نو د ظریفانه عاطفي احساس په بنا دوی د راتلونکې ملي جرگې څخه زیات توقعات لري او بېدریغه ملاتړ ترې کوي او تر هر چا زیات د هېواد د راتلونکي بختو برخه لیک سره خاصه علاقمندی لري لکه چې د بنځو د پورتنیو ملحوظاتو ته په قیمت ورکولو د بن د فیصلو په رڼا کې د افغانستان د راتلونکي سرنوشت په ټاکلو کې د بنځې نقش ته زیات اهمیت ورکړل شوی دی خو اساسي موضوع

دا ده چې د دوى د مظلومتيا او محكومتيا آواز هر څوك جگولۍ نشي او د دوى د حقوقو د دفاع په منظور هر څوك جوگه كېداى نشي لا چې زموږ د هېواد د مدني ساحې نه ليرې په يوه گوبنه كې د يوه محكوم او مظلوم انسان په حيث ژوند كوي او په همدې توگه لكه چې لازمه ده هغې بنځې چې هېواد ته راستنېږي د يو اوږده وخت لپاره د هېواد د بنځو د ژوند سره د عاطفي رابطې په شليدو سره په هېڅ صورت نشي كولای چې د دوى واقعي حالات درك كړي او همدا شان هغه ښاري بنځې هم د خپلو كليوالو او بانډوالو بنځو د ځورونكې بدوي ژوند څخه په كافي اندازه آگاهي نلري نو دلته دا پوښتنه رامنځته كېږي چې داسې ده نو څوك به د هېواد د ښارو څخه د هغوى د حقوقو د دفاع آواز پورته كړي او زمه واري به يې په غاړه واخلي زما په عقیده چې لويې جرگې ته ښايي هغه بنځې ځان كاندید كړي او انتخاب شي چې له يوې خوا ورسره انساني عالي احساس او افغاني عنعنوي دروند كركټر موجود وي او د بلې خوا د جگړو خپلو كورنيو څخه دې او يا ورته انتساب ولري، هېڅ ډول عقيدوي، تنظيمي، سمتي، نژادي او ژبني ... نور تعصب ونه لري، يا په دې مفهوم چې يوازې د خپلو انفرادي گټو په خاطر په ملي گټو خاورې را واړوي او د بنځو د حقوقو د دفاع په آواز پورته كولو او په كاذبانه او دروغجنو وعدو ځان سياسي مدارجو ته ورسوي.

له نيكه مرغه زموږ ټولنې د تاريخ په اوږدو كې تاريخي نامتو او اتلې بنځې درلودلې دي او همدا نن د هغوى څه كمې نشته دي، خو دلته وجداني قضاوت په كار دی چې څنگه دوى د خپلې ټولنې په منځ كې تثبيت او حق وركړو چې په لويه جرگه كې گډون وكړي.

بايد ووايو چې بنځې زموږ د ټولنې نيمايي برخه ده، د هېواد په سرنوشت كې سره شريكې دي او دوى كولای شي چې د خپلو مېندو او خوښو واقعي نماينده گي وكړي نو دا يو زماني ضرورت دي چې په لويه جرگه كې د هېواد د

ښځو له منځه هغه ښايسته د لسوزي، د انساني عالي احساس لرونکي با اعتباره او د افغاني کرکتر خاوندی ښځې گډون وکړي چې د جگړو قربانې يې ورکړي وي درد مني شوی او د هېواد د پرگنو د ښځو سره کلک او عاطفي پيوندونه لري او په واقعي ډول د هغو له حقوقو نه د دفاع غږ پورته کولای شي او د راتلونکي برخه ليک ټاکلو کې نقش لوبولای شي. (۱)

(۱) ملالی مجله، د ۱۳۸۱ کال ۴ گڼه.

د انتخاباتو په پروسه کې د ښځو ونډه :

د افغانستان هر تبعه که ښځې وي که نر د موضوعه قوانينو په وړاندې مساوي حقوق لري او د هېواد په سرنوشت سازو پرېکړو کې د ارادې، نظر يې او غوښتنو د څرگندولو او د رای ورکولو د حق لرونکي دي.

له دې ځايه ښځه هم د نارينه غوندې دا حق لري چې په جرگو او لويو جرگو کې ځان کانديد کړي او يا دا چې بل چاته خپله رای ورکړي.

مگر اساسي موضوع دلته داده چې آیا له دې ټولنيز او مدني حق څخه افغاني ښځې گټه اخېستلای شي که نه؟ البته زموږ په هېواد کې د ښځو د ټولنيز او مدني حالت په څېړلو کې پورتنۍ پوښتنې ته ځواب ورکول کېدای شي که زموږ د هېواد د ښځينه قشر حالت وڅېړل شي نو د دوی دا حالتونه يو له بله بيخي متفاوت دی په دې مانا چې په کومه اندازه چې ښاري ښځې له خپلو حقوقو څخه دفاع او گټه ترلاسه کولای شي بيا په هماغه اندازه د کليو او بانډو ښځې نه يوازې د مدني او ټولنيزو حقوقو څخه محرومي دي بلکې د خپلو انساني حقونو څخه هم بې برخې او بې خبرې دي او حتی په ځينو مواردو کې د يو څاروي او يوې متاع او يا د ژوند د يوې وسيلې په توگه ورڅخه استفاده کېږي.

زه شخصاً ددې عيني حالت شاهد یم چې زموږ د کونړ په غرنیو او د نورستان په سیمو کې ښځې د نارینو ودرندې چارې لکه دهقاني او شپونتوب او له غرونو د لرگیو راوړل په غاړه لري او په مقابل کې نارینه د کور دننه سپکې چارې ترسره کوي.

دا یوه طبیعي خبره ده په دغسې سیمو کې چې نارینه د سواد او علم څخه آگاهي ونلري نو ښځې خو هېڅکله له دغه حیاتي نعمت څخه برخمنې کېدای نه شي، د هوارو سیمو ښځې هم د سواد او زده کړې څخه ډېرې لیرې پاتې دي.

ممکن ښاغلي لوستونکي به را سره هم عقیده وي چې حتا د کابل په ښار کې چې هېواد د ټولو نورو سیمو په پرتله یې زیاتو ښځو تعلیم او تربیه لیدلی او د تحصیلاتو لرونکي دي او د نارینو سره یو ځای په ښوونځیو، روغتونونو او دفترونو کې دندې لري بیا هم داسې کورنۍ شته چې د ښځو د ژوندانه مدني حالت یې د کلیو د ښځو د ژوندانه سره دومره توپیر نه لري.

نو د پورتنۍ لنډې خپرې له مخې په باوري توګه ویل کېدای شي چې آیا زموږ د ټولنې ښځې څنګه کولای شي چې د هېواد په انتخاباتي پروسو کې فعاله برخه واخلي په دولتي ارګانونو او لوړو دولتي بستونو کې د ښځو او نارینو د ترکیب له مخې پوهېدای شو چې په دې ترکیب کې د ښځو برخه بیخي کمه او یا ناخپزه ده، چې خبره داسې ده نو څنګه کېدای شي چې د نارینو په تناسب ښځې په انتخاباتو کې برخه واخلي. او یا کوم شمېر ښځې چې د ملت د استازو او د ښځینه قشر په وکالت ځان کانديدوي هغه هم د ګوتو په شمار دي او ددې تر څنګ هغوی د دریځ له مخې د نورو محرومو ښځو د ژوندانه د ځورونکي حالت ستونزې او ناخوالې هېڅکله احساسولای هم نه شي پاتې د هغوی د ګټو او ارادو انعکاسولو ته پورتنۍ ناخوالې او نیمګړتیاوې ددې خبرې ستر لامل دي چې د هېواد په لیریو سیمو کې او یا د

ښار په ځينو کورنيو کې ښځې نه يوازې ځان کانديد ولاي نه شي بلکې نورو کانديدانو ته راي هم ورکولای نه شي البته دا هغه تاريخي تریخ واقعيت دي چې د حل ليار يې اوږده او خورا پېچلې ده، او تر هغې حل کېدای نه شي تر څو چې د کلونو کلونو وروسته د متوازن معارف د اهدافو په تطبيقېدلو سره د هېواد ټولې ښځې د تعليم و تربیې له نعمته برخورداره او په خپلو حقوقو وپوهېږي.

خو په اوسني وخت کې ددې لپاره چې په نسبي توگه ښځو د انتخاباتو په پروسه کې برخه اخېستلې وي نو له يوې خوا دې داسې زمينه مساعده شي چې ښځې د نارينه په اندول دومره کمي انتخاب نه شي او له بلې خوا نه، کومې ښځې چې انتخابېږي هغه دې لږ تر لږه د هېواد د ځورېدلو، محرومو او مظلومو ښځو د حالت سره هم حساسه وي او د هغوی دردونو او آرزوگانو ته يو څه انعکاس ورکړ شي. نه دا چې د هغوی په نامه او مدني ځورونکي حالت سوداگري وکړي او دا ځکه چې زمانې واقعيتونو په ډاگه کړې ده، چې يو شمېر ښځو په دې نامه او د خپلو هم ځينو ښځو پر سرونو ځانونو لوړو دريزونو ته رسولې او حتی د هغوی حقوق يې د پښو لاندې کړي دي چې د ځينو حساسيتونو په وجه يې مثال راوړلو ته ضرورت نه وينم. (۱)

(۱) زن و قانون مجله، دوهم کال، شپږمه گڼه.

په لويه جرگه کې د ښځينه استازو وياړلی گډون :

زموږ د گران هېواد د لويو جرگو په لړ کې دادی د افغانستان د اساسي قانون د تصويب لپاره تاريخي مهال يعنې د لويې جرگې له پېچلتيا او له تاوتریخوالی ډک بهير تېر شو.

زموږ هېوادوال او نړيوال ددې لويې جرگې د جرياناتو پوره شاهدان وو.

زه دلته نه غواړم چې ددې لويې جرگې د جرياناتو او پايلو ارزونه وکړم ځکه چې دا ډېر اوږد بحث ايجابوي، کومه موضوع چې دلته پرې غواړم يو څه بحث وکړم هغه داده چې په دې لويه جرگه کې د بنځو گډون يعنې د هغو د استازو مشارکت په لنډه توگه وارزول شي.

د جرگې جرياناتو په ډاگه کړه چې زموږ د ټولنې بنځې هم کولای شي چې د خپل هېواد د راتلونکي سرنوشت په ټاکلو کې فعاله او اغېزمنه برخه واخلي.

د مثال په توگه د جرگې د مشرتابه په ترکيب کې دوو مېرمنو ته هم گډون ومنل شو، ومو ليدل چې ددغو مرستيالانو بنځو د خپلو وروڼو تر څنگه په څومره بنايستگۍ او پياوړتيا برخه واخېستله، هغه چې د ډېرو لپاره د انتظار خلاف ده همدا شان موږ وليدل چې په دې لويه جرگه کې د بيانيه ورکونکو وکيلانو په ډله کې بنځينه استازو هم خپل افغاني شهامت او وتلې بنايستگي او پوره نووښتونه وښودل چې حتی په نړيوال کچه ترې تود هر کلى او ملاتړ وشو.

کومه خبره چې حتی په دې تاريخي او د پوره ځانگړتياوو لرونکې جرگه کې د بنځو گډون او فعاله برخې اخېستنې ته ځانگړى او ممتاز خصوصيت ورکړ هغه دا ؤ چې د دوى په منځ کې لکه د ځينو نارينه وکيلانو غوندې چې ملي يووالى، افغاني او اسلامي ورورولى ته يې د يادونې وړ زيات زيان ورساوه او د خپلو گروپي، تنظيمي، سمتي، ژبني او تبعيضي غوښتنو، پېشنهادونو، گوته نيونو او د مفکورو په وړاندې کولو سره د لويې جرگې فضا چې نړيوال ورته پوره په څارو و، بيخي زيات کړکيچن حالت او بحراني مرحلې ته ورسوله او ددې پر ځاى چې د ملي مصالحو ملي يووالي، د جگړو خپلې ولس ځورېدلى ژوند، کنډواله شوى هېواد په پام کې ونيسي او د غم خپلو هېوادوالو په زخمونو پټۍ کېږدي، په هېواد کې د ډاډمن امنيت،

ثبات، ټېنگولو د بيارغاونو او نوی ټولنې د جوړونې چارو ته ارجحیت ورکړي، په ناندريو، طعنو ورکولو او د تېرو ترخو واقعیتونو په تکرارولو او په داسې ناوړو چلندونو سره یې یو له بله د لیرې والی زمینه رامنځته کړه، د ملي اتفاق پر ځای کې د عمومي نفاق اچونې زمینه برابره کړه.

مګر ښايي په پوره ویاړ سره وویل شي چې زموږ خويندو وکیلانو چې تر هر وطنوال زیات یې ددې دوو وروستیو کلونو د جګړو د تراژیديو، مصیبتونو او افتونو آثار په غوښه او پوستکې احساس کړي دي په هېڅ صورت یې په دغه زهرجنه تخریبي او سبوتاژي او نفاق اچونې په پروسه کې ګډون ونه کړ.

کوم شهادت، پښتني متانت او معقولیت چې ښځینه استازو په دې جرګه حتی د ځان تېریدنې تر سرحد پورې په اثبات ورساوه بیخي بې ساری او د پوره افتخار وړ دی.

په دې جرګه کې د افغاني ښځو دا قهرمانانه، مبتکرانه، فداکارانه او وړتیا لرونکي ګډون یو ځل بیا موږ ته ډاډ راکوي چې دوی د ګران هېواد د سرنوشت په ټاکلو کې خپله ملي او تاریخي دنده اخیستلی شي، د هېواد د بيارغاونو او د نوی ټولنې د جوړونو ګردو چارو ته په پوره وړتیا او پیاوړتیا اوږدې ورکولای شي او له دې ملي مکلفیت او تاریخي رسالت له عهدې څخه بريالی او سرلوړی راوتلی شي. (۱)

(۱) مجله زن و واقعیت، دوهم کال، اوومه ګڼه.

ښځه او ټولنه :

په بشري ټولنو کې د ښځې مقام ډېر لوړ او له ویاړونو ډک دی او بیا مورد ستاینې او نمانځنې وړ مخلوق دی تر آدم (ع) نه تردې مه پورې ښځه په همدغسې لوړ مقام کې ویاړلی پاتې شوی ده.

ښځه نه يوازې په نړۍ کې د سترو مادي او معنوي ارزښتونو هستوونکې ده بلکې د هغو ساتونکې، پالونکې او د يوې تاريخي وديعې په توگه تاريخ ته د هغې سپارنکې ده.

د بشري نسلونو د تسلسل هره گړۍ د ښځې يعنې مور په پستو لاسونو سره تړل کېږي ښځه د انساني تاريخ جوړونکې، د حماسو او کارنامو ايجادوونکې ده د انسان مفهوم د مورد وياړلې نوم سره نه شلیدونکې تړاو لري که مور نه وای نو هېڅ يوې انساني ټولنې به د نړۍ پر مخ انساني ټولنې به د نړۍ پر مخ شتون نه درلودلای، علمي وديعې فرهنگي او معنوي ارزښتونو او هنري ښېگڼې او د ډول شتمنيو لرونکي ميراثونه به هم له «پرون» څخه «نن» او له نن څخه « سبا » ته ونه سپارل شي که مور هر ماشوم زيږوي او روزنه ورکوي هغه له ذاته او له فطرته د يو نیک بختور انسان دی او دا چې بيا وروسته ترې څه ډول انسان رامنځته کېږي دا د مور اراده او نيت نه دي.

د يو حديث شريف مفهوم دی چې وايي هېڅ يو انسان له موره بد بخت، او شرير نه دی پيدا شوی بلکې د هغه ټولنه ده چې له هغه څخه بد بخت، مريي او شرير انسان جوړوي.

مور تر بل هر يو انسان څخه يوه مهربانه، با عاطفه، دلسوزه، بردباره او فداکاره انسان دینښځه يوه مور، ښځه يعنې د ژوند وفاداره او همکاره ملگرې، ښځه يعنې پيرزونا که همشینی په زړه پورې تمثال، ښځه يعنې په ټولنه کې يو هغسې نازولی مخلوق چې انساني ژوند ته هر اړخيز خوند او رنگ وربخښي.

ښځه يعنې کور، کور ودانې او د کورنۍ ورېښمين پيوند هغه کور ودانې او د کورنۍ پيوند چې د بشري ټولنو د ايجاديت او تکامل پخه تېره او بنسټ بلل کېږي.

د تاريخ په اوږدو کې او د زمانې په بېلا بېلو پړاوونو کې ښځه د لوړو او ژورو منزلونو وهلو وروسته، بيا هم د انساني ټولنو کې د لوړ مقام درلودونکې ده د ښځې تاريخي رسالت نه يوازې د کورنۍ په پولو کې بلکې د ټولنو او حتی په نړيوالو بشري ټولنو کې زښته زيات ارزښتناکه او غير محدود اهميت لري.

همدا ده چې ښځه د فرهنگ او تمدن په ايجادولو او تکامل کې د حماسو او وياړونو په هستونو کې او بالاخره د تاريخ او د تاريخي ارزښتونو په منځ ته راتللو کې فعاله برخه لري تر څو پورې چې دا نړۍ ودانه وي ښځه به ژوندۍ او مور به تلپاتې قهرمانه وي نوم به يې پرتمين او د مقام به يې لا لوړ او ځليدونکى وي.

تر څو چې تاريخ وي د هغه په پاڼو کې به د ښځې په تېره بيا د مور نوم او کارنامې به په زرينو کرښو ليکل کېږي.

او تر هغې پورې چې انساني زړه وي په هغه کې به د ښځې مينه او د مور گرانښت موجود وي او تر څو چې د انسان په رگونو کې وينه بهېږي په هغې کې به ددې نازولي انسان د مينې او گرانښت تودوخه وي. هغه مينه چې د انساني ژوند د بقا او پايښت يوازينې عالم پاتې وي.

د اسلام سپېڅلې دين چې يو پوره مکمل او کافي بشپړ دين دې ښځې ته په ډېر لوړ مقام او حيثيت قايل دى او د درناوۍ وړ مخلوق يې بولي، هوکي د اسلام سپېڅلې دين ښځې ته زيات حقونه ور په برخه کړي. د مور والۍ لوړ تاج يې ددې پر سر ايښودلى او جنتونه يې ددې تر پښو لاندې گڼلى دى.

په کورنۍ ژوند کې په سهوې قانع کېدل :

په مطلقه توګه هېڅ مېړه او ښځه بې سهوې او خطا نه وي ځکه چې د کورني ژوند زيات مسؤوليتونه او مکلفيتونه هراړخيز او پراخ دي او د لا پيچلو خصوصيتونو لرونکې دي، نو خامخا د هغوئ د ترسره کولو په بهير کې په شکل د اشکالو د يو لړ نيمګړتياوو سره مخامخ کېږي خو د دې لپاره چې د مېړه او ښځې په خپل منځني مناسباتو يې ناوړه اغېزه کړي نه وي او د هغوئ د مينې، پيرزوينې، او گرانښت د فضا خړ پر تيا عوامل يې نه وي برابر کړي ښايي چې په دې برخه کې د سالم چلند او معقولو برخوردونو څخه ګټه واخېستل شي.

که موضوع ته يو څه وضاحت ورکړ شي هغه به داسې وي. کېدای شي چې د کورنۍ ژوند په اوږدو کې که له مېړه او ښځې له يوه، په کوم مورد کې اشتباه او فراموشکاري وشي يعنې ماشومان بې سببه تهديد کړي، د يو بل په مقابل کې غير دوستانه او په بې تفاوتۍ برخورد وکړي. يو شي مات کړي. يو کار چې مېړه ورته ويلې وي ترې هېر شي، يا په يو شي کې سهل انگاري وکړي او داسې نور...

نو په کار دي چې هغوئ په خپلو دغو اشتباهګانو او نيمګړتياوو اعتراف وکړي او پرې قناعت ولري او ملامتيا پر ځان ومني.

بې له شکه چې دا ټول يو ډول اخلاقي شهامت دي او هغه خصيصه ده چې هره ښځه او مېړه يې لرونکې نه دي. په تېره بيا په کورنۍ ژوند کې دا يو شريفانه عمل دي او که په متقابل او دوه اړخيزه توګه ورته جدې پاملرنه وشي او رعايت شي هېڅکله به د مېړه او ښځې په خپل منځني روابطو کې د ناوړو اغېزو عوامل رامنځته نه شي او که معموليت ولري نو کله چې د ښځې څخه

نیمګړتیا او یا اشتباه سره وهي او پرې قانع کېږي او له مېړه معذرت غواړي، نو خامخا ترې هغه گذشت کوی او هیڅ ارزښت ورته نه ورکوي.

خو که چېرته له یوه نه مثلاً له ښځې نه یوه اشتباه وشي او یا ناوړه چلند وکړي او بیا یې ارتکاب پر ځان ونه مني او یا ځان حق په جانب وگڼي او پرې ټینګار وکړي او که مېړه یې ورته متوجه کړي. خو هغه بیا هم په خدا سره د معذرت غوښتلو پر ځای له عصبانیت څخه کار اخلي. نو طبیعي ده چې د مېړه حساسیت راپاروی او مجبورېږي چې د هغې په شوی ناوړه عمل ګوته نیونه وکړي، او بیا هم د هغې د شله توب او انکار په صورت کې خبره مشاجرو او ترخو او حتی د کورني ژوند د متقابلو حقوقو په نه مراعاتولو پای ته رسېږي او په نتیجه کې د یوه بل صمیمانه احساسات زیان مومي او جریحه دار کېږي نو که خبره لنډه شي، ممکن دا به و منو چې د ډېرې کوچنۍ موضوع څخه لویې خوناوړې موضوعګانې رامنځته کېږي او دا د یو مېړه او ښځې لپاره عیب دي چې ولې په خپل لاس د خپلې کورنۍ د خوښۍ او نیکمرغۍ نه ډکه فضا په کرکه او بدبینۍ ککړوي.

په کورنۍ ژوند کې په اشتباه اعتراف او قانع کېدل عیب څه، لکه چې دمخه وویل شول د هغوی غوره صفت او اخلاقي شهامت دی. (۱)

(۱) هېوادورځپاڼه، ۲۳۷ ګڼه د ۱۳۸۱ کال د جدی ۱۴ نېټه.

په امیدوارو مېړنو کې د ویتامین سی کمښت :

په امیدوارو ښځو کې د © ویتامین کمښت د بې وخته زیرېدنې سبب کېږي هغه ښځو چې د امیدواری په وخت کې او تر هغې دمخه په بشپړه توګه د © له ویتامین څخه ګټه نه وي اخیستلې نو د بې وخته زیرېدنې او د جینو د پردې د شلیدو د خطر له زیادښت سره مخامخ کېږي.

د ښځو د ناروغیو یو طبیعه وایي: د سي ویتامین د کلاژن په جوړښت کې د جنینو په پرده کې ونډه لري او د هغه نشتوالی د جنینو د پردې د زیاتو کمزورتیا لامل ګرځي.

هغه ښځې چې ددې ویتامین کمه اندازه لګوي زیاتره ورته د جنینو سره د ترلې پردې څېرېدل پېښېږي چې په بې وخته زېږېدنې پای ته رسېږي.

پوهانو د سي ویتامین د جذبولو په اړوند او د جنینو د پردې د څېرېدلو او د بې وخته زېږېدنې په باره کې په زیاتو ښځو کې ارزونه کړي ده، له دې ښځو څخه د امیدواری نه دمخه او د هغې په دوهمه او درېیمه میاشت کې د ډول ډول خوړو په باب پوښتنې شوی وې چې په نتیجه کې یې په خوړو کې ددې ویتامین د کمښت اغېزه او د جنینو د پردې د څېرېدلو د خطر موضوع کشف کړه.

هغه ښځې چې د امیدواری په دوهمو درې میاشتو کې یې ډېره کم د سي ویتامین مصرف کړي و یعنې په ورځ کې یې له ۲۰ ملي ګرامو څخه په کمه اندازه مصرف کړي و ۷۰ فیصده د جنینو د پردې د څېرېدلو او د بې وخته زېږېدنې له خطر سره مخامخ شوی وي.

همدا شان یو بل عامل چې په دې برخه کې یې پوره برخه لرلي وه هغه د نشه یي موادو استعمال، عمر او د نژاد مساله ده په دغه څېړنه کې ولیدل شول چې یوازې په سلو کې ۲۸ ښځو تر امیدواری دمخه د سي ویتامین په بشپړه توګه مصرف کړي دي او په سلو کې ۸۰ ښځو تر ډېرشمې اونۍ پورې مولتي ویتامین ترلاسه کړی دی.

ددې څېړنې پایلې ښايي چې تر امیدواری وروسته د ویتامینونو مصرفول د جنینو د پردې د څېرېدلو او د بې وخته زېږېدنې د خطر د مخنیوي لپاره بسنه نه کوي.

لنډه دا چې پوهان په اتفاق سره ښځو ته دا سپارښتنه کوي چې ښايي تر
زيرېدنې نهه مياشتې دمخه خپلې مطلوبې زيرېدنې او د سالم ماشوم
زيرېدنې ته په غور سره پاملرنه وکړي. (۱)

(۱) هېواد ورځپاڼه، ۱۳۸۱ کال د جدی درېيمه نېټه.

ښځه او عصبانيت :

ښځه په طبيعي خلقت کې د عاطفي خصوصيتونو او غريزو يوه په زړه پورې
بېلگه ده کله چې د ښځې نوم اخېستل کېږي د سړي سترگو ته دهغې د
مقبوليت تر څنگه دهغې ښځينه مظاهر لکه مينه، مهرباني، گرانښت،
دلسوزي او په زړه پورې خوږوالی نيغ ودرېږي. همدا وجه ده چې زشتې او
بد خلقه خبره دهغې ښځينه زړه وړونکي ارزښت له منځه وړي.

بد خلقي، عصبانيت او تريو تندي د هغې ظريفانه صبغه په گردونو پټه وي د
ښځې عصبانيت هغه اور ته پاتې کېږي چې په يوه شيبه کې د کورني سالمې
فضا ښېگڼې سيزي او د کورنۍ په ماحول کې د کرکې، بد بينې، خواشينۍ،
نوميدۍ او بيزارۍ زهر شندي.

دا د هونښياري ښځې خاصه نه ده چې په کوچنۍ خبره محترقه شي، د مرچو په
خټه کښينې او په ژبه زهر واچوي او د کورني وچ او لامده له يوې مخې لولپه
کړي. زما په نظر کې کومه ښځه چې له عصبانيته کار واخلي، محترقه شي، د
کورنۍ غړو ته په بدو ردو پيل وکړي.

يو شى پر بل ووهي، خپل ماشومان په وهلو، ټکولو ويده کړي، بالاخره
پيريان پر ځان راوړي، خپل سر له ډاگي ډاگي ووهي، خپل وينستان و شکوي
بې له شکه پرته له دې چې په يوه شيبه کې يې د کورنۍ عادي وضع گډه وډه

او بحراني کړي وي بل څه به نه يې نه وي کړي. او طبيعي ده چې ښځه په کورنۍ کې په دې محشر جوړولو سره د خپل ميره په ذهن د قهر او غوسې غشي ورولي، د هغه عواطف جريحه دار کوي او په زړه کې ورته د کرکې او بيرازۍ احساس ايجادوي او که د ميره له خوا د هغې ارامول کومه نتيجه ور نه کړي او هغه خپل ليونتوب ته دوام ورکړي، بې له شکه ددې حادثې عواقب به ډېر ناوړه او خطرناک وي. نو د کورنۍ ژوند سپارښتنې حکم کوي چې ښځه بايد تر هر چا بردباره، حوصله منده او مهربانه وي او هېڅکله د پېښو سره په غير مسوولانه برخورد سره د خپل عصبيت په وجه د کورنۍ د نيکمرغې درمن ته او روانچوي او د کورنۍ سرنوشت برباد نه کړي.

نويو ميندو شويو ته څو مشورې :

که چېرې ستاسې تيونه «سيني» د زېږېدنې په لومړيو ورځو کې شيدې ونه لري او يا ستاسې ماشوم له شيدو خوړلو ډډه کوي، نومه نااميده کېږي، په دې مرحله کې له يو سلاکار سره مشوره وکړي ځکه تجربو ښودلې چې د شيدو ورکولو او شيدو خوړلو په اړه د سالمو مشورو د عملي کولو په صورت کې دا نيمگړتياوې ليرې شوي دي په دې مرحله کې مور او ماشوم دوه ډوله ستونزې لري.

يا دا چې د مورد تيو سرونه هوار وي.

او يا خود ماشوم ژبه په کافي اندازه لوړه نه وي ترڅو د مور سينه پرې ورودلی شي.

دلته ښايي تيو ته پوست پوښ ورواغونښتل شي چې د تيو سرونه را پورته کړي شي او ماشوم ته بايد د سيني رودل هم ورزده کړي شي. بې له شکه تر يوې مياشتې به دا تجربه مثبتې نتيجه ورکړي.

څرگنده ده چې په ټوله نړۍ کې له يوې تر څلورمې برخې پورې ميندي د زېږيدنې په لومړي اونۍ کې خپلو ماشومانو ته د شيدو ورکولو په برخه کې ستونزه لري او زياتره شکايتونه يې د سيني د سر له خوږو د ماشوم د تې نه ردولو، د ماشوم د وزن د کمښت او د مورد شيدو ورکولو د څنډ له امله دي، خو طبي سلاکارانو د ميندو او ماشومانو د دغو ستونزو د ليرې کولو لپاره لازمي مشورې وړاندې کړي دي بې له شکه ددې ډول ميندو لپاره ډېره نږدې او اغېزمنې سلاکاري، هغه زړې ميندي دي چې په دې او نورو برخو کې زياتې گټورې تجربې لري او د ميندو سره ددې ډول ستونزو په ليرې کولو کې په زړه پورې مشورې وړاندې کولای شي. (۱)

(۱) هېواد، ۵۷ گڼه، ۲۸ اسد، ۱۳۸۱ کال.

ښځه د پوهانو له نظره :

هېڅ ژوندي مخلق بې له مور او پلاره نه پيدا کېږي خو د مور مقام ځکه لوړ دی چې د اولاد په زېږولو او روزلو کې يې ډېر زيارونه او دردونه گاللي دي. همدا وجه ده چې په ټولو اديانو کې د مور مقام ته سرتېټ شوی ستاينه او درناوی يې شوی دی.

د انجيل په مقدس کتاب کې د مور او پلار درناوي ته داسې ارزښت ورکړل شوی دی. «د مور او پلار درناوی وکړئ په هغه ځمکه کې چې پاک خداى ستاسو په برخه کړې ده ستا عمر به زيات شي».

مور د انسان د شخصيت جوړوونکي ده لکه چې جان راسکين وايي :

زما مور زما د شخصيت په جوړولو کې د بادونې وړ اغېزه لري.

هېڅ اولاد بايد د مور د ناپايه احسان کفران ونه کړي او د هغې حق ادا کړي په دې باب نيکلسن وايي :

هر هغه څه چې مې هڅه او هيله ده هغه دا چې بايد د پرنستې صفتي مورد
احسان پور وړی يم.

د مور په لاس د ماشوم د زانگو زنگول د جهان خوزول دي، دا علمي خبره: د
زياتو پوهانو له خولې د عباراتو په کم توپير سره راوتلې ده لکه چې د «د
بليو او آروالاس» هم وايي هغه لاس چې زانگو زنگوي، په نړۍ واکمني کوي.
د مور مينه او محبت او گرانبخت بې پايه دي، توصيف او تعريف يې هم ډېر
گران دی همدا ده چې د مور مقام په زړونو کې دی لکه چې وايي:

مورد ماشومانو د شونډو پر سر او د هغوی په زړونو کې ځای لري (ويليام.
ام. تاکري).

هر ساز ډېر خوږ دی خو هغه ترنم چې د مور په لولو لولو کې دي ساري نه لري او
د خوب جهان ته يې بيا يې لکه چې يو عالم هنري وارد بيچر وايي: د مور په
للو ماشوم په زانگو کې په زړه پورې خوږه فضا کې قرار لري او يا دا چې
اليراباټ چيپس وايي:

زانگو مې وزنگوه مورې تر څو چې ويده شم زانگو وزنگوه! (۱)

(۱) ملالۍ مجله، د ۱۳۸۲ کال د وري مياشت، ۲۰۰۲ کال.

د نړۍ دوه پر درېيم ډانده بنځې دي :

د نړۍ پر کچه د نړيوالو څېړنو مقايسه بنايي چې د ږوند والی اخته توب په
بنځو کې تر نارينه وو زيات دي او د کليو او سيدونکی هم د بناريانو په پرتله
زياتره په ږوند والی اخته کېږي.

د بنځو په هکله داسې خيال کېږي چې د هغوی ډېر زيات ټيټه ټولنيز
موقعيت په بېلا بېلو ټولنو کې د نرانو په انډول د هغو تر سلو زيات ږوند

والی پورې تړاو لري د یوې نړیوالې څېړنې پر بنسټ په گوته شوی ده چې
 پوند توب له نېستي سره سماسمي اړیکې لري.

د بېلګې په توګه د امریکا په هېواد کې د شتمنو پر نسبت بیوزلی خلک په
 سلو کې دېرش په پوند والی اخته کېږي همدا شان په زیاترو وروسته پاتې
 هېوادونو کې ښځې په سلو کې ۴۰ تر نرانو زیاتې په پوند والی اخته دي.

البته په صنعتي هېوادونو کې هم احتمال شته چې په سلو کې تر ۳ زیاتې
 ښځې د نرانو په انډول په پوند والی اخته شي.

له بلې خوا نه د ښځو د ژوند د پرتېت شرایط او نیمګړې زده کړه هم د پوند
 والی د خطر د یوه عامل په توګه مطرح ده. په سلو کې زیات پوند والی په
 چین- هند او افریقا کې لیدل کېږي چې په دې منع کې یې کلیوال د ښاریانو
 پر نسبت دوه برابره د پوند والی سره مخامخ کړی دی. (۱)

(۱) هېواد، ۳ ګڼه، ۵/۸/۱۳۸۲ کال.

په تخار کې ښځې د زور زیاتۍ په لمبو کې :

افغاني ټولنه د نړۍ وروسته پاتې ټولنې په توګه د بشري حقونو د رعایت په
 برخه کې یو لږ زیاتې ستونزې لري چې دغه ستونزې د اقتصادي پلوه د هېواد
 د وروسته پاتې والي، د ښوونې او روزنې او د علم له نعمت څخه د بې برخې
 توب، د ناوړو او ناغورو عنعنو او رواجونو د پریکونې حاکمیت او اغېزمن،
 د انسان د طبیعي، مدني او بشري حقونو څخه د نارینو او ښځو د خبرتیا د
 تېټې سطحې څخه سرچینه اخلي.

بايد ووايو چې د بشري حقوقو نه رعايت او نه درناوى په ټول هېواد كې په يوه كچه نه دي، ځينې ولايتونه او سيمې تر نورو خخه په لوړه درجه كې قرار لري.

د ښځو په وړاندې د زورزياتۍ كركجنه او ناولۍ پدېده چې په پوره اندازه پكې بشري حقونه تر پښو لاندې كېږي او د انسان لوړ مقام او خداى بخښلى كرامت ته سپكاوى كېږي چې نن سبا يې په ټول هېواد كې بېلگې ليدلاى شو، چې دلته د دغو پېښو يو څو بېلگې د تخار په ولايت كې گورو، هغه چې د يوې مركې په ترڅ كې د تخار ولايت د ښځو چارو رييسې محترمې رزم آرا حواش يې معلومات ورکړي دي.

د ښځو چارو محترمې رييسې د يوې پوښتنې په ځواب كې وويلي:

لكه چې څرگنده ده په افغانستان كې د تباه كوونكو جگړو د ناوړينو نوله كبله د ښځو پر حقوقو باندې ډول ډول تيرى سرته رسېدلى او د هغوى انساني مقام او پتمنۍ ته د يادونې وړ سپكاوي اړول شوي دي، لكه چې د نړدۍ يو كال په اوږدو كې پر ښځو باندې د تاوترىخوالي او د هغوى پر حقوقو د ليريو په اړوند تر ۲۰۰ زياتې فقرې د عريضو په توگه د تخار ولايت د ښځو چارو رياست ته وړاندې شوي دي چې ډېر لوړ رقم ښايي.

محترمې رزم آرا حواش د خپلې ادعا د ثبوت لپاره يو څو يې د مثال په ډول داسې معرفي كړې؟

- «گ» نومې يوه ۲ كلنه نجلۍ چې په اجباري ډول يو ۳۰ كلن سړى ته واده شوى او اوس چې د ژوند په چارو پوه شوې نو د كورنۍ د تاوترىخوالى له امله د خپل مېړه سره د ژوند دوام نه غواړي.
- «ف» نومى يوه ۱۳ كلنه نجلۍ چې ۳۵ كلن سړى ته په زور واده شوى چې اوس د هغه سره گډ ژوند نه غواړي.

- ۱۲ کلنی (ر) نومی نجلۍ د کورنۍ د زور زیاتې او له تحمله پورته فشار په وجه له کوره تېښتې ته مجبوره شوه او د ښځو چارو ریاست ته یې پناه راوړې ده.

- (م) نومی یوه مېرمن چې د ترور د زامنو او د ترور د لورد مېر له خوا په ډله ایز ډول تر جنسي تیرې لاندې راغلي ده.

- یوه نهه کلنه نجلۍ چې د یو خپل سره واده کېږي که څه هم مېر یې له خپلوانو څخه و بیا هم د دوی د نه توافق له مخې ورځ په ورځ پرې د مېر له خوا تاوتریخوالی زیاتېږي تر څو چې څلور کاله وروسته پرې بن راوړي او د هغې ژوند له بده بتره کېږي او داسې حالت ته رسېږي چې په کور کې د یو بې ارزشي متاع بڼه نیسي. له ډېرو شکنجو او فشارونو په وجه ولسوالۍ ته عارضه کېږي، ولسوالۍ یې له مېر تعهد اخلي چې نور به ددې په نسبت له تاوتریخوالی لاس اخلي، مگر له هغه ځایه د راوتلو سره سمه یې په ردو بدو ویلو او وهلو شروع کوي.

دا چې گواکې د ناوړې عنعنې خلاف عارضه شوې ده، نو د کورنۍ ټول غړي پرې د ډول ډول شکنجو نظریې ورکوي، پښې او لاسونه یې تړي او په سره کړي سیخ یې داغوي او غوښې ورته په امبور رانیسي، درندی چارې پرې اجرا کوي، څو ځلې یې د ځان وژنې هڅه کړې ده. خو بریالی شوی نه ده، تر اوسه پورې د اولاد مور شوې هم نه ده، له کوره یې بهر هم نه پرېږدي، نوموړي وایي که د مور د عریضې په واسطه چې د ښځو چارو ریاست ته یې مراجعه کړې د مېر له خوا طلاق ورنه کړ شي نو پرته د ځان وژنې بله لاره ورته نه ده پاتې.

د تخار د ښځو چارو ریښی محترمی رزم ارا حواش په ډېره خواشینۍ سره په هغه ولایت کې د ښځو په نسبت د اسلامي او انساني ضد د یو ډېر کرکجن او شرمناک عمل په باب داسې وویل:

- یوه ۵۵ کلنه ښځه د یوې نهایت جانې ډلې په واسطه له کوره اېستل کېږي او ۱۳ تنه پرې جنسي تیری کوي، نوموړي د دوي ورځې بې هوښه وه او تر ۸ ورځو پورې د خوځېدو نه وه، تر هغې چې د ښځو چارو ریاست ته راوړل شوه، له معاینې او درملنې وروسته خپلې کورنۍ ته ستنه شوه، یوه اونۍ لا تېره نه وه چې بیا د هماغو جنایتکارانو ۱۲ کسيزی ډلې پرې جنسي تیري وکړو... او بیا د مرگ تر پولې ووهل شوه. ۸ ورځې وروسته روغتون ته یو وړل شوه او له هغه ځایه د ښځو چارو ریاست ته راوستل شوه.

که څه هم د دې پېښې په اړوند قضیه د ولایت مربوطو ارګانونو ته محول شوې ده، خو زما په عقیده هغو جانیانو ته به هیڅ سزا ورنه کړ شي. په پای کې محترمی رزم ارا حواش وویل:

چې تر خپلې وسې پورې به په هر وسیله چې کېږي د ښځو په وړاندې د بې شمېره تاوتریخوالي او په دې ولایت کې د بشر د حقونو د تیرو پېښو لاندې کولو د مخنیوي په لار کې په خپلو هلو ځلو ته دوام ورکړي. (۱)

(۱) د حقوق بشر مجله، درېیم کال، اتمه گڼه، د رازقي نړیوال مرکز.

د مور عاطفي مقام :

هر انسان چې کله نړۍ ته سترگې وغړوي او په نړۍ کې د دوهم پړاو ژوند ساه واخلي نو تر هر چا چې لومړی څوک وپېژنی هغه یوازې او یوازې مور ده او نه یوازې دا مور خپل نازېږېدلی ماشوم د نهو میاشتو په اوږدو کې په خپل نس

کې د ګرځولو ډېرې زياتې ستونزې ګالي بلکې په دغه موده کې يې د خپل وجود د وينې په يوې برخې تغذيه کوي... نو حق لري چې مورتۀ د مينې او ګرانبت د مجسمې، د مهربانۍ، پيرزوينې او خواخوږۍ د تمثال او ناپايه بڼيګنود سرچينې نومونه ورکړ شي.

همدا لامل دی چې د يو واقعي انسان په توګۀ د مور مقام هغو مړه لوړ دی چې ستاينه يې اسانه خبرۀ نه ده او انسان يې له پالنې څخه عاجز دی، تر هغې چې اولاد پرېنوبدو پوهېږي د خپلې جسمي ودې او ذهني تکامل پړاوونه تيروي مور يې يوه زړه خوږې ملاتړې او رښتينې مدرګاره ده. مورتۀ له دې پرته چې د لوی خدای له خوا ملکوتي مقام ورکړ شوی د هغې رضا د خدای رضا او جنت د مور تر پښو لاندې بلل شوی. د نړۍ د پوهانو او سترو شخصيتونو له خوا ددې د ډېر ستر شخصيت او زښته لوړ مقام په باب نظر يې وړاندې شوې دي چې هر يوه يې، په دې اړه لکه د ناپليون خبرۀ «مور په يوه لاس زانګو زنگوی او په بل لاس نړۍ» په بشري حافظه کې لکه د کاني کرښه حک پاتې دي او تر څو چې نړۍ وي ټاکونکي اهميت او اغېزمن ارزښت له لاسه نه ورکوي.

هوکی! د داسې لوړ مقام په درلودلو سره د مور ستاينه د انسان له وسې نه بهر خبرۀ ده لکه چې وايي: «د مور کلمه هغومره سپېڅلې او ښکلې ده چې د بشریت د ژبې په قاموس کې يې ساري نه ليدل کېږي».

«و. هاوف» مورتۀ په خطاب کې وايي: «ای مهربانې مورې! د زښتو زياتو سپېڅلو مينو څخه يې، ستا د اسماني عظمت له ستاينې څخه، زما ځمکنۍ ژبه بيو سي ده. هر انسان د مينې او محبت مفهوم په يو شکل سره تعريفوي او تفسيروي او د هر چا د مينې کچه يو له بله سره ښکاره توپيرونه لري، خو په دې ټولو کې د هغې مينې مدارجو ته رسيدای نه شي چې د مور سره د مينې رښتيانې جاج ترې اخېستل کېدای شي. په دې اړه د نړۍ يو پوه

«شامپسو» څه ښه وييلي دي «يوازې يوه مور کولای شي وپوهېږي چې گرانښت او نيکبخت کېدل څه شی دی؟ څومره زيات مې په نارینه زړه سوځي چې د مور خوشبختي احساس کولای نه شي...»

هوکی! دا واقعيت په يوه پښتو متل کې څومره ښه توجیه شوی دی چې وايي «د مور زړه په اولاد دی او د اولاد زړه په تېږه».

«گوته» د نړۍ پېژندل شوی او عالم شخصيت د مور د بې ساري لوړ ملکوتي مقام په اړه چې يې د عروج څوکې ته په کتلو د انسان له سره خولۍ لوبېږي داسې نظريه وړاندې کوي: هېڅ شی د مور په اندازه د خپل اولاد سره روح پالونکی نه دی او هېڅ شی د هغې مور په اندازه زموږ د درناوی، عزت او تقدیس حس وینسولای نه شي.

چې د خپلو بچيانو سره يې احاطه کړي دی. «انسان چې د خپل عمر په هره مرحله کې وي حتی که د پلارولۍ او نيکه مقام ته رسيدلی وي، د مور په نسبت قدر شناس او حق پېژندونکی وي بيا هم د مور سره مينه لري او د ځان د هغې د حقونو پالونکی بولي او د قران مجيد د احکامو له مخې د هغې په مقابل کې چې گوندې ورينمين زړه يې د اولاد د غير عاطفې چلند له بابته ونه ځورېږي.

اف قدری هم نه کوي راشي د پورتنۍ ادعا مصداق د نړۍ د يو بل ستر شخصيت انا تول فرانس په لاندې وجيزه کې وگورو: «زه پنځه دېرش کلنۍ ته رسيدلی وم، يو ځل هم شوی نه دی چې کور ته زما تر راستنيدلو دمخه مې د مور سترگو ته خوب ورغلی وي» خو کاشکې چې هر اولاد د مور دا احساس درک کړي، د بچيانو په نسبت د هغې د گرانښت پټه ولگوي، مقام يې وپېژنې او د هغې د درناوي او سپېڅلتيا لپاره د يوې واقعي حقدارې په

توگه ورته د ستاينې او نمانځنې په خاطر سرټېټ کړي او جنت د هغې تر پښو
لاندې ولټوي (۱)

(۱) هېواد، ۱۳۸۵ د جوزا ۲۴.

په هرات کې د يوې نجلۍ وژنه :

د هرات په ښار کې د يوې پيغلې نجلۍ د جسد موندنه ددې ولايت د ښاريانو
د اندېښنې لامل شو او د هغوئ خبردارۍ ورکړې دې که چېرته دا ډول پېښې
تکرار شي نو خپلې لوني به کورسونو او حتی ښوونځيو ته ونه لېږي.

خو امنيتي چارواکي ادعا کوي چې هلته امنيت تامين دې او هغوئ به د ۴۸
گړيو په اوږدو کې ددې نجلۍ قاتل ونيسي.

د ۱۷ کلنې نجلۍ سعیدي جسد د سلواغې په ۱۵ نېټه د هرات ولايت د امنیه
قومندانۍ د ځواکونو په واسطه د ولايت له مخامخ پارک څخه وموندل شو
او د پوليسو او ددې نجلۍ د کورنۍ په وينا نوموړې د کرندي په واسطه د
سر له برخې وژل شوی ده او له کوره له وتلو څخه يوه ورځ وروسته ورکه شوې
ده.

ددې نجلۍ پلار سيد سرور سادات پژواک ته وويل: «زه په خپله په اسلام
قلعه کې کار کوم او کله چې له کاره راغلم نو ماندینې مې راته وويل چې لا تر
اوسه پورې سعیده له کورس نه ده راستنه شوې او بيا کله چې زه کورس ته
ورغلم هغوي وويل چې سعیده د مازپښين تر ۳ بجو پورې همدلته وه».

نوموړې زیاته کړه: چې امنيتي مسؤلینو د شپې په ۹ بجو ورته خبره ورکړې
چې د سعیدي جسد يې د ولايت له مخامخ پارک څخه موندلی دی مگر ضیاً
الدین محمودي د هرات ولايت امنیه قوماندان پژواک ته وويل: د نجلۍ پلار

ادعا کوي چې لوري يې په کورس کې ده. خو د کورس مسؤولين وايي چې دا انجلۍ درې ورځې کېږي چې کورس ته نه و راغلې».

دا په داسې حال کې دي چې د هرات د شپږمې ناحيې اوسيدونکي چې دا نجلۍ پکې اوسېږي، گواښ يې کړی دی که چېرته ددې ستونزې ته يې رسېدنه ونه شي نور حاضر نه دي چې خپلې لونيې د درسونو لپاره ولېږي.

۴۳ کلن غلام سخی چې ددې ناحيې اوسيدونکي دی وويل: «که چېرته زموږ د اولادونو ژوند په خطر کې وي موږ به پرې نږدو چې زموږ لونيې د سعیدي په برخه ليک اخته شي».

۴۵ کلنه بی بي گل ددې ناحيې يو بله ښاري څرگنده کړه: «زموږ امنیت تامین نه دی او دولت تراوسه پورې قاتل نه دی پیدا کړی که چېرته داسې بی امنيتي وي زموږ لونيې به څنگه وکړای شي چې په ارامه زړه درس ووايي».

امینتي مسؤلینو د څرگندونې له مخې د هرات د عامې روغتیا د ریاست د تایید له مخې دا انجلۍ تر تیرې لاندې نه ده راغلې (۱).

(۱) واقعیت مجله، لومړی کال، لومړۍ گڼه.

په هېواد کې د ښځې د لوړ مقام نمانځنه :

د ښځې د وتلې شخصیت او لوړ مقام نمانځنه، د ښځې د نړیوال پیوستون له ورځې یعنې د مارچ له اتمې نېټې څخه په پرتمین ډول پیل کېږي. هغه د مارچ اتمه نېټه چې یاد ۱۸۵۷م کال راهیسې د امریکا د نیویارک په ښار کې د ښځینه کارگرانو له تاریخي جانبازانه پاڅون څخه یې مبدا اخیستلې ده او ورسره جوخت د دوو المانیو ښځینه مبارزو او قهرمانو شخصیتونو یعنې کلارا زتکین او روزالو کزامبورگ د ویاړ لیونو موندونو سره نه شلېدونکې

اړیکې لري او بیا د زمانې په تېریدلو سره یې د نړۍ په ټولو هېوادونو کې یو د بل پسې په شاندارو مراسمو او مارشونو نمانځنې پیل شوي.

اما افغانستان د نړۍ له ډېرو زیاتو وروستنیو هېوادونو څخه و چې د بنځې ددغې پرمینې ورځې نمانځلو ته یې اقدام وکړ... یعنې د هېواد د ژوندانه د هراړخیز اړخونو په ټولو ډگرونو کې د زمانې د غوښتنو سره سم د نوو بنسټونو سره د افغانستان د ویاړلې تاریخ د ځلیدونکي څپرې پر سر د نه بنسټه کېدونکي تاج غوندې عصر وتلي شخصیت د اعلیٰ حضرت امان الله خلایقونه د پوره ویاړنې وړ دي.

چې یو یې هم د هېواد د بنځو په ټولنیز سیاسي، فرهنګي او مدني ژوند کې د خلایقانه بدلون راوستل دي.

هغه مهال چې اعلیٰ حضرت امان الله خان پاچا شو او له انګلیسي دولت څخه یې د هېواد خپلواکی واخېستله، نو دده په عقیده دده د نورو پلانونو تر څنګه په افغانستان کې کورني موجود نظام یو ډول مربي توب و او دا ځکه چې په دې وخت کې د افغانستان په ځینو سیمو کې بنځې د پېسو په بدل کې خرڅېدلې او له همدې کبله بنځه مجبوره وه چې د مېړه د ټولو مظالمو مظاهره وګالي نو دا وه چې په ۱۹۲۰ م کې یې له بنځو څخه د ملاتړ په خاطر د خپلې خور (کبري جان) په سرپرستي یوه ټولنه تاسیس کړه او نوموړي ته یې دنده ورکړه چې بنځې وهڅوي چې د خپلو مېړنو د بې عدالتۍ په وړاندې اعتراض وکړي لکه چې د پغمان جشن په مراسمو او داسې نورو محفلونو کې یې بنځې وهڅولي چې د خپلو مېړنو د مظالمو او تاوتریخوالي په مقابل کې سرسختانه مقاومت وکړي.

ددې موسسې په چوکاټ کې د ارشاد نسوان په نامه یوې جريدې هم په ۱۳۰۰ هـ ل د ملکي ثريا په مدیریت په خپرېدلو پیل وکړ.

همدا شان د ښځو د نهضت د ودې په مقابل کې د خنډونو لېرې کولو ته د ښځو تشويقول و د ښځو مشروعه او دموکراتيکه آزادۍ د اعليحضرت امان الله خان په نزد د پوره اهميت وړ وه او دا ځکه چې په شعوري او آگاهانه توگه يې په هېواد کې د ښځو نهضت رامنځته کړ او دا کار يې د لومړي ځل لپاره له خپلې کورنۍ او له درباره پېل کړ، چې ملکه ثريا د اعليحضرت امان الله خان ماندينه او د افغانستان د ژوناليزم د پلار محمود طرزي لور ددې نهضت په سر کې ولاړه وه.

متاسفانه د اعليحضرت امان الله خان له زمانې را وروسته د محمد ظاهر شاه د پاچاهۍ تر وخته پورې د ښځو د غورځنگ د ودې او پرمختيا په لار کې هېڅ گام پورته نه شو تر څو چې په ۱۳۲۰ هـ ش کې د ښځو نهضت يو څه وده وکړه او د يوې عيني ټولنيزې اړتيا له مخې په ۱۳۲۵ هـ ل د هېواد د ښځو د سياسي، فرهنگي او ټولنيزې کچې د پورته بيلولو په خاطر د ښځو موسسه يعنې د ميرمنو ټولنه بيا تشکيله شوه، په لومړي سر کې هغه نجونې چې چټي پيغلې (د پاڅه عمر درلودونکي) وې. ددې ټولنې په مسلکي لېسه کې منل کېدلې.

د ميرمنو ټولنې په دې مسلکي لېسه کې چې د «مستوراتو» په نامه يادېدلې پر عمومي مضمونونو سربېره، تايپ، د لاس گنډنې صنعتونه هم تدرېس کېدل.

ددې ټولنې د مېرمن د مجلې په نوم يوې مجلې فعاليت کاوه چې په هره مياشت کې يوه پلا خپرېدل.

د ميرمنو ټولنې رياست د معمول له مخې د پاچاهي کورني د يو غړي په غاړه و چې په افتخاري توگه يې دا دنده پرمخ بيوله.

په دې وخت کې د پاچاهي نظام د طبقاتي نظام د ماهيت په بنا د مارچ د اتمې ورځې په ځای د جوزا ۲۴ نېټه د مورد ورځې په نامه په خورا شانداره مراسمو نمانځل کېدله.

ددې ورځې د نمانځلو په مناسبت د شعر، نثر، داستان کانکور په کار اچول کېده او هريوه ممتاز او جايزه وړونکي اشر دري (۱-۳) نقدي جايزې او تصديق ليکونه ورکول کېدل، ددې په خوا کې د ټول هېواد په کچه درې تنه ممتاز ميندي د غوره شوو معيارونو له مخې انتخابېدلي له نيکه مرغه زه په خپله د پښتو د شعر لومړي جايزه وړونکي وم او د والا حضرتي ميرمن خاتول له خوا راته لومړي درجه نقدي جايزه او تصديق راکړ شو.

د محمد ظاهر شاه تر پاچاهي وروسته ميرمنې ټولنې، د ښځو د پيوستون او د مورد ورځې په نمانځلو کې د رژيمونو د سياست له مخې بدلونونه رامنځته شول.

تر دې چې د بن د تاريخي کنفرانس نه را وروسته ميرمنه ټولنه د ښځو چارو وزارت ته ارتقا وکړه، او دادي سې کال د مور ورځ د جوزا په ۲۴ مه نېټه و نمانځل شوه، خو متاسفانه د مېرمن مجله او ارشاد النسوان جريده په پخواني حالت او کيفيت نه خپرېږي. (۱)

(۱) انيس، ۲۸/۳/۱۳۸۲ کال

په بشري ټولنو کې د ښځو ځلانده ونډه :

د بشر د پيدا ايښت راهيسې چې د ښځې يعنې له موره زېږنده ده لکه چې په قران پاک کې دا موضوع صراحت لري چې وايي اي خلکو ما تاسې ټول لومړي له ښځې او نارينه څخه پيدا کړي.

هو کې له آدم (ع) تردې دمه ښځه د بشري تاريخ په هر پړاو او هره دوره کې خورا وتلي مقام لري لکه چې بيا هم د ښځې دا مقام په نبوي حديث کې داسې جوت شوي دي « ستاسې بهترين اولاد ستاسې لوني دي ».

لوني چې ښځې او بيا دا ښځې د خپلې ټولنې په منځ کې د ټاکونکي او اغېزمن نقش لوبونکي دي، په ټولنيزو، اقتصادي، فرهنگي، پوځي، سياسي، علمي او د ژوندانه په داسې ټولو ډگرونو کې يې ونډه څرگنده ده چې د بېلگې په توگه د پخوانيو ملتونو په تېره بيا زموږ د لرغونې فرهنگي بډايه ميراثونو د مورواکي (مادر سالاری) د دورې ويانده بېلگه ده او ددې تر څنگ په دغو فرهنگي ميراثونو کې د ښځې ټولنيزه او مذهبي منزلت هم خورا ارزښتمن دي لکه چې د مورواکي په دوره کې د ښځې د دريځ ممتاز توب په لاندینو څو ټکو کې په ښه توگه په گوته کېدای شي.

د اور ساتنه، چې مذهبي تقدس يې درلود، يوازې د محدودو کسانو دنده وه او ښځې ترې دگټې اخېستنې حق درلود.

ښځه د مينې محبت او باطني صفايي د درلودلو په وجه د ټولنو په منځ کې د سولې او پخلاينې مظهر ؤ.

په دغه دوره کې ښځه د خټينو لوبښو، د ټولنې د اړتياوو اسبابونو او د آلاتو د جوړولو په فن او هنري نووښتونو کې پوره پياوړتيا درلودله.

د کورني سرپرستي او د چارو مسؤليت ورته ورپه غاړه و د اولاد زيږول، روزنه، د ناروغيو او د ناوړو پېښو په مقابل کې د هغوئ ساتنه ددې وظيفه وه.

د کرنې او شپونټوب په چارو کې يې پوره لاس درلود او په ځينو کارونو کې به يې د نرانو سره همکاري درلودله.

که څه هم بنځه د تاریخ په ټولو پړاوونو کې دغه لوړ او له مسؤولیت نه ډک مقام تر اخره پورې ځانته مختص ساتلی دي، خو گورو چې په هر پړاو کې یې خپل تاریخي اهمیت هم له لاسه نه دي ورکړي.

تر کومې اندازې پورې چې د لرغوني افغانستان په اوستایي عصر کې په تېره بیا د زردشتي آیین په تبلیغ او تعلیم کې د بنځې نقش ځلانده دي هغومره د کوشانیانو په غوړیدلي دوره کې یې هم دغه مقام له پاملرنې نه دي غورځېدلي.

همدا شان تر کومې اندازې پورې چې تر اسلام دمخه ټولنو کې بنځه تریوه حده د درناوی وړ او د ویارلې مقام لرونکي وه په اسلام کې د هغې مقام لا غوره او درناوي وړ گرځېدلي دي زموږ په گران هېواد کې د ژوندانه په هره برخه کې بې شمېره بنځېنه وتلې شخصیتونه د بېلگې په توگه بنودلای شو چې کارنامې او شهکاری یې نه یوازې د تاریخ په پاڼو کې خوندي دي بلکې د ژبو پر سر او د زړونو په منځ کې ځانگړې ځای لري چې یادونه یې ددې بحث له حوصلې څخه وتلي خبره ده.

خو کاشکې زموږ د ټولنې بنځې د هغې مقام او نقش درلودلو سره سره د خپلو حقو حقونو یعنې اسلامي، مدني او ټولنیزو حقونو څخه لکه چې ښیي برخمنې وای او د ټولنې یو مظلوم، محکوم او محروم قشر ته منسوب نه وای. (۱)

(۱) انیس، ۲۲۸ گڼه، ۱۷/۱۲/۱۳۹۴ کال.

په بشري تاريخ کې د ښځو د قهرمانانه مبارزو ځلانده بېلگه :

له کوم وخته چې د بشري تاريخ لرليد ته پام وروگرزول شي څرگنده ده چې له هماغه وخته ښځينه قشر د نارينه سره د يو طبيعي جوړه ايز موجود په صفت ملگري او مددگاره او د ژوندانه په ټولو اړوندو ډگرونو او برخه ليکونو کې ورسره هراړخيز گډون درلودلې دی، که چېرته د لرغونې زمانې ټولنيز، اقتصادي فرماسيون (جوړښت) مطالعه شي نو د مورواکۍ (مادر سالاری) دوره پکې خورا ځلانده او له پرتله ډکه دوره گڼل کېږي. له دې واقعيت څخه دا حقيقت په ډاگه کېږي چې ښځه د نارينه سره يو ځای او يو شان د ژوندانه په ټولو مقدراتو کې فعاله برخه او ټاکونکي نقش لري.

لکه چې تقويمونه ليدل کېږي په هغوئ کې يو شمېر تاريخي ورځې څخه د سترو او وياړلو پېښو له مخې او څه د شخصيتونو د اتلولۍ او فداکاريو او څه د ځانگړو ورځو له مخې د هغوئ د درناوي او يادو بود په خاطر تجليلېږي، چې د نارينه وو قهرمانو شخصيتونو د ورځو په خوا کې د قهرمانو ښځو ورځې هم د تاريخ په پاڼو کې د سرو زرو پر کرښو نقش او د حماسو قدر داني يې په ځانگړو مراسمو سره کېږي.

که د دواړو اتلولي سره پرتله شي. نو د بېلگې په توگه گورو چې که د نارينه وو په ډله کې روسي فضا نورد يوري گامارين د لومړني انسان په توگه د لومړي ځل لپاره پورته فضا ته له تعجب او تهيج ډک سفر وکړ او دغه کيهاني سفر يې په نړۍ کې د قهرمانۍ نوي ريكارډ قايم کړ، خو بيا گورو چې دده پسې روسۍ ميرمن تريشکوا هم دغه بالمشله حماسه له ځانه په يادگار پريښودله او دا يې په اثبات ورسوله چې ښځې هم کولای شي لکه د نارينه غوندې له اعجازه ډکې کارنامې وهستوي که په بشري تقويم کې د مې د

مياشتې لومړۍ نېټه د نړۍ د کارگرانو د پيوستون ورځ، هغه تاريخي ورځ ده چې په دوهم انترناسيونال کې په کال ۱۸۸۹م کې تصويب او په ۱۸۹۰ کال په ټول جهان کې يې د تلينونو قدرداني پيل شوله او ددې ترڅنگه د مارچ اتمه نېټه هم د بنځو د نړيوال پيوستون هغه تاريخي ورځ ده چې د ۱۸،۵۷ کال د مارچ په اتمې نېټې د امريکا د نيويارک د ښار د کارگرو بنځو، د خپل حقه حقونو د ترلاسه کولو په خاطر له مارش کونکو مظاهرو څخه يې منشا اخېستې وه او د «کلارازتگين» الماني مبارزې بنځې د پرله پسې مبارزو او تلاشونو په نتيجه کې، ددې د وړاندیز په تاييد او د آلماني بلې مبارزې بنځې په ملگرتوب په ۱۹،۱۰م کال په کوينهاگن کې د سوسيالستو بنځو په دوهم جوړ شوي کنفرانس کې چې د نړۍ له ۷ هېوادونو څخه د سلو تنو په شاوخوا کې د مارچ اتمه د نړۍ د بنځو د نړيوال پيوستون په توگه په رسميت وپېژندل شوه او د تجليلولو پروسې يې کال په کال پراختيا وموندله او بالاخره نړيواله پراخه صېغه يې ځانته ونيوله.

زموږ په هېواد کې د بنځو د نړيوال پيوستون د ورځې تجليلېدل دومره لرغونتيا نه لري ځکه چې د دولتي چارواکو د تبعضي ذهنيت پر بنا يې نه غوښتل چې دا ورځ تجليل کړي، ترڅو چې په دې وروستيو کلونو کې، بنځو ته يې دهغوی لوړ مقام ته د درناوۍ په خاطر په هېواد کې د بنځو د نړيوال پيوستون د ورځې تجليلېدل پيل شو او دادی نن سبا موږ ددې ورځې د لمانځلو په درشل کې ياستو. (۱)

(۱) ميرمن مجله، ۷۲ ګڼه، جدی، ۱۳۹۰ کال.

د بنځې اجتماعي مقام :

د کوم وخته چې انسان په نړۍ کې ژوند پيل کړي تردې وخته پورې بنځه د نارينه نه جلا نه ده پاتې شوي د تاريخ په مختلفو دورو کې يې خپل ټولنيز

دریز ساتلی د ژوند او نړۍ په جوړولو کې یې د نارینه و سره یو ځای اوږه په اوږه فعاله برخه اخیستلی چې د نمائندې وړ ده د تاریخ پانې شاهدې دي چې نارینه نه یوازې په ښځو حاکم بلکې ظالم هم تېر شوی حتی د مورواکمني په زمانه کې هم له دغه وضعې یې اغېزه نه وه پاتې شوي او ښځې د علم او هر ځای حاصلو ته لاس اچولی او په اجتماعي چارو کې یې فعال ګډون کړي دي ښځه د طبیعت نازولی مخلوق هغه انسان دی چې د نارینه و له لاسه یې بیرحمي او بې عدالتی پر ځان ګاللی ترخه محرومیتونه یې پر ځان زغملی دي.

همدا ښځه ده چې مور کېږي په یو لاس زانګو او بل لاس جهان زنگوي دا چې ... یې جنت او شیدې جهاني ویني دي چې هر چاته ژوند ور په برخه کوي.

څه وخت چې په نړۍ کې بیوګرافیکي ټولنې جوړې شوي او د حقونو د اعلامیې په ترڅ کې دغه محروم مخلوق ته انساني حق ورکړ شوي په ښکاره سره په ټولنیزو چارو کې ګډون شروع کړ له هغه وخته تردې وخته د ژوندانه په هېڅ یوه بریالیتوب کې ښځه بې برخې او بې روله نه دي پاتې شوي.

د نارینه و د جګړې میدان ته ځغاستلی دي د اورد جګړې قهرمانه نوی که په کیهاني الوتنو یې لاس پورې کړي دي دا ورسره هواله ختلی همدا اوس په ټولنیزو چارو کې ښځه له هر پلوه بریالۍ ده بزګره، انجینر، ډاکتر، ښوونکې پوهه فیلسوفه سرباز، پیلوټه فضا نوره او داسې نور هغه هم په بریالۍ توګه شوي ده.

ښځه په قریحه استعداد او هر ډول وړتوب کې له نره هېڅ کمه نه ده.

ځینې وایي کوم کار چې نارینه کوي ښځه یې نشي کولای ... خو د لیکونکي په عقیده دا حقیقت نه لري ځکه د ګران هېواد په ختیځو برخو کې ما د سر په

سترگو لیدلی دي چې بنځه د نرانو کار په موفقانه توگه کوي او البته نارینه د بنځو وظيفې ترسره کوي.

اوس گورو چې بنځه شپنه، بزگره ده او د کور د باندې وظيفې سرته رسوي او نارينه د کور کار لکه کاليو پريمنځل د غوا لوشل او شاوخوا نور کوي...

نوله دې ځايه حکم کېدلای شي چې په نړۍ کې په هيڅ يو داسې کار نه وي چې نړیې وکړي او بنځه يې سرته ونه رسوي.

دا چې وايي بنځه د نیمگړۍ سد خاوند ده هم دومره به وويل شي چې ولې يې حتی تر نرانو درندې وظيفې ترسره کړي دي.

آيا ليلا خالد او جميله بنځې نه دي چا چې د گران وطن د آزادولو لپاره د سرو لمبو سره لوبې وکړي ډېره نژدې ملالي ددې خاورې نه وه چې د غليم د تېريو په مقابل کې يې د خپل ثبات جنډه نيغه وساتله.

ممکن همدا مثالونه په کفايت وکړي نو ښکاره ده که بنځه د چاله نظره... که څه هم پوره سدنلري مگرد ډېر هغو کسانو څخه غور او د بشر لپاره گټور کارونه کوي څوک چې پوره عقل لري.

لنډه دا چې بنځه قهرمانه ده هغه چې تاريخي شهکاري کوي او فنکاره ده هغه چې نړۍ جوړوي او نيکمرغه ژوند منځ ته راوړلی. (۱)

(۱) هېواد، ۷۸ گڼه، ۸/۱۲/۱۳۵۳ کال.

په راتلونکو انتخاباتو کې زموږ د ټولنې د بنځو ونډه :

بنځې زموږ د هېواد د زيات متسضعف قشر په توگه د هميشه لپاره د خپلو انساني او ټولنيزو حقوقو څخه محرومې پاتې شوی دي دا موضوع نه يوازې په کليو او بانډو کې بلکې د ښارونو او حتی د کابل په ښار کې صدق پيدا کوي چې ډېر مهم لامل يې د تحصيل او مدني حقوقو څخه محروميتا ده او

بيا لکه د نارینه غوندې په ټولنيزو او سياسي چارو کې د هغوئ نه گډون دي. حال دا چې بنځينه قشر زموږ د ټولنې تر نيمايي زياتې برخې په توگه بنسايي د هېواد د لوړتيا پرمختيا او د خلکو د سوکالۍ په خاطر د خپلو ټولنيزو، ملي او تاريخي سرنوشتونه په ټاکلو کې فعاله برخه واخلي.

له بده مرغه زموږ د ټولنې زياتره بنځې نه يوازې د نارينه وو سره خوا په خوا د چارو د سرته اصولو سره مينه او علاقمندی لري بلکې د خپل سرنوشت د ټاکلو د تاريخي پروسې سره هم پوره يې توپيره دي او له دې ځايه ده چې منورۍ او تحصيل کرده بنځې نه شي کولای چې نه يوازې د هېواد د نورو محرومو بنځو د حقوقو د تامينولو غږ پورته کړي بلکې د خپلو حقوقو د ترلاسه کولو په خاطر هم د هېڅ هڅو او مبارزې جوگه کېدای نه شي.

اوس چې زموږ په گران هېواد افغانستان کې د بيارغاونې او نوو جوړونې چارې پيل شوی او د ټولنيز ژوندانه په هر ډگر کې د يادونې وړ بدلونونه رامنځته شوي دي نو په کار دي چې بنځې له دې طلايي فرصت څخه اعظمي گټه واخلي چې يوه يې دا وخت امکان لري چې بنځې هم په انتخاباتي پروسه کې فعاله برخه واخلي په انتخاباتو کې د داسې مطلوبې برخې اخېستلو په منظور لومړني لپاره د انتخاباتو لپاره د رای ورکولو د کارت اخېستل دي نو که بنځې غواړي چې په خپله ټولنه همدا سې مظلومي محرومي او محکومي پاتې نه شي بايد ځان د ټولنې د يو فعال، گټور او سرنوشت ساز غړی په توگه احساس کړي، په دې ونه شرمېږي چې د رای ورکولو کارت اخلي او له دې لپارې په انتخاباتي پروسه کې گډون کوي رای چې د انسان د وجدان او شرف حيثيت لري هغه چاته ورکولای شي چې په واقعي توگه د دوی د گټو د تامينولو ممثل او له هراړخيزو ناخوالو څخه د دوی د ژغورلو متضمن وي او دوی و کولای شي چې د دوی په نسبت د خپلو ذمه واريو په باب ترې پوښتنه وکړي.

ددې خبرې يادونه بيخې ضروري ده چې ايا زموږ د هېواد ښځې چې د راي گيرۍ کار تونه اخلي د چاپه گڼه يې وکاروي، دا څرگند واقعيت دی که دوی د کاندید شوی شخصيت که اهلليت، تقوی، شايستگي او د اخلاقي موازينو د ممزاتو څخه سترگې پټې کړي او د خپل کارت په کارولو کې ژبنیو، قومي، سمتي، گروپي، گوندي او داسې نورو تعصبات ته اعتبار او ارزښت ورکړي، دا موضوع نه يوازې د ښځو د قشر په زیان تمامېږي بلکې د ټولنې او هېواد په حق کې څرگند تيری تلقي کېږي او پایله به يې داوی چې د ښځو د ملي او ټولنيز ژوند په دورنما کې چې کومه روښنایي په ځلیدلو راغلي هغه به پراختیا ونه مومي او ښځې به هماغسې د ناپوهي، محرومیت او محکومیت په تور تم کې پاتې شي.

لنډه دا چې په دې او سنیو مناسبو شرایطو کې چې د افغانستان د اساسي قانون د ارزښتونو په رڼا کې چې ښځو ته د نارینه وو سره سم برابر حقونه ورکړ شوی دی او دوی ولې د ټولنې د یو مستقل، اغېزمن، فعال، معتمد او شایسته غړي په توگه له دې چانس او فرصته او دوخت د ایجاباتو څخه په خپله گټه استفاده ونه کړي. (۱)

(۱) میرمن مجله، ۲ گڼه، جوزا، ۱۳۸۳ کال.

د تاریخ د پاڼو په هېنداره کې د ښځې ټولنیزه څېره :

په پخوانیو زمانو کې په تېره بیا تر اسلام دمخه دورو کې د نړۍ یو زیات شمېر پوهانو فیلسوفانو او نوابغو که څه هم یې د علم په بېلا بېلو زمینو کې له تبحر څخه ډک او فوق العاده مبتکرانه اثار په میراث را پرېښودلي دي، خو ددې ټولو تر څنگه یې زیاترو ته یوازې د ښځو د ستر مقام او ټولنیز شخصیت درناوی نه دي کړي بلکې که څه هم هغوی له یوې مور څخه پیدا

شوی دی بیا یې هم په سپکه سترگه ورته کتلي دي چې په لاندې ډول یې بېلگې وړاندې کېدای شي.

افلاطون نامتو فیلسوف وایي:

« له خدایانو شکر گزار یم چې ماته یې اوږه ښېگټې را ښخېلي دي، چې لومړی یې داده چې زه نړۍ ته ازاد راغلی یم او نه مریي او دوهم دا چې نارینه پیدا شوي یم نه ښځه...»

اویا میلټون لیکي:

« سړی د خدای لپاره پیدا شوی دی او ښځه د نارینه لپاره.»

همدا شان بالزاک د فرانسې بورژوا ستر لیکوال چې په خپل کتاب «د واده فیزیولوژی» کې لیکلي دي: «د ښځې برخه لیک او ددې یوازېنې سر لوری او ویار دادی چې د نارینه زړه په لږ ځېدو راولي... ښځه هغه ملک دي چې د قبالي او دیو تړون یا قرارداد په واسطه تر لاسه کېږي، ښځه د کورد سامان غوندې ده... او د ښځې په اړه سم ووايم: نو ښځه د نارینه یوه ضمیمه ده او یا دا چې نوموړی په خپل یو بل کتاب «خاطرات دوزن و شوهر جوان» کې لیکي:

« واده نه شي کولای چې د مینې او علاقمندی پایلې ولري ځکه چې دیو واده لپاره یوازینې توبنه او یوازینې شی چې لازمي دی په دې لاندینو دوو کلمو کې نغښتي دي سره سینه او فداکاری.»

فیثاغورث، شوپنهاور، نیچه، ویني فرانسوي شاعر، ژاک کریسیستم سن توماس او داسې نور ستر پوهان لکه څنگه چې د ښځو د سترو ویاړلې مقام سره ښايي، په هغسې مناسبو کلمو او توجیهاتو یې نه معرفي کوي او یا ناپېژندلې توگه او په پټو سترگو د هغې د شخصیت په اړه قضاوت کوي.

د یو بل عالم «ترتولین» لیکنې ته به څېر شو چې پکې بنځه داسې مخاطب کوي:

«ای بنځې ته د یوې ملغلرې غوندې یې، چې د شیطان پر مخ بېرته کېږي نو ته باید همیشه د صبر او شکيبي زړه زړه کالی واغوندي».

په هر صورت ځینې نورو پوهانو که څه هم غوښتل یې چې بنځه له دې ډول سپکاویو څخه وژغوري، خو بیا یې هم له لاسه یې هېڅ څه شوي نه دي، او له دې سپکاویو څخه یې د هغوی د ژغورنې لار او چاره نه ده مشخصه کړي.

حتی د کلیسا رهبران هم په پریکونې ډول د بنځو د سپکاوي په لار کې ولاړ وو په پېړیو پېړیو بنځه په ټولو ټولنو کې، د یوې تړلې شوې، وینځې د خوند او خوش گذراني، اولاد زیږونکي، تېټ او ناقص مخلوقو نسبت ورته شوی او په ډېرو ټولنو کې یې تر زور زیاتې او مظلومو لاندې ژوند کړي دي او په سپکه سترگه ورته کتل کېږي.

تر څو چې د پاریس لومړنی کمون د خپل پایښت په ډېره لنډه دوره کې بنځو ته په لازمو حقونو قایل شو، مگر د کمون تر ماتې وروسته بیا هم د بنځو حقونه تر پښو لاندې پاتې شول او درناوی یې ونه شو.

چې ډېرې څرگندې او انکار نه کېدونکي بېلگې یې تر اسلام څخه دمخه په خپله په عربو کې د نجونو او حتی د خپلو لوڼو په مقابل کې د بي سارو او کرکجنو مظلومو مظاهرو، لکه چې په کورنیو کې د نجلی په زیږېدنې شرمېدل، او یا د هغوی په خاورو ژوندۍ ښخول چې په خپله د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له یارانو څخه یوه یې تر مسلمان کېدو دمخه خپله لور ژوندۍ په خاورو کې بنځه کړې وه او یا دا چې نجونې د نذر او یا په بل عنوان پوسل شوی د نیل سیند ته ویدلې.

له نیکه مرغه د اسلام د سپېڅلې دین په راتلو سره د ښځو د ژوندانه په تیاره او ډاروونکي ماحول کې، روښنایي خپره شوه، ښځې او نارینه د ټولنې مساوي غړي او د متقابلو مساوي حقونو لرونکي وبلل شول د هغوی طبیعي او میثاقي حقونه مشخص شول او د ستاینې او پالنې وړ شخصیت یې د درناوی وړ وگزرول شو او حتی په ځینو برخو کې ورته تر نارینه زیات امتیازات ورکړ شول.

هوکی د پلار سره یو ځای د مور تر پښو لاندې جنت وگڼل شو او د هغوی په مقابل کې د اولاد د اوف قدری ویل هم گناه وبلل شوه. په همدې ډول په یو شمېر قرآني سپېڅلو ارشاداتو کې تربل هر وخت زیات د مور یعنې د ښځې مقام برجسته، د درناوی او پاللو وړ وگرځېد.

د ځان وژنې، لاملونه او ډولونه :

بشري حقونه هغه ستر ارزښتونه او د لوی خدای بې ساري پیرزوينې دي چې په طبیعي او قراردادي توگه د هر انسان له نامه سره که ښځه وي که نر، ماشوم وي که ږډا، نیستم وي که شتمن، هر څوک چې وي او په هر ټولنیز او معنوي دریځ کې چې وي پرته له هر ډول، توپیر، امتیاز او تبعیض څخه تر او لري.

لکه څنګه چې په کورنۍ او ټولنه کې او په نړیواله کچه د بشري حقونو مقام خورا لوړ دی او د انساني ژوند د جوړښت پاڅه بنسټونه گڼل کېږي، په هماغه اندازه یې د تحقق او عملي کولو پروسه څه ساده موضوع نه ده او پېچلتیا یې په دې کې نغښتې ده، چې په دې لار کې یو لړ خنډونه شته دی چې له منځه وړل یې زیاتو هڅو او هاند ته اړتیا لري.

کله چې د بشري حقونو نوم اخیستل کېږي د ټولو په سر کې د ژوند حق راځي او له دې حق څخه یې برخې کول که د هر چا له خوا وي کبیره گناه ده، حتی که په خپل لاس هم وي.

له بده مرغه زموږ په ټولنه کې په عمومي ډول ښځې له داسې غميزو سره مخامخې دي او د بېلا بېلو لاملونو له مخې په ځان وژنې لاس پورې کوي.

که د موضوع لا وضاحت په پام کې ونیول شي، نو ددې ځان وژنو اساسي لاملونه، ټولنیزې بې عدالتۍ او نارواوې، د ښځو په مقابل کې تبعیض او تاوتریخوالي او په ټولنه کې لاسبري ناوړه دودونه او رواجونه دي، چې په یوه کلیمه کې افغاني ښځې دهغې قرباني گرځي. دا لاملونه داسې شمېرلې شو:

اجباري او پرته له رضا او رغبت وودونه، په بدو کې وودونه، دروند ولور، بدلي وودونه، د نجلۍ او سړي ترمنځه د عمر زیات تفاوت، د نذراني او فالې وودونه، د پور او جوارۍ او د هیرویینو په معاملو کې وودونه، د مېړه له خپلوانو سره د کونډۍ نکاح، کورنۍ تاوتریخوالي، مېړه او ښځې ترمنځه نه توافق، د کمزوری اقتصاد فشار، حقوقي او عدلي ارگانونو ته د اړوندو ستونزو د شکایت په باب د ښځې له مراجعې څخه مخنیوي.

البته دا ټولې هغه ناولې پېښې دي چې انساني ژوند له خاورو سره برابر وي او دا په خپله نه اسلامي عمل دي او نه بشري.

را به شو دې خبرې ته چې زموږ په ټولنه کې ځان وژنې په کومو شکلونو صورت نیسي؟

د ځان زندگی کول او یا ځان په دار ځړول، ځان سین ته، له بامه او یا له یوه جگ ځایه غورځول، د زهر و خوړل یا د نشه یي توکو کارول، د نه خوراک او خنډ په وجه، ځان ته اور اچول، په گولی ځان ویشتل او داسې نور.

لنډه دا چې دا ځان وژنې که له هرې انگيزې او لامل څخه رامنځته کېږي او يا په هر شکل چې صورت نيسي د اسلام د مقدس دين له حکمونو او د ټولنيزو قوانينو او نړيوالو نورمونو سره پوره تضاد لري، چې بايد لاملونه يې وڅېړل شي، د حل لاره يې وموندل شي او انساني ژوند يې وژغورل شي.

ترڅو چې د دغو ځان وژنو د لاملونو اساسي جرړې ونه لټول شي او د هغه د حل لپاره کوټلی گامونه وانهځستل شي، نو په پوره باور به د ښځو د ځان وژنو لړۍ چې د هېواد په ځينو ولايتونو کې را پيل شوې، پراخ اړخونه پيدا کړي او په يوبل انساني ناورين به بدل شي. (۱)

(۱) حقوق بشر مجله، درېيم کال، شپږمه گڼه.

د ښځو او نارينه و د عاطفې مايل :

آيا ښځې او نارينه د عواطفو د کيفيتونو څخه يو شان برخورداره دي؟

تراوسه پورې ويل شوی چې ښځې تر نارينه زياتې د احساساتو د کيفيتونو تر اغېزې لاندې راځي، ژر عصباني کېږي، ډېرې حساسي دي او په ډېره انساني سره مينه او کرکه پيدا کوي، خوشالېږي او خپه کېږي.

خو د شخصيت د اروا پوهې په برخه کې وروستيو څېړنو دا موضوع ثابته کړې ده چې د حېرانتيا وړ ده او هغه داده چې ښځې او نارينه يو شان د عاطفې کيفيتونو تر اغېزې لاندې راځي په داسې حال کې چې ښځې دا کيفيتونه ډېر زيات ښکاره کوي.

د امريکا د مشيگان د اروا پوهې د پوهنتون استاد «يال کامرون» په دې عقیده دي.

« چې ښځې او نارينه د ورځې په اوږدو کې يو شان او په يوه اندازه مثبت او منفي عواطف احساسوي. ډاکټر کامرون دا علمي څېړنه په (۱۲۰۰) تنو باندې د دوه نيمو کلونو په اوږدو کې ترسره کړې او دې نتيجې ته رسيدلې چې د تېر وخت کلي اصل يې باطل کړې دي تر هغه ځايه چې نور نه شو ويلاى ښځې تر نارينه وو زيات او په لنډ وخت کې د عواطفو حالات پيدا کوي ځينې نورې نتيجې چې ددې علمي څېړنې څخه په لاس راغلي دادې چې د ورځو په اوږدو کې هر نارينه او ښځه له شلو دقيقو څخه تر دېرشو دقيقو پورې د عواطفو د حالاتو د اغېزې لاندې راځي ددې حالاتونو په منځ کې د عاطفې مثبت اړخ خوشالۍ، خواشيني، سرگرمي، مينې، حق پېژندنې لېوالتيا او نورو کلي تحريکاتو او نفساني غوښتنو څېره ډېره زياته، ښکاره کېږي خو منفي اړخ يې ډېر لږ د ډار، بې حوصلگي، قهر، عصبانيت او ټکنۍ توب په توگه پېښېږي. (۱)

(۱) هېواد ورځپاڼه.

مور د ټولنو او حماسو جوړونکى :

مور تر هر څه ډېر سپېڅلې قدرمنه او پورته ده، په هېڅ تعريف او کلمو زه د مور لوړ مقام ستايلي او ستر شخصيت يې نمانځلى نه شم.

مور جسماً انسان دى خو د معنوي شخصيت له مخې، د گرانښت، مينې، پيرزوينې او فداکارۍ پريښته ده. هغه چې توده غېږه يې په دې نړۍ کې د جنت په شان د نيکمرغۍ او خوښې ځاله او پستې څنگلۍ يې ددې جهان د ډېرې سوکالۍ او هوساينې محل دى.

انسان د ټولو ښکلو پديدو او ښېگڼو سره بنيادي مينه لري خو ددې له منځه د مور سره انساني مينه ډېره توده او زياته ده او بيا د خپل اولاد په نسبت د مور مينه تردې هم زياته او دايمي ده.

د مور مینه واقعي او طبیعي پدیده ده چې د هغې له وینو مور موجودیت هسته تشکیل شوی، د هغې په وینو بیا د غې هستی-تکاملی مرحلې بشپړې کړي او زموږ د وجود ټول غړی ترې پیدا شوی دی او تر زېږېدلو وروسته بیا هم تر ډېره وخته پورې مونږ د دې نازولی مخلوق په سرو او تودو وینو هغه هم به پاکو او سپینو شیدو تغذیه شوی یو، جسمي او ذهني وده مو ترې موندلې ده او پرې روزل شوی یو.

له دې ځایه دا کله کېدلای شي چې څوک دی د چاله وینو او غوښو پیدا وي او د هغه دی نه شلیدونکی مینه ونه لري.

هوکی بیا هم مور زموږ سره مینه لري چې موږ وایو مور راته گرانه ده. کاشکې هر انسان د مور آبدی مینه نه هیرولاي.

که موږ د یوې خوا د بشري تسلسل یوه نه شلیدونکی تېنګه کړي، ده نو له بلې خوا د تاریخونو ارتباطات او علایق هم د موږ د موجودیت څخه پرته نور څه نه دي څه ښه وایي:

مور په یوه لاس زانگو زنگوی په بل لاس نړۍ ته حرکت ورکوي.

هوکی مور قهرمانه او شهکاره ده دا ځکه چې د تاریخ په اوږدو کې یې تاریخي قهرمانان او جهاني شهکاران روزلی او پاللی دی.

مور ده چې د بشري تمدن او بقا زیربنا او روبناني تشکیل کړي او تکامل یې ورکړي دي.

هوکی موږ دا مادي او معنوي پانګې مینځ ته راوړي دي او بیا دا قیمتداره ثروتونه او ابدی شتمني یې له یوه نسل څخه بل نسل ته او له یوې زمانې څخه بلې زمانې ته په متکامله او مترقي توګه امانت سپارلی دی.

د مور غېږ او خوا د نیکمرغيو ټاټوبي، د ښوونې او روزنې، لویه مدرسه او د مینې او عاطفې ستر کانون دي.

مور نه یوازې مور ده بلکې ښوونکې او لارښوده هم ده مور مونږ ته د ژوند د بقا د ژوندانه د کمال او جمال لوست را کوي.

زموږ خاپوڅي، قدم اخېستل، خبرې کول،... د مورد ډېرې مینې او پیرزوينې په پلوشو کې شوی دی.

مور زموږ د روغتیا، سلامتیا، آرامۍ او ژوند په خاطر خپله روغتیا او ژوند په خاطر خپله روغتیا او آرامي هیره کړي او حتی خپل خوږ ژوند یې په خطر کې اچولی دي...

د مورد کمزوری وجود بی غوښو هډونو او کم وینو رگونو په برکت دا ټول پیاوړي او غښتلی شخصیتونه تاریخي صحنې ته راغلي او نه مړي کېدونکي کار وایي گانې یې په یادگار پریښودلی دی.

د کومو چې نن ورځ د بشریت د ویاړنې او پند سبب کېږي دا خویو منونکي واقعیت دي چې د نننۍ جهان پرمختللی او متکامله بڼه دهغه سره ډېر توپیر لري لکه د بشریت د موجودیت په لومړیو دورو کې چې ده او د نړۍ دا ډېره ښکلې بڼه یوازې او یوازې د مورد شته والي او قرباني لویه نښانه ده.

که مور نه وای رښتیا ده چې دا بشریت به هم نه وای او بشري تاریخ به هم او بالاخره د جهان دا متکامل سرو صورت او ابدی افتخارات به نه وای.

د نړۍ په علمي، اقتصادي، فرهنګي، اجتماعي، هنري... او نورو داسې ساحو کې د انسانانو دا بې ساري بریالیتوبونه، علمي او عملي پرمختګونه پرته د مورد فداکاری، لوړ همت او سترتوب څخه نور څه نه شي کېدلای.

هوکی مور بیا هم مورد ده. که په هرې ژبې، هرې وینې او نژاد، هر آیین او سیمې ته منسوب وي.

مورد تاریخ مورده او په تاریخي دورو کې د مور په لوړ مقام کې پاتې شوی ده. ځکه وایو په هره کلمه چې خوله خوځېږي، زړه او دماغ خوشالېږي د مور سپېڅلې او خوږه کلمه ده.

مور دا د مینې او محبت مظهر دا عظمت او پیروزي نې ښکارندویه هغه څوک ده چې تر څو پورې دا نړۍ اباد ده او بشریت موجود دی، ددې د مینې او لویې سندري به هم د انسانانو د ژوندانه په گردو اړخونو کې ازانگې ازانگې وي.

هوکی مونږ ته ښايي چې نه یوازې د مور پر لوی نوم باندې وویاړو بلکې په عملي توگه یې د زیار ایستنو او فداکاریو نمانځنه وکړو. ددې درندو حقونو د ادا کولو په خاطر هسې یوه ټولنه او نړۍ ورته سنبال کړو چې دا راته د یوې روښانې ډیوې غوندې لکه چې په یوه کور کې بله وي بلېږي او مونږ یې په ابدي پلوشو کې په یوه زړه یوه خوله، د وروڼو او خویندو په شان د خپلې ابرو مندي بقا او شرافتمند ژوند لپاره د مینې، آزادۍ او سولې سندري ووايو د ورورولۍ او برابري حرکتونه وکړو. (۱)

(۱) هېواد، ۲۵/۳/۱۳۵۲ کال.

ښځه او دسترخوان :

ښه سلیقه د ښځې ښکلا او د هغې د درونې شخصیت ښکارندویه ده او د ښځې دا ښه سلیقه، ښکلیتوب او اهلیت د هغې په دسترخوان کې ځای ښکاره کوي، زه به په دې هکله د خپل ژوند یوه تېره خاطره را یاده کړم:

زه یو وخت کې د یو شتمن سړي مېلمه شوم، لویه حجره او ښه دېره ښه یې درلودله، د ښه نوم او رسوخ خاوند ؤ، نوکران او حاضر باشان یې درلودل او د

يوې كليوالی سيمې اوسيدونکې ؤ، که څه هم زما ددغسې بډايه خلکو سره مناسبات نه خوښېدل ځکه چې په دوستۍ کې مې ورسره د مهمان نوازی سيالۍ کولای نه شوه، خو دا چې زه له کابل وروغلی مېلمه وم نودده د ټينگار په وجه مې د هغه مېلمستيا ومنله.

داوړې اوږدې ورځې وي او زه يې د غرمۍ له خوا مېلمه کړي وم څه دروغ به درته وایم د لوړې احساس د بنو خوړو لېواله کړي وم ترڅو چې يې کوزه او چلمچي راوړل، دسترخوان هوار شو، او په پوره مينه او خوند مې ډوډۍ وخوړله، کله چې دسترخوان ټول شو او چای ورپسې راوړل شونو مې په ټوکه خپل مېلمه پال ته وويل:

اشنا: که خپه کېږي نه زه درځنی شو پوښتنې لرم، خدای مه کړه چې ستاسې د دود سره په ټکر کې واقع نه شي هغه وويل: مهرباني وکړه:

- ما ورته وروره! ته درې ښځې لري؟
- ويل بې، هو
- کتنغ او نور خواږه دي يوې ښځې پاڅه کړي؟
- ويل بې هو.
- وچه ډوډۍ دی په تنور بلې ښځې پخه کړي؟
- ويل بې هو.
- او چای دی هم د درېيمې ښځې وظيفه ده؟
- ويل بې هو.
- نو بې په تعجب سره زما څخه پوښتنه وکړه.
- دا زما د کور دننه حال درته چا ووايه؟

- ما ورته په خدا وويل، ستا دسترخوان، دا ځكه چې هر څه يې په خورا سلیقه پاڅه او برابره شوی وو.

زما مطلب ددی خاطرې له یادولو څخه دا هم دی چې ښځه نه یوازې د کور ښایست دی بلکهې تردې ډېره مهمه د مېړه د شخصیت بشپړونکې او د هغه د حیثیت ساتونکې ده، کنه که زما د نوموړي دوست د خوړو په لوبښۍ کې یا په ډوډۍ او یا په چای کې وینسته او یا بل شی وای، نو تاسې ویلای شي چې د هغه د کورنۍ ژوند او بهرني شخصیت په باب به مو څه فکر کړای وای (۱)

(۱) هېواد، ۲/ ۳/ ۱۴۲۲ هـ.ق.

هونښیاره ښځه :

ځینې ښځې پرته له دې چې مېړه ته د یوې موضوع د مطرح کولو مناسبې شبېې په نظر کې ونیسي په بیځایه تلوار او بې موقع وخت خپلو مېړونو ته د ځینو پېښو په هکله آگاهي ورسوي په تېره بیا په هغسې یو لنډ مهال کې چې مېړه یې نه یوازې د دغې خبریدني ته روځاً آمادگۍ نه لري غوږ ورته نیولای او قبلولای یې نه شي بلکهې د حساسیت عامل یې گرځي او اعصاب یې متهیج کوي او په ناآگاهانه توگه د ښځې په مقابل کې سخت عکس العمل ښيي او په یوه شبیه کې د دواړو ترمنځه لفظي مشاجره په یو ډېر خواږدوونکې حالت بدلون مومي او حتی یو له بله په بیرازۍ یې تمامېږي.

موږ په کورنۍ ژوند کې د داسې عاقبت نااندیشنه او مناسبې موقع نه درکوونکو ښځو چې ځان هم ملامتیا ته نه ورکوي زیات مثالونه لرو، چې د دوی په دغسې نامعقول برخورد سره د کورنۍ څو شبېې دمخه د صمیمیت او محبت نه ډکه فضا د خواشینۍ او کرکې په ماحول تغیر مومي لکه چې ځینې ښځې شته دي کله چې یې مېړه له وظیفې او یا له کاره سترې ستومانه راشي

پخوا تردې چې دمه يې جوړه شي د واره ورته په کور کې دده په غياپ کې د يوې ناوړې موضوع د پېښېدلو خبر ورکوي.

او يا دا چې کله چې سهار له کوره وځي، په همدغه مهال ورته فرمايشونه ورکول کېږي، حال دا چې د مخه ورته په دغه باب هېڅ نه وی ويل شوی.

د پورتنیو نزاكتونو د رامنځته کېدلو په تړاو او دې ته ورته مثالونه ډېر دي چې له هغې جملې نه په يوه داسې مثال بسنه کېږي چې يوه هوښياره او با نزاكته ښځه څنگه کولای شي چې د يوې زيانمنې پېښې څخه خپل مېړه خبر کړي.

دا خو يوه معمولي خبره ده چې ځينې مېړونه کله کله عادت لري هغه کالي واغوندي چې ورته په زړه پورې وي د همدې عادت لرونکي يوه سړی يوه ورځ خپلې ماندينې ته وويل: چې زما پلاني يخن قاق راوړه چې نن هغه اغوندم.

ميرمنه يې ځی د هغه په عوض يو بل نوی يخن قاق ورته راوړی، او ورته وايي چې نن به زما په زړه دا کميس واغوندي مېړه ورته وايي: دا ډول نوی کميس خو مانه درلود له کومه دی کړ؟ ښځه ورته د ښځولۍ د ظرافت په لهماه وايي:

دا مې درته مور څه موده دمخه راوړی و او نن غواړم چې د هغه... کميس په عوض يې واغوندي.

مېړه هغه اغوندي او په پوره خوشالۍ له کوره وځي.

په دې منځ کې يو څه موده تېرېږي، يوه ورځ د دوئ کره دده د ښځې مور او نوره کورنۍ مېلماڼه دي، ټوکې ټکالې دي او د صميميت او خوشالۍ له جذبو توده فضا موجوده ده.

ښځه ددې مناسبې موقع څخه استفاده کوي او د يوې عملي ښې په شکل د خپل مېړه د کمېس کيسه داسې پيل کوي:

گل آغا (ددې همسر) يو عادت لري چې ځينې يخن قاقونه يې زيات خوښېږي او کله کله يې په خاصو مواقعو کې اغوستل غواړي هغه بله ورځ يې هم غوښتل چې دغسې کمېس واغوندي، خو ما د هغه په عوض بل نوی کمېس پرې واغوست او ... اصلي خبره خو داسې ده، چې ما دغه کمېس تر پريمنځلو وروسته اتو کاوه نه پوهېږم چې څه پېښ شو زما پام ورته نه و چې د هغه يوه برخه رانه سوې وه. ما د گل آغا احساس ښه درک کولای شو نو دواړه په همدې ورځ ښار ته لاړم او په خپل ذوق مې ورته نوی کمېس واخېست او د مې ساته تر څو چې يې هغه بله ورځ رانه پخواني کمېس وغوښت چې وايي غوندي، خو ما يې پر ځای نوی يخن قاق ورکړ او په دې خبره مې تېر کړ چې مورجانې مې ورته رانيولې دي ښځې کېسه په دې ځای پريښودله، درپ يې وهل او د کور له يو کونج څخه يې هغه سوزيدلی کمېس په لاس کې نيولی راوړ او په خدا يې ټولو ته وښود:

او په خدا يې وويل:

اوس د گل آغا جان خوښه چې د خپل سوزول شوی کمېس له خاطره له ماسره څه کوي...

مېړه ورته په پوره مينه وويل: ډېر داسې کمېسونه دې ستا له سره څار شي ښه دی چې په اتو دی ځان سيزلی نه دی. (۱)

(۱) هېواد ورځپاڼه.

ښځه د سړي د شخصيت بشپړوونکې :

ښځه او نارينه د انساني ټولنې دوه جوړوونکي، لازم او ملزوم او نه جلا کېدونکي اړخونه لري هغه دوه مهم او ضروري اړخونه چې يو پر بل متقابلې او متناسبه اغېزه لري.

«الفونس دورلاريتي» يو عالم وايي:

«د ښځو (د مور) غېږ د بشر لومړني ښوونځي او د سړي جوړولو لومړنۍ کارخانه ده.

له دې ځايه موږ د نړۍ زيات شمېر نامتو شخصيتونه پېژنو چې د ښځې په مرسته او موثريت يې خورا غوره ټولنيز او نړيوال شخصيت وړ په برخه شوی دی او د ژوندانه په زياتو ډگرونو کې يې نوم او نشان د يادونې وړ څرگندوالی موندلی دی.

حضرت محمد (صلی الله عليه وسلم) زموږ ستر لارښود فرمايلي دي:

«په کوم کور کې چې ښځه نشته، هلته خونبې او روښنايي نشته، نو له دې امله ښځه د کور ډيوه او خراغ دی».

ما له يو چانه چې د فکر او قلم خاوند ؤ او د ښځو په اړوند يې پراخه مطالعه درلودله او دهغوی له حقوقو پوره خبر ؤ او لا په فرهنگي ډگر کې يې دهغوی له حقونو په کلکه دفاع کوله اوريدلي ؤ:

کله چې دهغه د زياتې برخې د عمر د ژوند ملگري مړه شوه نو نوموړي د يو هغسې رواني او روحي حالاتو سره مخامخ شو چې نه يې د کوم عالم له خولې څخه په دغه هکله څه اوريدلي ؤ او نه يې په کوم کتاب کې دغه موضوع مطالعه کړې وه، نوموړي د ورپېښې شوي مجردۍ په موده کې کله چې به په کور کې ؤ، د کور ماحول، فضا او د کورنۍ د غړيو په منځ کې يې خپل ځان

پردي احساسو او د کورنۍ د چارو سره يې هيڅ علاقمندی او دلچسپي نه درلودله، د کورنۍ د غړيو سره د مشغولا او خبرو پر ځای يې مطالعې او خپلو ليکنو ته ترجيح ورکوله او په ډېره کوچنۍ خبره او نامطلوبه پېښه به ورته اورجن عصبانيت ورپېښېدو، او د يو ډول نوميدۍ احساس به يې کاوه او د کورنۍ څخه د باندې محيط يې چندان نه خوښېده، کله چې به د کوره د باندې و د چاپېريال او د خپلې ټولنې په منځ کې به ورته ځان يو څه سپک، بې تمکينه او بې ارزښته ښکارېده، هميشه به يې زړه تنگي احساسوله، ددې تر څنګ له هر چا څخه به يې په خپل نسبت د همرازۍ او خواخوږۍ توقع کوله، له خپلوانو او دوستانو څخه به دده په دې احساس د نه درکولو په وجه گيله من کېده او حتی بيزاری به يې ترې ښووله، په کورنۍ کانون او بهرني چاپېريال کې د غورواني حالاتو ډېر ځور او ه او خبره يې دې حدته رسيدلې وه چې کله ناکله به حتی د خپل ژوند د ژواک سره بې مينې کېده پاتې لا د ژوندانه د ورځينو چارو د اجرا کولو سره هميشه يې خپل روغتيايي حالت په زړه پورې نه احساساوه او هميشه د خپل عمر پوځوالي هم خوراوه...

خو بيا چې يې له نيکه بخته دوهم واده وکړه نو بيرته خپل پخواني عادي حالت ته را وگرزید رواني وضعې يې بدلون وموند او گویا خپل مطلوب ژوند يې له سره پيل کړ.

له کورني چارو څخه نيولي، تر ټولنيزو او رسمي چارو، دغو ټولو سره يې علاقمندی او زړه تر نه پيدا شوه، روغتيايي حالت يې بېخي ښه شو، رنگ او رخ يې تازه د عمر پوځوالی ورته له پوره تمکينه او له درنښته ډک ښکارېده.

پورتنۍ عيني موضوع دا خبره په ثبوت رسوي چې ښځه د سړي د ډېرې گرانې جوړې او د ژوند د رښتيانۍ او خواخوږۍ ملگري په توگه د هغه په شخصي او اجتماعي ژوند کې پوره اغېزناکه او د هغه په رواني وضعې

باندې د پريکونې اغېز غورځونې درلودونکې ده او حتی د هغه عقيدې او ارادې ته بدلون ورکولای شي او لا چې پوهه هونبیاړه رسالتمنده، هدفمنده او هم احساسه ښځه د چا په برخه وي.

یوازې ښځه ده چې په مهربانه او دلسوزانه لهجه خپل مېړه د ناوړو خصلتونو او عادتونو له امله تنبه کوي او په ډېره موثره ژبه یې له هغو منع کړي.

په یو مبارک حدیث کې د نیکو کاري او پرهیزگاري ښځې په باب داسې راغلي دي:

«نړۍ او هر څه چې په نړۍ کې شته دي دا ټول ښکلي دي، مگر دینداره او پرهیزگاره ښځه تر ټولو زیاته مقبوله ده».

کورنۍ محیط د ښځې په شتون په زړه پورې دی او که له کوره بهر را پیدا شوې ناخوالی، ستونزې او ستړیاوی هم د ښځې په لطیفانه برخوردونو او رویو له منځه ځي او یا یې د ځورېدنې کچه را ټیټېږي لکه چې ژان ژاک روسو وایي:

«که چېرته د نړۍ ټول نعمتونه له منځه لاړ شي، په داسې شرط چې ښځه د ژوند په صحنه کې موجوده وي بیا هم هغه د تحمل وړ دی».

که په لنډه توګه وویل شي نو هغه به دا وی چې سیموند یو عالم وایي:

«هېڅ نعمت او پیرزوینه د یو سړي لپاره له یوې ښې ښځې څخه غوره نشته دی».

او بیا کله چې د ښځې سره د مور مفهوم هم یو ځای شي مقام یې لا لوړې درجې ته رسېږي.

مقام مادر، از نگاه دین مقدس اسلام :

چون دین مقدس اسلام که یک دین کامل، جامع و پرفیض است، بدون شک و تردید تامین کننده و تضمین کننده تمام حقوق و امتیازات انسانی و اسلامی جوامع بشری میباشد.

از نگاه دین مقدم اسلام هیچ قوه و قبیله بر قوم و قبیله دیگر و هیچ جنسی بر جنس دیگری تفوق و برتری نداشته، و اگر نزد خداوند متعال کسی از منزلت مقام عالیتری برخوردار باشد همانا از جمله کسانی اند که دارای تقوا آنهم به مفهوم واقعی آن که عبارت از تقوا کردار، تقوا در گفتار و تقوا در پندار و در مجموع حایز تقوای ظاهری و باطنی بوده و طبیعی است که زن و مرد یکسان و هم برابر، تابع این مشخصات تقوا میباشند.

ارزشهای حقوقی زن نسبت به هر دین و آیین جوامع بشری در دین مبین اسلام، مامون، مصئون ترو متجلا ترند، و دین اسلام است که زن را از تمام اشکال و انواع شقاوت ها، محرومیت ها، محکومیت ها، برده گی ها و سایر مظالم اجتماعی نجات داد و ظلمت کشنده جهل و بیعدالتی که زیاده تر زنان از آن تا حد زیادی متضرر بوده توسط درخشیدن نور جاویدانی خویش از جهان برچیده و به زن ارج و مقام همگون و مساوی با مرد اعطا فرمود و از آن زمان به بعد زن توانست که در تمام عرصه های حیات انسانی دوشادوش مردان نقش های متنوع را به عهده بگیرد حتی در معرکه ها و غزوات به خاطر پخش و نشر دین پرفیض اسلام در امور اکملاتی و خدمات عقبی و ترغیب نمودن رزمنده گان نبرد اسلام خود گذری و فداکاریهای شایانی را از خود نشان داده اند.

دین مقدس اسلام به زن این مادر و همسر یعنی همسفر و همیار زنده گی انسانی حقوق و امتیازات و مزایای چشمگیری قابل بوده، بوضاحت کامل

به واقعیت های تلخ و رقتباری برخوایم خورد که چگونه حیثیت و منزلت زن در درجه پایینتری قرار داشته و پدیده حقارت زجر دهنده نگریسته می شد.

عطیه های حقوقی دین مقدس اسلام، به زن بسا امکاناتی مهیا ساخت که در زمینه های مختلف زنده گی خویش سزاوار آن شد تا با مردان یکجا همسری کرده و سهیم گردد و با مرور زمان شخصیتش متکاملتر و مخلوق مورد احترام و تمجید محسوب گردید.

در تاریخ بشری در تمام عرصه های حیات اجتماعی، شخصیت برانزده و بالنده زنانی را سراغ داریم که همردیف مردان قابل ستایش و مباحات بوده و حماسه آفرینی های آنها جاویدانی می باشد.

پس پی انصافی خواهد بود که مقام و شخصیت زن را هر آنچه دین مبین اسلام به او ارج داده کمتر و نازلتر قابل شد و موجود فاقد تمام حقوق و امتیازات بشری پنداشت، چه زن یک بال بشریت و نیمی از پیکر جامعه آفریده شده است.

د بنځو اقتصادي خپلواکي :

څرنگه چې په افغانستان کې بنځو اقتصادي خپلواکۍ تر سرلیک لاندې د بنځو او ماشومانو د حقونو څېړنیز نهاد له خوا د یوې څېړنیزې پروژې متن چاپ شوی او زما له خوا په پښتو ژباړل شوی دی او دهغه د یو شمېر ژباړل شوی دی او دهغه د یو شمېر کوټلیو برخو په اقتباس سره چې د اهمیت وړ بلل کېږي دا مقاله ولیکل شوه.

په افغاني دودیزه ټولنه کې په عمومي ډول د بنځو څخه د «نفقه خور» په عنوان یادونه شوې ده کورنۍ په تېره بیا بیوزلې کورنۍ خپلې لونې د اقتصادي پلوه د «اوبو بار» په نامه ډېر ژر ودوی، هلکانو ته د اقتصادي

ځواک او د کورنۍ ډوډۍ راوړونکو په سترگه گوري يا د خوړو غوره امکانات د هغوئ په واک کې ورکوي، هلکان د نجونو په پرتله زیاتره ښوونځیو ته ځي، ځکه داسې گڼل کېږي چې ښوونځي ته د نجونو ورتگ کورنۍ ته عاید نه په برخه کوي او په عوض کې که چېرته هلکان د علم او کمال سره را لویې شي، د اقتصادي اړخ له پلوه د کورنۍ سره مرسته کولای شي په تېره بیا که چېرته قرار وي چې ښوونځي ته د هلک نو زیاتره هلکانو ته لومړیتوب ورکول کېږي.

د اوسني تصور له مخې ښځې پرته له دې چې په کورني اقتصاد کې ونډه نه لري بلکې زیاتره د لگونکې په نامه یادېږي په دې سربېره داسې تصور کېږي څرنگه چې نارینه د کورنۍ ډوډۍ راوړونکی دي نو ځکه د کورنۍ تصمیم نیونه د دوی پورې تړاو لري یا نارینه باید دا وټاکي چې څه چارې او کوم کارونه ترسره شي، که څه هم ښځې په دودیزه توگه د کورنۍ ورځنۍ لگښت خو په عمل کې په زیاترو حالتونو کې چې اقتصادي لویې تصمیم نیونې کې چې مطرح کېږي ښځې کلیدی ونډه نه لري.

د هغو ښځو زیات شمېر چې له کوره بهر کار کوي، د خپل عاید د لگولو د طریقې په اړه د تصمیم نیونې قدرت نه لري او له بلې خوا هغه شمېر ښځې چې له کوره د باندې بوختیا نه لري او یوازې د کور په چارو کې بوختې دي، نو یې په کورنۍ کې د برخې اخېستنې ارزښت نه پېژندل کېږي، نو دا مېرمنې د خپلو لومړنیو اړتیاوو د تامینولو لپاره ښايي په کراتو مراتو له مېړه او یا ورور څخه پېسې وغواړي.

د ښځو له اقتصادي خپلواکۍ څخه مقصد په مشخص ډول په اقتصادي امکاناتو د ښځو د لاسرسۍ پیاوړتیا او په دې خپلواکۍ سربېره، په خپله د دوی له اقتصادي عاید څخه گټه اخستنه ده، په دې مقصد ښځې د اقتصادي سرچینو د برابرولو ظرفیت او یا په بل عبارت د اقتصادي عاید د

ترلاسه کولو ظرفیت لري او دهغه د لگښت په طریقه کې په خپله د تصمیم نیوونکي ونډې لرونکي وي.

د ښځو د اقتصادي خپلواکۍ اهمیت یوازې له مادي پلوه په نظر کې نه نیول کېږي بلکې هغه ښځې چې له اقتصادي خپلواکۍ څخه برخمنې دي له هغو ښځو څخه څو ځلې زیاتې د ټولو انساني حقونو د برخمنتوب د ځواکمنۍ درلودونکې دي چې له داسې حقونو څخه محرومې دي. هغوی چې په کورني چارو کې د تصمیم نیونې له مخې په یو مناسب موقعیت کې قرار لري او ډېرې کمې تر تاوتریخوالی او زور زیاتې سره مخامخ شي په یو ډېر ښه دفاعي موقعیت کې درېږي.

د اسلامي شریعت، کورنیو قوانینو او په نړیوالو میثاقونو کې د ښځو د اقتصاد د تامینولو لپاره سرچینې ټاکلې شوی چې یوازې د نومونو په راوړلو یې سره بسنه کېږي د ښځو بوختیاوې، میراث، د مهر حق، نفقه او داسې نورې سرچینې.

د اسلام دین د ښځو د اقتصادي سرچینو د تامینولو لپاره څرګندې او ځانګړې لارښوونې لري او په هره برخه کې یې ښځې هڅولې دي چې په اقتصادي چارو کې په فعاله توګه برخه واخلي.

د ښځو کورنۍ چارې په ظاهر کې کم ارزښته ښکاري خو په واقعیت کې بنسټیز اقتصادي ارزښت دی چې د هغه په شتون د کورنیو اقتصادي نظام ډېر زیات زیانمن کېږي.

د افغانستان قوانین په خپلو مندرجاتو کې د ښځو د اقتصادي ودې لپاره نسبي ضمانتونه لري او هیڅ ډول حقوقي څارنه د فقیر و، بې سرپرستو ښځو څخه نه وړاندې کوي.

په افغانستان کې او سني بېلا بېل رسمونه او عنعنې د ښځو د اقتصادي ودې لپاره مناسب فرصتونه له منځه وړي او يا يې محدود وي او له بلې خوا نه دا عنعنې د ښځو د بوختياوو او شغلونو ساحه را تنگوي.

د مېړه او ښځې د گډ ژوند د بري راز :

يو سړي چې له واده څخه يې تر څلويښتو کلونو زياته موده تېره شوې وه او د خپلې ماندينې سره د گډو ژوند خوږې ترخې او تودې سړي يې تېرې کړي وي د يوې گټورې زده کړې په توگه دهغو د يو لړ پايلو په باب وايي :

که غواړي چې په کورنيو مجادلو او جنجالونو کې گټونکي شي نو د بايلودنې په هنر يې ځانونه وپوهوي.

په نني وخت کې ارواپوهان د دغه دوه اړخيزې مسالې د حل لپاره لياره ښيي :

يعنې هغه طريقه چې په دې مجادله کې مېړه او ښځه دواړه گټونکي شي نو د واده په چارو کې د برياليتوب رمز په « بايلونکي - يايلونکي » کې نغښتلی دی ځکه چې په مينه کې د يو څه لاسه ورکول هيمشه تاسې ته د يو بل څه سوغات درکوي او هغه مينه او گرانښت دی.

نوموړې زياتوي: د واده په لومړي وخت کې زما او ښځې تر منځه د کوټې پر دننې ديوال د يوې تابلو د څړلو په سر جنجال رامنځته شو زما يو ډول تابلو خوښه وه او دهغې بل ډول تابلو په سليقې او ذوق برابره وه. زموږ تر منځه د يو لړ شخړو او جنجالونو وروسته مو يوه داسې تابلو انتخاب کړه چې د دواړو پرې موافقه راغله او دغه تابلو زموږ د گډ ژوند په اوږدو کې د کورني ژوند د شخړو د حل کولو ډېره اغېزمنه لپاره وه موږ هميشه خپل جنجالونه د همدغه فورمول له مخې اوارول.

دا سپړی وايي: ما هڅه کوله چې ماندينه مې کنترول کړم او دې احساس زما له ویرې، ناباورې او د امنیت د احساس له نشتوالي څخه سرچینه اخستله، خو د پرژرمې دغه ټکي ته پام شو چې ماندينه مې هېڅ ډول کنترولولو ته اړتیا نه لري او یا دا چې هغه مې په پرله پسې ډول کنترولای نه شوه او که فرضاً ما دې کار ته دوام ورکړي وای زموږ ترمنځه یې بې اعتمادی راوستله او په نتیجه کې یې زموږ د گډ ژوند او مینې پیوند شکاوه.

په کورني ژوند کې باید وپوهېږو چې په یوه مباحثه یا مشاجره کې هېڅکله گټونکي بریالي نه گڼل کېږي او دا په دې معنا که چېرته کوم یو په لفظي شخړه کې گټونکی شي نو خامخا مو، ماندينه مسله تاسې ته سپاري چې تصمیم ونیسې چې په اصل کې تاسې بایللې ده، نه هغې په کورني ژوند کې باید دا ټکي په پام کې ونیسو چې څه غواړو؟ دا چې دا راته گرانه وي او یا هغې ته گران و او سم او دا چې دواړه د بې غمۍ او خوشالۍ احساس ولرو نو باید دا احساس یو بل ته وړ انتقال کړو او کله چې دغه احساس وده او تکامل ومومي نو د گډ ژوند د ناپېژندل شوو ټکو لکه د شخصیت ډاډمنه او صمیمي پناه گاه مو پېژندلې ده په گډ ژوند کې یو عاطفي رابطه یوې باغچې ته ورته ده چې موږ په کې د یو گټور شي تخم کړو خو بوو یې او بیا ترې ډېر ارزښتناک حاصل یعنې خپل ځان اخلو او په همدې ترتیب زموږ ماندينه هم د ډېر ښه حاصل لپاره ښه خاوره انتخابوي او ډېر ښه تخم په کې کړي دا هم غواړي چې ډېر ښه حاصل ترلاسه کړي.

خو موږ نه شو کولای هغه چې څه غواړو ترلاسه یې کړو، مگر دا کولای شو هغه څه چې مو ماندينه غواړي ورته ویې بڅښو که مو ماندينه د کومې موضوع په سر عصباني شي نو ښايي مېړه فکر وکړي چې ښځه یې حق په جانب ده چې عصباني شي او که موږ هم هر څومره عصباني شو نو بیا هغومره زیانمن کېږو.

عصبانیت یوه وسله نه ده چې ډکه او تشه شي، قار ممکن د درد ځواب وي د یو ډول پټ درد. نو کله چې ورته مېرمن په عصبانیت ځواب ورکوي تاسې ښايي شخړه پای ته ورسوي او دا ډېره اسانه خبره ده هڅه وکړي چې دهغې د قار زور کینې، نو کله چې يې اعصاب آرام شي نو په خوږه لهجه ورته وواياست زه پوهېږم کله چې عصباني کېږي دا له دې کبله دی چې یو څه دې ځوروي، زه به هڅه وکړم دغه عامل لېږي کړم؛ ته ماته گرانه يې او زه نه غواړم چې تا وځوروم، کېدای شي چې دا ورته د خپل عصبانیت عامل وښيي بیا هم کرار ورته غوږ ونیسه او هغه ډاډه کړه چې دغسې پېښه به بیا تکرار نه شي او که برعکس تاسې پرې هم عصباني شي نو ستاسې دا متقابل چلند نه یوازې هغه ارامولای نه شي بلکې عصبانیت يې لا اورجن کوي. نو هڅه وکړي چې په قار او په غوسه غلبه ولرلا شي او د عصبانیت د لامل له تکراریدو څخه په کله مخنیوي وکړي په دې توګه به موږ د کورنیو شخړو د رامنځته کېدو مخه نیولې او په کورني ژوند کې به مو د مینې، پېرزوینې او اعتماد فضا خپره کړې وي.

دا موضوع هم د پوره پاملرنې وړ ده چې باید په متقابل ډول ښځې هم د ګډ ژوند دغه رمز ته په کلکه پاملرنه وکړي.

د نارینه له خوا پر ښځو او له ښځو پر ښځو تاوتریخوالي:

تاوتریخوالي یوه ډېره ناولې، کرکجنه او تباه کوونکې ټولنیزه پدېده ده چې تاریخي ریښې يې ډېرې پخوانۍ زمانې ته ورغزیږي او ډېره دردوونکې پېښه يې تر اسلام دمخه هغه مهال چې د عربستان پر خاوره د جهالت او وحشت تیاري خپرې وې د کورنیو له خوا نوي زیربیدلي نجونه به ژوندۍ تر

خاور لاندې کیدلي ترڅو چې په دغه سیمه د اسلام د پلوشو په ځلیدلو سره د
 بنځینه ماشومانو مقام ته په درنه سترگه وکتل شو او ځانگړي حقونه یې
 تثبیت شول.

خو بیا هم په غیر اسلامي او اسلامي ټولنو کې د اسلامي ارشاداتو، مدني او
 میثاقي ارزښتونو خلاف د بنځو حقونه تر پښو لاندې او د تاوتریخوالي د
 لاملونو او شکلونو څخه یې د قربانی تجربې ولیدلې چې په دې اړه په زیاته
 کچه بحثونه او لیکنې شوې او په ځانگړو ورکشاپونو کې تجربوي ارقام
 ښودل شوي.

خو کومه موضوع چې ښايي غور پرې وشي، د جنسیتي تاوتریخوالي یوازې
 په دې کټه گوري مطلق کېدای نه شي او دا ځکه چې جنسیتي تاوتریخوالي
 په دې دریو برخو کې د بحث وړ دي.

۱- د نارینه له خوا پر بنځو تاوتریخوالي.

۲- د بنځو له خوا پر بنځو تاوتریخوالي

۳- د بنځو له خوا پر نارینه تاوتریخوالي.

۱- د نارینه له خوا تاوتریخوالي:

لکه چې څرگنده ده نن سبا د هېواد په ټولو اړوندو موسسو، نهادونو او
 رسنیو کې په پراخه کچه د نارینه له خوا پر بنځو باندې د تاوتریخوالي
 لاملونه او شکلونه ته انعکاس ورکول کېږي او دلته پرې له بحث څخه صرف
 نظر کېږي.

۲- د بنځو له خوا پر بنځو باندې تاوتریخوالي:

پر بنځو باندې دا ډول جنسيتي تاوتریخوالي کومه نوي خبره نه ده، زموږ د هېواد په ټولنيز ژوند کې د دا ډول تاوتریخوالي يو شمېر لاملونه او شکونه په ګوته کېدای شي چې ډېر عمومي بې له دې قراره دي.

الف: د ځوانبې له خوا پر انګور تاوتریخوالي.

ب: د اندریندو (ننو) له خوا پر وړنداری تاوتریخوالي.

ج: د مور، خویندو او د کورنۍ د نورو خپلوانو بنځو له خوا پر نجونو تاوتریخوالي په دې اړه چې ماد تخار او کندز په ولایت کې په بنځینه بنوونځیو کې د ورکشاپونو په ترڅ کې د یو ریسرچ له مخې نتیجه ترلاسه کړي، د یو شمېر بنځو بنوونکو د نظریو په اعتبار د اندریانو له خوا په خپلو وړندارانو تاوتریخوالي په لومړۍ درجه کې بنودل شوي دي.

۳- د بنځو له خوا پر نارینه تاوتریخوالي خدای مه کړه چې په دې ډول جنسيتي تاوتریخوالي بحث کول زموږ د یو شمېر خویندو د حساسیت او حسادت لامل نه شي، خو ښایي دې واقعیت ته غاړه کېښودل شي چې زموږ په ټولنه کې د بنځو له خوا پر نارینه و د تاوتریخوالي زیات موارد عملي شوي او لا تجربه کېږي هغه چې د متاثر و کورنیو صمیمانه فضا یې مختلفه کړي او د یو شمېر کورنیو ستونزو لامل ګرځېدلي دي.

ددې ډول تاوتریخوالي یو څو بېلګې په لاندنیو مواردو کې وړاندې کېدای شي. دمېړه او ښځې ترمنځ د عمر نه انډولتوب او دا په دې مفهوم چې ښځه ځوانه او مېړه د بوډاتوب په عمر کې وي. د شتمنۍ او اقتصاد له پلوه د مېړه او ښځې ترمنځ توپیر.

کله چې ښځې له شتمنۍ کورنۍ او یا په خپله شتمني وي او مېړه یې بیا له غریبي کورنۍ او یا په خپله اقتصادي پیاوړتیا ونه لري نو د ښځې له خوا پرې تاوتریخوالي عملي کېږي.

مېړه او ښځې تر منځه د زده کړې نا انډولتوب دا يو واقعيت دي چې زموږ په ټولنه کې ځينې ودونه د تحصيلي کچې په پام کې د نه نيولو له مخې کېږي يعنې يوه تحصيل کرده ښځه، بې سواده او يا کم تحصيله سړي سره وده پري، په دې صورت کې ښځه د تحصيلي لوړې کچې د لرلو په وجه په خپل مېړه د برترۍ احساس کوي او ددې روحيې د تسلط له مخې پر مېړه تاوتریخوالي ترسره کوي.

د عايداتو د درلودلو توپير:

کله چې يوه ښځه د خپل مېړه په نسبت د زيات عايد لرونکي او د کورنۍ د لگښتونو زياته برخه د ښځې له عايده تامينېږي نو دا مساله هم د ښځې له خوا پر مېړه تاوتریخوالي رامنځته کوي.

د روغتيا له مخې توپير:

هغه شمېر ښځې چې د خپل مېړه په نسبت د روغتيا څخه برخمنې وي او برعکس يې مېړه ناروغ، عليل او حتا عقيم وي او دهغې د اوږو بار او ورسره جوخت يې غريزوي غوښتنو ته ځواب ورکولای نه شي نو خامخا د خپلې ښځې د تاوتریخوالي لاندې راځي.

همدارنگه هغه شمېر ښځې چې په لوړو بستونو کې کار کوي او د تحصيلي موسسو آمرانې او يا ښوونکي وي خپل زيرستان او زده کوونکي تر تاوتریخوالي لاندې راولي.

زموږ په ټولنه کې که څه هم په کمه کچه وي خو په ځينو کورنيو کې داسې ښځې هم موندل کېدای شي چې د خپلې کورنۍ په چاپيريال کې د پوره رسوخ خاونده د يوې واکمنې او حاکمې حيثيت ولري. نو د کورنۍ دغريو په اداره کولو کې ددې د خودمختارۍ په وجه د کورنۍ پر ښځو سربېره نارينه هم تر تاوتریخوالي لاندې راځي.

لنډه دا چې ددې تریخ واقعیت په باب لایات بحث او د بېلگو وړاندې کولو ته اړتیا شته خو دلته ترې د مقالې د لنډیز په خاطر صرف نظر کېږي.

په افغانستان کې پر ښځو تاوتریخوالي د یوې لویې زیان رسونکې پدېدې په توګه :

په افغانستان کې د نړۍ د هېوادونو غوندې پر ښځو تاوتریخوالي د بشري حقونو په تړاو د پراخو موضوعګانو د زیاتو اندیښنونو موارد جوړوي، د ملي او نړیوالو سازمانونو له خوا خپاره شوي رپوټونه په دې اړه مخ په زیاتېدو دي. د افغانستان د بشري حقونو د خپلواک کمیسیون د ۲۰۰۷ کال د رپوټ له مخې، چې پر ښځو د تاوتریخوالي په باب ثبت شوې پېښې په سلو کې ۵۹ پېښو ته رسېدل. په داسې حال کې چې ددې کمیسیون د خپاره شوي رپوټ له مخې د ۲۰۰۸ کال تر لومړنۍ څلوریزې پورې اړه لري پر ښځو د تاوتریخوالي د ثبت رقمونه د تېر کال په اندول زیاتو پېښو ته رسېږي.

او که وویل شي اوس چې ۲۰۱۳ کال مخ په خلاصېدو دی نو خامخا پر ښځو د تاوتریخوالی د ثبت په شمېر کې د یادونې وړ ډېروالي لیدل کېدای شي.

لکه څرنګه چې څرګنده ده په افغانستان کې پلرونه، مېرونه او وروڼه پر ښځو د تاوتریخوالي له خورا ډېر عاملینو څخه ګڼل کېږي خو ټولنیز او دودیز موجود نورمونه څه د واکمن نظام په چوکاټ کې او یا په عرفي او قبیلوي جوړښتونو کې لکه جرګې او شوراګانې د دوي ځواکمنۍ ته مشروعیت ورکوي، پوځي او غیرمسئول کسان هم پر ښځو د تاوتریخوالي د لویو عاملینو په ډله کې شمېرل کېږي چې له دې ډلې څخه په ډله ایزو جنسي تېریو کې زیات شمېر ګډون لري.

په کورنیو کې د ښځو په ځینو پېښو کې پر ښځو باندې د تاوتریخوالي په برخه کې نارینه هم ګډون لری او په زیاترو پېښو کې د تاوتریخوالي د ترسره کوونکو په نوم لې کې هم شامل دي خو په هر صورت په ټولنه او کورنۍ کې نارینه پر ښځو د تاوتریخوالي مطلق زیاتښت جوړوي، دا هم یو ښکاره واقعیت دی چې د ښځو له خوا پر ښځو د تاوتریخوالي موارد هم دومره کم نه دي چې له دې ډلې نه د خوانسې، ښې او ندرور له خوا پر ناوې «نګور» د تاوتریخوالي زیاتې بېلګې وړاندې کېدای شي.

دا چې په افغانستان کې ددې نامشروعې پدېدې د مخنیوي لپاره کوم میثافي موارد شته او کنه؟ نو څرګنده ده چې د افغانستان پر ښځو باندې د تبعیض د ټولو ښو لېرې کول د نړیوال میثاق له ذمه واریو څخه دي او په دې سربېره د افغانستان د اساسي قانون په سریزه او په اوومه ماده کې د هېواد ټول وګړي نړیوالو تړونونو ته په پاملرنې، درناوي او پلي کولو مکلف شوي دي، جنسیتی برابري او د تبعیض له منځه وړل د افغانستان د ملي پراختیا د ستراتیژۍ د پنځو توکونو بنسټیزه موضوع جوړوي.

د ښځو په وړاندې د تاوتریخوالي د مخنیوي لپاره د دولت په تېره بیا د ښځو چارو وزارت او اړوندو موسسو د بنسټیزو هڅو په لړ کې د نکاح لیک د سمون او بیا چاپېدلو په اړه له اقدام او پر ښځو د تاوتریخوالي د له منځه وړلو د قانون د تصویب لپاره د افغانستان د سترې محکمې له هڅو څخه یادونه کېدای شي.

د افغانستان د بهرنیو چارو وزارت نوي اعلان کړې چې پر ښځو باندې د تبعیض د ټولو ښو له منځه وړلو د کنوانسیون د پلي کولو په تړاو د لومړي رپوټ د برابرولو په موخه په ۲۰۰۹ کال کې یې اقدامات پیل کړي دي، ښايي وویل شي په دې تړاو د دولت چارې امیدواره کوونکې نه دي، چې په دې باب د افغانستان د بشري حقونو د خپلواک کمیسیون له خوا هم څرګندونې

شتون لري، ددې کمیسیون د رپوټونو له مخې د ښځو د وضعیت په تړاو له اندیښنو ډکې شمېرې بیان کړای شوي دي، پدې رپوټونو کې څرگنده شوې ده چې کورني تاوتریخوالي په ټولنیزو فعالیتونو کې د ښځو د گډون د مخنیوي، له کوره شپل، ځان سپړنې، د ښځو د وجود د غړو ماتول، د جنسي تېري او انساني کرامت د تر پېښو لاندې کولو د مهمو پېښو په توګه ثبت شوې دي. وهل، ټکول، پر ښځو فزیکي تاوتریخوالي په افغانستان کې له ډېرو زیاتو ټولیزو تاوتریخوالو له ډلې څخه دي.

د افغانستان د ښځو چارو وزارت د خپلې پالیسۍ په پیروۍ هڅه کوي چې د واکونو او ځواکمنۍ په پولو کې په افغانستان کې د تاوتریخوالي د ټولو ډولونو مخنیوي وکړي او تر ممکنه برېده د تاوتریخوالي له ناوړو پېښو د قربانیانو سره مرستې او داد رسی وکړي.

پر ښځو تاوتریخوالی یوه ناولې عمومي پدېده :

پر ښځو باندې تاوتریخوالی هغه ناولې او ناوړه عمومي پدېده ده چې په اسلامي ارزښتونو کې تل رټل شوې او غندل شوې ده او په مدني میثاقونو او د افغانستان په اساسي قانون کې د یوې ټولنیزې زیان رسونکې پدېدې په توګه ګڼل شوې ده.

دا چې تاوتریخوالی څه او پر ښځو باندې تاوتریخوالی یانې څه؟ پېژندګلوي یې په دې ډول کېدای شي:

پر ښځینه قشر باندې تاوتریخوالی چې فزیکي، جنستي، رواني او اقتصادي تاوتریخوالي په کې شامل دي د معمول له مخې دا ټول د جنسیتي تاوتریخوالی په نامه یادېږي او دا ځکه چې دا ډول تاوتریخوالي هغه عملونه دي، چې ښځې په شکل د شکلونو د زیانونو سره مخامخ کوي او خامخا پر

ښځو باندې په کورني چاپېريال کې د کورنۍ د غړيو او يا د ټولنې د وگړو له خوا پلي کېږي.

لکه چې څرگنده ده په نړۍ کې له هرو دريو ښځو څخه يوه يې د تاوتریخوالي له زیاترو ډولونو لاندې راځي. په ډېرو وختونو کې هغه کسان د تاوتریخوالي عاملین گرځي چې په دې ډله کې د ښځو د کورنیو غړي يا نږدې خپلوان وي.

د جنسیت پر بنسټ تاوتریخوالي په زیاتېدونکې کچه مخ په پراختیا دی او د بشري حقونو د ارزښتونو څخه د سرغړونو په برخه کې له زیاتېدونکو اندیښنو سره مل دی. پر ښځو باندې د هر ډول توپیر د له منځه وړلو نړیواله اعلامیه د بشري حقونو لومړني سند دی چې پر ښځو د تاوتریخوالي موضوع یې په پوره صراحت او وضاحت سره مطرح کړې ده.

دا اعلامیه په دې خبره ټینګار کوي چې پر ښځو تاوتریخوالي د ښځو بشري حقونو ته پوره زیان رسوي او حتی هغوی ترې بې برخې کوي او د اساسي آزادیو په لاسرسۍ کې یې خنډونه رامنځته کوي.

دا اعلامیه د جنسیت له مخې د تاوتریخوالي مشخصه پېژندنه وړاندې کوي او هر مهال یې یو داسې ناوړه عمل ګڼي چې ښځو ته فزیکي، جنسیتي او رواني زیانمنې رسوي او په دې برخه کې یو ګواښ ګڼل کېږي. د یو داسې ګواښ او یا کړنې په توګه چې د خصوصي او یا ټولنیز ژوند په ساحه کې له ازادي څخه یې بې برخې توب په کې شامل دی.

دادې پېژندنې د نوموړې اعلامیې په دویمه ماده کې بیا له سره پوځوالی موندلی دی لکه هغه برخې چې پر ښځو باندې تاوتریخوالي په ټولنیزه توګه رامنځ ته کېږي په دریو برخو وېشل کېږي:

۱. فزیکي تاوتریخوالی

۲. جنسي تاوتریخوالی

۳. رواني تاوتريخوالي

دا درې واړه برخې په کورنۍ چاپيريال کې رامنځته کېږي.

په دې ټولو کې وهل، ټکول، جنسي تېري، پر کوچنيو نجونو د ودونو په تړاو او دهغه د جھيزيې او لگښتونو په اړه د تاوتريخوالي په گډون د مېړونو او د هغو د ودونو په واسطه چې پر ښځو د تاوتريخوالي لامل گرځي، او د ناوړه گټې اخېستنې په اړه تاوتريخوالی.

په ټولنه کې فزيکي، جنسي او رواني تاوتريخوالي، د جنسي تېريو، د جنسي گټې اخېستنې، د ازارولو او ځورولو او د کار په سيمه کې، تحصيلي موسسو او په نورو ټولو ځايونو کې، د ښځو قاچاق او بدکاريو ته د مخې کولو په گډون تاوتريخوالي هغه فزيکي، جنسي او رواني تاوتريخوالي چې د دولت د اقدام او يا د سترگو ټولو په پايله کې هر چېرته رامنځته شوي دي.

پر ښځو باندې تاوتريخوالي هغه موضوع ده چې نور، دهغه د پای ته رسولو لپاره ښايي وخت ته انتظار ونه اېستل شي په ښځو د تاوتريخوالي شمېرې هم دا موضوع تاييدوي چې لږ تر لږه يو زيات شمېر ښځې ترو هلو، ټکولو لاندې راځي، د مور په گېډه کې د ماشوم د جنسيت د ټاکلو نه په گټې اخېستنې سره چې د ماشومو نجونو زيات شمېر نړۍ ته د سترگو غړونې قابو نه مومي. واقعيتونو ښودلې ده چې هيڅ يوه ښځه، يانې که بوډۍ وي او که ځوانه، په هيڅ يوه هېواد کې او په هيڅ يوه فرهنگ کې له تاوتريخوالي څخه خوندي پاتې نه ده.

پر ښځو باندې د تاوتريخوالي په اړوند، د جنايتونو په زياترو برخو کې هغوی بې مجازاتو پاتې کېږي او عاملين يې په ازادانه ډول ژوند کوي.

اوس هغه وخت را رسېدلی دی چې ټولې ښځې يو شان د نن او سبا لپاره د خپل ژوند، خپلو حقونو او ازاديو څخه گټه واخلي.

د مور ملکوتي مقام

که بنیاد م پرېښته کېدلای شوای نو بې له شکه به مور پرېښته وای، او دا چې د غورو انساني صفتونو، لوړو اخلاقي موازينو، رېښتينې مينې، محبت، پيرزوينې، فداکارۍ او د يو واقعي انسان د لوړ مقام د لرلو په وجه يو انسان د پرېښتو سپېڅلې مقام ته رسيدلای شي او بيا مور چې د دغو غورو ځانگړتياوو درلودونکې ده نو په حقيقت کې مور هغه رېښتياني انسان دی چې د پرېښتو مقام ته يې نسبت کېدلای شي.

دا موضوع نه يوازې د انساني ټولنو په فرهنگونو کې د اهميت وړ بلل کېږي بلکه د اسلام په سپېڅلې دين په تېره بيا د لوی خدای په نزد په قرآني مبارکو آيتونو کې هم پوره جوته ده، او په قرآن مجيد کې د اولادونو له خوا نه د مور د رضایت او خاطر ساتلو په اړه په تکرار او تاکيد سره لارښوونه او سپارښتنه شوی چې د مور په وړاندې نور ناوړه چلندونه لا پر ځای پرېږده نه يوازې (اف قدری) کول هم لويه گناه ده، بلکه په مقابل کې يې بې ادبي کول، حساسيت ښودل، په قارېدل، سپکاوي کول او گواښېدل، د هغې ځوروني او داسې نور لويې گناوې دي چې د بڅښلو وړ نه دي.

له همدې ځايه ده، چې د مور خوښې او رضایت او د هغې زړه ساتل، د اسلام په دين کې ځانگړې اهميت لري، او دا چې ددې په حق کې د لوی خدای له خوا د ملکوتي مقام پېروزينه شوې او هم د خدای رسول فرمايلي دي چې جنت د مور او پلار تر پښو لاندې دی یو انکار نه منونکي واقعيت دی.

د بشر تر پيدايشته تراوسه پورې (او تردې وروسته) د تاريخ په بېلا بېلو دورو کې د انساني ټولنو په تاريخي سرنوشت ټاکلو او مقرر اتو کې، مور پرېکونې نقش لوبولی دی چې بې شمېره او بي ساري مثالونه يې ښودل

کېدای شي او په هره تاريخي دوره کې د بشريت په تکاملي پړاوونو کې د مور سرنوشت ټاکونکي نقش خورا ځلانده دي.

مور نه يوازې بنسټه جنس او قشر دی، خور او خپلوانه ده، ماندينه، د ژوند همکاره او همسفره ده، معشوقه او د مينې تمثال دی، يعنې د مينې عاطفي او گرانست پريښته ده او ددې د امينه او گرانست دي چې د طبيعت ښکلاوو او رنگينيو ته او د فطرت استه تیکي مظاهرو ته خوند او رنگ او زړه رانښوونکی کيفيت ورکوي؟

ددې تر څنگ مور د ژوند ملگري ده، د انساني ټولنې نيمايي ارزښتناکه اړخ دی او که انساني ټولنه د يو الوتونکي په توگه دوگڼو نوکه يو وزر يې نارينه دي بې له شکه يې دوهم وزر ښځه او مور ده او طبيعي ده چې الوتنه په دوو وزرونو کېدای شي نه په يوه وزر د مور غېږه د سپېڅلې مينې، گرانست او پېرزوينې تود کانون دی، د مور غېږه د انساني ټولنو د ښودنې او روزنې يوه ډېره مهمه مدرسه ده، هغه چې په تاريخ کې د بشري ژوند په ټولو ډگرونو کې د پيغمبرانو، د لاوليو متبحرينو اتلانو، عالمانو نووښتگرو او تلپاتې نامتو شخصيتونو زيږونکي، روزونکي او پالونکي ده.

اما د مور ددې لالوړ ملکوتي مقام او د تاريخ په اوږدو کې د بشري ژوندانه په ټولو برخو کې د ټاکونکي نقش د درلودونکي په صفت بيا هم په انساني ټولنو او حتی په ځينو انساني کورنيو کې د هغوی دغه لور مقام ته نه يوازې د درناوی او لمانځنې په خاطر سر نه ټېټېږي او د هغوی مورنيو او د بشري او مدني حقونو ته په درنه سترگه نه کتل کېږي.

بلکې د هر اړخيزو تاوتریخوالي د ډول ډول پديدو په وجه قربانۍ ورکوي، سپکاوی يې کېږي، رټل کېږي او حتی د اولادونو له خوا ښکښل کېږي، وهل او ټکول کېږي... او ددې تر څنگه دولتي اړوند ارگانونو په تېره بيا

ښځو چارو وزارت او په ولايتونو کې د هغه رياستونو لکه څنگه چې شايد او بايد دى د اړتيا وړ لازمو مالي او مادي امکاناتو او د هغو سره د نورو اروگانو د لازمي مرستې او ملاتړ د نشتوالي له کبله په شکل د شکلونو د مور طبيعي حقه او ميثاقي حقونه نقض کېږي، چې د هېواد په هره برخه په کليو، قشلاقونو حتى په ښارونو کې يې بيخې زياتې بېلگې وړاندې کېدای شي، چې له دې جملې نه ځان وژني ځان سيزنې او يا د خپلوانو او نورو له خوا وژني او داسې نورې زړه دردونکې پېښې يې مثال راوړلای شو.

خومره به ښه وای چې د مور ملکوتي مقام ته لکه څنگه چې ښايي د درناوى سرور تېټ کړو او ټولو طبيعي، اسلامي، مدني او ميثاقي حقونو ته يې د زړه له کومې درناوى وشي. (۱)

(۱) دوطن جريده، د قبایلو وزارت.

د ناموسي وژنو او جنسي تېريو د لاملونو بررسى :

سرېزه :

په دې وروستيو کلونو کې ناموسي وژنې او جنسي تېري له پېچليو او د اندېښنې وړ موضوعگانو څخه گڼل کېږي او د دې پروسو زياتېښت هميشه د بشري حقونو او مدني ټولنې د دفاع کوونکو نهادونو د تاکيد او بررسى وړ گرځېدلي دي.

لکه چې د افغانستان د بشري حقوقو خپلواک کميسيون په دې تړاو او د هغو د علتونو او لاملونو د موندلو او د بررسى په موه او د دې ناوړو پدېدو د زياتېښت د مخنيوي او کمښت په خاطر د مناسبو او منطقي لارو چارو د موندلو لپاره فعاليتونه پېل کړي دي او د هغو څېړنو له مخې چې د قربانيانو او د هغوی د کورنيو د غړيو د بشري حقوقو د کميسيون او مدني ټولنې د

نهادونو، رسنيو او دولتي ارگانونو او آگاهو شخصيتونو له نظره په ټول هېواد کې ترسره شوي او په هغه رپوټ کې چې په دې برخه کې برابر شوي دي دا هڅه شوې چې د ناموسي وژنو او جنسي تېريو په پدېدو کې د لاهممو او غېزناکو لاملونو برخې تربررسی لاندې ونيسي.

ددې څېړنې له مخې ددې ناولو پدېدو د سرچينو او لاملونو څخه په دې ډول بنودل شوي دي چې په دوو برخو کې بحث، څېړنې او بررسي وړ دي. اقتصادي لاملونه او غيراقتصادي لاملونه:

چې دلته به اقتصادي لاملونه تر څېړنې او بررسي لاندې ونيول شي چې په دې ډول دي:

۱- بيکاري

۲- نيستي

۳- د بنځو د شغل درلودلو په وجه گواښونه

۴- د ودونو بېخي زيات لگښت او د واده په تجملي مراسمو تاکيد

۵- هغه بدلي ودونه چې د اقتصادي لاملونو له مخې وي.

۶- په نشه ايزو توکو د کورني د نارينه غړيو روږديتوب

۷- په بوډاگانو او د څو بنځو په لروکو د لونيو خرڅول.

۸- د بنځو د ميراث حق په جبر سره

۹- د نارينه دکورنۍ له خوا د بنځو د اقتصادي گټې او معاش اخېستل.

۱۰- په کورنۍ کې د بنځو کمزوري اقتصادي دريځ.

چې دا هريو په دې ډول د څېړنې او بررسي لاندې نيول کېږي:

۱- بیکاري یا بې روزگاري:

بیکاري همیشته ستونزې رامنځ ته کوي او په هغو ناوړو اغېزو سربېره چې په اقتصاد، اخلاقو او په مجموع کې د کورنۍ پر ژوند یې غورځوي، ددې لامل ګرځي چې وزګار نارینه او ښځې هغه فرصت چې تر بل هر وخت زیات د جنسي تمایلاتو او اړتیاوو د پوره کولو لري نو بیځې زیات جنسي ارضا ته لاس اچوي څېړنو ښودلې ده بیکاره نارینه زیاتره وختونه د کورنۍ او یا د ګاونډیانو پر نجونو او ښځو جنسي تیري کوي، همدارنګه لکه ښودل شوې ده ددې تېریو قربانیانې ددې د پېښې د پټولو او د کورنۍ د ابرو د خوندي ساتنې، تر تیري وروسته وژل شوې دي او دا له ناموسي وژنو څخه عبارت دي.

د څېړنو د رپوټونو له مخې په سلو کې ۵۳ د جنسي تېریو پېښې د هغو کسانو له خوا رامنځته شوي دي چې د قربانیانو سره یې په یو ډول د خپلولۍ اړیکې او یا خاص نسبت درلودلې دي چې دا کسان د قربانی شوې د پلار، ورور او کاکا څخه عبارت دي، همدارنګه د ناموسي وژنو په لړ کې د قربانی شوې خپلوان ډېر لږ رقم تشکیلوي د قربانیانو د لاملونو په سلو کې ۲۱ او خپلوان یې په سلو کې ۳۵ دي.

۲- نیستي:

نیستي هم د بیکاري غوندې یو ځورونکي لامل دی چې زیاتې ستونزې رامنځته کوي څېړنو ښودلې ده چې د هغو کسانو زیات شمېر چې د ناموسي وژنو او جنسي تېریو جرمونه یې کړي دي د بېوزلو یا منځنیو کورنیو څخه دي، چې له دې جملې نه یې په سلو کې ۷،۳۷ له نیستمو کورنیو څخه او په سلو کې ۲،۳۲ له منځنیو کورنیو څخه دي او یوازې په سلو کې ۹،۲۵ پاتې یې

هغه کسان دي چې په سلو کې ۸ د اقتصادي ځواکمني لرونکي او په سلو کې ۹،۱۷ یې د سیاسي قدرت لرونکي دي.

د څېړنیزو رپوټونو په سلو کې ۲،۵۸ له قربانیانو څخه د فقیرو له کورنیو او د قربانیانو په سلو کې ۷،۳۲ د متوسط الحالو کورنیو څخه دي او یوازې په سلو کې یو له قربانیانو د سیاسي ځواکمنو کورنیو پورې تړاو لري.

۳. د ښځو د پاره د بوختیا لرلو له کبله ګواښونه:

زموږ په هېواد کې بیکاري د یو عمومي افت په توګه له مصیبتو څخه ستونزه ده، په تېره بیا ښځې له دې آفته بېخې زیاتې اغېزمنې دي او دا ځکه چې د مرد سالاري عنعنې کورنیو ته ددې اجازه نه ورکوي. چې ښځې او نجونې یې له دې امله چې په ټولنه کې باوره دي له کوره بهر د کار اجازه نه ورکوي، دا چې له بده مرغه دا کورنۍ چې د ټولنې زیاته برخه رانیسي له کوره بهر د ښځو او نجونو شکل خپله بې ابرويي او حتی د کورنۍ د بې عفتي لامل بولي نو دا وجه ده چې د دوی زیات شمېر تر هر چا زیات د شخصي ژوند د اړتیاوو د پوره کولو لپاره په ځانګړې ډول نقد وروپو ته ضرورت لري او دا موضوع ده چې د دوی زیاتې د جنسي تېریو لاندې او یا د ښځو او لوڼو د بې ابرويي د مخنیوي لپاره وژل کېږي.

۴. د ودونو بېخې زیات لګښت او د واده په تجملي مراسمو تاکید:

بې له شکه دا موضوع د زوم د کورنۍ لپاره د هغې د اقتصادي کمزورتیا په وجه یو ډېر ملا ماتونکې ده یو شمېر کورني په دې وجه له ودونو څخه کرکه کوي چې د زیات ولور او د واده د تجملي مراسمو په وجه د بېخې درانده اقتصادي لګښت د بار لاندې راغلي دي او ددې کورنیو واده شوې نجلۍ د کورنیو د غړیو له خوا د تاوتریخوالي لاندې راځي او یا دا چې د مېړه او یا د

مېړه د کورنۍ د غړو له خوا ځان خرڅونې ته گومارل کېږي او د جنسي تيري لاندې راځي.

۵. بدلي ودونه:

زموږ په ټولنه کې يوه ډېره پخواني عنعنه د نيستمنو کورنيو ترمنځه د يو ساده رواج په توگه بدلي ودونه دي، چې په دې ډول ودونو کې د تاوتریخوالي زمينې ډېرې برابرېږي، په دې ډول که يوه ښځه مېړه په کور کې تر تاوتریخوالي لاندې راشي، د کسات اخېستلو په عنوان هم متقابل ډول تر تاوتریخوالي لاندې واقع کېږي او حتی وژل شوې هم دي.

۶. په نشه يي توکو د کورنۍ د نارينه غړيو روږديتوب:

که څه هم نشه ايزو توکو په خلاف د مبارزې هلې ځلې روانې دي خو بيا هم په ټولنه کې دا ناوړه پدېده ددې پر ځای چې کمښت په کې راشي لا زياتښت مومي لکه کال په کال يې رقم لوړېږي نو يې شمېر د اوږدې کورنۍ، ښځې او لوني د خپل عايد د يوې منبع په توگه بد کاريو ته مجبوروي چې د هېواد په کچه يې بېلگې وړاندې کېدای شي لکه د غور په ولايت کې يوه مېرمن د روږدې مېړه له خوا بد کاري ته مجبوره شوه او که چېرته دا ډول مېرونو ښځو د دوی له غوښتنې سرغړولی دی د دوی له خوا وژل شوي دي.

۷. په بوډاگانو او د څو ښځو په لرونکو د لونیو خرڅول:

دا ډول ودونه چې د شرعي حکمونو سره هېڅ رابطه نه لري ددې ډول ودونو يو شمېر ښځې، ددې ډلې کسانو سره د واده د نه رضایت په وجه، د مېړه سره تر اخره ژوند ته دوام ورکولای نشي نو داده چې د تاوتریخوالي د رامنځته کېدو لامل گرځي، او ددې ترڅنگه ددې اجباري ودونو قرباني شوي ښځې د تاوتریخوالي د بېخې زيات زياتښت په وجه، حتی د مېړه د کورنۍ له خوا

وژل کېږي او يو شمېر ښځې د کسات اخیستلو په توګه د مېړه د کورنۍ د يو غړي له خوا د جنسي تېري مورد ګرځي.

بل مهم علت دادی چې دا ډل مېړونه د خپلو مېرمنو جنسي غريزې د ارضا کولو وس نه لري نو يې پيغلې مېرمني جنسي تېري ته غاړه ږدي.

۸-د ښځو د ميراث حق:

زموږ د هېواد ښځې د قانون او شريعت له مخې د ميراث حق لري، په ځينو مهالونو کې دا حق ددې لامل شوي چې حق غوښتونکې ښځه د پلار د کورني د غړيو له خوا ووژل شي او حتی په ځينو مواردو کې د جنسي تېري لاندې راځي.

۹-د نارينه د کورني له خوا په جبر سره د ښځو د اقتصادي ګټې او معاش اخیستل:

زموږ په ټولنه کې ځېنې کورنۍ شته چې د مور او يا د کورني د نجلۍ د عايد له ليارې ژوند کوي او حتی ځېنې نارينه له دې امله هېڅ کار نه کوي او که چېرته دا ښځې خپل عايد خپل مېړه او يا کورني نارينه ته ور نه کړي، نو تاوتريخوالي رامنځته کوي د وژلو او يا جنسي تېري لاندې راځي.

۱۰-په کورني کې ښځو د کمزوري اقتصادي حالت درلودل:

دا موضوع په ځينو کورنيو کې د جنسي تېري او ناموسي وژنې لامل شوی دی چې په دې اړه يو لړ بېلګې هم وړاندې کېدای شي. (۱)

(۱) ارشاد النسوان، ۹۰ ګڼه د زمري مياشت ۱۳۹۲ کال.

پر بنځو د جنسي تېري يو ډېر زړه بوگونکی شکل :

د خپلواکۍ مجلې د مدير په وينا : خو کاله دمخه د تخار ولايت د تالقانو ښار ته د افغانستان د مطالعاتو د مرکز له خوا د يوې ټولنيزې دندې د اجرا کولو لپاره تللي وم، يوه ورځ چې د هغه ولايت د بنځو چارو د مشرې سره د هغې په دفتر کې ناست وم نوموړي تر حده زياته خواشيني او په عين حال کې عصباني وه، دې وويل: ددې رياست د امن خونې ته د دوهم ځل لپاره يوه مېرمن په ډېره ناوړه صحي حالت کې راوړل شوې وه چې دوهم ځل پرې ډله ايز جنسي تېري شوي وو، زما د پاره ددې موضوع بېخي نويوالي درلودلو ځکه چې تردې وخته پورې په هېواد کې پر بنځو د تاو تريخوالي دا ډول کرکجنې پېښې نه وې ليدل شوې. خو په ډېرې خواشينيۍ بڼې وويل شي چې په دې وروستيو کلونو کې لکه څنگه چې د ډله ايزو رسنيو په واسطه خبرېږو، زموږ د هېواد په يو شمېر سيمو کې پر بنځو د جنسي تېري دا بې شرمانه شکل په نړيواله کچه بې ساري دی، نه يوازې په کې کمښت راځي بلکې له يوې ورځې نه بلې ورځ ته په کې زياتښت راځي.

زما په عقیده هغه څوک چې د سالم وجدان او انساني ضمير درلودونکې وي هغوی به په دې تړاو حتی د خبرو اوريدو تحمل هم ونه لري.

د پوره حيرانتيا او افسوس خبره ده چې په يوه افغاني او اسلامي ټولنه کې يو شمېر ځناور خويه، خو يوازې په شکل انسانان دغسې ډېر فجييع او له شرمه ډک عمل ته هغه په پوره افتخار اقدام کوي، يو هغسې تيرې کوونکې عمل ته چې په ځنگل کې د يو زور ور ځناور له خوا په نورو وحشي حيواناتو د عملي کېدو بېلگې يې وړاندې کيدای نه شي، نو څرگنده چې په دغسې يو چا د انسان د نوم انتسابول په انساني کرامت له توره به بل څه نه وي او ځای

لري چې دغه شيطان فطرت ته او شيطان كرداره موجود انسان په جامه كې يو شيطان وبلل شي.

دلته ددې زياته اړينه ليدل كېږي چې ددغې ټولنيزې ننګينې پدې په لاملونو يو څه رڼا واچول شي:

- په هېواد كې ټوپكسالارې او زورواكي ددې پديدې مهم لامل ګڼل كېږي دا ځكه دغسې زورواكان د هېڅ ډول ټولنيزو ضوابطو او حقوقي قوانينو او اسلامي ارزښتونو ځان تابع نه ګڼي، له هېچا حتى د خداى (ج) څخه نه ډارېږي او غواړي چې د جنسي تېريو يو نوي ريكارډ قايم كړي، د دوى زورواكي او تهديدونه پوره اغېزمن دي په تېره بيا هغه مظلومې كورنۍ چې د دوى تر تجاوز لاندې راغلې دي كله د دوى د مقابلې وسه لري.

- د زور او شتمنۍ واكمني: دا ډله كسان د پريمانه شتمنۍ او قارونې بډاينې په وجه خامخا پرمخكه له هر ډول موازينو څخه په نه پيروتۍ بغاوتونه كوي، نو دوى په دې فكر كې كېږي چې له خپلې شتمنۍ څخه څنګه ګټه واخلي، دوى دغه شتمنۍ په نامشروع ډول او نامشروعو ليارو كاروي، دوى ته د خپلې ټولنې د يوې كورنۍ ابرو او پتمنۍ هېڅ ارزښت نه لري او ښه ډاډه وي چې دا شتمني د دوى هغه كاري وسله ده چې هر څوك پرې مغلوبولای شي.

۱- ځينې كسان چې د اخلاقي فسادونو د درلودلو په وروستنۍ كچه كې وي او هېڅ ډول موازين ورته ارزښت نه لري، نورو ته د بدننامۍ اړول څه، چې په دغسې عمل په بدننامۍ افتخار كوي، بې ايمانه كسان وجدان او حيا نه لري.

۲- د مظلومو او ددغه تېريو لاندې راغلي كورنيو هراړخيزه بې وسي، چې نه زور لري او نه زړ او نه يې ملاتړ كوونكي.

۳. د هېواد په ټولو دولتي او سیمه ییزو اړوگانو کې، که اجرایوي، قضایي او عدلي وي د پورتنیو کټه گوریو د تیري کوونکو پریکونې اغېزمنې او هر اړخیزه وابستگي یعنې دا چې متل دی چې «... دې قاضي ... نو حق غوښتنه له چا غواړي» دا خبره د دوی په حق کې پوره صدق کوي.

۴. د اړوندو صلاحیت لرونکو اړگانو کمزورتیا: دا په دې مفهوم که څه هم د دغه اړگانو اړونده مسولیت د دوی پورې هېڅ ډول تړاو نه لري او غواړي چې په سخته جزا محکوم شي، خو نه یوازې د دوی پریکړې عملي کېدای نه شي بلکې ملاتړ یې هم بې گټې دی.

۵. د سیمې او سیدونکي هم د دوی له شر او زیان رسولو څخه ډارېږي او نه شي کولای د دغه ډول ډېر کرکجن جنایت مخه ونیسي او زیان رسیدونکی کورنۍ سره مرسته او کومک وکړي په دې تړاو د دوی بې تفاوتې هم د دغه ناوړې پدیدې د رامنځ ته کېدو لامل ګڼل کېږي.

۶. له مظلومې کورنۍ څخه نه ملاتړ او دوی د نه محکومېدلو او د عمل په سزا نه رسیدلو موضوع هم دوی په مطمینانه ډول خپلو جنایتونو ته په پوره بې اعتنایي، جرات او ډاډه زړه ادامه ورکوي.

وړاندیزونه :

د دې لپاره چې د ټولنې دغسې جنایتکاران، د ټولنیزو ضوابطو او هېوادنیو قوانینو له مندرجاتو څخه سرغړونکي پرې نه ښودل شي چې زموږ په افغاني او اسلامي ټولنه د دوی دغسې ناوړه عمل نور تور او رټه ونه ګرځي نو په کار دی.

۱- دولتي اړوندو اړوگانو ته په کار دی چې د زیانمنو کورنیو سره خواخوږي او ملاتړ په خاطر په لومړي سر کې، د جنایتکارانو د نفوذ تر سلطې لاندې اشخاص تشبیت او پرې نه ږدي چې د دوی په پلویتوب قوانین

تر پښو لاندې کړي. که دولت د دغسې کسانو ډلې په ډېره سخته او عبرتناکه جزا ورسوي او د زیانمنو شوو کورنیو ملاتړ وکړي دا یې ډېره اغېزمنه لاره ګڼل کېږي.

۲. په ټولنه کې د ملایانو، روحانیونو او نفوذ لرونکو اشخاصو له خوا ددې جنایتکارو ډلو چې د هر چا سره اړیکې ولري که وغندل شي او زیانمنو شوو کورنیو ملاتړ وکړي دا یې هم ښه وسیله ده.

۳. د سیمې خلک باید په ډله ایز ډول یو موټي شي او په لومړي سر کې د دغو لنډه غړانو د دغسې شوم عمل مخه ونیسي او ورسره جوخت د هغوی پر ضد او په جزا ورسولو په برخه کې متحدانه عمل وکړي، نو په دې صورت کې په یوې متحدې کتلې د زرو او زور د واکمنیو زور رسیدای نه شي.

۴. رسنۍ باید د دغسې کسانو ناولې خبرې افشا کړي (۱)

(۱) ارشاد النسوان ۹۰ ګڼه، د ۱۳۹۲ کال د اسد میاشت.

د کورنۍ د سالمې فضا په تامین کې د ښځې ونډه :

د کورنۍ سالمه فضا یانې د مینې، پېرزوینې او صمیمیت ډکه په زړه پورې له گرمۍ او خوشالۍ ډکه فضا یوازې اقتصادي مسایل تامینولای نه شي بلکې یو لږ داسې نور عوامل هم شته دي چې هغه کورنۍ له مینې، دوستۍ، ګرانښت، نېکمرغۍ او خوشحالی څخه سرشاره کوي چې یو له دې ډېرو زیاتو مهمو عواملو څخه په کور کې د مهربانې، دلسوزې، همدردې، همرازې، هوښیارې ښځې شته والی دی.

د ښځې او مېړه ترمنځه نه شلېدونکې له مینې او صداقت ډکې عاطفي اړیکې ځانته یو لږ محمولونه لري، چې په دې کې د مېړه او ښځې د متقابلو

خصوصیتونو او خاصیتونو ژور درک او پېژندنه شامله ده، ځکه چې په دې ټکو جدي پوهېدنه د دواړو جوړو ترمنځه هراړخیزه بېگانګي او خلا له منځه وړي. هونبیاره ښځه هغه ده چې د خپل مېړه سره هم فکره، هم احساسه، هم هدفه او همرازه واوسي.

البته په دې واقعیتونو پوهول د یو او بل لخوا د خولې او خبرو له ليارې دومره مناسب او اغېزمن نه دي، بلکې ښځې او مېړه ته په کار دي چې د خپل ګډ ژوند په اوږدو کې د یو او بل د پېژندنې او د ښو صفتونو د پوهېدنې په لړ کې په دغو ټکو هم ځان وپوهوي او دا خو دومره سخته خبره نه ده چې یوه ښځه په دې ځان وپوهوي چې مېړه یې ددې له خوا په کوم ډول چلند او کړنه د خوشالۍ احساس کوي او کوم کار یې د رضایت او حساسیت لامل ګرځي او یا برعکس یانې مېړه نه غواړي چې ښځه یې د طبیعي او میل خلاف کوم کار وکړي.

نو ښځه باید په دې نزاکت پوره پوهه وي چې دا موضوع نه یوازې د ښځې او مېړه صمیمي ژوند تر اغېزه لاندې راولي بلکې د مېړه په وړاندې د هغې شخصیت ته هم زیانمن تمامېږي.

د بېلګې په توګه:

مېړه نه غواړي چې د ښځې د هغو خپلوانو کره چې دده په نسبت ځینو کورنیو او مناسباتي نزاکتونو ته ارزښت نه ورکوي او یا دا چې د دوی سره لازمه راشه درشه نه کوي، ښځه یې ورکره لاره شي او ځان ناباللی مېلمه کړي.

هونبیاره ښځه باید د مېړه ددې احساس سره هم غږې واوسي او که فرضاً په ځینو حالتونو کې مجبوره شي چې د مېړه د احساس خلاف عمل وکړي، نو بیا په کار ده چې د مخه د ښځولۍ د ظریفانه سلیقي په مرسته د هغه رضایت جلب کړي.

هوښياره ښځه بايد د مېړه د شخصيت درناوی وکړي او هغه ته په لوړ شخصيت او ارزښت قايله شي، په مناسبو مواردو کې يې ملاتړ وکړي او د خپلوانو د ناوړو چلندونو تر اغېزه لاندې رانشي.

څرنگه چې مېړه او ښځه په خپل ګډ ژوند کې د يو او بل د شخصيت متمم دي او هم ګډ سرنوشت لري نو دا به ډېره ناوړه خبره وي چې د يو او بل په وړاندې بې توپيره واوسي.

د مېړه او ښځې په منځ کې حوصله، برده باري، ښښه او تېرېدنه ځانګړي ارزښت لري، ښايي د يو بل اشتباهات «ښوېدنې» او ښمګړتياوې په خاصو او صميمانه مواردو کې يو او بل ته په ډاګه کړي. مېړه او ښځه بايد د عصبيت ځواب په عصبيت ورنه کړي.

تجربو ښودلې ده چې ښځه د کورني ژوند د نيمکرغۍ ډېر ستر عامل دی او د کورنۍ د سالمې فضا هغه ډېره ده چې کور پرې روښانه او د کورنۍ غړي په خوښۍ او خوشالۍ کې پرې راغونډ وي (۱).

(۱) ارشاد النسوان، ۸۹ ګڼه، د سرطان مياشت ۱۳۹۲ کال.

ښځې او سوالګري :

ګډايي او سوالګري د اسلامي شريعت له مخې يو ناروا عمل شمېرل کېږي يولامل يې دادی، چې ددې ننګين عمل په وجه د سوال ګرانساني شخصيت ته پوره زيان رسېږي او په شکل د شکلونو د سپکاوي وړ ګرځي.

خو په پوره خواشيني سره ښايي وويل شي چې نن سبا زموږ د هېواد په سرکونو، کوڅو او بازارونو او همدا راز د خلکو په ګڼه ګوڼو ځايونو لکه د جوماتونو، نانوايانو، قصابيو مخې ته او حتی د نورو د کورونو د دروازو په

ټکولو سره، گدایي گران چې له بېلا بېلو ټولگيو څخه عبارت دی په هره موخه چې وي، خوزياتره د خيرات د ترلاسه کولو په موخه سوال کوي.

له دې ډلې نه ښځينه سوالگرې لويې رقم جوړوي او لکه چې لېدل کېږي دوی نه يوازې په بېلا بېلو ښاري سيمو کې بلکې په بېلا بېلو حالتونو چې د ليدونکو د ترحم وړ وگرځي، دغه ناروا عمل ته لاس اچوي، يو شمېر ښځې چې نجونې او ميندې په کې شاملې دي، پښې لوڅي او په زړه او شلیدلو جامو او فلاکتباره حالت کې گدایي کوي او حتی نارينه او ښځې له کاليو څخه رانيسي.

يو شمېر د لويو واټونو په غاړه په داسې حال کې چې کوچني بچيان او څو مياشتني شيدۀ خواره ماشومان ورته پراته وي او ځينې يې په لويو واټونو کې په موټرونو پسې منډې وهي او يا يې مخه نيسي او په زوره ترې خيرات غواړي او د هېواد د لويو واټونو په ځينو برخو او د موټرونو په تم ځايونو کې هم دغسې حال دي.

په دغسې او نورو عاطفه لېزونکو او خواشينونکو حالتونو کې د ښځينه سوالگرو ليدل ښايي د پوره افسوس وړ موضوع وگڼل شي او دا په دې وجه چې د خپل ډېر لور انساني او ټولنيز مقام په درلودلو سره يې شخصيت بايد دومره راتېټ نشي.

ښځه د مور په توگه د ژوندانه د ملگري په توگه او حتی د يو انسان او اشراف المخلوقات په توگه، هغه چې د بشري نسلونو د تسلسل ساتلو طبيعي کړۍ ده، هغه چې د انسان برخه ليکونه ددې د فداکارۍ، زيار ايستنې او اتلولۍ په برکت ليکل کېږي او بالاخره هغه بشري لطيف مخلوق چې د ستايلو او درناوی وړ دی او لکه گل تازه او ښکلي وسايل شي، نو د داسې ذليل توب او سپکاوي وړ دي؟ په هيڅ صورت نه.

آيا دوى د يو انسان او بيا د يو هېواد وال په توگه د يو لړ طبيعي، اسلامي،
ميثاقي او قانوني حقونو لرونكې نه دي؟ او په دې صورت كې ترې ولې بې
برخې شوې دي؟

له دې ځايه ټولنيز وجدان حكم كوي چې په دې برخه كې افغاني سرې
مياشتې، د كار، ټولنيزو چارو، معيوبينو او معلولينو چارو وزارت، نور
خيريې بنسټونه او د بنځو چارو وزارت چارواكي په گډه توگه اړينې كړنې
ترسره كړي ترڅو دا ډول بنځې له دې بد او ناروا حالت څخه خلاصون
ومومي. (۱)

(۱) ارشاد النسوان ۸۹ گڼه، د سرطان مياشت ۱۳۹۳ كال.

د افغانستان په اساسي قانون كې د بنځو حقونه :

لكه چې اسلامي ارزښتونه ښايي او په يو لړ حقوقي او مدني ميثاقونو كې
څرگنده ده بنځې په يوه ټولنه كې يا په مشخص ډول او يا د ټولنې د يو قشر په
توگه د يو لړ حقونو څخه برخمنې دي او دولت د هغوى د پوره كولو، ملاتړ او
په خوندي ساتلو مكلف دى. لكه: د تابعيت حق، د انساني كرامت د خوندي
توب حق، د قانون په وړاندې د برابرۍ حق، د ژوند ازادۍ او روغتيا حق، د
نه ځورولو حق، د انتخابولو او انتخابېدو حق، د بيان د ازادۍ حق، د سوله
ايزو لاريونونو حق، د ملكيت حق، ښوونې او روزنې ته د لاس رسې حق، د
كار حق، د كورني د تشكيل او خونديتوب حق او داسې نور حقونه...

خو دلته به د افغانستان د اساسي قانون په يو لړ مندرجاتو كې د ټولنې د
افرادو په كليو كې د دوى يو لړ عمومي حقونه وښودل شي.

د افغانستان د اساسي قانون په (۲۲) ماده كې راغلي دي:

(د افغانستان د اتباعو ترمنځ هر راز تبعيض او اميتاز منع دی، د افغانستان اتباع د قانون په وړاندې مساوي حقوق او وجايب لري).

د ښځو د ژوند په تړاو د قانون (۲۳) ماده داسې صراحت لري:

(ژوند لوی خدای (ج) لورینه او د انسان طبیعي حق دی، هېڅوک له قانوني مجوز پرته له دې حقه بې برخې کېدای نه شي).

او د ازادۍ او انساني کرامت د حقونو په باب د قانون په (۲۴) ماده کې داسې سپارښتنه شوې ده:

(آزادي د انسان طبیعي حق دي، دا حق د نورو له ازادۍ او له عامه مصالحو پرته، چې د قانون له لارې تنظیمېږي حدود نه لري).

د انسان ازادي او کرامت له تیري خوندي دي.

دولت د انسان د ازادۍ او کرامت په درناوي او ساتنه مکلف دی.

د افغانستان په اساسي قانون کې د یو انسان په توګه د ښځې تعذیب او ځورول منع دی لکه چې د قانون نه ویشتمه ماده سپارښتنه کوي:

د انسان تعذیب منع دی، هېڅوک نشي کولای چې له بل شخص څخه حتی د حقایقو د ترلاسه کولو لپاره که څه هم تر تعقیب، نیونې یا توقیف لاندې وي او یا په جزا محکوم وي، د هغه د تعذیب لپاره اقدام وکړي یا یې د تعذیب امر ورکړي.

د داسې جزا ټاکل چې د انساني کرامت مخالفه وي منع ده.

د رای ورکولو حق او یا د ځان او د بل د انتخابولو حق په ټولنه کې د ښځو د مسلمو حقونو څخه شمېرل کېږي لکه د قانون (۳۳) ماده چې ښایي:

د افغانستان اتباع د انتخابولو او د انتخابېدو حق لري، له دې حق څخه د گټې اخیستنې شرایط او لارې د قانون په واسطه تنظیمېږي.

همدارنگه د بیان د ازادۍ حق د افغانستان د اساسي قانون په ۳۴ ماده کې داسې ښودل شوی دی:

د بیان ازادي له تیري څخه خوندي ده، هر افغان حق لري چې خپل فکر او وینا، لیکنې، انځور یا نورو وسیلو له لارې، په دې اساسي قانون کې د راغلیو حکمونو په رعایت څرگند کړي.

د افغانستان د اساسي قانون په (۳۲) ماده کې د سوله ایزو لاریونونو د کولو د حق په اړوند ویل شوی دی:

(د افغانستان اتباع حق لري چې د خپلو روا او سوله ایزو غوښتنو د تامین لپاره له قانون سره سم، بې وسلې غونډې او لاریونونه وکړي.

همدارنگه د ملکیت د حق د خونديتوب او ملاتړ په باب د افغانستان اساسي قانون په څلوریشتمه ماده کې داسې ښودل شوی دي:

(ملکیت له تیري څخه خوندي دي. قانون په دې اړه داسې څرگندونې لري. هیڅوک د ملکیت د ترلاسه کولو او په هغه کې د تصرف کولو څخه نه منع کېږي مګر د قانون په حدودو کې).

(د هیچا ملکیت د قانون له حکم او د باصلاحیته محکمې له پرېکړې پرته نه مصادره کېږي).

(د شخص د ملکیت استملاک یوازې د عامه گټو د تامین په مقصد د مخکیني او عادلانه بدل په ورکولو، د قانون له مخې مجاز دي).

(د شخص د شتمنۍ پلټنه او اعلان یوازې د قانون په حکم کېدای شي).

د افغانستان د اساسي قانون (۴۳) ماده په ټولنه کې د زده کړې د حق د تامین په باب په دې ډول سپارښتنه کوي:

(زده کړه د افغانستان د ټولو اتباعو حق ده چې تر ثانوي دورې وړیا د دولت له خوا تامینېږي).

(دولت مکلف دی چې په ټول افغانستان کې د متوازن معارف د عامولو او د منځنیو اجباري زده کړو د تامین لپاره اغېزمن پروګرام وضع او تطبیق کړي او د مورنيو ژبو د تدريس لپاره په هغو سیمو کې چې پرې خبرې کوي لاره هواره کړي).

د کار د حق د تامین په باب د افغانستان د اساسي قانون (۴۸) ماده په دې شرح حکم کوي:

(کار د هر افغان حق دی).

(د کار د ساعتونو ټاکل او با معاشه رخصتي، د کار او کارګر حقوق او له هغو سره نورې مربوطې چارې د قانون په وسیله تنظیمېږي).

(د قانون د حکمونو په حدودو کې د کار او کسب انتخاب ازادی).

کورنۍ چې د یوې ټولنې مهمه هسته او بنسټ ده د افغانستان په اساسي قانون کې ورته ځانګړې اهمیت ورکړل شوی دی. د قانون په (۵۴) ماده کې راغلي دي:

(کورنۍ د ټولنې اساسي برخه جوړوي او د دولت تر ملاتړ لاندې ده. دولت د کورنۍ او په ځانګړې توګه د مور او ماشوم د جسمي او روحي روغتیا د تامین او د ماشومانو د روزنې او د اسلام د سپېڅلې دین له حکمونو سره د مغایرو رسومو د له منځه وړلو لپاره لازم تدبیرونه نیسي).

د قانون د نورو يادو شوو سپارښتنو په پرتله په دې ماده کې د ښځو په جسمي او روحي روغتيا ځکه په صراحت سره تاکيد شوی دی چې د کورنۍ په جوړولو کې يې نقش مهم او خورا ټاکنکی دی.

ښايي وويل شي چې د قانون په (۵۵) ماده کې د وطن دفاع او ساتنه هم د افغانستان د اتباعو وجيبه گڼل شوي ده.

(له هېواد څخه دفاع د افغانستان د ټولو اتباعو وجيبه ده).

د عسکرۍ د مکلفيت د دورې د تېرولو شرطونه د قانون له ليارې تنظيمېږي. او بالاخره د افغانستان د اساسي قانون د ټولو حکمونو څخه پيروي ددې قانون په (۵۲) ماده کې په دې ډول تسجيل شوې ده:

(د اساسي قانون له حکمونو پيروي، د قوانينو اطاعت او د عامه نظم او امنيت ساتل د افغانستان د ټولو خلکو وجيبه ده او د قانون له حکمونو څخه بې خبرې عذر نه گڼل کېږي.) (۱)

(۱) ارشاد النسوان ۸۲ گڼه، حمل ۱۳۹۲.

د ښځينه پښتو لنډيو ځينې حماسي او رزمي بېلگې :

که د پښتو لنډيو په هکله يو څه کتنه او څېړنه وشي نو بېخي څرگنده ده چې د هغوی زياتره برخه له هغو پښتو لنډيو څخه عبارت دي چې د پښتني ښځو له خوا ويل شوی دي يا په بل مفهوم د هغوئ ويونکي زموږ د لرغوني هېواد پښتني ښځې دي له کومه وخته چې زموږ د ولسونو په ژوند کې د لرغوني ولسي ادب منځته راغلي دي د خپل پيدا يښت له هماغه لومړني وخت راهيسې زموږ د خلکو د پراخو پرگنو د ژوندانه ډېره ستره او بډايه معنوي برخه گرځېدلې ده او د هغوی د تاريخ د ډېرو اړخونو واقعيتونو يې په ډېره

ساده عامه فهمه او ويانده توگه انځور کړي دي او زموږ د ټولنې د ژوندانه د زياتو برخو انعکاس په کې شتون لري، خو دلته يوازې ددې لنډيو په حماسي او رزمي برخو باندې لنډ بحث کېږي او تر ټولو دمخه به يې لزومه نه وي چې دا ليکنه د پښتني تلپاتې وياړلې ملالۍ په دې تاريخي، حماسه هستوونکي او هڅوونکي لنډي پيل شي چې ويلې يې دي:

که په ميوند کې شهيد نه شوې

خدا بړو لالیه! بې ننگۍ ته دې ساتينه

زموږ د هېواد د تاريخي پېښو او سوابقوله مخې د ميوند جگړه دغه د انگرېزانو په خلاف د افغانانو عادلانه او ازادي غوښتونکي جگړه چې د ملي پټ او ناموس څخه د دفاع په خاطر په ډېر زور روانه وه او د پوځي محاسبې له مخې د ځواکونو انډولتوب د دښمن په تفوق او د وسلو تناسب هم د افغاني ځواکونو سره بېخي د مقاييسې وړ نه و يعنې که له يوې خوا افغانان په ډېره ساده او عادي او حتي جارحه وسله جنگېدل، خو په مقابل کې دښمن د وخت په مېړنه وسله سنبال وو او دا موضوع په دې خبره بيخي مدله وه چې د دښمن برياليتوب خامخا د افغانانو په ماتې تماميده او نږدې وه چې د افغانانو د لښکر سرغندويه توغ دغه زموږ د باتورو نیکونو د بړمونو، پتمنۍ او شرف سمبول پر مخکې را ولوېږي نو په دې حساسو او حسابي شېبو کې پښتنه ملاله د جگړې سور ډگر ته وردانگي او پرته له دې چې د ژوندي پاتې کېدلو مسئله ورته مطرح وي په پوره پښتني مړانه دغه توغ په خپلو لاسونو کې کلک رانيسي راپورته کوي يې او په رپيدو يې را ولي او په ډېر لوړ آواز پر افغاني جنگياليو دا چيغه کوي:

که په ميوند کې شهيد نه شوې

خدا بړم لالیه! بې ننگۍ ته دې ساتينه

د ملي غرور ددې هيڅاني لنډۍ په اوريدلو سره د ميوند په خونړي او اورجن ډگر کې د هر زړو او ځوان ننگيالي وينې له ډېر غيړته په جوش راځي د مېړانې او سربښندنې ولولې يې توپاني کېږي او پر غليم باندې د يرغل وروړلو په سيالۍ کې يو له بله څخه مخکې کېږي او په ډېرو لنډو شېبو کې د جگړې سرنوشت ته په تاريخي او بنسټون ورکوي، هغسې ټاکونکي او بنسټون چې انگرېزان ننگينه ماتې خوري او افغاني مجاهدينو ته وياړلي کاميابي او نيکنامي ور په برخه کېږي او له هغې نيتې را وروسته دا پښتو لنډۍ زمورېد ملي تاريخ يوه تلپاتې حماسه گرځي چې نه يوازې په ليکلي توگه له يو کتاب څخه بل کتاب ته بلکې په شفاهي او له يو زړه څخه بل زړه ته او زمورېد تېرو نسلونو له يوې خولې نه بلې خولې ته د يوې وياړلې ميراثي په توگه ور انتقالېږي.

لنډه دا چې تورياليتوب او مېړانه، ننگ او غيرت، جنگياليتوب او زړور توب د پښتني بنځې له نظره د ناريتوب د کمال په زړه پورې منل شوي معيارونه دي.

او پښتنه بنځه په همدغو معيارونو سنبال ځوانان د خپلې مينې او يارانې لپاره وړ بولي او برعکس ددې معيارونو د نه درلودونکو ځوانانو سره يوه پښتنه پيغله خپله مينه په پښتو يوه لنډۍ کې داسې غندي او ځان ملامتوي.

عالمه! راشئ مخ مې تور کړئ

ما د بې ننگه ياري کړه و شرميدمه

پښتنه پيغله دومره په اسانۍ سره خپل مين ته د سپينې خولې د ورکولو وعده نه ورکوي پاتې لا د خولگۍ ورکونه، مگر دوی د يارانې کوم مناسب زلمي چې د ننگ او غيرت په سنگر کې مېړانه ښودلي او بې ننگي يې کړي نه وي او د قرباني ورکولو په امتحان کې يې د دښمن د تورو گزارونو ته په

جرات او شهامت خپل پټر سپر کړي وي نو کله چې له جگړې وروسته را
ستون شي بې له شکه چې د خپلې کورنۍ او قام د وياړنې وړتورپالي
گرځېدلي وي د غسې پښتون زلمي ته محبوبه په خطاب کې دا لنډۍ وايي:

ټوکړې ټوکړې په وينو راشي

چې پر هرونه دې گنډم خوله درکومه

خومره ښکلي او خوږه وعده چې خپل د تورپالي مين دمېراني په خاطر ورته
عاشقانه وعده دانعام په توگه ورکوي.

يا پښتنه پيغله چې د خپل يار په مېرانه پوره ډاډمنه ده، نو يې د لا هڅولو او
د مينې د پاللو په خاطر ورسره په گډه روانېږي او د جگړې تر سنگره يې
ملتيا کوي او پوره يقين يې راځي چې هغه به د جگړې په ډگر کې بې ساري
اتلولي وښيي نو په دې باب په يوه پښتو لنډۍ کې خپل احساس داسې
انځوروي.

جانان به ولې توره نه کړي

تر نيمايي سنگره زه ورسره ځمه

څرنگه چې د پښتني ددې غوره دود له مخې ښځو د ترانو سره په جگړه کې
سمه برخه اخېستله او به او خوراکي توکي يې ورسول او ددې په خوا کې به
بې هغوی تورو وهلو ته هڅول نو داوه چې په هيڅ يوه جگړه کې يې ماتې نه وه
خوړلي.

د پښتني رسم او رواج له مخې هېڅ يوه پښتنه پيغله يا ښځه د نارينه سره نه
غاړه غاړې کېږي، خو پښتنه پيغله وايي که يې مين د جگړې له ډگر څخه
تورپالي او بريالي راوگرځي نو دا به يې ددغې تورزنۍ او مېراني په بدل کې

د مینې په پیرزویڼه وپالي او د هر کلي په مهال به ورسره پرته د چال ډاره غاړه
وځي لکه چې په دې لنډۍ کې به دا انځور وگورو:

غاړه غړۍ به در قربان شم

که دې د جنگ په ډگرو کېل یرغلونه

دا هم د خپل مین سره د پښتني د هغه د مېړانې او سربښندنې په صورت کې د
هغې د مینې بې باکانه او خلوصانه وعده.

پښتنه د خپل گران محبوب د بې ننگۍ او بې غیرتې هېڅ تحمل نه شي کولای
او ورځني کرکه کوي او ډارېږي. دا ځکه چې په هېڅ ډول نه غواړي د خپلو
همزولو په منځ کې د پیغورو وگرځي نو مخکې تردې چې یې مین له جگړې
څخه راستون شي د هغه د نیکنامۍ په خاطر له خپلو گانو څخه یو قیمتي
شي نذر او خیرات نیسي او وایي:

د ننګۍ لال به پرې خیرات کړم

که مې اشنا د دښمن مات کړي سنگرونه

پښتنه په خپل کې کلي کې تر هر څه زیاتره د خپل مین د بې ننگۍ او بې
غیرتۍ له بدننامۍ څخه بدې وېږي او د هغه هر ډول قرباني یې خوښېږي، خو
دا اواز یې تر تحمل د باندې ده چې لا د جگړې له سنگره څخه یې د بې ننگۍ
احوال راشي لکه چې خپله اندیښنه په دې لنډۍ کې انځوروي.

توتې توتې په تورو راشي

د بې ننگۍ آواز دي رame شه مینه

یا یوه پښتنه پیغله چې د خپل مین د ډېرو ننواتو او زاریو، د گوت د نیولو او
د ریارانو په خوله د خپلې مینې در وړ څرگندولو سره سره بیا هم د خپل مین
یارانه نه مني او دهغه زیاتو رنځیدنو او ځورېدنو په مقابل کې له پوره

استغنا خڅه کار اخلي، خو چې خبره شي چې هغه د جگړې ډگر ته تللي دي نو
يې پښتنه مينه ټيندک خوري او د هغه په نسبت يې عاشقانه ولولې را لړزېږي
او په خپل زړه کې په دې شرط دهغه مينې ته په خپل زړه کې ځای ورکوي چې:

که په زلمو کې بريالی شوی

قسم مې کړي د ياري لاس درکومه

په مينتوب کې د هجران او بيلتون پېښه د مينانو لپاره ډېره کرغېړنه او
رنځوونکې پېښه گڼل کېږي او هغوی مړينې ته غاړه ږدي خو د بېلتانه زغم نه
باندي د ننګي په خاطر حتی که خپل مين يې د شهادت په بڼه قرباني هم
ورکړي، بيا هم په پوره شهامت او سربښندنې سره د ننګ په وړاندي خپله بې
ساري او قهرمانانه جذباتو ته په لاندنۍ پښتو لنډۍ کې داسې انعکاس
ورکوي.

که تور اوربل مې ميراثېږي

پر وطن ننګ دي جانان نه منع کومه

چې داهم د يوې پښتنې پيغلې د پښتونولۍ د لوړ پښتني احساس نهايي
تصوير دي او بس. (۱)

(۱) د ايلبند مجله، د کوچيانو ديانت، ۷ گڼه، ۱۱-۱۲، ۱۳۸۸ کال.

زموږ د ټولنې د ښځو د حقونو د نقضولو په اړه د بېلګې په توګه خو پېښې :

که څه هم د اسلامي د سپېڅلو لارښوونو په رڼا کې د ښځې حقونو په تاکيدي
توګه تسجيل شوي دي د افغانستان په اساسي قانون کې د ښځو ته يو لړ
حقونه ورکړي شوي دي، او دولت يې په تامينولو او رعايتولو مکلف

گرځېدل شوي دي. او ددې ترڅنگه په نړيوال کچه د بشري حقونو په نړيوالو سندونو کې په ډېر صراحت سره د بنځو په اړه هر اړخيز حقونه تثبيت شوي او د هغوی د اړوندو دولتي ارگانو ته، د هغو د تامينولو په گمارلو سربرېره، په خپله په هغه هېواد کې د بشري حقونو خپلواک کميسيون هم مکلف شوي دي.

خو ددغو اسلامي او اعتباري سندونو سره سره لکه چې ليدل کېږي په پراخه کچه او هر اړخيز ډول او په بېلا بېلو شيوو ددې حقونه په پوره بې باکي او بې رحمۍ تر پښو لاندې کېږي چې بيخې زياتې بيلگې يې وړاندې کېدای شي چې په بيا ويلو يې د انسان وجدان رېږي او ضمير يې په يادولو ځورېږي. چې له لاندنيو څو مواردو کې به يې په مستند ډول وړاندې کړو:

۱- له کوره د بنځو شړل:

بې له مبالغې به د ميرو نه د بېځايه تهمت لگولو نه په غير د يوې ميرمنې په ژوند نه کې د يوې غمېزي کيسې ته مراجعه وکړو.

البتہ د داسرگذشت له يوې دولتي ورځپاڼې څخه اخېستل شوي دي.

«د فرشتې له واده څو کاله تېرېږي، کله چې ددې له واده څخه د لا ولاړ شوي رنځ او کړاو په اړه خبرې کوي نو په ريږيدلي حالت وايي: «خاوند مې هر وخت وهلم ماته يې هيڅکله د يو انسان په سترگه نه کتل په پای کې يې زه پريښودم او طلاقه يې کړم» او د مېړه له کوره و شړل شوم، ټول شته مې هلته پاتې شول په تش ميدان پاتې شوم او بالاخره يوازېني استوگنځای مې د پوليسو د ماموريت د يوې خونې يو کونج دي».

د فرشتي د پريښودو د تېښتوني پر هغې د جنسي تيري او ناخواليو کيسه دهغې د بې چاره توب بڼه انځور دي.

فرشتي د پوليسو د ماموريت په يوه خونه کې، ای د بلیو پی ار، د خبریال سره زړه نا زړه خبرې پیل کړي، فرشته د ښکلي خبرې لرونکي ده. هڅه یې درلوده د خبرو په مهال د خپلو او ښکو د بهیدو مخه ونیسي او د خپل ژوند سرنوشت بیان کړي، فرشته چې د خاوند له کوره و شړل شوه نو په سوالگري یې پیل وکړ که څه هم په شروع کې دا عمل ناروا دي، یوه ورځ یې د لوگر دموتیر په تم ځای کې د عبدالهادي نومي سړي سره مخامخ شوه هغه ورته وویل چې له سوالگري دا ښه ده چې ورسره لاړه شي او د هغه د زوی سره واده وکړي داوه چې د هغه سره د کنگار ولسوالي ته ځي.

او پوهېږي چې غولول شوي ده، نوموړي سړي زوی نه درلود او یوازې او سیده، فرشته ورسره دوه میاشتي پاتې شوه او په دې موده کې به یې وهله او ډوله او البته د هغه نامشروعو غوښتنې ته یې غاړه نه ایښودله ترڅو چې د کابل ښار د اتمي حوزې د پولیسو د مشر عبدالروف تاج د وینا له مخې چې د نوموړي سړي له خوا پرې جنسي تیري هم شوي و «بیا یې د زور ډالرو په بیه په بل سړي پیر محمد پلوري او ورته وایي چې فرشته یې ښینه ده.

د لوگر د روغتون چپراسي پنځه او یا کلن محمد اکرم هغه ځانته په نکاح کړه هغه د واده اتلس میاشتي سره تیروي، فرشته وایي دهغې نوی خاوند هغې ته فزیکي سزا ورکوله او خپلو گاونډیانو ښځو ته خبر وکولو ته پریښودله یوه ورځ یې ورته اجازه ورکړه چې کابل ته لاړه شي، کله چې ښار ته ورسېدله په بېړه د پولیسو ماموریت ته لاړه د پولیسو ماموریت ته یې خپله عریضه وړاندې کړه اکرم او هادي دواړه بندیان شول.

له دې سرگذشت څخه جوته دي چېرته د فرشتې واده ددې په رضا او رغبت شوي وایي نو هغه به ددغې دردیدلي او فاجعو سره نه وای مخامخ شواي.

د ښځو سنگسار کېدل :

دا پېښه دويچه وييلي «د انټرنټ له پاني را اخېستل شوي او د ۱۳۸۴ کال د ثور د اومي نېټې په يوې جريدې کې له خپرېدو وروسته اقتباس شوي ده.

د پوليسو د يوې اعلاميې په ترڅ کې د اميني په نوم يوه ۲۹ کلنه ښځه سنگسار شوه او دا لومړۍ ځل دی د ښاغلي حامد کرزي په دوره کې دا پېښه رامنځته کېږي.

د بدخشان د «اوغو» په کلي کې د چارواکو د حکم نه پرته يې دا ښځه سنگسار کړه د پوليسو د يو لړ رتبه افسر جنرال شاه جهان نوري په وينا د زنا په تهمت د اوغو د ملا محمد يوسف په فتوا دا ښځه سنگسار شوي ده.

خو افغانستان د بشر د حقونو د مستقل کميسيون د راپور له مخې دا ښځه سنگسار شوي نه ده بلکې دمېړه د کورني له خوا په دې توگه وژل شوي ده.

د يو عيني شاهد په وينا دا ښځه ددې دمېړه او دولتي چارواکو د يو نماينده په واسطه له کوره اېستل شوي او سنگسار شوي ده. ويل کېږي هغه سړي چې ددې سړي نامشروع رابطه درلوده د ۱۰۰ قمچينو وهلو سزا ليدلې ده د اميني سړي پنځو کلونو وروسته له ايران څخه راستون شوي او دده د جنسي کمزوري په درجه يې ترې د طلاق وړکول غوښتنه کړي ده، خو په نتيجه کې ددې د ناوړې رابطې په وجه سنگسار کېږي.

اصلي خبره داده چې په شرع کې سنگسار هغه مهال د شرعي فتوا له مخې اجرا شوي چې د زنا په بالفعل مهال کې ونيول شي نه په نورو وختونو کې.

د وهلو ټکولو په وجه وژل :

زه باور لرم چې د زجر او شکنجې وړکولو له ډېرې پېښې شته دي خو دا فاجعه چې ډېر کم خلک به پرې خبر او خواشيني نه وي هغه دمېړه په واسطه د ناديا انجمن وژل وي.

نادیا انجمن په ۱۳۵۹ په هرات کې زیږیدلې یوه شاعره دانشمنده او فرهنګي شخصیت و د معاون سرمحقق عبدالصابر جنبش په وینا چې ددې د مړینې په مناسبت د نادیا انجمن قرباني خشونت ترسرلیک لاندې یوه لیکنه کړې ده دا یې غزل بوله او عارفه شاعره بللې ده.

نادیا انجمن چې د مېړه له خوا د زیاتو وهلو ټکولو په وجه په نازک بدن ټپونه خوړلي و د هرات په روغتون کې مړه شوه.

ښځو باندې مکرر جنسي تېري :

په افغانستان کې پر ښځو په تېره بیا په نابالغو نجونو باندې د جنسي تېريو پېښې بیخي نوي، ناوړې د اسلامي لارښوونو، زموږ د ملي دودونو او انساني ارزښتونو په خلاف پدیده ده هغه چې د جنگ سالاري، ټوپک واکي او زرداري تر نفوذ راهیسې را پیدا او عمومیت یې پیدا کړې دي د ځان سیزلو تر څنګه ددې ناوړه عمل بیخي زیاتې بېلګې د هېواد په ځېنو سیمو کې ښودل کېدای شي چې د نمونې په توګه به لومړی د سرپل په ولایت کې پر یوې نجلۍ د دغه مشهود جنایت له پېښې یادونه وشي هغه چې تر ډېر وخته پورې حتی په لوړه دولتي کچه وغندل شوه او د جنایتکار د محاکمې سپارښتني و شولې زما ښه په یاد دي چې د نجلۍ پلار په یوه تلویزیون کې په داسې حال کې چې یې ژړل د عامل د جدي محاکمې غوښتنه وکړه.

اولاد دې مقالې د لیکلو په شېبو کې د طلوع تلویزیون د یو خبر له مخې په سرپل کې پر یوې نجلۍ شپږو تنو ډله ایز تېري کړي او جنایتکاران اوس په کابل کې او بیا هم په دغه ولسوالۍ پر یوې بلې نجلۍ هم جنسي تجاوز شوي دي.

پر ښځو باندې د جنسي تېري ډېره دردونکي او کرکجنه پېښه چې تراوسه پورې یې په هېواد کې ساري نه دی لیدل شوي په تخار کې پر یوې ښځې ډله

ایز جنسي تیري دي چې د هغه ولایت د ښځو چارو د ریسي محترمه رزم اراحواش د خپلې یوې مرکې په ترڅ کې ترې یادونه شوي ده.

«م» نومي یوه مېرمن چې د ترور د زامنو او د ترور د لور د مېرله خوا په ډله ییز ډول تر جنسي تېرۍ لاندې راغلي ده.

محترم رزم اراحواش په ډله ایز ډول پر یوې ښځې د ډله ایزو دردونکو تیریو په اړه زما سره په مرکه داسې ویلي و.

«د یوه ۵۵ کلنه ښځه د یو بیخې زیاتې جاني ډلې پر واسطه له کوره اېستل شوې او (۱۳) تنو پرې جنسي تیري کړي دي دا ښځه دوی ورځې بې هوښه وه او تر اته ورځو پورې د خوځېدو نه وه تر هغې چې د تخار د ښځو چارو ریاست ته راوړل شوه او له معاینې او درملنې وروسته بېرته خپلې کورنۍ ته ورستنه شوه، یوه اونۍ لا تیره نه وه چې بیا د همدې جنایتکارانو ۱۲ کسيزې ډلې پرې جنسي تیري وکړو او د مرگ تر پولې ورسول شوه اته ورځې وروسته د تخار ولایت روغتون او بیا دې ریاست ته راوړل شوه که څه هم ددې کرکجنې پېښې په اړه قضیه د ولایت مربوطو ارگانونو ته محول شوي ده خو زما په عقیده هغو زورواکو جنایتکارانو ته سزا ورکول کېدای نه شي (د حقوق بشر د درېیم کال اتمه گڼه له ۲۱ مخ څخه).

پر نجونو د تېزابو پاشل :

د خبرې رسنیو په حواله «څه موده مخکې په کندهار کې د ښوونځیو د نجونو پر مخ تیزاب شیندل شوي او د هغو زیاته ډله زیاته شوي او حتی د کابل روغتونو ته درملنې دپاره راوړل شوي دي» چې په دې اړه د یو لړ زیاتو تبلیغاتو او ریدونکي یا ستو حتی ولسمشر حامد کرزي هم د خپلې خواشیني د څرگندولو په ترڅ کې د قضیې پر څېړنې تاکید کړي او بیا د هېواد

ورځپاڼې دروان کال د جدي د ۲۲ گڼې په حواله دغه ترهگر د پاکستاني محمد طاهر په امر کندهار د نازو انا د لیسې پر نجونو تیزاب شیندلی دي.

له کوره د نجونو او ښځو د تېښتې پېښې :

له ډېر پخوانه زموږ په هیواد کې پر ښځو د کورنیو د تاوتریخوالي په وجه له کوره د ښځو تېښتیدل ترسره کېدل، خو په اوسني وخت چې د ښځو د حقونو د سلېولو لړۍ په بېلا بېلو شکلونو روانه ده، ښځې دې ته مجبورېږي چې د ځان د موقتي ژغورنې په خاطر له کوره و تېښتي چې بېله به یې د اصلاح ورځپاڼې د ۱۳۸۲ کال د سرطان د ۲۲ نېټې په گڼه په دې عبارتونو وړاندې شي.

«در سال جاری ۱۰ واقعه فرار دختران و زنان از منزل؛ در ریاست امور زنان ولایت بلخ ثبت گردیده است، که چهار مورد آن در این ریاست حل و فصل و برخانه های شان پس برگشته شده اند و متباقی در خانه امن این ریاست زنده گي میکنند».

د بلخ ولایت د ښځو د چارو رییسې محترمې فریبا مجید له کوره د نجونو او ښځو د تېښتې لاملونه له اجباري ودونو، ډول فشارونو، د وهلو ټکولو، د کورني تعصباتو، اقتصادي کمزوري او د ښځو له حقونو له نا آگاهي څخه عبارت دي».

پر سپیو د ښځو او ماشومانو خوړل :

دا فاجعه کومه تبلیغي خبره نه ده، د ښځو او ماشومانو د حقونو د تر پښو لاندې کولو په لړ کې او پر ښځو د تاوتریخوالي په تاریخ کې تقریباً دا یوه بیخي نوي خبره ده په تېره بیا د هغه چاله ځوانه چې د ښځو او ماشومانو د حقونو کلک ملاتړ کوونکي ځان بولي، دادی ددې پېښې جریان به د خوست په ولایت کې ماشومان او ښځې په سپیو خوړل شول په نامه یې یو رپوټ کې

چې د محترم حیات الله حلیم له خوا لیکل شوي او اصلاح ورځپاڼې د ۱۳۸۷ کال د جدي د نېټې په ۱۵۲۳ گڼه چاپ شوي دي.

دا پېښه یو انکار نه کېدونکی واقعیت دي د څو شپو راهه دې خوا یې داخلي او بهرني رسنۍ په پرله پسې توگه خبروي او د هېواد ولسمشر حامد کرزي یې هم غندنه کړې ده دا کرکجنه او د انساني کرامت ضد پېښه زړه بوگونونکي پېښه تردې دمه نه ده لیدل شوي.

د افغانستان د بشري حقونو د خپلواک کمیسیون د بشري سرغړونې د څارنې او پلټنې امر شمس الدین احمدزي په دې اړه وویل:

« انسان وژنه که په هره بڼه او د هر چا له خوا وي جرم دي، چې ددې اصل له مخې نه ایتلافي قواوې او نه هم نور څوک ددې حق نه لري چې بې دفاع او مظلوم عام خلک ووژني ...

دا د هر ډول انساني کرامت څخه لیري خبره ده په خوست کې ایتلافي ځواکونو د القاعدې د څو تنو د له منځه وړلو په پلمه د خوست یو شمېر ماشومانو او ښځې په خپلو سپیو وخورل.

اوس نو باید د بشري سالم وجدان په حکم قضاوت وشي په داسې حال کې چې ددغو ایتلافي ځواکونو اړوندو هېوادونو د بشري د حقونو ټولو نړیوالو سندونه چې د ښځو او ماشومانو د حقونو د دفاع ملاتړ او تامینولو په اړه دي له دې جملې نه د ملگرو ملتونو د سازمان منشور د حقوق بشر اعلامیه، د ښځو د حقونو تړونونه، د حقوق بشر د نړیوال کنفرانس اعلاميې پر ښځو باندې د هر ډول تبعیض د لیرې کولو کنوانسیون د ماشومانو د حقونو کنوانسیون ته پوره ذمه واري لري ایا په کوم حق او صلاحیت زموږ په بې گناه او بې دفاع خلکو ددغو سندونو د ارزښتونو په خلاف تیري کوي، او حتی زموږ د هېواد بې گناه مظلومې ښځې او معصوم ماشومان لا نورې وسیلې

لکه هوایي بمباریو ته او د درنو وسلو کارول خو لا پر ځای پرېږدي چې په لیونیو سپوږمۍ خوري.

لنډه دا چې په هېوادني کچه د بنسټو پراخ حقونه د یو موټي جابرانو او زورگیرانو له خوا تر پښو لاندې کیږي. اوس یې په نړیوال کچه گورو چې د دوی انساني کرامت ته د سپکاوي په نامه په ډېر رټلي او ننگینه توگه دوی حقونه تر پښو لاندې کېږي لوی خدای دي زموږ د ټولنې د مظلومو محکومو او محرومو بنسټو له دغو یادو شوو مظلومو فریادونه واورې. (۱)

(۱) واقعیت مجله، ۲۸ گڼه، میزان، عقرب، ۱۳۸۷ کال

بنسټې او رواني ناروغي:

زموږ هېواد چې له یوې خوا د نړۍ د زښتو زیاتو شاته پاتې او د ټولنیزو ډېرو ناوړو شرایطو لرونکو هېوادونو له ډلې څخه دی او د ناوړو رسمونو او دودونو تر تباوه کونکو اغېزو لاندې دي نو د هیڅ شک او تردید ځای نشته چې په سلو کې ۴۷ وگړي یې په بېلا بېلو ناروغيو اخته دي او حتی په سپکو شکلونو یې دا رقم په سلو کې (۹۸) ته رسېږي.

د ارواپوهنې پوهان «رواني روغتیا» داسې تعریف کړې ده:

«د عاطفي مثبتو احساساتو او رواني تعادل، د ژوند او د ټولنیزو مناسباتو او لوړ شخصیت درلودو ته رواني روغتیا وايي».

«خو په خپله روغتیا د نړۍ د روغتيايي سازمان، د یو لړ ځانگړتیاوو او معیارونو له مخې، د انسان له جسمي، فزیکي، رواني او ټولنیزو هوسا حالت څخه عبارت ده چې انسان د هغه په درلودلو سره د کټورو فعالیتونو د ترسره

کولو وړتیا لرلای شي. طبعاً دا ددې مانا نه لري چې یو انسان دې په بشپړه توګه د روغتیا له نعمته برخمن وي.

د پورتنیو تعریفونو په رڼا کې بیخي جوتنه ده چې زموږ په هېواد کې حتی (۹۹) په سلو کې انسانان په شکل د شکلونو د رواني ناروغیو سره لاس او ګریوان دي، د بېلګې په توګه که چېرته د تشوشتو او رواني ناروغیو شمېر اعراض او نښې نښانې وړاندې شي نو په باوري ډول ویل کېدای شي چې دې ناروغیو عمومیت تقریباً د مطلقیت بڼه لري په کولې توګه پوهان او روانشناسانو دغه اعراض او نښې نښانې د لاندنیو مواردو په دننه کې ځانګړي کړي دي:

۱- افسردګي Depressive چې د زړه تنګې او مړاوي توب څخه عبارت دی.

۲- خواشینی چې په لږزیدنه، ټوپیدنه، خواشینی توب، غوسه کېدنې بیتابۍ، ناګراری او تلوسې باندې تعبیریدای شي.

۳- رواني فشار (Stress) یا ستریس.

۴- او هغه رواني فشارونه چې د جګړې له زیان رسیدنې څخه انسان ته رسیدلی وي.

که د رواني ناروغیو پورتنۍ نښې نښانې او اعراض زموږ د هر هېواد که نارینه وي یا د ښځې په وجود، اخلاقو او سلوک کې وپلټل شي او ارزونه یې وشي نو هر یو په تېره بیا د لومړنۍ کټه ګورۍ اعراض یعنې افسردګي او اختلالات په کې ځانګړې عمومیت لري.

او زموږ د ټولنې بیخي زیات شمېر په خپل ژوند د هراړخیزو محرومیتونو Frustrations، ناهیلیو Disappoints، افسردګۍ او عقدو Complexes او په داسې نورو اخته دي او له دې امله شپه او ورځ او د ژوند ارزښتناکه شپې په تریخوالي او ناخوالیو کې تیروي.

د ځينو مدارکو کې له مخې چې زيات عموميت لري نارينه په سلو کې (۱۵) او ښځې په سلو کې (۲۵) په دې ناروغۍ اخته دي. او که په ټوليز ډول وويل شي په سلو کې (۲۰) د روانۍ ناروغۍ، افسردگي تشکيلوي او بيا د ښځو په تړاو د فيصدي ځکه په لوړه کچه کې ده په ښځو کې د نارينه په پرتله د هورمونونو زېږونو، د نارينه له خوا د تاوتريخوالي لاملونه او داسې پوره نقش لري د يادونې وړ ده پر ښځو باندې د تاوتريخوالي اغېزې او لاملونه زموږ په هېواد کې د ټولنيزو ناوړو شرايطو او تباه کونکو عنعنو له واکمنۍ څخه سرچينه اخلي، او يو عالم چې (Gorg Alby جورج ال بي) نومېږي په پورتنیو لاملونو کې ارثي لامل هم اغېزمن بولي.

د رواني ناروغۍ او تشوشاتو دوهم اعراض او علامې چې له اضطراب څخه عبارت دي او په لومړۍ سر کې يې نور حالتونه هم په گوته شول په کلي توگه د انسان د هغه نامطلوب او ځورونکي احساس څخه عبارت دي چې انسان بې موجه په خپل روان او سلوک کې په مخبره (آگاهۍ ورکونکي) په توگه د ويرې او ډار احساس کوي او په اندېښنو کې ډوبېږي.

په اضطراب اخته ناروغان هميشه د يو خاص شي په اړه سوچ او فکر نه کوي او کله کله په دې خاطر يې اندېښنې پر مخ اخلي چې د څنگه ايندې سره به مخامخ شي، د څه او د چا سره چې علاقمندي لري دهغوۍ راتلونکي مجهول برخليک يې په تلو سو کې غورځوي.

د پورتنی اثر د يوې مقالې په حواله اضطراب هم په لاندنيو برخو کې ترکنتې او څېړنې لاندې نيول کېدای شي.

- تشنجي ناڅاپي حمله (هول يا Ponc) چې په يو انسان راځي چې د مړينې او يا ليونتوب له ډاره رامنځته کېږي.

- دهغه گڼي جمعیت له فضا نه ډاریدنه چې وتل ترې ستونزمن وي او دې ډول ډار ته Agoraphobia ویل کېږي. لکه لکه گڼې گونې ډار، د عامه ټولنې له محفلونو لکه سرویس، جومات، کتابتون میله ځایونه، له کوره لیرې ځایه له سفره او داسې نورو ډاریدل.

- ټولنیزه ویره :

لکه په کنفرانسونو، سیمینارونو، تالارونو، محفلونو او د خطابي پر میز دست و پاچه کېدل چې په دې مهال په کې د اضطراب اعراض او نښې نښانې را څرگندېږي.

- عمومي اضطراب :

په دې حالت کې انسان د یو خاص شي په باب سوچ نه کوي، کله دیوې موضوع په باب خواشینی کېږي او کله د بلې موضوع او داسې نور ...

او طبیعي ده چې ددې رواني ناروغۍ اعراض له رواني او جسمي اعراضو څخه مشتمل دي.

د رواني ناروغیو له دریمه اعراض څخه روحي فشار دی چې ستریس ورته وایي او د نورو رواني ناروغیو غوندې ددې ناروغۍ اغېزمنې هم زموږ په ټولنه کې خورا عمومیت لري.

دې ناروغۍ ته چې دماغي اعراض ورته هم وایي په عام ډول په دوو بڼو څرگندېږي.

الف: تخریشیت (Anxity) او یا ژر قارېدنه.

ب: جگر خوني، ژړا او یا دهغو احساساتو لاندې راتل چې گټور توب نه لري. ددې ناروغي اعراض او نښې نښانې په لاندینو پېښو کې څرگندېږي:

په لومړۍ سر کې د بدن ټول غړی خوږېږي، بیا ورپسې چې دا ناروغي پرمختللي پړاو ته ورسېږي نو ناروغ له ټولنې او د خلکو له گڼې گونې گوښه توب غوره کوي او چې بیا حادې مرحلې ته ورسېږي نو ناروغ ټولنیزو ضد عملونو لکه جنسي تیري، خیانت، غلا وژنو عام وژنې او ځان وژنې او داسې سادستي عملونو ته لاس اچوي اوس به راشو هغو عواملو ته (چې په درېو وارو کټه گوريو کې وښوول شو) تر څنگه یې زموږ د ټولنې ښځې په شکل د شکلونو په رواني ناروغيو اخته کړي دي په لنډ ډول په گوته شي.

- په ټولنه کې واکمن ناوړه دودونه او رواجونه چې پر ښځو باندې د تاوتریخوالي د لاملونو سرچینه ده او جلا بحث غواړي.
- ټولنیزې ناخوالې.
- ناسم قوانین
- جسمي مزمنې او حادې ناروغي لکه سرطان، سل، د زیرېولو ناوړه او عیبجنې ښې
- جبرې لېږدېدنې
- بیکاري
- بې کوري او خانه بدوشي
- اقتصادي ځورونکې ستونزې
- د ماشومتوب او کوچنیاوالی په مرحله کې له سمې ښوونې او روزنې څخه بې برخې توب
- جنسي تیري
- د مېړه او ښځې ترمنځه کورنۍ ناخوالې او نه روحي توافق.

- مکرر ودونه

- وهنې، ټکونې شکنجې او بندیتوب

- د عقیدې نه درلودل او داسې نور.

نو که په خپله ټولنه کې غور وکړو په څرگنده توګه لیدل کېږي چې زموږ په ټولنه کې په رواني ناروغیو د ښځو اخته کېدل سلنه په ګوته شوې ده، هغه په دې دلیل هم د منلو وړ ده چې زموږ د ټولنې ښځینه قشر د پورتنیو لاملونو له منځه د زیاتو سره مخامخ دي او له بلې خوا ډېره ځورونکي خبره داده چې له دې ټولو څخه د ژغورنې لپاره د اغېزمنو لارو چارو د کارولو لارې ورته برابري نه دي.

که زموږ د هېواد د ښځینه قشر چې زموږ د ټولنیز جوړښت نیمه برخه جوړوي او په اوسمهال کې زموږ د هېواد یو محکوم، مظلوم او محروم قشر دی په پراخه توګه په رواني ناروغیو د اخته کېدو د لاملونو یوه بله ډېره غوره سرچینه هم له یوې خوا د ښځو، له اسلامي، مدني او قانوني حقونو څخه د دوئ هراړخیزې برخه والي همدا شان د هغوی د تحقق په تړاو د چارواکو د یادونې وړته پاملرنه او نه دلسوزي ده او له بلې خوا دې حقونو څخه په خپله ددوی د نه آگاهي ډېره تېټه او حتی په هیڅ حساب کچه ده.

لنډه دا لکه چې نورې فزیکي ناروغۍ دا ناروغي هم تر یوه حده د دوا درملنې لارې چارې لري چې د بحث د نه اوږدېدو په خاطر ترې صرف نظر کېږي. (۱)

(۱) اخځونه:

- د نړۍ روغتيايي سازمان (WHO) احصائیوی سند، فرهنگ
عمید، ۱۳۲۲ کال، هییت صحی بین المللی (IMC) صحت روانی.

- مجموعه مقالات کنفرانس (آگاهی عامه در مورد سلامت روانی
(IMC) به اهتمام نړیوال و غروب، صحت روانی جامعه (WHO)
۲۰۰۳م.

- مجموعه مقالات کنفرانس فوق.

د نورستان د بنځو د ژوند څوړونکي حالت د یو رپوټ په حاشیه کې :

نورستان کې ختیځ نورستان (بلور) او یا لویډیځ نورستان (کتور) دي که تر
اسلام نه دمخه شرایطو کې یعنی د امیر عبدالرحمن تر دورې نه پخوا د
هېواد یوه لیرې ځنگلي سیمه ده او د نږدې ولایتونو له مرکزونو څخه ګوښه
پرته او تجریدي شکل یې درلود.

په اوسنیو شرایطو کې که څه هم ځینو برخو ته یې لارې غزول شوي او د
بنارونو سره یې په نژدیتوب کې د یادونې بدلون راغلي دي بیا هم بنځینه
قشر یې په هماغې لرمړنۍ دورې په شرایطو کې د یو محروم مظلوم او
محکوم انسان په توګه ژوند لري، هلته چې نه دومره بنځینه ښوونځي شته او
نه په کې د بنځو د حقوقو د پېژندنې او رعایتونو په اړه کوم ورکشاپونه
تدویر شوي او له بلې خوا دوی په دغسې حالتونو کې پاتې کېدلو کې پرې
ناوړه دودونه او ظالمانه عنعنې واکمني لري.

ما د ۱۳۴۲ کال په پسرلي کې تر کامدیشه پورې د ختیځ نورستان سرک ته
نږدې سیمې لیدلې وې، تر اوسه پورې ۴۱ کلونو تېر شوي دي خو د نورستان
بنځینه قشر د هماغه مهال د ترڅو شرایطو نادر دی او مظالم ګالي ما هغه

مهال داسې ښځې هم وليدلې چې د غرونو په اړخې ځمکو کې يې، د غويانو سره يو ځای يوې را کښدلې...

داسې ښځې هم وي چې ماشومان يې، شاته تړلي او له غرونو يې، مرگي راوړل او د نورو ټولنو برعکس يې د کورنۍ چارو له جملې څخه د پخلي يعنې د تنور او نغري سره دومره سرو کار نه درلود.

اوس به راشو د اصلاح په ورځپاڼه کې د روان کال د زمري د مياشتې د پنځمې نېټې د راپور سره د مقاييسې موضوع ته چې د تکړه ژورناليست ښاغلي نعمت الله کرياب له خوا برابر شوي ده، نوموړي ليکي: «سره له دې چې په افغانستان کې ښځو د ژوند ژواک د ښه والي په موخه يو شمېر دولتي او مرستندويه ټولنې په کار لگيا دي، خو بيا هم په نورستان کې د ښځو ژوند له زياتو کړاوونو ډک دي».

چارواکي وايي څو کلونه وړاندې دود، اوس هم حاکم دي چې تر مخه ښځې په سختو چارو کې ښکېلې پاتې دي (البته دا هغه درندې چارې دي چې ښايي دود يې پر ځای کې نارينه سرته ورسوي چې له دې منځه کړکيله يادولي شو.

د نورستان ولايتي شورا مشر رحمت الله راشيدي له دې اړخه د ښځو چارو اداره ملامتوي او وايي چې د نورستان د ښځو د ژوند د ښه والي د پاره يې هيڅ کار نه دي کړي (البته دا کار له يوې خوا له يو پلوه له خپلو اسلامي، مدني او ميثاقي حقونو څخه د نورستان د ښځو او نارينه وو له پوهاوي او د بل پلوه د هغو په رعايتولو د نارينه وو له مکلف کولو څخه عبارت دي، په داسې حال کې چې، د نورستان ولايت د وگړو ژوند لويو ستونزو ډک دي، خو چارواکي او د نورستان د ولايتي شورا غړي وايي، دلته ښځې له ډېرو حقونو محرومي دي. (۱)

(۱) واقعيت مجله، شماره ۲۳-۲۴، حمل - سرطان، ۱۳۸۷.

په ټولنیز ژوند کې د بنځینه قشر فعاله ونډه :

موږ په تاریخي دورو کې مادر سالاری، یعنې مور واکمنۍ د یو عیني واقعیت په توګه منو، همداسې د ژوندانه په ټولو برخو کې بنځینه قشر لکه نارینه، تر ځانه کارنامي پریښي او له نیکه مرغه تر اوسه پورې د لږۍ روانه ده.

له دې ځایه له کوم طبیعي، اسلامي او میثاقي او قانوني حقونو څخه چې نارینه برخمن دي تر هغو بنځي زیاتې برخمن دي چې د دې ادعا پر څرګند دلیل او مصداق په وراثت یا د میراث په حق کې د بنځو د برخې درلودل دي.

همداسې اوس د اسلام په مقدس دین کې د بنځو حقونه ښودل شوي دي، د هېوادونو په تدوین شوو قوانینو کې د بنځو حقونه تثبیت دي په نړیواله کچه د بشري حقونو په اعلامیې، کنوانسیونو او داسې نورو کې د بنځو هر اړخیز حقونه تسجیل او په تامینولو او رعایتولو یې پوره تاکید شوی دی.

خو اصلي خبر داده چې ولې بنځي له خپلو دغه ټولو منل شوو حقونو څخه ګټه نه شي اخیستلای او په بشري ټولنو کې د یو مظلوم، محروم او محکوم انسان په توګه ژوند کوي؟ ځواب یې بیخي ساده او څرګند دی او هغه دا لکه د تاریخي تجربو او واقعیتونو په ډاګه کړې ده، حق سوغات او تحفه نه ده چې ورکړ شي حق لکه ازادۍ، اخیستل کېږي او دا په دې مانا بنځینه قشر ته په کار دی چې د خپلو حقونو د اخیستلو او له هغو څخه د برخمن کېدو د پاره ځان جوګه کړي.

په لومړۍ سر کې ښایي د علم د لاس راوړلو په واسطه، د خپلو حقونو په ټولو اړخونو پراخه آگاهی پیدا کړي. ځکه هغه بنځه چې له خپله حقه خبره نه وي هېڅکله خپل حق تر لاسه کولی نه شي.

په دوهم گام کې ښځې بايد د خپلو حقونو د ترلاسه کولو په لارو چارو وپوهېږي او په علمي او منطقي توگه له هغوی گټه واخلي.

ښځې په دې لار کې ښايي هېڅکله بې تفاوته پاتې نه شي او د خپلو حقونو د حاصلولو په خاطر هميشنۍ عادلانه مبارزه وکړي او نارينه وو ته ثابتې کړي چې ښځه د هغوی بازيچه نه ده بلکې د هغوی د ژوند ملگري ده هغه چې په فاميلي، ملي او نړيوالو فعاليتونو کې بوخته ده. (۱)

(۱) مېرمن مجله، ۱۳۸۷ کال.

په کورنۍ کې د تند خوږي د شته والي علتونه :

زياتره او په معمولي توگه په کورنيو کې د کورنۍ د غړيو په منځ کې تند خوږي او پر خاشونه له يو لړ اساسي عواملو څخه را پيدا کېږي چې ددې ټولو په سر کې د مېړه او ښځې ترمنځ روحي، سليقي او اخلاقي نه توافقونه دي.

دا ټولنيزه ناروغي زياتره په کليو او ښارونو کې په هغو کورنيو کې ليدل کېږي چې مور او پلار خپلو زامنو ته د هغوی د انتخاب او موافقې پر خلاف ودونه کړي دي. په تېره بيا چې دا ودونه د وصيتونو، لوزونو او پورونو د تاديه کولو د کوژودو له مخې د هلک او نجلی د ماشوم توب په پړاو کې ترسره شوي وي، طبيعي ده چې دا ډول ودونه چې اجباري بڼه لري د مور او پلار په خوښه صورت نيسي او د هلک او نجلی رضا ته په کې ځای نه ورکول کېږي نو تر واده وروسته چې د دوی په منځ کې هيڅ ډول مينه نه وي او لا ډېره موده دوی يو له بله بيرازي لري او کرکه کوي، او د گډو ژوند مفهوم يې په حقيقت کې پر دښمني تعبيريدای شي په داسې کورنيو کې زياتې تند خوږي او غوسې ليدل کېږي.

دوهم ټاکونکي عامل چې ددې تباہ کوونکي ناروغۍ په منځ ته راتلو کې پوره اغېزمن دی هغه د ټولې کورنۍ اقتصادي نه حل کېدونکي ستونزې دي، په دې مانا چې اړتیاوې او لاس ته راوړنې؛ یعنې گټې سره په هېڅ صورت د انډولتوب وړ نه وي.

نو کله چې مېړه او یا د کور سرپرست تش لاس او خالي جیب کور ته ننوزي او بې شمېره اړتیاوې ورته را مخې ته کېږي نو طبیعي ده چې یې اعصاب تر سخت فشار لاندې راځي او د مینې او محبت پر ځای د رواني گډوډۍ له مخې له بد خوښې څخه کار اخلي.

باید وویل شي داسې نور عوامل هم شته چې په کورنیو کې د تند خوښي او شخړو د پېښېدو لامل ګرځي.

د هلکانو زېږېدنه سخته ده:

یوې نوې څېړنې بنسټولې ده چې د بنځو لپاره د نجونو د زېږېدنې په پرتله د هلکانو زېږېدنه ډېره زیاته ګرانه ده. د هلکانو د زېږېدنې سختوالي نکلونه همیشې د بنځو په منځ کې کېدل خو تر اوسه پورې هېچا دا هڅه نه ده کړې چې ددې واقعیت لاملونه وپېژني خو په دې وروستیو وختونو کې هغه څېړنې چې په روغتونونو کې د زېږېدنو پرمهال ترسره شوي دي؛ څرګنده شوې ده چې د هلك د زېږېدنې په پرتله د نجلۍ زېږېدنه د طبيبانو دخالت له دې جملې نه له هغه درملو او تدبیرونو څخه چې له جین څخه د نوزاد را ایستلو په خاطر د جراحۍ په عملیاتو کې گټې اخېستلو کې زیاته اړتیا ده څېړونکو د زرو نجونو او زرو هلکانو زېږېدنې تر کتنې لاندې ونيولې او دا هغه میندې وي چې یې لومړنۍ زیږونه وه او د امیدواری په وروستۍ مرحله کې یې زیات دردونه لرل دي څېړنې وښودله چې له نجونو څخه د هلکانو

زیرېدني زيات وخت نيوه او د هلكانو د يو كم شمېر زیرېدنه په طبيعي ډول او بي درده سرته ورسېدله.

له دې منځه د سزارين له لارې د هلكانو د زیرېدني د شمېر موارد ۲۴۹ او د نجونو لپاره ۱۷۰ موارد. همدا شان د هلكانو د زیرېولو لپاره په ۹۲۵ مواردو كې له انبرك څخه كار اخېستل شوی و په داسې حال كې چې د نجونو د زیرېولو لپاره د مواردو اندازه ۷۷۱ وه له هغو بالقوه لاملونو څخه چې خپرېونكي ترې په دې اړوند يادونه كوي هغه د هلكانو د سرغټوالی دی چې د مور له خيتې څخه يې راوتل گران دی همدا ډول نور لاملونه لكه د مور د بدن اناتومي په بدن كې د ماشوم موقعيت او د زیرېولو لپاره د بنځې د عضو طاقت هم مطرح دی چې كېدای شي د سرد حجم په اندازه د زیرېولو په طريقه كې اغېزمن واقع شي بايد زياته شي چې د هلكانو زیرېدنه د توقع خلاف اسانه عمليه نه ده.

دوه احساسه:

لوی خدای چې حضرت آدم عليه السلام يې له خاورو نه پيدا كړو د خپل يزداني خلقت له مخې چې د هغه نسلونه د دنيا پر مخ ميشته شي بي هو او بي هم ورسره پيدا كړه.

همدا شان يې ژوندي مخلوقات د تنازع د بقا دپاره په نارينه او ښځو ووېشل، او له دې واقعيت نه دا حقيقت په پوره صراحت سره څرگندېږي چې ددې مخلوقاتو موجوديت همېشه په جوړه توب كې دی كه ددې موضوع د فلسفي او تحقيق بحث څخه تېر شو او بشري ژوند ته ورتم شو نو بنايسته ده چې ښځه او نر د انساني مفهوم دوه تعبيري اړخونه دي، او يو يې پرته له بله افاده كېدای نه شي، نو په طبيعي او غريزوي خصوصيت هر كله چې يو

انسان د بلوغ مرحلې ته گام ورپورته کوي د یو تخونکې او لمسوونکې تلوسې سره د مخامخ کېدو احساس کوي یا په ساده مفهوم په اورجن احساس ددې لیوالتیا لري چې ځانته جوړه پیدا کړي یعنې د یوې نجلۍ سره واده وکړي.

واده د انساني ژوند په قاموس کې د طبیعي قانون یو اجباري پدیده ده دا د خدای تعالی لورېدنه ده که یې د نورو مشخصاتو د یادونې څخه صرف نظر وشي نو برعلاوه له هغې چې د تېرنسل او راتلونکي نسل ترمنځ د پیوستون نه شلېدونکي کړۍ ده د یو انسان د شخصیت بشپړونکي وسیله هم ده.

د بشري تاریخ د واقعیتونو په شهادت دا جوړه توب او دا تسلسل تر اخره ټینګ نه پايي، نا علاج یو یې مري یا مخکې او یا وروسته او زموږ د اسلام مقدس دین او اسماني قانون پر حکم انسان ته ددې واک ورکړي که نړوي یا نبځه دوهم او یا خووم واده وکړي او ځان یې جوړې پرې نږدې.

را به شو دې ته کومه موضوع چې مانه له چانه اورېدلې او نه مې په کوم کتاب کې لوستلې ده هغه د عمر په وروستیو مرحلو یعنې سپین ږیر توب کې د بې جوړه توب له امله د یو کونډ شوي سړي احساس او رواني حالت دي.

په دې کې شک نشته چې دی و انسان دپاره د عمر په ټولو مرحلو کې د هغه د نبځې مړینه یوه ډېره دردونکې سانحه او نه هېرېدونکې ماتم دی خو په پاڅه عمر کې یې درد او سوز او د رواني حالت ګډوډي د نورو مرحلو په تناسب بیخي بیه ساري ځوړونکي اغېزې لري چې دا دی دلته ددې غمیزې د اغېزمنې له منځه دوی بېلګې په ګوته کېږي.

۱. کله چې د کوم پاڅه عمر سړی میرمنه ومري که څه هم هغه کور او کورنۍ ولري، اولادونه او انگیندي ولري، خود دوی باوجود کله چې د خپل کور په

دروازه را ننوږي د يو نااشنا او له تعجبه ډک احساس سره مخامخ کېږي او هغه دا چې خپل کور په منځ کې ورته ځان پردي بنسکاري او د يو شي د کمبودی او ورکوالی خیال ورسره جوړه کېږي، نو خپل کور ته زېورنه ورننوځي او د پخوا غوندې د کورنۍ سره د دومره راز مني جرات نه کوي، رښتیا چې ښځه د انسان راز منه، خواخوږې هم عاطفه، هم احساسه او همکاره ده او د ژوند په ټولو برخو کې ورسره شریکه ده او بالخاصه د عمر په دې له حیرت او حسرت ډکه مرحله کې.

۲. د پورتنی احساس نه برعلاوه د نوموړي ګوند شوی سړی یو بل احساس هم ملګري کېږي او هغه دا کله چې د کوره د باندې وي ماحول ورته غیر عاطفي او ځان د پخوا په نسبت یو څه بی تمکینه او سپک محسوسوي. لنډه دا چې الله تعالی دې هیڅکله د ژوند په وروستنۍ مرحلو کې د ژوند ملګري له چانه نه اخلي، ځکه چې د بل هروخت په پرتله یې درد او نومیدی زیاته ده. (۱)

(۱) ارمان ملي ورځپاڼه، ۱۱۲ ګڼه، اسد، ۱۳۸۱ کال.

کورنۍ اقتصاد د کور د ښځې په چلند پورې اړه لري :

کورنۍ د انسان د ژوندانه د ګردو نیکمرغيو، بریاوو او هوساینې ډېر ښه ډاډمن کانون دی او کورني اقتصاد چې د انسان د لومړنیو اړتیاوو د پوره کولو اغېزمن عامل دی هم په کورني کې د کورنیو د لویانو په تېره بیا د کورني د میرمنې له خوا په متمره توګه سمبالېږي. که د کورني د اړتیاوو د پوره کولو سرچینې د کار او وظیفې درلودل او نور اقتصادي فعالیتونه تشکیلوي، خو که چېرته لاس ته راغلي عایدات تر کنترول او څارنې لاندې مصرف نه شي بې له شکه په راتلونکي کې د اقتصادي ستونزو په لېږې کولو کې د یادونې وړ مطلوبه برخه نه شي اخیستلای.

په عمومي صورت دا موضوع په هغو کورنيو کې چې شتمني او پانگوالي نه دي، پوره اهميت او تامل وړ بلل کېږي، په دې کورنيو کې اقتصادي مسئلې بايد په دقت او مسؤليت سره په پام کې ونيول شي هو کي په هغو کورنيو کې چې سرپرست غړي يې د ماموريت په تنخوا د ژوند چارې چلوي. پوره مطرح کېدای شي نو په دې کورنيو کې د کورنۍ مېرمن په خاصه توگه بايد د کورني دخل او اړتياوې سره محاسبه کړي، او عايدات د اړتياوو او خرڅ سره په متوازن شکل مصرف کړي شي ښه داده چې اړتياوې او خرڅ د عايداتو د اندازې له مخې محاسبه شي. ددې توازن ساتل د ښځې په چلند پورې اړه لري، ښځه بايد له خپلو عايداتو څخه يو څه اندازه د راتلونکي پيش بيني شوو ضروري او احتمالي پېښو په مقابل کې د تدبيرونو د نيولو په مقصد پس اندازه کړي. دا حتمي نه دې چې له سوگل توب او له ډېر سختوالي څخه کار واخېستل شي او يا دا چې هسې گزاف مصرف وکړي چې بې د عايداتو سره هيڅ انډول موجود نه وي، يعنې د سرد پاسه لোকول په کار نه دي، په دې مفهوم چې د يوې مياشتې په اوږدو کې دومره خرڅ وکړي چې راتلونکي مياشت ته پوره وړي پاتې شي چې د پورونو دا سر پر سر کېدل د هغې اقتصادي ستونزو د ايجاديدلو عامل وگرځي چې د کورني اقتصادي ملا ورماته کړي.

ما له پخوا نه ډېرې داسې کورنۍ ليدلې دي چې مېرمنې د خپل مېړه د يو موټي معاش څخه يې هم کورني چلولي لازمي اړتياوې يې ورته پوره کړي دي او هم يې د کور ضروري سامان برابر کړي او حتی د خدمت په موده کې يې د همدې معاش له درکه کور هم پيدا کړي دي اما د داسې ښځو اضافه خرڅي مې هم ليدلې دي چې د خپل هوس له مخې يې هر څه په سيند لاهو کړي دي. يعنې ټول عايدات څخه چې د سامان او شتمني د خرڅلاو له درکه هر څه يې په خېټه خوړلي پر سر يې باد کړ او يا يې په زياتې فيشنې شيونو لگولي او يا

یې د سیال او سیالداري په مسابقو کې له لاسه ورکړي دي نو تر هر څه دمخه یوې میرمنې ته په کار دي چې د یو کورني اقتصاد ټول اړوندې چارې په یوې عیاري شوې محاسبې سره تنظیم کړي خپلې پښې له برستني سره وغزوي.

سیال او سیالداري هم د خپلې اقتصادي وسي سره سنبال کړي دا د شرم او خجالت خبره نه ده چې په حلال عاید تروسي پورته د چا سره سیالي ونه کړي او په سیالداري کې د هغه چا سره د برابرولو هڅه ونه کړي چې د زیاتې شتمنۍ درلودونکي وي او یا له نامشروعو سیالیو سره لوبې کوي ابرومند ژوند تر هر څه قیمتداره متاع او ارزښمنده سیالداري ده.

مېرمنو ته نه ښايي چې په بې فرصته توگه کورني یاد کورني نه د باندې مسئلې خپلو مېرونو ته وړاندې مطرح کړي :

که یوه مېرمنه د خپل مېر د رښتیا نیکمرغي او روحي ارامي اسباب برابر کړي په حقیقت کې یې د خپلې کورني نیکمرغي تامینه کړي ده.

او کله چې په یوه کورنۍ کې د مینې سپېڅلتیا، پیرزوينې صمیمیت فضا منځته راشي د کورنۍ هر غړي د هغې د ښکلیو بلوشو د لاندې په واقعي توگه ژوند کولای شي او چاته چې بیا ددې نیکمرغي؛ تودې فضا او واقعي ژوند د ایجادولو مسؤلیت په لومړۍ سر کې ور په غاړه دي هغه یوازې او یوازې د کور میرمن ده ځکه همدا ذهنیت دی چې پښتانه میرمنې ته د کورني د خوندي کولو د نورو ډېرو نومونو تر څنگه «کورودانۍ» هم وایي.

هو کې! په ټولنو کې د کورنیو نیکمرغي په رښتیا سره د مېرمنو د معقولیت او غیر معقولیت پورې مستقیماً اړه لري.

د یوې میرمنې څخه باکل پوره ده چې په یوه شېبه کې د کورني د محبت او صفایي فضا څر په پړه کړي او یا دا همیشه دپاره د خپلې کورني گرد، غړي د

واقعي نیکمرغي د بختوری بریښتي په پسته غېږه کې د تل د پاره نیکمرغه وساتي او دې مقصد ته د رسېدلو په خاطر په لومړۍ مرحله کې یوې مېرمنې ته په کار دی چې د خپل مېړه د نیکمرغي عوامل برابر او هغه وساتي هېڅکله داسې زمینه مساعد نه کړي حتی په بحراني مرحلو کې هم چې مېړه یې د هراړخیزو ناخوالیو له امله د کور د نیکمرغي په پاکي فضا کې د کمبختي وړیځي را خپری کړي.

میرمنو ته ښایي چې د خپلې کورنۍ په گرد و چارو کې او ځېنې تصادفي او ناوړو مسئلو په تولو مواردو کې؛ د معقولیت حوصلي او هوښیارتیا څخه کار واخلي. همدارنګه د خپل مېړه سره د یوې میرمنې گوزاره او تماسونه ښایي یو ثابت شکل ونه لري بلکې په الستيکي اړخونو بنا وي؛ یعنې میرمن ته ضرور ده چې د خپل مېړه شخصیت په خورا غور مطالعه کړي او بیا د هغه روحیاتو ته قیمت ورکړي او د دې قیمت ایښودلو له مخې د هغه په مقابل کې خپل ټول و جایب تنظیم کړي.

د مثال په توګه یوه مېرمنه ښایي د خپل مېړه سره د مېړه د خوشحالي او خپګان په وخت کې د یو رنگه ثابتې او ټاکلې رویې څخه کار واخلي د هغه روحیه وګوري همغاسې رفتار ورسره وکړي کنه په دې کې هېڅ شک نشته چې ډېره د روحی نارامیو د زیاتولو زمینه به یې برابره کړي دي.

د موضوع د ښې څرګندونې په غرض لازمه ګڼم چې د یوې سړي د خولي کیسه دلته رانقل کړم.

ده نوی کمیښ په تن کړي و کله چې یې ملګرو ولیدو په تعجب سره یې د هغه را نیولو علت ترې وپوښته دا ځکه دده پخواني کمیښ د بدلولو وړ نه و دې په خدا سره هغوی ته وایي:

ملګرو! زما کمیښ یوه اوږده کپسه لري او هغه داسې ده:

میرمنې د غلفت له کبله دده ماشومانو هغه کمېس له کاره ایستلی و کله چې هوبنډیاره میرمن گوري چې کمېس خو د اغوستلو نه دی نو د واده خپل مېړه دپاره نوی کمېس له بازاره رانیسي سبا یې په مېړه دریشي اغوندې گوري چې کمېس یې بدل دی له خپلې مېرمنې د هغه علت پوښتي مېرمن یې په پوره متانت وایي دا کمېس درته زما مور را نیولي دي او اوس چې ستا زور کمېس خیرن دي نو ښه به داوی چې وایي غوندي مېړه کمېس اغوندې او ډېر وخت وروسته یوه ورځ چې د کورني ټول غړي په پوره خوشالي اوصمیمیت سره ناست دی؛ میرمن مېړه ته د کمېس کېسه را اخلي.

ستا کمېس خو ستا زامنو له اغوستلو ایستلی و نو ماددې لپاره چې ستا د نارامه او د اعصابو د گډوډې عوامل برابر کړي نه وي دا مې لازمه وگڼله چې د بازار نه درته نوی کمېس واخلم او د مورد هدې په نامه یې در واغوندم او اوس چې ډاډه یم بې له دې چې تا وخنډوم خپه کېږي نه داده ستا د زور کمېس کیسه:

د پورتنی کېسې څخه موږ ته د هوبنډیاری او معقولي میرمنې د پیش آمد ښه نمونه په لاس راځي هغه چې د خپل مېړه په وړاندې له څومره احتیاط څخه کار اخلي.

له دې ځایه دا نتیجه اخلو چې یوه میرمنه په ښه ډول کولای شی په کور کې او یا د کورني د باندې مسئلې خپلو مېړونو ته څه وخت مطرح کړي که فرضاً نوموړي مېرمنې په هغه لومړۍ مرحله کې خپل مېړه د کمېس د منځه وتلو کېسه کړي وای ایا هغه وخت به یې په نتیجه ورکړي وای که په داسې حال کې چې د مېړه د خندا او خوشالی سبب شو...

مېرمنو ته نه ښایي هر وخت چې وغواړي مېړه ته یوه پېښه بیان کړي کله ددې کار نتیجه نه یوازې په خپله دا متاثره کوي بلکې د ټولې کورنۍ ارامه فضا

تراغېزې لاندې راوړلي او ناكراره كوي يې ميرمنې ښايي دخپل مېړه د شخصيت د تحليل له مخې دا كار وكړي او مساعد فرصت هم ورته وگوري.

كله چې په كور او يا كلي كې يو خبره پېښېږي ددې دپاره چې مېړه پرې خبر كړي په كار دي چې د خبرېدو زمينه ورته مساعده شي.

كه مېړه له وظيفې څخه او يا د بل ځای څخه ستړي راشي مخكې تردې چې دريشي بدله كړي ايا په دې وخت كې د يوې پېښې او مسئلې مطرح كول معقول كار دی.

همدارنگه څه وخت چې مېړه د وظيفې خواته روانېږي دهغه نه د اوږدو پوښتنو ځوابونه غوښتل څه معنی لري؟

په دې كې هيڅ شك نشته چې د كورني د نيكمرغي تامينول د مېړه او مېرمنې كړي سلا او همكاري ښكاره نښه ده خود (سلا) او مشورې د ځينو مسئلو د مطرح كولو خپل وخت غواړي.

يوه مېرمن بايد هڅه وكړي چې د خپل مېړه روحي ارامي او خوشالي دهميشه دپاره تامينه كړي ځكه په دې صورت كې دى نه يوازې د مېړه رضایت حاصل كړي او دهغه د نيكمرغي اسباب يې برابر كړي دي بلكه د گردې كورني په خوشاله او ارامه ساتلو كې فعاله نقش لوبولى دی.

كله چې مېړه له وظيفې او يا له كاره كور ته راستنېږي خامخا به يا يې روحي ستړيا محسوسوي او يا په جسما ستړي او ستومانه وي څه كه دا نارامي او ستړيا ورته ياد كار په وجه او يا د مختلفو خلكو د تماس په واسطه پيدا شوى دی.

دا وخت د يوې ميرمنې لومړنۍ وظيفه ده چې هغه د ډير همت او سپېڅلتيا له مخې استقبال كړى د كورني په ارامه فضا كې دهغه څخه ټولې ستړيا او نارامي نښې ښانې له منځه يوسي كه هر څومره پېښې شوى هم دى په كار

دی چې هغه ته داسې وښودل شي چې دده په غیابت کې په کور کې خیر او خیریت دي.

همدارنگه کله چې مېړه عصباني او قارجن کور ته راځي بې موردده چې له واره دهغه څخه دهغه عصبانیت او خپګان علت وپوښتل شي ځکه کله چې ده دمه جوړه شي په دې کې هیڅ شک نشته بې له دې چې پوښتنه وشي خامخا په هغه څه چې تیر شوي دي د کورني غړي خبروي.

په دې خو پوهېږو چې په یوه کورنۍ کې د مېړه او ښځې رابطه ډېره نږدې او کلکه ده خو ددې خبرې هېرول هم په کار نه دي چې کېدای شي د بې احتیاطي او نامعقولي په واسطه چې د هرې خوا څخه وي ددې ترمنځه ددغه رابطه په دغه ډول پاتې نه شي.

په کومه اندازه چې بې موردده د ځینو مسئلو مطرح کول خطرناک دی په هم هغه اندازه د ځینو نورو مسئلو نه مطرح کول او په زړه کې پټ ساتل هم د کورني د فضا په نور تحولو کې ښکاره برخه لري.

د یوې موضوع مطرح کول د عباراتو او د افای پورې اړه هم لري که یوه بده پېښه په مناسبو عبارتونو او ښي افادي سره مېړه ته څرګند شي ممکن دهغه د اعصابو د توفاني کېدو سبب نه شي او کېدای شي چې هغه ته د هغې د بدو عواقبو د منځه وړلو امکانات په لاس کې ورکړي.

لنډه دا چې د کورني او د کورنۍ د باندې د ټولو مسئلو په مطرح کولو کې میرمنو ته په کار دی چې د معقولیت حوصلي او هوښیارتیا څخه کار واخلي او په پوره زیرکي مېړه پوه او د هغه قناعت حاصل کړي.

نیکمرغه څه دی هغه کورنۍ چې د واقعي میرمنو د عمل څراغو ټولې فضا سپېڅلې صیمي او له بې ډکه کړي دی. (۱)

(۱) بیدار ورځپاڼه، مزار شریف، رازقي نړیوال.

د ښځو پر خلاف غوسه او تند خوښي :

د ښځو پر ضد تند خوښي په لاندې توگه ویشل کېږي :

غوسه کېدای شي دا اعمالو د څرنگوالي له مخې پر جنسي، رواني، فزیکي، اقتصادي او یا احساسی ډولونه باندې وویشتل شي.

تند خوښي د قرباني د ځانگړتیاوو پر بنسټ ویشل کېدای شي چې البته ددې موضوع تفصیل د یو لړ اخلاقي نزاکتونو له مخې لازم نه لیدل کېږي.

د تند خوښي علت څه شی دی؟

د هغو څېړنو له مخې چې ترسره شوي هغه نارینه چې د ښځو په نسبت له خشونت څخه کار اخلي او په وهلو او ټکولو یې پیل کوی زیاتره دا پر هغو کورنیو کې لیدل کېږي چې هلته د تند خوښي له چلنده کار اخېستل کېږي، معمولاً ددې کورنۍ غړي جنګ او جدل خوښوونکی شخصیتونه لري او ځینې یې پر رواني ناروغي اخته وي چې دا خپګان یو ډول ناروغي بلل کېږي د ښځو ځورول او ټکول زیاتره په هغو کورنیو کې لیدل کېږي چې غړي یې په الکولو او الکولي مشروباتو روږدي وي همدا شان ناوړه دودونه، رواني پېښې او شخصي فکتورونه دا له هغو مواردو څخه شمېرل کېږي چې پر تند خوښي باند سمه اغېزه لري.

په کورنۍ کې تند خوښي او د هغو اغېزې :

د تند خوښي په باب څېړنې ښيي چې په کورنۍ کې د تند خوښي شته والي د کوچنیانو پر رواني ودې او کړو وړو باندې ډېره خطرناکه اغېزه لري او ممکنه ده چې د کورنیو شخړو د رامنځته کېدلو او په راتلونکي کې د هغوی د خپګان، ټولنیزو ضد کړو وړو د الکولو او مخدره موادو د روږدې کېدلو

ستر عامل و گرځي، ددې تر څنگ هغه ميندې چې ددې تند خوږي قرباني دی بې له شکه يې پر خپل ځان باور ته پوره زيان رسېږي او انساني وقار يې د يادونې وړ ضرر ويني نو له داسې مېندو بايد هيله وشي چې د خپلو اولادونو په سالمه روزنه کې ښه پلار او اغېزمنه برخه واخلي. دا چې په کورنيو کې دا تباھ کوونکي ټولنيزه ناروغۍ څنگه منع ته راځي يو جلا بحث غواړي.

د مور او پلار غیر منطقي دخالت :

دا ډول ستونزه په تنکيو ځوانانو او ټولنې ته د ورگډېدلو په درشل کې او د راتلونکي ژوند د لارې د ټاکلو په حساسه او ستونزمنه مرحله کې رامنځته کېږي په دې مهال کې يازوی د مور او پلار له منطقه لري او سخت دخالتونه نه دي چې د اولادونو پر فکر او روح ناوړه اغېزه کوي بلکې دهغوی خیر غوښتونکي نصيحتونه او پندونه هم د زلمو ټپو د سالمو فکرونو په گمراه کولو کې هم پوره اغېزه لري ځکه چې تنکيو ځوانانو ته هر ډول تلقين او ياتر اغېزه لاندې د هغوی را ورسنه په دې دوره کې د شخصيت د متعادلې ودې او فکري بشپړ بلوغ ته د لاس بري په لار کې خنډ گرځي په تېره بيا هغوی چې په مور او پلار پورې تړلي وي او يا هغوی چې سرکښه او فرمان نه منونکي دي او هميشه له فکري خپلواکي څخه خبرې کوي لومړنی ډله چې هميشه د خپلواکه مسؤليت او له تصميم نېوني څخه د تېبستنې لپاره تياره زمينه لري د شغل يا تحصيلي څانگې د غوره کولو په مرحله کې چې د ځانگړې نظر څرگندونې د عقيدې د ښکاره کولو لپاره ښه قابو دی د مور او پلار د تلقين او بې ځايه دخالت له امله يې دا وروستني دريځ له لاسه ورکړي دي او د عمر تر پايه پورې د سړي په دوهم صورت او علي البدل غړي په توگه ژوند کوي.

دوهمه ډله هم چې له مور او پلار سره يې دښمني او لالچ خپل هميشني عادت گرځولي دي او دا مقاومت د خپل شخصيت د اثبات لامل بولي او کله چې ټولنې ته د ورننوتلو او د راتلونکي لارې د انتخاباتو په مرحله کې د مور و پلار له خير غوښتونکيو نصيحتونو او توصيو سره مخامخ کېږي بې له دې چې ځان ته د فکر کولو زحمت ورکړي يوازې له مور و پلار سره د مخالفت لپاره هغه لاره غوره کوي چې د هغوی د تمايلاتو او غوښتنو پر خلاف وي او يوازې په همدې سبب چې ځان او نورو ته ثابت کړي غواړي او کولای شي چې په خپله راتلونکي لار د ژوند کېنلاره غوره کړي په دې توگه د مور و پلار زړه سيزنې او غير منطقي مداخلې او خير غوښتونکي مهرباني ډېر ژر په يو ډول مزاحمت او زړه سوړوالی اوږي.

له کورنۍ سره په گډه خواږه خوړل :

خواږه د لوی خدای تعالی په پيرزوينو کې ډېر اغېزمن نعمت دی او د انسان د ژوندانه له عواملو څخه هم يو مهم عامل دی، او بيا ددې خوندور نعمت خوند هغه مهال لازيات شي چې په روغ صورت او خوشحالی سره وخوړل شي او بل لامل چې ددې نعمت خوند لازياتوي هغه د کورنۍ له غړيو سره په يوه دسترخوان يو ځای په خوښۍ او خوشالۍ دهغو خوړل دی. د کورنۍ په گډه د غذا د خوړلو يو مهم اغېزه پرته له دې چې لوږه له منځه وړي او په اشتها خوړل کېږي.

يو بل درمليزه اغېزه هم لري په تېره بيا د تنکيو ځوانانو په رواني حالت سمه او سالمه اغېزه کوي. دا خبره د پوهانو څېړنو او مطالعو جوته کړې ده هغوی وايي هغه تنکي ځوانانو چې په رواني ناروغي اخته دي که دوی د کورنۍ له غړيو سره په گډه خواږه وخوري نو يې د رواني سلامتيا په برخه کې پوره

مرستندوي تمامېږي د تجربو په نتیجه کې دا موضوع ثابتې شوې ده هغه ځوانان چې تر رواني درملنې لاندې وي هغوی په منځني ډول په اونۍ کې له پنځه وخته کم له خپلې کورنۍ سره په ګډه خواړه خوړلي دي حال دا چې دده روغو همزولو بیا په اونۍ کې له ۲ وختو زیات په ګډه د کورنۍ له غړيو سره ډوډۍ خوړلې ده.

دا څېړنه چې په ۲۵۹ تنکیو ځلمیانو ترسره شوی د خپل مور او پلار سره یې ګډ ژوند کاوه او د دوی له منځه ۸۲ تنه په رواني ناروغي اخته او تر درملنې لاندې و او د دوی د ناروغۍ یو بل لامل روحي ګډوډی او اضطراب و.

په یوه دسترخوان د کورنۍ د ټولو غړيو د ډوډۍ خوړل چې زموږ په ټولنه کې د یو ګټور دود او د معاشرتي ښو ادا بوځخه دی، د کورنۍ غړي چې یو بل ته سره خوا په خوا کښیني دې ته رابولي چې په خپلو منځونو کې د مینې او محبت ډک چلند کوي، او د دوی دا مهربانه چلند ونه حتی د ټولو د رواني حالت د سلامتي سره پوره مرسته کوي. په دې برخه کې ددې ټکي یادول هم په کار دی چې ښایي د کورنۍ هر یو لوی غړی هڅه وکړي چې دلته داسې خبرې مطرح نه کړي چې خواشینوونکي وي او یا لکه زهر د خوړو خوند او کیفیت له منځه یوسي او اشتها ووژني.

نوبه ده د هغو موضوعگانو سره تماس ونيول شي چې له خوښۍ ډکې او خندا راوړونکي وي ددې تر څنګه یو پر بل په یو ډول پیرزوینه ښکاره کړي ځکه خوښې او غوسه یا خپګان د اشتهايي غدو څخه د ترشحاتو په زیاتوالي او کمښت څرګند اغېزه کوي. (۱)

(۱) هېواد، ۱۲۸ ګڼه، ۱۳۸۱ کال.

ښځه په پښتو متلونو کې :

ښځه د بشري کورنۍ پخه څښتنه او د نسلونو د تسلسل ډېره کلکه کړۍ ده. ښځه د بشري ټولنو، ډېرین تهداب او د مادي او معنوي میراثونو له یو نسل څخه بل نسل ته سپارونکي مخلوق دی.

ښځه د انساني ټولنې د ډېر مهم قشر او لطیف جنس په صفت بللې شوي ده، او د انساني ژوند په ټولو اړخونو کې یې نقش پوره ټاکونکي دي.

همدارنگه د انساني ټولنې د نورو ایجادي او ټولنیزو ډگرونو تر څنګه ښځه په علمي او فرهنګي اړخونو کې هم د یادونې وړ مقام لري، په تېره بیا په عامیانه او ولسي ادب کې له یو خوا ددې فرهنګ ډېرې برخې د ښځو له خوا هستې شوي دي نو له بلې خوا زیاتره یې په خپله د همدې ښځو په اړوند ویلي شوي دي په کومو کې چې د ښځو د مقام لوړوالی، دریز، ارزښتمندي، درنښت او ګرانښت په ډاګه کوي.

د سړي د شخصیت په خوا کې د ښځې د شخصیت جوړه توب یو لازم او ملزوم حکم دی او د سړي د مفهوم سره د شخصي مفهوم نشلیدونکي موضوع ده او د یوې سکې دوه مخونه ګڼل کېږي، لکه په دې پښتو متل کې «ښځه د تن جامه ده».

ددې متل مانا داده چې د سړي لپاره برېښه توب او لوڅوالي د شرم او سپکوالي خبره ده سړي هغه وخت له شرمه په پرده کې خوندي پاتې کېدای شي چې جامې یې په تن کې وي ددې په خوا کې هیڅ یو سړي په ټولنه کې یې لباسه او سیدلای نه شي او د جامو اغوستل له لومړنۍ ضرورت څخه شمېرل کېږي نو داده چې ښځه د سړي لپاره د جامې حیثیت لري پښتو متل دی چې وایي: «سړي غرونه دي، ښځې اړمونه دي».

په دې متل کې که هم د سړي شخصیت لکه غر ډېر لوړ، ډېر دروند او له ډېر برمه ډک دي خو ددې تر څنگه د سړي پر شخصیت باندې د بڼې پریکونې اغېزمنې هم تر هغه کمه نه ده ځکه په پورتنۍ متل کې دا حقیقت پوره په ډاگه شوي دي چې دغه غرونه د نړۍ بل هېڅ قدرت نه شي خوځولي او اړولای، مگر د یوۍ پیاوړي قوي او خارق العاده اړم په توگه یوازې د بڼې اغېزناکي ده چې دغه غرونه خوځوي او یا یې اړوي او په خپل ذات کې دا معجزې ته یوه ورته پېښه ده خو دا معجزه بس د همدې بڼې پورې مختصه ده او دهغې د درانده شخصیت څرگندویه گڼل کېږي.

دا یوه منطقي خبره ده چې بڼه د خپلو ظریفانه خصوصیتونو او ملکوتي خصلتونو په برکت د سړي د شخصیت په معنویت کې نفوذ کوي، د هغه روح او روان د خپل تسلط لاندې راوړي.

دا نفوذ او تسلط یا د سړي شخصیت ته وده او روانق ورکوي او یا یې شخصیت د چا خبره پر مخکې منډې او سپکوي یې نو دا یو واقعیت دی چې د غورو انساني مشخصاتو درلودونکي بڼه فرېسته ده او برعکس د ناوړو خویونو او کرکجنو عادتونو لرونکي بڼه بلا ده هغه چې په افغاني ټولنه کې همیشني ملگري او تر مړینې پورې تر خلاصون نه لري لکه چې په دې متل کې د بڼې ناوړتیا او شومتوب داسې تعبیر شوي دي.

«بده ماینه تنگه مو چنه ده».

نوله دې ځایه د بڼې په واده کولو کې ښایي له ډېر غور او سنجش څخه کار واخېستل شي ځکه بڼه مړۍ نه ده چې لري وغورځول شي او یا د جنس غوندې خرڅه شي په افغاني کورنۍ او ټولنه کې د بڼې لپاره د پټ درنښت منښت او گرانښت معیارونه په دې موضوع کې پراته دي چې د خپلې کورنۍ په تېره د خپل مېړه د ننگ او عزت او نیکنامۍ شمله جگه وساتي او دهغه د

نيکمرغۍ او هوسا ژوند تامينونکي، د مينې او گرانښت وړتيا ولرلای شي چې دا د افغاني مېرمنو سوچه افغاني او اسلامي ممیزه ده، برعکس کېدلای شي چې زموږ د ټولنې ددې اخلاقي غورو موازينو او ټولنيزو غوښتنو څخه يوه ښځه سرغړونه وکړي د مېړه د کورنۍ د بدنۍ او په ټولنه کې دهغو د رسوايي لامل وگرځي د داسې ښځې څېره په لاندې پښتو متل کې په ډېر ويانده شکل داسې کښل شوي دي.

«سر خړيلي ښه ده نه مېړه شړلي».

پورتني متل په دې دلالت کوي چې د ښځې د سروښتان د هغې د پټ عزت ننگ او ښځينه شرافت سمبول دي او د ټولنې په حاکمو مقرراتو او مسلطو دودونو کې دهغې د سرد ويښتانو خړبول د نه بڅبونکي جرم جزا گڼل کېږي، تردې لا پورته د يو ښځې د شخصيت د سپکاوي او رسوايي لپاره د مېړه له کوره شړل د بې ساري شرم او عار خبره ده نو داده چې پښتني مېرمنې هر ډول کورنۍ ستونزې، فاميلي ناخوالي او نادودې او د تاوتریخوالي شکلونه پر ځان مني حتا گوياد او په منع کې د اوسيدنې شرايط گالي خود مېړه له کوره شړل ورته تر هرې سپکاوي او جزا ډېره لوړه سزا تلقي کېږي. (۱)

(۱) اصلاح، ۱۰ حوت، ۱۳۸۱.

پر ښځو باندې تاوتریخوالی :

پر ښځو باندې د تاوتریخوالی پدیده لکه نن سبا په افغانستان کې د نشه ایزو توکو د تولید، توريد او قاچاق کولو، ترهگری او تروریزم، اداري فساد او یو لړ نورو فسادونو غوندې عمومیت لري.

د تاو تريخوالي او خشونت مفهوم چې پر ښځو باندې د زور زياتې، د قار او غوسې د هغوی د حقه اسلامي، بشري، مدني او ټولنيزو حقونو يا په بل عبارت د هغوی د طبيعي، ميثاقي او قانوني حقونو تر پښو لاندې کولو په عملونو او چلندونو کې افاده کېدای شي يوه خورا کرکجنه ټولنيزه پدیده شمېرل کېږي، چې د خورا پراخو بُعدونو او اړخونو لرونکي او د فرد د کورنۍ څخه نيولي تر ټولنو پورې د خورا زياتو زيانمنيو او بدبختيو لامل ګرځي. تاو تريخوالی او پر ښځو تاو تريخوالی يعنی څه؟

که په يو څه وضاحت او دهغه د مفاهيمو په پاملرنې سره تعريف شي نو ويل کېدای شي، پر ښځو باندې تاو تريخوالي چې فزيکي، جنسي، رواني او اقتصادي تاو تريخوالي په کې شامل دی د معمول له مخې د جنسي تاو تريخوالي په نامه يادېږي چې په خاصه توګه څه د فرد او کورنۍ له خوا د څه د ټولنې له خوا پر ښځينه جنس تطبيقېږي او دا ځکه چې دا ډول تاو تريخوالي هغه عملونه دي که چېرته د ښځو پر ځای پر يو مامور، ګاونډي او يا په بل چا په ټولنه کې ترسره شي نو په دې صورت کې د مجازات وړ دی خو د معمول له مخې جنسي تاو تريخوالي پر ښځو باندې په کورني چاپېريال کې د کورنۍ د غړيو له خوا عملي کېږي.

نن سبا په نړۍ کې نږدې له هريوې ښځې څخه درې ښځې تر وهلو ټکولو، جنسي تيريو، او د تاو تريخوالی د داسې نورو ډولونو لاندې راځي او په زياترو وختونو کې هغه کسان چې د تاو تريخوالي د ناوړه عمل عاملين ګرځي په دې جمله کې د ښځو د کورنيو غړي او يا نږدې خپلوان شامل دی.

د جنسيت پر بنسټ تاو تريخوالي په زياتېدونکي کچه پراختيا مومي او د عامې روغتيا او له بشري حقونو د سرغړونو په برخه کې د لويو انديښنو څخه شميرل کېږي پر ښځو باندې د هر ډول تبعيض د محوه کولو نړيواله اعلاميه د بشري حقونو لومړنی سند دی چې پر ښځو د تاو تريخوالي

موضوع يې په پوره صراحت او مشخص توب سره مطرح کړي ده، دا اعلاميه په دې تاکيد کوي چې پر ښځو تاوتريخوالي د ښځو د بشري حقونه ته پوره زيان رسوي او د هغوی په اساسي ازاديو په لاسرسي کې خنډونه رامنځته کوي او په هر مهال کې يې يو داسې عمل گڼي چې ښځو ته جنسي او رواني زيانونه رسوي او په دې برخه کې يو جدي گواښ تلقي کېږي د يو داسې گواښ او ناوړه عمل په توگه چې د خصوصي او يا ټولنيز ژوند په ساحه کې له ازادۍ څخه بې برخې توب په کې شامل دی. دې تعريف ددې اعلاميې په دوهمه ماده کې بيا له سره پوځوالی موندلی دی په دې ماده کې هغه برخې چې پر ښځو تاوتريخوالي په کې په عمومي توگه رامنځته کېږي په دريو برخو ويشل شوی دی.

۱. فزيکي تاوتريخوالي

۲. جنسي تاوتريخوالي

۳. رواني تاوتريخوالي

چې دا درې ډوله تاوتريخوالي پر ښځو باندې د کورنۍ په چاپېريال کې تطبيقېږي. په دې ټولو کې وهل ټکول، جنسي تيريو پر ماشومانو نجونو د ودونو په تړاو او د جهيزي او لگښتونو په اړه د تاوتريخوالي په شمول د مېړنو او د هغو دودونو په واسطه چې پر ښځو د تاوتريخوالي لامل گرځي او له ښځو څخه د ناوړه گټو اخېستلو په اړه تاوتريخوالي.

په ټولنه کې فزيکي جنسي او رواني تاوتريخوالي، د جنسي تېريو، د جنسي گټې اخېستنې، د ښځو د ازاديو او ځورولو او سپکولو، د کار په محل، تحصيلي موسسو او د نورو ټولو محلونو، د ښځو د قاچاق او د هغو بد کاريو ته دمخې کولو په گډون تاوتريخوالي.

او هغه فزيکي جنسي او رواني تاوتريخوالي چې د دولت د اقدام او يا د سترگو پټولو يعنې اغماض په نتيجه کې هر چيرته رامنځته شوي وي (په افغانستان کې پر ښځو باندې تاوتريخوالي.

د تاوتريخوالي مظاهر :

که په عمومي توګه په ټولنه کې د تاوتريخوالي لاملونه وڅېړل شي ښځو پر وړاندې تاوتريخوالي په لاندنيو مواردو کې روان دي:

۱. د ماشومو نجونو د قانوني عمر څخه دمخه، د مور و پلار او يا د وروڼو په خوښه اجباري ودونه.

۲. تر زېږنې دمخه په نوم کول.

۳. په بدو کې ودونه

۴. په بدل کې ودونه، د څارويو سره د ښځو تبادله

۵. په پور او جوارۍ کې ودونه

۶. نذري او خيراتي ودونه

۷. د ملاتړ په خاطر ودونه

۸. د ځوانانو له خوا غولونکي ودونه

۹. په ودونو کې د زيات ولور اخېستنه

۱۰. د پيسو په مقابل کې بوډايانو ته ودول

۱۱. په ودونو کې له حده وتلي لګښتونه او داسې نور

۱۲. د مېړه تر مېړنې وروسته د مېړه خپلوانو ته په نکاح کول

۱۳. د زده کړې له حقه بې برخې کول

۱۴. د کار او ټولنیز فعالیت په لار کې خنډ کېدل
۱۵. له میراثه محرومول
۱۶. په روغتیا یې خدمتونو له لاسرسۍ یې برخې توب
۱۷. د فزیکي تاوتریخوالي له مظاهرو څخه وهل، ټکول، پزه غوڅول، د وجود غړي عیبجن کول، داغل، په اور سوځول په شاقه چارو گومارل.
۱۹. جنسي تیري، دهغو په بېلا بېلو ډولونو، حتی په ډله ایز ډول د مرگ تر پلۍ دهغو ترسره کول او لابد کاريو ته گومارل.
۲۰. د رواني تاوتریخوالي له جملې څخه لکه سپکې سپورې ویل، بنکنځلې کول د بدو کلمو کارول تهدیدول، سپکول، ځورول او ازارول او ددې ډول ورته چلندونو له ليارې لیونتوب ته رسول.
۱. د مور و پلار له کوره منع کول
۲. له تحصیل او یا له وظیفې اېستل
۳. د تحصیل په موده کې د بنوونځي او کور ترمنځه په لار کې بی امنی
۴. طلاق ورکول
۵. یا دا چې کورني تاوتریخوالی یعنې د ډېر زیات زرو زیاتې په وجه، ځان سیزنې، زندۍ کول، زهر خوړلو، ځان سیند ته غورځول او د ځان وژنې داسې نورو عملونو ته لاس اچوي.
۶. له کوره تېنسته هم ددغه ډول تاوتریخوالی له مظاهرو څخه شمېرل کېږي.
۷. له کوره شړل یا په کور کې د کورني حقونو څخه محرومول او د کور په چارو کې یې صلاحیته کول.
۸. د بنځو تېنستونه

او په لسگونو داسې نورې پدیدې چې پر ښځو باندې د تاوتریخوالي مظاهر او ډولونه گڼل کېږي.

که په پایله کې وویل شي دغه ټولې د تاوتریخوالي هغه پېښې او چلندونه دي چې زموږ د هېواد په هره گوښه کې پر ښځې عملي کېږي او د ښځو د مظلوم، محکوم او محروم جنس ترې خورېږي او قرباني کېږي او که په تاکید سره ښايي وویل شي چې د تاوتریخوالي د سترو لاملونو څخه په ټولنه کې د ناوړو دودونو واکمني، بې سوادې او بې علمې د ښځو له حقونو ناخبرې، اقتصادي کمزوري او داسې نورو لاملونو څخه عبارت دي چې پر ښځو د تاوتریخوالي په اعمالو کې ټاکنې نقش لري. (۱)

(۱) میرمن مجله، ۳۵ گڼه، میزان-عقرب، ۱۳۸۹ کال.

د کورنۍ ژوند رمزونه :

په طبیعي ډول کور او کورنۍ د یو ټولنیز نعمت په توگه د انسان لپاره د هر اړخیزو نیکمرغيو هوساینو، خوښیو او راحت په یو کلي مفهوم سره د ډېرو نیکبختیو په زړه پورې او ډاډمن کانون گڼل کېږي.

دا یو بیخي تجربه شوي او منطقي واقعیت دي کله چې څوک د ورځینو رسمي او شخصي چارو او یا نورو مصروفیتونو د درلودلو له مخې له کوره بهر یو څه وخت تیروي، په دې موده کې ناگړیز یا به د وظیفوي ستونزو او جنجالونو په وجه او یا د عصبي تشویش یا کېدای شي چې د ټولنیز خصوصیت له مخې د ځینو کسانو د ناوړو برخوردونو او چلندونو او یا د یو لږ خواشینوونکو پېښو او داسې نورو ناوړو پېښو سره د مخامخ کېدو وروسته په عصباتي، کسالت او یا د روحي گډوډ حالت ترفشار لاندې په غیر روماله وضعه کور ته راستون شي دلته امکان لري چې د دوو متفاوتو

حالتونو سره مخامخ شي يا دا چې د دغه ځورونکي فشار لپاره د کورنۍ په زړه پورې فضا، د ميرمنۍ او د کورنۍ د نورو غړو له صميمانه او مينې ډک هر کلي او په خلص مفهوم د کورنۍ د مسکيز او سندريز چاپيريال سره د مخامخ کېدو په صورت کې له اوږو غورځي او په بشپړه توگه د راحت، هوساينې او رضايت احساس يې د ورځې، د تېر شوي له ناخواليو څخه د را پيدا شوي د ستومانه حالت په معکوس ډول تعريفوي او يا دا چې کورته د راننوتلو سره سم د کور فضا سره غير عاطفانه او جنجالي وکتل شي د سړي په اوږو د ورځې د ناخواليو کې دغه دواړه متقابل مخالف او متضاد حالات بايد عادي خبره ونه گڼل شي او په دې ټولو کې د بنځې دخالت او اغېزمنې ټاکوونکي برخه لري او دا له دې امله چې د بنځې او مېړه ترمنځه اړيکې په زښته زيات عاطفي تار تړل شوي وي او په دې واقعو کې ډېره کمه بې پروا يې، بې تفاوتې غير مسؤولانه او غير عاطفانه برخورد دغه رابطه تر سختې اغيزې لاندې راولي او حتی د کورنۍ په ماحول کې د کرکې، نفرت، بدبينۍ او نوميدۍ فضا رامنځته کوي او د دې لپاره چې د مېړه او بنځې ترمنځه د همسرۍ مناسبات د مينې، عاطفې صميمت خلوص او گذشت له نېکگڼو ډک هميشني تېنگ او نور مال پاتې شوي وي، نو په دې برخه کې د يولي اخلاقي موازينو، کورنيو نژاکتونو، د متقابل احترام او حقوقونو جدې رعايت کول ته پورته ضرورت دي.

د دې مناسباتو د تېنگو او خوږو د برقراري اساس د بنځې او مېړه په هر اړخيزه دقيقه او ژوره ماهوي پېژندنه ولاړ دي او حتی د واده په لومړنيو شپو او ورځو کې بايد دواړه يعنې مېړه او بنځه خپله پاملرنه همدې موضوع ته څېرمه کړي چې يو او بل په تمام مانا وپېژني او خپل سايکولوژيکي مشخصات په بشپړ ډول درک کړي.

او که د هرې ورځې په تېریدلو سره په دې برخه کې خپل معلومات مخ په تکمیل او د تجربو په غناتمندی کې هڅه وکړي، د پند او عبرت او د راتلونکي ژوند د زده کړو د پاره ترې کار واخلي که موضوع یو څه برېښه شي نو ښایې د یو او بل په طبیعي عادتونو، فطري خاصیتونو، روحي ځانګړتیاوو په لازمه توه وپوهېږي د یو او بل د کمزورو نقطو او یا په هغه څه ښه پوهېدنه حاصله کړي چې د حساسیتونو او نزاکتونو د رامنځته کېدو عامل ګرځي.

دا ډېره ساده او معمولي خبره ده، چې مېړه او ښځه که وغواړي دخپل ګډ ژوند په بهیر او اوږدو کې د ډېرو نږدې او خوږو مناسباتو په درلودلو سره د خپلې کورنۍ فضاله مینې او پیرزوينې ډکه وساتي او دهغو عادتونو له تکرار څخه په کلکه ډډه وکړي چې حساسیتونه او حساد تونه رامنځته کوي، د یو او بل ترمنځ له ګرانښت او مینې ډک مناسبات د زهرجنې اغېزې لاندې راولي.

دا به د یوه مېړه او ښځې لپاره ډېره نامناسبه خبره وي چې د ګډ ژوند په جریان کې د ګډ سرنوشت باوجود یو او بل ونه پېژندلای شي، سره بیګانه د اخلاقي ممیزاتو او فطري طبعو او سلیقي سره معرفت ونه لري.

باید پورتنۍ موضوع ته کم ارزښت ورنه کړ شي ځکه په دې مورد کې ډېر لږه بې پروای بې احتیاطی او سهل انگاري او د نه مسئولیت نه احساس د کورنۍ فضا مغشوشوي، د مېړه او ښځې ترمنځه د مینې رښتینولي پیرزوينې او عاطفي رابطې ته زیان رسوي او حتی تکرار او د تکرار تداوم یې د دوی ترمنځه فامیلې او د همسرۍ پیوندونه شلوي او ورپسې د طلاق موضوع رامنځته کوي او یا دا چې کورنۍ ددې په ځای چې د انسان د هوسا، خوشاله بختور ژوند کانون او په زړه پورې دمه ځای وي، برعکس له جنجالونو او ناخوالو ډک ماحول باندې اړوي او حتی له نفرت او انزجار نه په ډک محیط

بې بدلوي، نو داسې څوک به له کوره چيرته و تنبستي او څومره گرانه ده چې څوک له بهره ستري ستومانه، خپه او په عصباني حالت کور ته راشي، دکور له عاطفي نښگڼو، تودې فضا له ټولو سترياوو او ځوروونکو تصوراتو څخه فارغوي.

د مېړه او ښځې رابطه ډېره حساسه بڼه لري که يو له بله گيله من شي نو د نوميد يو په صورت کې به د چا سره د زړه خواله وکړي و کېدای شي د يو زهرجنې عقدې په شکل ور سره پاتې شي او ددې غوټې چاودنه ټول کورنۍ مناسبات په زهرو ککړوي.

د مېړه او ښځې ترمنځه اړيکې د ډېر کلکوالي باوجود ډېر نازکې هم دي خو کلکه ساتنه يې دومره گرانه خبره هم نه ده په دې مفهوم کې مېړه او ښځه يو او بل ښه وپېژني او يو پر بل باندې پوره ډاډه او باوري وي نو که چېرته هريو يې د کومې موضوع او يا عمل سره حساسيت ولري نو په کار دي چې په جدي توگه له هغوی څخه ډډه وکړي او د عکس العملونه له تبارز څخه د مخنيوي په خاطر ډېره ښه مشوره او تدبير د دواړو خواوو حوصله مندي، چوپتيا، چشم پوشي صبر، او گذشت دي، کېدای شي دا ناوړه وضع ډېر دوام ونه کړي او کله چې بېرته نور مال حالت رامنځته شي نو په صميمانه لهجه د يو او بل ملامتول ناوړه عکس العلمونه نه ايجادوي.

زموږ په هېواد کې ډېرې کورنۍ شته دي چې د جگړه ايزو ناوړو او تباه کوونکو شرايطو د اغېزمنې په وجه د هغوی غړي په شکل د اشکالو سره په روحي ناروغيو او عصبي تشوشاتو اخته دي او همېشه دا ناروغي لکه گوگړو چې اور اچوي لگېږي.

په کورنۍ کې ددې حالتونو په پاملرنې سره بيا هم د مېړه د روحي حالت درک ډېر مهم او ارزښتناک دي مېرمنې بايد دا ټکي هميشه له يادو ونه باسي. که

مېړه يې په تريو تندي، قهرجنې وضعې، په اولادونو قارېدل، وهل او بدرد ورته ويل او داسې نور برخوردونو او درويو خپه کېږي او د محترق کېدلو عامل يې گرځي نښي په کلکه ترې ډډه وشي کنه که چېرته مېړه د خپلې مېرمنې د پورتنیو ملحوظاتو په پام کې دنه نيولو له کبله عصباني شي او يا د عصبي شوکت سره مخامخ شي او ماندينه يې بيا هم خپلو ناندریو او د پورتنیو لاملونو تکرارولو ته دوام ورکړي او د مېړه حساسيت ته لا اور واچوي، نوڅه فکر کوي چې مېړه به د څومره ځورونکي حالت او مايوسۍ سره مخامخ شي، صرف نظر له دې چې دا وضعه د دوی د اولادونو په رزونه او راتلونکي حياتي سرنوشت بده اغېزه کوي، بې له شکه د مېړه او ښځې ترمنځه د مناقشو، بيزارۍ، کرکې او نفرت عوامل برابر وي او ډېر ناوړه عواقب رامنځته کوي، خو دا ډېره اسانه خبره ده چې ښځه له پوره دلسوزانه او عاطفي چلند او له پورتنیو يادو شوو مشورو څخه کار واخلي ډېر داسې ممکن کېدای شي چې مېرمن او مېړه د ډوډۍ خوړلو په مهال او يا د مېلمنو په موجوديت او يا داسې نورو مواقعو کې د خپلو اولادونو سره هغسې ناوړه برخورد کوي چې د مخه ترې يادونه وشوه آيا څه فکر کېدای شي دا بې تفاوتې او له کم اهميتي نه ډک عمل به په دسترخوان په ناستو کسانو باندې خواږه زهرجن نه کړي؟ او يا مېلمانه په داسې استنباط نه کړي چې گوندې دوی کره په راتگ يې خپه دي، لنډه دا چې مېړه او ښځه د يو بل لپاره د ژوندانه ډېر ښه خواخوږي، مخلص او وفادار ملگري دي او د ژوندانه شپې او ورځې د کورنۍ او ژوند د رمزونو په ژورو پوهېدونو سره په ډېره خوشالۍ، نیکمرغۍ تېرولای شي او بالاخره وطن او خلکو ته په پوره وړتيا او پياوړتيا سره د برياليو او گټورو خدمتونو مصدر گرځېدلي شي. (۱)

(۱) هموطن مجله، قبایلو وزارت، ۸۲ گڼه.

په کونړ ولايت کې د ښځو په وړاندې د تاوتریخوالی پدیدې په ډېره تېټه کچه کې دي:

د کونړ ولايت د ښځو چارو ریاست چې د هغه ولايت د اداري تشکیل په چوکاټ کې د ۱۳۸۲ کال د چنگاښ په میاشت کې په نهو څانگو تاسیس شوي دي، عبارت د لاندې څانگو څخه دي:

اداري، جنسي، اقتصادي، زده کړې، خپرونې، ښوونې او روزنې، روغتیا او حرفي.

چې ددې څانگو کار کوونکو ګټور او اغېزمن فعالیتونو په هغه ولايت کې د ښځو د حقونو د تامینولو لپاره او په کلیو او بانډو کې د خلکو د عامه پوهاوی او د ښځو په وړاندې د تاوتریخوالي د کچې د مینه وړلو کې د یادونې وړ ونډه لوبولي دي، څرنگه چې په دغه ولايت کې ټولنیزو پېښو ښودلې ده چې هلته د ناوړه رواجونو او رسمونو د واکمنۍ له امله په یو شمېر کورنیو کې نجونې په کوچنیوالي کې کوژده او واده کېدلي حتی کوچني نجونې سپین گریو ته واده کېدی او یو خاوند له دوو تنه زیاتې ښځې درلودلې په پور او بدو او په بدل ورکول کېدلې، ښځه په څارو او جنسونو مبادله کېدلې، په نذر کې ورکول کېدلي او په شکل د شکلونو د دوی د راتلونکي برخليک سره ناوړي لوبې کېدلې او قرباني کېدلې.

ددې کرکجن برخليک ځېنې قرباني شوي نجونې او ښځې د خپل ژوند د دغو ترخو او زهرجنو پدېدو څخه د ځان ژغورولو په خاطر له کورنیو څخه تښتېدلي او یا به یې د کونړ او پیچ سیندونو ته ځان وراچوو، ځانونه به یې زندۍ کول، ځانونه ته به یې اور اچاوه یا به یې زهر خوړل او د کورنیو د نارینه له خوا به په دې ډول تېري کېدل تحمیلیدلي...

چې دا ډول پېښې د کونړ په ولايت کې بيخې زياتې وي. دا هغه څرگندونې وي چې د کونړ ولايت د ښځو چارو د رياست مشري محترمي الحاج مرحبا کريمي وړاندې کړې دي. نوموړي يوازې د تاوتريخوالي له مظاهرو څخه د گوتو په شمېر يو څو پېښو ته په اشارې سره وويل: تر اوسه پورې د اسعد اباد د شين کوړک په کلي کې د يوې ښځې مېړه د مور او پلار په لمسونې سره هغې ته اور واچوو خو ډېر ژر هغه له دغه تيري وژغورول شوه.

په ځينو کليو کې بيخې کمې داسې کوژدې شوي دي چې ماشومه نجلې بوډا سړي ته واده شوي ده او يوازې هغه پېښه بيخې ځورونکې او زړه بوډونکې وه چې د نرنګ ولسوالۍ د غونډو په کلي کې د ټوپکوالو له خوا په يوې کورنۍ بريد وشو او د يوې ښوونکې ښځې په شمول يې د کورنۍ يو شمېر ښځې په شهادت ورسولې. کله چې د کونړ د ښځو چارو د مشري څخه په کونړ کې د تاوتريخوالي د مظاهرو د کچې د بيخې را ټپتېدو په اړه پوښتنه وشوه هغې وويل: ددې رياست ټول مديریتونه په تېره بيا د زده کړې، تعليم و تربیې او خپرونو څانگو په دې تړاو خپلې دندې په اغېزمن ډول اجرا کوي او دخپلو کړنو د لا اغېزمنتوب په خاطر د ښځو چارو رياست له خوا په کليو او بانډو کې سيمه ييزې شوراگانې جوړې شوي دي او هلته د ملا امامانو او عالمانو او د کليو د مشرانو له خوا د تاوتريخوالي د ټولو مظاهرو د منځه وړلو لپاره د خلکو سره غونډې جوړېږي او د ښځو چارو رياست د اړوندو څانگو د مسوولينو په گډون پراخ تبليغاتي کړنو تر سره کېږي، چې ددې عامه پوهاوي په نتيجه کې خلک د ناوړو دودونو او د تاوتريخوالي په زيانونو پوه شوي دي او په عنعنوي ډول اوس د هغو ټولو مخنيوي کوي او په خپلو متقابلو حقوقو هم پوهېدلې دي.

که څه هم نجونې په دوديز ډول د مېړه په انتخابولو کې هيڅ صلاحيت نه لري. خو پوهېږي چې مور او پلار يې ددې د نيکبختي لپاره هغه چاته ورکوي چې

راتلونکي ژوند يې تبا نه شي نو واده چې د هغوئ له پريکړې سرغړونه عار گڼي او رضايت نښي.

محترم مرحبا کريمي زياته کړه:

خو دوئ دغو محلي شوراگانو له خوا د نارينه او ښځو په حقوقو د پوهېدلو په اړه د روغتيا د څانگې په مرسته د عامه پوهاونې چارې پرمخ رسولي او حتی د اميدوارو ښځو سره د هغو د نازېرېدنې ماشوم او د دوی د ميندو د روغتيا په اړه لازمي لارښوونې کوي. د لازم خوراک، څښاک، او د نورو تدبيرونو سپارښتنه ورته کوي طبيعي ده چې د بشپړ ډول د تاوتریخوالي عوامل چې د ناوړو عنعنو څخه سرچينه اخلي او هغه هم په کليو کې له منځه وړل ډېر سخت کار دي او خامخا ځينې کورنۍ ترې زیانمنې کېږي.

الحاج مرحبا وويل: کېدای شي چې په ځينو کورنيو کې پر ښځو تاوتریخوالي تحميل او د هغوئ حقونه نقض شي موږ د غسې پېښې د ولايت حقوقي، څارنوالۍ او جنايې څانگو ته وړاندې کوو او ترزور زياتې لاندې راغليو ښځو له حقوقو څخه هم د دوديزو جرگو له لارې او يا د حقوقي له لارې دفاع کوو.

بايد وويل شي چې په سلو کې ۷۰٪ ښځې له ځوانبو او همدا فيصدې د ندریانو له ناوړو چلندونو څخه شکايت لري چې د کونړ په ښځينه لېسه کې د څو ښوونکو په منځ کې دغه څېړنه ترسره شوه. (۱)

(۱) واقعيت مجله، ۲۰۱ گڼه، ميزان - عقرب، ۱۳۸۲ کال.

تپل شوې مينې :

د څارنې او تپل شوې مينې طريقه يا په بله وينا نازولتوب او په مينه کې بنديدل په اصل کې د شخصيت ناروغۍ ته ورته دوه علتونه دي چې په ستونزمنه توگه سره گډ شوي دي په داسې حال کې چې يوه له بله جلا کېدای نه شي او که هر څومره جلا جلا تر کتنې لاندې ونيول شي. بيا هم دا دواړه لاملونه چې د اولادونو په نسبت د مور او پلار له نرمو عواطفو او سختو احساساتو څخه را پيدا شوي دي د کوچنيانو او زلميو د شخصيت په بنسټ کې په هغسې په کراره او زيان رسوونکي توگه سوړې او وده کوي چې انسان تر ډېرې مودې پورې د هغې د خطر احساس کوي او حتی کله چې د شخصيت په وده کې د وروسته پاتې والي او په تپه درېدنې نښې نښانې را څرگندېږي د مور او پلار يو زيات شمېر بيا هم نه شی کولای چې ددې فاجعې پر ژورتيا باندې ځانونه وپوهوي او ځينې وخت چې دا پېښې په روښانه توگه را څرگندېږي او د مور او پلار ورته پام کېږي چې څومره نازولی او بې ارادي ماشومان يې راوړي دي هغه چې د ژوندانه له زغملو څخه کمزوري دي نو څرنگه چې دهغو د را څرگندېدنې د رښتيني سبب يعنې له خپل غلط چلند څخه خبر نه دی هغسې چارو ته لاس اچوي چې نه يوازې په دردنه خوري بلکې هغه لارښوونې لکه رڼه، اخطار، نصيحت، گواښ او سپکاوی او حتی وعدي او وعيد چې دا ټول هېڅ گټوره پايله نه لري او دا چې مور او پلار د کمزورتيا احساس کوي او د روزنې له سلاکارانو څخه دې مرسته وغواړي.

ملا خوږی:

داميدواري په مهال اميدوارو بنځو ته ملا خوږي ډېره ځوړونکي ستونزه ده اميدواري بنځې له اميدواري کېدو سره دواړه په ملا خوږي اخته کېږي. لکه

څنگه چې په دې مرحله کې جنین وده کوي ورسره جوخت رحم له خپل لومړي حالت څخه غټېږي.

ددوی دا اندازه چې په یوه برخه کې راټولېږي د امیدواري نسجې د بدن پر انډول توب اغېزه کوي او د ستونزو د رامنځ ته کېدو لامل ګرځي.

د امیدواري په وخت کې د ملا خوږي لاملونو :

د امیدواري په مهال ملا خوږي زیات لاملونه لري؛ او په معمولې توګه د ملا د عضلو له کشش څخه را پیدا کېږي د ګېډې د عضلو کمزورتیا هم د ملا خوږي لامل ګرځېدلای شي، د ګېډې عضلې په طبیعي، ډول د مهر و ستنه پیاوړي کوي او د ملا په سلامتې کې د یادونې وړ برخه لري.

د امیدواري هورمونو ته عضلې شلوي او دا هم پر ملا خوږي اغېزه کوي ملا خوږي معمولاً د امیدواري له دوهمې دورې میاشتې څخه پیل کېږي او امکان لري ترزیږېدو وروسته هم ملا خوږي پر خپل حال پاتې شي.

سلیقه:

سلیقه د انسان د ننني او باطني شخصیت، د ښکلیتوب داړخ ویانده تصویر او دهغه د تمکین تعبیر دي هغه چې د انسان په کړو وړو، خوراک، پوښاک، ناستي، ولاړې او د ژوندانه په داسې نورو چارو کې ځان ښکاره کوي، له همدې ځایه د یوې کورنۍ د غړو سلیقه دهغوی په د سترخوان کالیو او کړو وړو کې په ډېره ښه توګه تجسم مومي.

سلیقه د یوه شی د کیفیت او ارزښت پورې دومره تعلق نه لري بلکې د هغې ډېر ویانده معیار له هغې شی څخه په پوره ذوق سره د غورې ګټې اخیستنې په برخو کې جوتېږي د مثال په ډول، که څوک یوه قیمتي ټوټه په لوړه بیه

راونيسې اما په نالايقه خياط بې وگندي چې د قدو قواري او اندام له مخې ورسره هېڅ تناسب ونه لري، خو دا ډول کالي دهغو کاليو سره چې له ساده او ارزان بېې ټوټې څخه په پوره سليقه او تناسب جوړ شوی وی ښکاره توپير لري، په دې مانا چې د شخص په ځان کې مناسب ښکاري او د نورو په نزد يې با وقاره ښيي او يا که ښه او مکفي خواړه په بې سليقه توب سره پاڅه شي، په ناولو لوبښو او خيرن دسترخوان کې د چا په مخکې کېښودل شي نو طبيعي ده چې دهغو عادي خوږو سره د مقاييسې وړ نه دي چې په ښه سليقه پاڅه، په پاکو لوبښو کې اچول شوي او په پاک دسترخوان کې په ښه سليقه د چا و مخکې کېښودل شي، بې له شکه دا خواړه چې د ښه رنگ، ښه بوی او ښه خوند درلودونکي دي، د انسان اشتباه تحريکوي او په شوق ترې استفاده کېدای شي دا چې وايي د يوې ښځې ښکلا او قابليت دهغې له دسترخوانه او کاليو څخه جوتېږي پر ځای او منطقي خبره ده.

وايي يو وخت يو څوک د يوه نوی اشنا کره مېلمه شو کله چې يې ډوډۍ وخورله نو کوربه ته بې وويل: اشنا ستاسې په کور کې دا پخلې درو ښځو کړي دي؟

يعنې وچه ډوډۍ يوې ښځې؛ نگولی بلې ښځې او چای يوې بلې ښځې تيار کړي دي کوربه په پوره تعجب ورته ځواب ورکړ، هوکی همدغسې ده خو له څه وپوهېدلی؟

مېلمه ورته وويل: ستا له دسترخوانه وپوهېدل.

رښتيا ده چې سليقه د ژوند په ټولو برخو کې خاص اهميت لري، سليقه ده چې د انسان شخصيت ته قيمت ورکوي او معنوي ارزښت يې تعينوي او د نورو په نزد يې دروند او با تمکينه ښکاره کوي.

سلیقه ده چې د انسان موقف اهلیت او لیاقت په ډاگه کوي، یعنی کله چې د چا په ځان کې ناموزونه او یا خیرن کالی وگورو دی خبرې ته هېڅ حاجت نه پاتې کېږي چې د هغه کورنۍ وضعه له نژدې څخه وکتل شي.

د پورتنیو لنډو څرگندونو په بنا هر چاته په کار دی چې د کورنۍ په گردو چارو کې سلیقه کلکه په پام کې ونیسي، په تېره بیا گرانو مېرمنو او ماشومانو ته بنایي چې د خپل ژوند په ټولو برخو کې سلیقه په پام کې ونیسي، او خپل ورځنې عادت یې وگرځوي.

ددې موضوع یوه مهمه برخه ده چې د سلیقې یوه مهمه برخه نظاظت او پاکي ده له تهذیب او متانت سره برابر کړه وړه او د شيانو او استعمال کې له ظریفانه ذوق څخه کار اخېستل دی. (۱)

(۱) هېواد ورځپاڼه، ۲۹ گڼه، ۲۳ قوس، ۱۳۸۱ کال.

ښځه یا د طبیعت یو نازولی او غښتلی مخلوق :

ما چې کله د لومړي ځل لپاره نړۍ ته سترگې وغړولې او وزیریدلم لومړي مخلوق چې مې وپېژانده غه مور (ښځه) ده.

ما دهغې تودۍ او خوږې شیدۍ کوم چې د هغې له وینو او غوښو څخه راوتلې رودلۍ...

خومره چې ما ساه او غوښه اخېسته خومره چې زما هډونو او هډوکو وده کوله هغومره د هغې په وینو او غوښو کې کموالی راته هوکی، زه دهغې له وینو پیدا شوی وم د هغه په وینو روزل کېدل په دغه وړو کوالی کې چې زه د هغې د زړه ټوټه وم ما یوازې د هغې غوښن تیونه او سترگې موندلې او د هغې د یوې سره آشنا کېدل.

همدغه وخت دا زما د وجود عکس العمل وو چې په غیر شعوري توګه مې د نورو میندو تیونه نه رودل زه چې خومره لویدم هډوکی او غوښه مې اخیستله هغومره راته خپل مور ګرانیدله زه د هغې د سینې ګل وم چې هر وخت د خپل ټټر پورې کلک نیولم او مینه به یې را باندې ماتوله، ماته هم د هغې پسته او توده غېږه د ټول جهان له هر هوسا ځایه غوره ښکارېدله...

هر چېرته چې په پروت وم خو چې خپله مور په مې ولیدله ځان به مې ورته ورګوزاروه ګوندې ما په غېږه کې واخلي او تیونه راکړي...

کله چې په زه مور وم نو به مې د هغې تیونه په خوله او دوو لاسونو کې لوبول هو کې هغې ته هم زه ډېر ګران وم حتی تر خپله ځانه هم.

ما به لا چغې کړي نه وي چې دی به راته په څار او قربان ځان را رسولی و او له څه وخت چې به زه ناروغه وم نو دې به حتی خپله ساه له مانه نذرانه کوله...

د طبیعت دی نازولی مخلوق به زما د لویدلو خاطر له هیڅ ډول ناخوالیو او تنګسو څخه ځان ته ژغوره، ټوله شپه به وینه وه ګوندې زه یې د ټټر د لاندې نه شم...

د کورنیو چارو د سرته رسولو په غرض دا مجبوره وه چې ما یو څه له ځانه بېل وساتي نو یې راته زانګو واچوله دي زانګو که زه ویده کولم او یوه څه کراري یې راته را کوله هغومره یې د هغې تکلیف نه کماوه، ټوله شپه وینه ناسته وه زما زانګو به یې زنگوله او لولو، لولو به یې راته ویل:

که زما د زیرېدنې سره سم یې زما سرته توره ایښودلی او په وروني کې یې کلک تړلم په زانګو کې هم توره زما د بالښت لاندې وه، دې عقیده درلودله چې زه به مېړه او توریالی شم د کلکي عقیدې او کلک عزم څښتن شم.

ورځ په ورځ، اونۍ په اونۍ مياشت په مياشت او حتی کال په کال زه غټېدلېم، فکري او جسمي وده مې کوله ددې ودې تر څنګه زما د چاپېريال د دايري شعاع هم اوږدېدله...

زه د کورنۍ د نورو غړو سره آشنا کېدلېم د محيطي شرايطو له مخې بيا هم د پلاره سره ناآشنا پاتې وم... لکه چې به مې هغه وليده لاس او پښې به مې ورپسې غورځولې ګوندې په غېږ کې مې واخلي... او راته ګران وو څومره چې د نورو سره بلديدلېم هغومره د موره جلا کېدلېم...

ماته مې مورد نړۍ او ژوند د مينې او راز لوست را کړی وو. دغه وخت ماته هر څوک ګران وو دا ځکه زما د ژوند له لومړيو پېښو همدغه وه چې زما او د مور ترمنځه بې ساري او سپېڅلې مينه وه... او هر څومره چې زه نور حلقو ته ورننوتلم مينه هم راسره سمه ورتله...

زما د هغه هوښيار خبره په ياده ده چې وايي:

(زه د موره کمبخت، بندي ګنهګار نه يم زيرېدلی بلکه دا شيان محيط زما په برخه کړل).

ما دهر چا سره مينه درلودله او راته ګران وو دا زما زړه و چې مينې ته يې پسخولم...

ورو ورو مې د شعوري وده تر څنګه له چاپيرياله دا زده کړل چې څوک راته قار کوي او برنډو سترگو مې ډاروي ښايي دهغه غېږي ته ور نه شم، دا وخت مې همدا کولای شو او په همدې پوهېدلېم په خړپو څوکې ما دويمه غېږه هغه چې زما د مورد غېږي غوندې پسته وه و مې منيدله او دا زما د لوبو خاوره وه...

بيا هم راته مور ګرانه وه... بيا هم راته د کورني نور خپلوان ګران وو...

ماته مورنا زرا کاوه... د مینې او ژوند په رمزيې پوهولم.

زه وگرځېدلم خوددې پر مرسته راتگ راته هم دی را زده کړو...

ما پښې وکړې او له کوره ووتلم... همزولان مې پیدا کړل... په لوبو مې پېل وکړ... د هغوی سره مې هم مینه درلودله خو بیا هم راته مورگرانه وه... او ما بنام چې به له لوبو ستړی ستومانه راغلم ددې په ورونو به بیدېدل...

زما د خوړو، کالیو ټاټوبې دوا درمل... هرڅه غم ددې په سروو خیرکه د ځینو میندو غوندې چې د باندنیو کارونو لکه شپونتوب، بزګري منزل وهل او داسې نورو چارو سرته رسولو په غرض به یې زه د شا پورې تړلي ګرځولم... زه یې د چا سره نه یم ګرزولي خو بیا هم را باندې ګرانه دي.

ما په لوست پېل وکړ... ددې لپاره چې د هغې د مینې او ژوند راکړ شوی زده کړې پوره کړم... بیا هم زما د کتاب قلم او نورو درسي سامانونو غم زما د مور او پلار په سرو ما یو ټولګي د بل پسې پای ته رساوه له یوه محیط بل محیط ته چې د هغه سره په هرڅه کې توپیر درلود آشنا کېدل بیا هم ګردې اړتیا وې مې همدغې مور پوره کولی ځکه دا لکه د نورو میندو په شان د چا مزدوره نه وه. د چا بنکنځلې ستوغي سپورې او نادووی یې نه دی زغملی...

ځکه دا ډول نورې ناخوالې میندو ته عیب نه دی بلکه قهرماني یې ده. زه چې څومره د مور د غېږې او له کوره جلا کېدل هومره د هغه په سبب زما مینه کمېدله...

دا نو زما ګناه وه ځکه د هغې چې به هر څومره اولادونه زیاتېدل بیا هم پر ما مهربانه او ورته ګران پاتې وم...

د ځوانۍ په وخت کې د طبیعي عزیزی او انساني خاصي له مخې زه مجبور وم چې د خپل مخالف جنس سره مینه ولرم او ژوند ورسره یو کړم... نو دلته به

مې مور کله کله هيروله... او د هغې قدرداني ته مې شا کوله... نه، نه بيا هم راته ددې ليونې ځوانۍ، په وخت کې مور گرانه وه...

زه چې له کوره... کلي او وطنه جلا کېږم خپه کېږم دا ځکه چې له موره جلا کېږم.

په ځواني هم را باندې د نورو گرانستونو تر څنگه مور گرانه ده...

اوس که يې تيونه لوبولای په سينه لوييدلای په وينستو کې يې لاسونه وهلي او درسي د ماشومتوب کارونه کولای نه شم...

بيا هم راته گرانه ده... که په ورونو يې گېږدم... د ټټره پورې يې ځان ونيسم، لاسونه يې مچ کړم او په غېږ شم ورکړه... نه يوازې عيب نه دي بلکه دهغې د شهکار زيار ايستني قدرداني ده ځينې اولادونه شته چې د مېرمنې اولادونو او شتو خاوندان شي نو مور او پلار هيروي خو دا مور... هوکي دا ستر مخلوق بيا هم دهغه سره مينه لري او حتی خپل نوه سيان او کړو سيان ورته گرانه وي. (۱)

(۱) هېواد ورځپاڼه.

په افغانستان کې د بنځو رواني ستونزې:

د يو عيني واقعيت او طبيعي پدېدې په توگه زموږ په جگړه وهلي هېواد کې له څو وروستيو کلونو را په دې خوا بيخې څرگنده ده چې زموږ هېوادوال که نږدې او که بنځې په شکل د شکلونو په رواني ناروغيو او له دي نه په را پيدا شوو ستونزو اخته کېږي، چې يو شمېر په خپلو دغو ناروغيو اعتراف کوي خو يو زيات شمېر نور يې ځانونه په تجاهل او هيڅکله نه بښي چې گوندې دوې په روانې ناروغيو اخته او د رواني ستونزو سره نه يوازې لاس

او گريوان دي بلکې کورنۍ او ټولنه او حتی په خورا لوړه کچه ددې ناروغي نه را پيدا شوو رواني ځوروونکو ستونزو په بيخې زياتو گواښونو کې ژوند کوي، دلته بڼايي دا پوښتنه رامنځ ته شي، چې ددې شومي پدېدي بنسټيز لامل څه دي؟

چې ددې پوښتنې مدلل او محقق ځواب يوه څېړنيزه کتنه غواړي چې په کوټلي توگه په دې ډول تصريح کېدای شي:

د روان پوهانو او ټولنپوهانو په عقیده لکه څنگه چې د ښځو رواني ستونزې له رواني ناروغيو څخه سرچينه اخلي په همدې ډول د يو ډېر ترخه او خطرناک واقعيت په توگه رواني ناروغي پر ښځو باندې له تاوتريخوالي په تېره بيا فزيکي تاوتريخوالي بنسټيزه سرچينه د هېواد په گوټ گوټ کې د واکمنو او ناوړو دودونو او رواجونو يعنې په کورنيو کې د اسلامي ارزښتونو سره په نه مطابقت د ښځو او نارينه وو ترمنځ له وودونو او له هغو څخه د رامنځته شوو له وودونو او له هغو څخه د رامنځته شوو ناوړو پايلو او عاقبت نا انديشانو پېښو څخه سرچينه اخلي چې له دې منځه په ماشومتوب او حتی تر زيږېدلو دمخه وودونو، په زور وودونو، په بدو کې وودونو. د پور او جوارۍ په مقابل کې د وودونو، د پيسو په مقابل کې د وودونو د ملا ماتوونکي ولور په مقابل کې وودونو، د مور و پلار او يانور و خپلوانو په خوښه وودونو، د ميراث په خاطر له وودونو او داسې نورو څخه يادونه کېدای شي او ورسره جوخت اقتصادي بې وسې توب، بې سوادۍ، بېکاري، د مېړه او ښځې ترمنځه د عمر توپير، په نشه ايزو توکو روږديتوب، د مېړه په نزد د ملکيت په عنوان گڼل، د خپلو شرعي او ميثاقي حقونو څخه د ښځو آگاهي نه درلودل، د مېړه هراړخيز قدرت او نفوذ، او اړوندو حقوقي مرجعگانو ته له شکايت او حق غوښتنې ډډه کولو او د داسې نورو مواردو دوه پريکوني نقش لري چې دغه

ټول پورتنی وډونه او یاد شوي موارد ځانته جلا جلا څېړنیز او هر اړخیز بحث غواړي.

زموږ اصلي خبره پر بنسټ د تاوتریخوالي او بیا فزیکي تاوتریخوالي ده چې دا هم ډولونه لري، باندې ولاړه ده نو کله چې کورنۍ تاوتریخوالي بنسټ په ډول ډول شیوو ویلو، تر خپلو اغیزو لاندې راوړي، د مېړه او کورنۍ د غړیو د ناوړو چلندونو، بد او شیني، وهلو ټکولو، سپکو سپورو ویلو، بې ارزښتي او په خلص مفهوم د عنودانه بدر رفتاریو سره او هغه هم په دوامداره او تکرار بدونکي ډول تر اغېزمنو لاندې راشي، نو طبیعي ده چې له تاوتریخوالي رامنځته شوو بدو چلندونو، د کچې په انډول په رواني ناروغیو اخته کېږي، چې دا ټولې د نه جبرانیدونکي اغېزو او پایلو په توګه د مزمنې افسردګي، سخت اضطراب، شخصیتي ناخوالیو، رواني ګډوډیو په تصمیم نیونه کې د بنسټو فلج کېدنې، عاطفې او رواني تعادل له لاسه ورکول، ګوښه توب خوښونه، د ځان او ژوند په وړاندې بې توپیري، د کورني په چارو کې نه ګډون او بالاخره د لیونتوب په ورته حالت تمام شي او د جسمي ناروغیو له بابت په بې خبرۍ، سرخوږي، د ملا او شمزیو په درد، بې تحرکي، رواني، نا کراري اخته شي، نو ددی لپاره چې له دغو رواني ستونزو د او همیشني تاوتریخوالي له مظاهرو څخه یې ځان ژغورلي وي، له چارې او د خپلو ستونزو د حل د لیارې د نه موندنې په صورت کې د کورنۍ د غړیو، د ټولنې او اړوندو حقوقي او قضایي مرجع ګانو د نه ملاتړ په وجه ډېرو خطرناکو لارو چارو ته اقدام کوي یعنې په دې مفهوم او تعبیر چې ځان وژني او دهغې ډولونو لکه ځان ته او راچونې د ځان زندی کولو، ځان سیند ته غورځولو، د زهري توکو خوړلو، ځان له بامه غورځونې او داسې نورو ډېرو خطرناکو کړنو ته لاس اچوي.

واقعیتونو ښودلې ده چې په دې رواني ناروغیو او رواني ستونزو اخته ښځو دوا درمل یوه پېچلې موضوع ده او حتی ناشونې کار دي او دا ځکه چې د هري ناروغې درملنه هغه مهال کېدای شي چې طبییان د هغې په هغه ریښې او انگیزې په پوهېدنې لاسرسي پیدا کړي چې دغه ناروغي ترې رامنځته شوي ده، او بیا چې د هغې درملنه وکړي نو لکه چې یوه ونه او یا بوټي د ریښې په کیندلو او غوڅولو وچېږي او له منځه ځي په دې ډول رواني ناروغي او رواني ستونزې هم له هغو نه را پیدا شوو لاملونو په وجه له منځه ځي او بې له شکه د یو ناشونې کار دي ځکه چې د کورني او ټولنې د اصلاح کولو موضوع، په تېره بیا په ټولنه کې د ښځو په نسبت ناوړه واکمن رواجونه او عنعنې چې په یوه کلیه کې د ناوړو ډولونو کې پېژندل کېدای شي بیخي ناشونې موضوع ده، او لکه چې ټولنیزو حالتونو ښودلې ده په هیڅ ډول او لارو چارو له منځه وړل کېدای نه شي.

خو دا چې په نړۍ کې هیڅ کار ناشونې گڼل کېدای نه شي، نو په مذهبي او عقیدوي طریقه په دې برخه کې د دیني عالمانو او روشنفکرانو، د ټولنیز رسوخ او قدرت له بابت ډکلیو د مشرانو، روحانیونو، په دولتي کچه د اداري، قضايي، محاکماتي قوي (البته د قانون د تطبیق له لارې) د نهادونو د تبلیغ او ترویج (د بشري حقونو او کنوانسیونونو د مندرجاتو په باب آگاهي ورکولو) له ليارې او بالاخره د ښځو د شرعي، قانوني او میثاقي حقونو څخه په خپله د نجونو او ښځو او د مور و پلار د پوره آگاهي حاصلولو او د ښځو د حقونو او ژوند په اړوند د هغوئ د ملاتړ او خواخوږۍ له ليارې د افغاني ټولنې رواني ستونزې له منځه تلای شي او بس. (۱)

(۱) اصلاح ورځپاڼه.

مور په کلیو کې :

مور په کلیو کې لکه د ښاري میندو غوندې له لازمو مدني حقونو څخه برخمن نه ده، دا ځکه کومې اسانتیاوې چې د ژوندانه په ډگرونو کې ترې باید گټه واخلي دوی پرې لاسرسی نه لري.

په لومړي سر کې کلیواله مور په عمومي ډول د علم له زده کړې څخه چې په نارینه او ښځې یو شان فرض ده محرومه او بې سواده پاتې کېږي او که په سیمه کې د ښځینه ښوونځیو د شتون په صورت کې تر دوولسم ټولگي زده کړه پای ته رسولې وي بیا هم له کور او کلي بهر په دولتي او غیر دولتي ارگانونو کې د چارو سرته رسول لا څه چې په خپل کلي کې په ښځینه ښوونځي کې د ناوړو دودونو د واکمنۍ له مخې د ښوونکو په توگه هم دنده اجرا کولای نشي، او د دوی د کورنۍ به نزد ورته عار ښکاري، نو اجازه ورته نه ورکوي، تر څو چې د وخت په تېریدلو سره دا هم د بې سوادو میندو غوندې حالت نیسي.

مور په کلیو کې له روغتيايي حقونو څخه هم پوره بې برخې ده او دا ځکه چې له ښارونو څخه په لیرې پرتو کلیو کې روغتيايي مرکزه شتون نه لري او که فرض کوم یو هم تاسیس شوي وي نو لکه د ښاري روغتيايي مرکزونو په شان څه د ماهر و مسلکي طبي پرسونل له پلوه او څه د طبي سامان الاتو د نه درلودلو په وجه، د لازمو روغتيايي خدمتونو د سرته رسولو جوگه کېدای نه شي نو خامخا دا چې په کلیو کې د ناسالم چاپیریال او روغتيايي چارو ته په نه پاملرنې سره کلیواله مورد ډول ډول ناروغيو د گواښونو سره مخامخ کېږي، او هغه مهال ښاري روغتون ته وړل کېږي چې ور څېرمه ناروغي یې حاد او وځیمې درجې ته رسېدل وي او زیاتره ددې پر ځای چې بېرته خپله روغتیا ومومي د مړینې سره مخامخ کېږي.

د کلیوالي مور لپاره څه د امیدواری په پړاو کې او څه د زیربډلو په حساسو شېبو کې او څه د ماشوم تر زېږونې وروسته یې بیخې زیاتې ستونزې په وړاندې پرتې وي، او دا ځکه چې د امیدواری په پړاو کې کوم روغتیايي تدبیرونه او طبي سپارښتنې چې له یوې خوا ددې د سالم روغتیايي حالت په اړه وي او له بلې خوا د ماشوم په تړاو وي د مور او ماشوم د ملاتړ د مرکزونو د نشتوالي په وجه، دا د ناوړو پېښو سره مخامخ کېږي چې په طبیعي ډول د زېږونې په پېښه کې، مور خپل ژوند له لاسه ورکوي او یا یې نوي زیربډلی ماشوم تلف کېږي.

بله موضوع چې د پوره پاملرنې وړ ده هغه داده چې د طبي لارښوونو په نه لاسرسي سره یې زېږونې پرله پسې او بې وقفې وي، نو په دې شرایطو کې کلیواله مور له سالمې روغتیا څخه بې برخې او ماشوم یې د ډاډمنې روغتیا درلودونکي نه وي. ددې ترڅنګه ماشومان یې د وقایوي واکسینونو د نه تطبیقېدو له کبله حتی د یو عیجن انسان غوندې رامنځته کېږي چې د کورني لپاره دا هم یوه پوره ځورونکې موضوع ګڼل کېږي.

په کلیو کې د مور لپاره د ماشوم روزنه او پالنه هم له پوره سرخوږي څخه ډکه ده یعنې کله چې ماشوم ناروغه وي نو طبیعي ده چې ډېر ژاري او ناآرامي کوي موریې د کارولو لپاره باید ټوله شپه دده زانګو وزنګوي او یا یې په غېږ کې په لولو ویلو او خوځولو ارام کړي، او حتی ټوله شپه کې څه هم تحمل یې ونه لرلای شي شوګېره تېره کړي.

تر هغې چې د ماشوم توب دوره یې تیرېږي مور باید دغه ټولې ستونزې وګالي، کلیواله مور د ښاري میندو برعکس مجبوره ده چې کلیوالي فزیکي چارې ترسره کړي یعنې که د بزګرې وي د کورني د کارو غړو سره په کرکيله او د حاصل اخېستلو په مهال، په لولور، راچلولو، غوښل، ټکولو، درمند پاکولو او کور ته د وړلو په ټولو چارو کې ګډون وکړي، ښکاره ده چې ددې

چارو په خوا کې مور نورې کورنۍ چارې لکه پخلی، پرېمېنځل، د کورپاکوالی او داسې نور هم ترسره کوي، په کلیو کې که څه هم میندې امیدواره وي دنارینه او یا بنځینه مشرانو له خوا تر رواني، لفظي او فزيکي تاوتریخوالي لاندې هم نیول کېږي.

بله موضوع چې د پوره غور وړ ده د کلیو په زیاترو کورنیو کې د مور حقونو او درانه مقام ته پاملرنه نه کېږي، هلته د مورد ورځې به مفهوم څوک نه پوهېږي. لنډه دا چې د پورتنیو واقعیتونو له مخې به د یوې کلیوالي مور ټولنیزه څېره تر یوه حده انځور شوې وي او هغه څه چې په کل کې د پوره اندېښنې او غور وړ گڼل کېږي له طبیعي، اسلامي، قانوني، مدني او نورو اړونده حقونه څخه د کلیوالي مور بشپړ بې برخې توب دي، نو ویل کېدای شي چې دا ډول یوه کلیواله موریو محروم، مظلوم او محکوم انسان بلل کېدای شي.

دا خبره هم د یادونې وړ ده چې له کلیو څخه پرته په غرونو او بانډو کې د مور ټولنیز وضعیت هم د پوره اندېښنې وړ دي دا ځکه چې هلته د ژوندانه په هیڅ ډول لازمو امکاناتو لاسرسی نشته دي.

دا هم یو څرگند واقعیت دي چې دولت د خپلو اقتصادي کمزورو محدودیتونو له مخې لکه چې لازم دي حتی په ښارونو کې د ځینو میندو له حقونو څخه ملاتړ کولای او تامینولای نه شي.

نو د پوره ویاړ او شاباسي خبره ده چې یو شمېر میندې چې په دغسې ډېرو ناوړو شرایطو کې خپل اولادونه د وطن، خلکو، سولې، ترقی او د عمومي سرکالي سره د مینې په روحیه روزي او د یو نافع او صالح غړي په توگه یې ټولنې ته وړاندې کوي، ددې مور له فداکاری، اتلولۍ او وتلي توب څخه استازي توب کوي چې زیاتې بېلگې یې وړاندې کیدای شي.

زما په عقیده که د ښځو چارو وزارت، د مورد ورځې په ویاړ د ممتازو میندو په ډله کې له کلیو څخه هم یو شمېر میندې انتخاب او د هغوی د وتلي توب نمانځنه او درناوی وکړي دا به په خپل ذات کې پوره نوبت وي. (۱)

(۱) ارشاد النسوان جرېده.

د ماندینې نقش د مېړه د شخصیت په ټکوین کې :

د تاریخي واقعیتونو په شهادت که چېرته یوه مېرمن د یو واقعي انسان په توګه د ټولو ښځینه غوره اخلاقو، عاطفانه او لطیفانه ممیزاتو او چلندونو څخه برخمنه وي د خپلې کورنۍ او بالخاصه د خپل مېړه په وړاندې د خپلو ورځنیزو مکلفیتونو ترسره کول خپله فریضه وېلې او لکه چې ښايي هغه په ډېره مخلصانه او صادقانه توګه ادا کړي، نو بې له شکه نوموړې ښځه د خپل مېړه د انساني لوړ شخصیت په غوره وده او مطلوب تکامل کې د یادونې وړ ونډه اخېستلای شي، چې په بشري تاریخ کې د داسې وتلیو ښځو زیات شمېر بېلګې وړاندې کیدای شي.

لیرې به نه څو زموږ په اسلامي تاریخ کې که څه هم حضرت محمد ص له وړوکتوب څخه د غوره نبوي صفتونو او وتلیو اخلاقو لرونکی انسان و او لوی خدای یې د مینې څخه نړۍ پیدا کړې، او په حقیقت کې د دده د شخصیت په لا تکامل او تبارز کې د هیچا مرستې ته اړتیا نه لیدل کېدله، خو بیا هم تر یوه حده کله چې یې د حضرت خدیجه الکبری سره د لوی خدای (ج) د حکم له مخې واده وکړ، نو د هغې مبارکې بي بي په معنوي او حتی اقتصادي مرسته یې د اسلام د مبارک دین د تبلیغ او ترویج په چارو کې زیاتې برېاوې ترلاسه کړې او حتی د نبوت د وحې د نزول په حساسو شېبو کې

چې آنحضرت محمد صلى الله عليه وسلم سختو هیجانونو تر خپلې اغېزې لاندې راوستي و، همدا بي بي يې ملگرې او مددگار وه.

په همدې ترتيب که د غیر اسلامي نړۍ د ښځو تاریخ ته ور وگرځو، نو جان کینېډي د امریکا د فقید جمهور رییس له خاطراتو څخه یوه مهمه خاطره دا وه، چې ویلي یې دي:

«که چېرته ژاکلېن دده مېرمن او دده پر شخصیت اغېزمنه نه وای نو دې په هیڅ کله د امریکا د جمهور رییس دغه لوړ مقام ته رسېدلای نه وای».

دا چې د ژاکلېن شخصیت دده تر مړینې وروسته څنگه پر ځمکه را ولوېده دا بله موضوع ده.

ما د یوې لیکوالې مېرمنې له خولې اوریدلې ؤ چې ماته یې وویل:

زه مې مور او پلار یو چاته کوژده کړم چې په علمي سویه کې زما څخه ښکته و، په دې مفهوم چې زه لیسانسه او هغه بلکوریا پاس و. دا چې زما شخصیت پر هغه نفوذ درلود، نو تر واده وروسته یې را سره ومنله چې زما په خوښه به دی هم لوړ تحصیلات سرته رسوي دا وه چې درې کاله وروسته یې د کابل پوهنتون په یو پوهنځي کې تر لوړو زده کړو وروسته لیسانس واخیست او په تحصیلي کچه کې زما سره همسیال شو.

که دې میرمنې خپل مېړه د خپل نفوذ په وجه د لوړ زده کړو سرته رسولو ته نه وای اړ ایستلای نو هغه به په هیڅ صورت لوړو زده کړو ته ملا تړلې نه وای.

او که چېرته ځینو عادي او کورنیو موضوع گانو ته مراجعه وشي نو په کورنیو کې په تېره بیا په پخلي او په نورو چارو کې، د ښځې ښه سلیقه، مهارت او چلند د نورو په نسبت ددې د مېړه په شخصیت سمه اغېزه کوي.

لکه چې وايي: يوه ورځ د مېړه او ښځې تر منځ مشاجره شوه او ماندينې يې ادعا وکړه، چې زه د نورو په نسبت ستا د شخصيت په مقام اغېزمنه يم، کنه په ډېره لږه خبره دي، زه د نورو په نسبت شخصيت پوره راتپتولای شم، خو مېړه د خپلې ماندينې دغه ادعا نه منله، او هغې ورته وويل: چې زه به يې عملاً دروښيم.

وايي يوه ورځ يې مېړه په حجره «ډېره» کې د مېلمنو سره ناست و، ميرمن يې خپل يو ماشوم ورو لېږه او ورته يې وويل: چې دخلکو په مخکې به دې پلار ته وايي: چې کور ته راننوزي او اوږه واغږي (يا بل داسې ښځينه کار وکړي) ماشوم په حجره کې د ټولو په مخکې خپل پلار ته د مور خبره وکړه، او په سړي په دې شېبه کې له ډېر شرمه سړي خولې را ماتې شوې او په قار کور ته ننوت، ښځې ورته وويل: اوس خو دې وليدل، د نورو په نزد د درندولو او يا کم راوستلو کيلي زما په لاس کې ده.

داسې زياتې پېښې د بېلگې په توگه وړاندې کېدای شي چې يوه بله وړه بېلگه يې داده: که ښځه دننه په کور کې له غوره سليقي او نظافت څخه کار وانخلي او په خوراكي لوبښو کې چې د مېلمه په مخکې ايښودل کېږي ويښته، مچ او يا يې د ديگ د تورو شوو گوتو نښانه وليدل شي نو په دې شېبه کې د سړي ټولنيز شخصيت تر کومه حده تر جدي پوښتنې لاندې راتلای شي؟

لنډه دا چې د مېړه د شخصيت په تکوين کې د هغه د ماندينې نقش هغه موضوع ده چې په زياتو مواردو کې يې اهميت جوتېدای شي. (۱)

(۱) ارشاد النسوان جرېده، ۸۸ گڼه، د ۱۳۹۲ کال د جوزا مياشت.

د ښځو د نړیوالې ورځې د رارسېدو په ویاړ :

مور د مینې او گرانښت په زړه پورې پدېده ده په نړۍ کې د بل هېڅ موجود نوم دومره خوږ او په زړه پورې نه دي لکه چې د مور مفهوم خوږ او په زړه پورې دي او دا ځکه چې د مور په نوم کې عاطفه مینه او محبت پروت دی او مور د یوې ډېرې خوږې مینې خورا ویانده ښه ده.

هوکی انسان د خپل پیداېښت له هماغې لومړنۍ شېبې څخه چې له چا سره پېژندنه پیدا کوي هغه مور ده د مور د سپېڅلې نوم خوږوالي او له انسان سره د عاطفې نه شلېدونکي پیوند له دې موضوع څخه ډېر ښه جوتیدای شي چې کله انسان په کوم مصیبت اخته کېږي او یا ورته درد رسېږي نو یې بې اختیاره مور ته د خطاب کلمې په خوله کې پریوزي او دا ددې مانا هم ورکوي چې په رښتیا سره مور تر هر چا زیاته د خپل اولاد غمخواره او خواخوږي ده.

دا د بشري منطق حکم دی چې که مور نه وای نو بشري نسل به هم په جهان کې نه وای، که مور نه وای د لوی خدای د ارشاداتو له مخې به انسان هم د ځمکې د خلافت وارث او وړتیا نه وای پیدا کړي. د مور مقام په دې د پوره درناوی او ستایلو وړ دي چې ښځه نه یوازې د هر انسان مور ده بلکې د پیغمبرانو، نوابغو، متبحرینو، فیلسوفانو، اتلانو او د ډېرو لوړو تاریخي او فرهنګي او پوځي شخصیتونو مور هم ده، هوکې د مور په پسته او توده غیږ کې هغه انسانان هم روزل شوي دي چې په اسماني کایناتو کې د لوی خدای د محیرالعقولو خلقتونه اسرارو نه لټوي، رښتیا چې مور که په یوه لاس زانګو زنگوي نو بیا په دا بل لاس جهان خوځوي او زموږ تاریخ د دا ډول خوزونو او خوزېدنو بې شمېره او بې ساري بېلګې لري او د بېخي زیاتو نومیالیو او وتلیو شخصیتونو نومونه په کې ثبت دي.

له دې ځايه ده چې لوی خدای (ج) مورد یوې طبیعي بې سارې او ارزښتمنې عطیې په توګه پر انسان لور والې ده.

هو کې! په قران مجید کې د مورد درناوی او قدردانی او زړه ساتلو په باب پوره تاکید لارښوونه شوي ده چې فرمایي:

«د مورد زړه به ساتي هغه به نه خپه کوي او د رضا مندي به یې کلک خیال ساتي، ددې په مقابل کې دنورو نامناسبو او قهرجنو لفظونو استعمالول خو لاشه چې اوف قدری به هم ورته نه کوي».

لنډه دا چې که په دنیا کې څوک غواړي چې قدر او منزلت ته ورسېږي او یا اخروي فلاح او صلاح یې په برخه شي نو دا نعمتونه او جنتونه د مورد تر پښو لاندې دي. (۱)

(۱) هېواد ورځپاڼه، ۲۸۲ ګڼه، ۱۵/ کب/ ۱۳۸۴.

خشونت که وحشت :

یوه شپه چې پاغوندي پاغوندي واوره وربډله او چاپیریال یوډاروونکي ماحول ګرځیدلي وو، یوازې د سړښت په وجه د سپو غږ او دولۍ اوربډل کېدلي د یوې بیوزلي میرمنې کور ته نژدې یوه زړه بوږونکي فاجعه د پېښېدو په حال کې وه، هوکې د بختوري ترور کور ته نږدې د ماشومانو ژړا او فریادو دا خوب ته نه پرېښودله او لږه شېبه وروسته ورسره ددې د ماشوم ژړا هم ورغبرګه شوه، خو ژر یې خپل ماشوم ته تې ورکړه، په زانګو کې واچوو او تر څو ټالیو ورکولو وروسته یې ماشوم ویده شو، خود ګاونډي د ماشوم ژړا همداسې روانه وه، کله به غلې او کله به یې زیاته شوه.

نور يې زړه طاقت ونه کړ تيلي خراغ يې ولگاوه، ځان يې زړه کمپله کې راتاوه او خپل سوري بوتان يې پښو کړل او له کوتې راووتله...

خو د گاونډي په کور کې د ماشوم ژړا په کښيناستلي آواز اوريدل کېدله، داوه چې دهغوی د احوال د اخېستلو لپاره د خپل کور دروازه يې بېرته کړه او کوڅې ته ووتله، دهغوی د کور ور بيرته و... کېسه داسې وه، د بختوري گاونډی ښځې د اميدواري وروستي شېبې وي يوه ورځ يې دمخه د زېږولو له درده په ځانکنده کې تېره کړې وه، په داسې حال کې چې يې مېړه ته ژړل، زاري او ننوتې يې ورته کولې چې مرسته ورسره وکړي او ډېر ژر يې زېږنتون ته ورسوي ترڅو چې يې ماشوم په زېږنتون کې پيدا شي، خو کاشکې چې مېړه يې صله رحمې درلودلې زړه سوي يې درلودلې او د مېړه توب او ښځې توب په حق پوهېدلې...

دده زړه نه يوازې له سختې ډېره وه بلکې غوږونه يې هم کاڼه وو، ددې زاري او ننوتې يې نه اورېدل چې له ډېره درده لکه مار تاوېږي او تاوېږي...

هغې درې اولاده درلودل چې مشر يې يوه اته نهه کلنه نجلۍ وه.

مېړه ته يې زاري کولې چې دخپلو درېيو ماشومانو په خاطر يې روغتون ته يوسي خو مېړه يې لکه وچه ونه بې حرکتې او بې تفاوته ولاړ و او داسې حال کې چې له قهره ډک يې مظلومي ښځې ته کتل همدا يې ورته ويل:

مړه شه مړه شه، په دې کې زما پټ دي نه دا چې زېږنتون ته دي نامحرومو ډاکترانو ته بوځم، زه خو غيرت لرم، ننگ او ناموس لرم هيڅوک خپله ښځه ډاکترانو ته نه بيايي زه هيڅ دا کار کولای نشم.

او که مري همدا اوس مړه شه نو اوس هغه شيبې را رسيدلې دي چې ښځه يې حرکتې شوي او د دريدونې وه او ماشومانو نظر د پلار سترگو ته کتل چې د مور سره يې مرسته وکړي خو د هغه وحشي انسان زړه هم نه په خپلو

ماشومانو نه سوځېده په دې وخت کې د یوې بوډې بنځې په مرسته یې نوی ماشوم پیدا شو او دده په زیرېدلو سره یې مظلومه مور له دنیا نه سترگې پټې کړې او د مېړه د تاوتریخوالي له ټولو مظلومو څخه یې نجات وموند. او ماشوم یې مشري لور ته پرېښوده په داسې حال کې چې د مور جسد یې د زاړه دوشک د پاسه پروت و ماشومانو یې کوکاري وهلي که یې پلار د عاطفې ډک زړه درلودلې نو ده به هم د هغوی سره سمې کوکاري وهلاي خو هغه د یو بې احساسه مخلوق غوندې په عادي حالت کې ولاړ و دا وه چې گاونډیانو د هغې مړي بنځه کړه او وروستی بنځه چې دده له کور ووتله هماغه بختوره ترور وه.

د سړي په کور کې د هغه اته کلنه لور دوه کوچني زامن او یوه ورځنۍ زوی پاتې شو. ماشوم ټوله شپه ژړل او مشري خور یې داسې چاره نه درلودله چې هغه پرې ارام شي بې رحمه سړي چې یې حوصله له لاسه ورکړې وه ماشومان یې مشري لور ته پرېښودل او نژدې جومات ته لاړ او هلته ویده شو نجلي خپل ورور په زانگون اچولي او ټوله شپه یې خوزاوه خو دوه نور ماشومان چې دورځي ناکراري یې تیره کړي وه ویده وو.

که څه هم نجلي دمور وظيفه اجرا کوله خو هغه څه چې مور یې کولای شو دا ترې عاجزه وه او یوازې یې د هغه پرله پسې ژړا سره د خپلو اوښکو تویول ملگري کول نجلي به کله کله خوږ چای د هغه په خوله کې اچاوه گوندې څه چاره یې وشي په دوهمه ورځ بختوره ترور د هغوی کره ورغلله، خو سړي په کور کې نه و دا وه چې ماشوم یې په چادري راوغښت او د نجلي او دهغې د دوو کوچنیو وروڼو سره یې خپل کور ته راوستل.

او کله چې یتیم ماشوم ته خپل تي ورکړ، هغه تي واخیست او د تې غوندې یې وروده. په دې وخت کې بې رحمه سړي چې ماشومان یې په کور کې نه وو د بختوري ترور دروازه یې په لغته ووهل او په زیات قهر و غضب هلته

ورتنووت او په تنده لهجه يې ورته وويل: ته نه پوهېږي چې پرته زما له
اجازې څخه ماشوم ته د شريعت له مخې شیده ورکولي نه شي، ته گنهگاره
يې که هر څو بختوري او د هغه مېړه کونښن وکړه چې دا وحشي سړي ته
قناعت ورکړي هغه په ډېر وحشت سره خپل ماشومان کور ته يووړل.

څرنگه چې د ماشوم مشري خور هيڅ خوب او استراحت کړي نه و داوه چې
سختي تبې ونيوله، ژړل يې او اسمان زړه هم سوځېده او ورسره سم يې ژړل،
اوزياتې خپل ورور کرارولي نه شو.

دا هغه شپې وي چې پلار او وروڼه يې ويده وو د ماشوم ژړا او ددې ژوند هم
په دې شېبو کې پای ته رسيدلی وو.

ورور يې په زنگونو کې پروت او دواړه په همشينې خوب وېده پراته وو. (۱)

(۱) واقعيت مجله، ۲۸ گڼه، حمل و ثور، ۱۳۸۸ کال.

د بنولۍ حساسيت :

دا يوه طبيعي او عاطفې موضوع ده چې هېڅ يوه ښځه ښه نه خونبوي، کينه
او حسد ورسره لري که څه هم تر بن توب د مخه يې يا نژدې خپلوانه او ياد
خورولي د اړيکو له مخې ورته تر خوره هم گرانه او زړه ته نژدې وي.

ډېر داسې ليدل شوي چې ځينو ښځو د نارينه اولاد د نه راوړلو له کبله په دې
خاطر چې مېړه بې ميراث نه شي نو په خپله خوښه او انتخاب يې ورته دوهمه
ښځه واده کړې ده نو د واده سره سم يې بيا هغه د مخکنې دوستۍ او
خورولۍ مينه او گرانښت په پخواني حال نه دي پاتې شوې او پر عوض يې
دهغې په نسبت د کرکې کينې او رځي احساس په زړه کې ځای نيولی دی او
ددې سره يې مېړه ډېره کمه پيرزوينه او لوريدينه يا تمايل ددې لامل

گرځېدلي چې شعوريې تر اورجني اغېزې لاندې راغلي او حتی په کورني چاپيريال کې يې د تاوتریخوالي شرايط رامنځته شوي دي او د کورنۍ هغه له صميمته، پيرزوينې او گرانسته ډکه پخوانۍ فضا يې په جهنمي او ډېره ځورونکي فضا اړولې ده.

زموږ په فرهنگي اثارو، فلکوریکو کيسو او عنعنوي روايتونو او ورځينو، ټولنيزو بحثونو کې په دې تړاو زيات مثالونه کېسې او پېښې راوړل کېږي زه باور لرم چې زيات کسان به د ښځې د ښولۍ له دې حساسيته دومره آگاهي ونه لري چې ايا يوه مېرمن که څه هم د مېړه د لومړنۍ ميرمنې چې مړه شوي او هېڅ ډول پېژندنه او اړيکې يې ورسره نه درلودلې بيا هم ورسره د بنتوب حساسيت ښيي، د هغې له نامه، يادونې او يادگاري پدېدو څخه کرکه کوي ترې ځورېږي پر روحياتو يې فشار راوړي، متشنج کوي يې او حتی کله کله يې په ناوړو لفظونو يادوي...

زه په خيالي ډول او په گومان سره دا ادعانه کوم بلکې په واقعي توگه راته جوته ده چې يوه مېرمنه د مېړه د مخکينې مړي ښځې په نسبت هم ځورونکي حساسيت لري يوه سړی چې مېرمن يې مړه شوي وه.

دوهم واده وکړه دا چې له دې موضوع څخه يې نقلي او کتابي هېڅ آگاهي نه درلودله چې يوه مېرمن په هر حالت د ښي په نسبت حساسيت ښيي او دهغې له هر څه يې بدي راځي نو يې د پخواني ميرمن عکس د هغې د ياد د درناوی په خاطر د ميز لپاسه ايښودلې و خو کله چې به يې وليدل عکس به چپه شوی و، او حتی داسې مهال هم راوړسېد چې د هغې مرحومي عکس له ځايه لرې شوي او چېرته پټ ايښودل شوي دي چې سترگې يې پرې ونه لگېږي.

مېړه يې ډېر ناوخته دهغې په نسبت د خپلې نوی ميرمن په دې حساسيت وپوهېده، او بيا يې دا هڅه نه کوله د مرحومي ښځې عکس د کتلو وړ ځای

کې کېږدي. ځکه دا یې درک کړې وه چې د مړي مېرمنې د عکس سره دا ډول چلند یوازې دده دوهمه ښځه کوي. نو د ډول نزاکتونو په پاملرنه سره یې د مړې ښځې په اړه له نوې ښځې سره په چال چلند کې له پوره احتیاط کار اخیست، خو بیا یې هم ځینې وخت دا خبره هېریدله چې میرمنه یې د پخواني ښځې د هر څه سره حسیاست لري دهغې ستاینه او پر ښه نوم یادونه خو دده لپاره د زغم وړ نه ده.

او بالاخره یې په دې نزاکت هم هغه مهال سرخلاص شو چې مېرمن یې بنزیو ته د قارېدو په وخت کې د هغو د مور په ادرس سپکې کلمې وکارولې خو مېرمنه ته یې د هغې دغه ناوړه چلند د تحمل وړ ښکاره نه شو ځکه چې هغه مرحومه خولا د مخه مړه وه او اوس ددې د ماندنې په ژوند کې هیڅ ګډون او اغېزه نه لري، دا خو ډېره له انصافه لرې خبره ده چې په ډېره کوچنۍ خبره ګویا هغه له ګوره راوایستل شي او په کورنۍ کې د کدورت فضا رامنځته کوي او د دوئ ګډو او صمیمي اړیکو ته زیان ورسوي.

مېرمنه یې د ځان سره وایي هغه بیچارګۍ خو په خپل ژوندانه کې دده د ځوانۍ نازونه منلي، پاللي او زیات خدمتونه یې ورته کړي. د کورنۍ سرشتیې او ناخوالې یې ورته ګاللې دي، اولادونه یې ورته زیږولي او لوی کړي او روزلې یې دي او لا ډېره مهمه داد چې په هر ډول شرایطو کې یې د کورنۍ نوم او د پټ خوندي ساتلی دي او ددې تر څنګه اوس چې مړه ده نو ددې میرمنې ته یې څه زیان رسېږي.

که د احساساتي او سرسري موضوع څخه پرته، په منطقي او غریزوي شکل ددې مسلې ماهیت ته په څېر شو سوچ په کې وکړو دا مهمه ده چې په دې اړه نه په کوم کتاب کې څه لیکل شوي او نه چا دا موضوع درک کړي ده، مګر واقعیت دا دي چې د یوې ښځې لپاره بن بیا هم بن ده، د هغې ژوندینه او مړینه ورته نسبي ده.

د یوې میرمنې لپاره په هیڅ شان د زغم وړ نه وی چې مېرې یې لا څه بل څوک ددې په مخکې ددې د مړې بنۍ ستاینه وکړي او یا یې د یاد او یادگاري شیونو درناوی وکړي.

که هغه مړه ده خو ددې د مېرې لپاره مړه ده ددې په نسبت خود حساسیت، رخې او کینې له پلوه مړه نه ده، که هغه مړه ده خو بیا هم په شکل د اشکالو د هغې په کورنۍ ژوند کې یې ګډون او اغیز لا پر ځای پاتې دي.

اولادونه، د کورني نور او د هغې په نسبت یې د مېرې ښې خاطرې او داسې نورې ریښې چې د هیرو لو او ایسته غورځولو وړ نه دي موجودې دي.

ددې لیکنې څخه چې تقریباً نوی موضوع رامنځته کولو څخه زما مطلب دادی چې د مېرې او ښځې دواړو لپاره په دې پوهېدنه او ګټه اخیسته ترې پوره اهمیت لري.

۱- مېرې ښايي پوه شي چې دده مرحومه میرمن دده په کورنۍ ژوند کې په غیر مستقیم ډول بیا هم شریکه، اغېزینه او یو څه نقش لري او د هغې په اړوند یادونه دده د نوي ښځې لپاره لپاره داسې مثال لري چې ګویا ژوندی ده، نو په کار دي چې د هغې په نسبت د خپلې میرمنې دغه حساسیت په ژوره توګه درک شي او ددې سره په ټولو چلندونو کې هغه په پام کې ونیسي، که څه هم هغه حتماً مړه ده خو ددې په حضور کې دی هغه په معنوي ژوندۍ وشمیري او د هیڅ ډول مواردو کې ترې هسې یادونه نه کوي چې ددې حساسیت را پاروي.

۲- میرمنې ته هم په کار دي ددې لپاره چې د کورنۍ صمیمي فضا یې تامینه کړي وي او د مېرې د مینې او ګرانښت او درناوي وړ ګرځیدلي وي نو د هغه خوشحالي لپاره دې که څه هم د مړې بنۍ په باب یادونه ورته د زغم وړ نه ده بیا دی هم دومره زیات حساسیت نه ښيي او د هغې د نوم او یادونو څخه دي

درناوی وکړي او له دې یې مورده او بې گټې او له تعصب نه ډک حساسیت
خخه دې ډډه وکړي. (۱)

(۱) ارشاد النسوان ۱۴ گڼه، ۵ قوس، ۱۳۸۳ کال.

د کوچیانو د ژوند یو کوچنی انځور :

کله چې د کوچیانو نوم اخیستل کېږي بې له شکه زموږ د سترگو په وړاندې
چا چې د کوچیانو سرگردانه او لالهنده ژوند لیدلی وي نو دواړه دهغوی
همیشني سفرونه او ږدي او بې منزله لارو هني، سترې کوونکي منزلونه،
موقتي دمې، کېږدې وهني، زیاتره حیواني غذا خوړنې، رمې دښتې
دامانونه او داسې نور لکه د فلمونو پردې یو د بل پسې مجسم کېږي، هغه
چې موسمي مرغانو غوندې نه دمیه خوړو مرغانو په څېر (دا دواړه زما د
دو شعرونو عنوانه دي چې زموږ د ټولنې د طبقاتي ژوند یو څه مشخصاتو په
کې انعکاس موندلی دي).

له سړو او تودوښې خخه د د یو څه مساعدو او خوندې سیمو په لټون او هلته
د موقتي استوگنې لپاره کال و سرتگ راتگ او په لوڅو پښو سفرونه او له
کړاونو ډک وایونه وهي.

هو کې، د کوچیانو د ژوندانه صحنې چې د بشریت د ژوندانه د لومړینو دورو
سره دومره توپیر نه لري، همیشه یې کډې په اوبانو او خرو بار او رمې یې په
مخکې وي له یوې سیمې بلې سیمې ته کوچونه کوي.

کوچیان که څه هم د ټولنې یو مهم قشر دي بیا هم په خپل وطن کې بې وطنه
گرځي. نه ځانگړې دیره او نه خپله هدیره لري، هماغه سیمې، کڅې، دښتونه
او دامانونه او ورغالي د دوی استوگنې دي چې د خپلو سفرونو په ترڅ کې د

رون اسمان لاندې د دوی د ژوندانه یو څه شرایط په کې موجود او دمه یې په کې جوړېدای شي کویان د خپلو استوګنو په سیمو کې نه دڅښاک صحې اوبه پېژنې، نه د بریښنا د انرژي او په ګټه پوهېږي نه سوتره کالي، محکم او پاسته پایزارونه او نه داسې نورو شیانو سره اشنایي لري.

دوی همیشې د بارانونو د شپو لاندې په لنډه بلو ځمکو، لمدو کیزدو لوګڼو ځیمو کې او سپرې او لامده کالې کاروي، هغه چې د ناروغیو لامل ګرځېدلای شي او اوږې مهال پرې ځمکه د تنور غوندې توده ګرځي د دوی د خوړو په جمله کې نه له تازه میوو او نه له وچو میوو او نه د نور خوراکي موادو څخه ګټه اخیستلای شي، پر دسترخوان یې یوازې لښتیا یعنې د دوی د څارویو محصولات لکه شنده، ماسته، شرومبي، چکه، قروت او پوڅه او داسې نور په ځانله ځانله وختونه کې پراته وي، خو ډېر کم له پیروي او کوچو څخه او ډېره کمه له غوړیو څخه ګټه اخیستلای شي، او دا ځکه هغه خوراکي شیان چې په غوړیو کې پخېږي د دوی په واک کې نه دي.

غنمیننه ډوډۍ او سوکرک یعنې جوارې د څپیاکو (د څارویو فضله مواد) او ډېر کم د سارا یې بوټو په واسطه پخوي او انګولی (کنګ) هم په دې توګه پخوي کویانې ښځې خپل څاروي په غیر صحي حالت کې لوشي، مستي یې شاربې کوچ او شرومبي ترې اخلي، لوګجنو او بوی ناګو نغریو ته ناستې او نه دهغوې په پخلي کې د روغتیايي شرایط په پام کې نیولو امکانات موجودیدای شي د تشاب او بیت الخلا د شتون لپاره هیڅ ډول امکانات د دوی په واک کې نه وي کویان له دوا درملو او درملنې څخه ګټه اخیستلای نه شي که څه هم د دوی استوګن په تېره بیا ښاري شتمن وټنوال د ژوند په ډېرو پرمختللو سوکاله او عصري شرایطو کې ژوند کوي د دوی ناروغان په طبیعي توګه رغېږي او یا دا چې بې وخته مري او دا ځکه چې دوی کلنیکي درملنې او یا داخلي بستر د معالجوي امکاناتو څخه بیخي محروم، ډاکټر،

درمل او درملنه د دوی په ژوند کې بیخي ځای نه لري، د دوی ماشومان لکه بیدياني گلونه بې روزنیزې سالمې پالنې رالوېږي او له منځه ځي یعنې د زده کړې، روغتیا او نه روزنې له حقه محروم او یوازې د اسلام بناوې لکه کلمه او د لمانځه قرايتونه د خپلو مشرانو څخه په ناسم ډول زده کوي دوی حتی نه ملا پېژني، نه جومات نه ښوونځي او ښوونکي او قلم او کتاب او داسې نور...

د ډېر افسوس او خواشینې خبره ده چې دوی د مور او ماشوم د حمایت له ملي او نړیوالو حقونو، او قوانینو بیخي برخمن شوي نه دي میندې د امیدواري په موده کې اوږده سفرونه کوي او دهغې د ماشوم په درلودلو سره سره درانده بارونه جگوي او هغه چارې ترسره کوي چې د مور دپاره په دې موده کې پوره زیانمنې تمامېږي.

د ماشوم د زیږولو پروسه د مور لپاره چې نوی ماشوم زیږوي یو ډېره دردونکې او رنځورونکې پېښه ده او څرگنده ده چې په دې پېښه کې زیان کوي زیږیدلي ماشوم تلف کېږي او یا هم مور خپل ژوند له لاسه ورکوي که په لنډ ډول وویل شي کوچیان د افغانستان د تبعه وو په حیث له ټولو بشري حقونو څخه چې د اسلام مقدس دین او دولتي قوانینو کې تثبیت او یا په نړیوالو کچه د بشر د حقوقو په اعلامیه کې راغلي محروم دي. (۱)

(۱) ایلبنډ مجله، ۴ ګڼه، حمل - جوزا، ۱۳۸۸ کال.

پر ښځو د تاوتریخوالي د کرکجنې پدېدې له منځه وړل یو مهم ضرورت دی:

ټولنیزو واقعیتونو ښودلې ده چې زموږ په وروسته پاتې ټولنه کې پر ښځو باندې تاوتریخوالي کومه نوی پېښه نه ده او له ډېر پخوانه په شکل د

شکلونو زموږ د خلکو په کورني ژوند او حتی په ټولنيز ژوند کې دغه ډول تاوتریخوالي نه یوازې د کورنیو د غړیو ترمنځ د پیوندونو د شلولو لامل ګرځیدلی او په کورنۍ کې یې له مینې او محبت څخه ډکه فضا د جلا والي، کرکې او دښمنۍ په دورو وځړه کړې ده بلکې د یو تباڼه کوونکي لامل په توګه یې د ټولنې په منځ کې د خپلولیو او دوستیو اړیکې هم له منځه وړي دي او بې له شکه په دې بربادوونکو پېښو او تراژیدو کې قرباني ښځې ورکوي.

یا د ښځو د حقونو په وړاندې زور زیاتي او تاوتریخوالي په کورنیو او ټولنو کې په خپل سر را پیدا شوي او ناڅاپي پېښه نه ده بلکې د ښځو په وړاندې تجربو او د تاوتریخوالي په اړه په څېړنیزو سندونو او اشارو کې یو شمېر لاملونه او سرچینې په ګوته شوي دي چې د ښځو په وړاندې یې او دهغوی د حقونو په مقابل کې د زور زیاتي د عملي کېدلو زمینه برابري کړې دي چې په لاندې توګه یې په کوټلی شکل یو څو بیلګو ته اشاره کېږي:

پر ښځو باندې د تاوتریخوالي او له هغوی سره د زور زیاتي د رامنځته کېدو ډېر مهم لاملونه دادی:

- په ټولنه کې د ناوړو عنعنو او دودونو واکمني او د دودیزو اصولو او قاعدو په توګه له هغوی څخه پریکونی متابعت.
- د نجونو د ودیدو له قانوني عمر نه دمخه د هغوی کوژدی.
- په زور او جبر، د نجونو له رضا او رغبت نه پرته دهغوی اجباري کوژدی او ودونه.
- په بدو کې د نجونو ورکول او ودول.
- د یوې متاع او قیمتي شی په توګه د زیاتو پیسو د ترلاسه کولو په خاطر شتمنو بوډاګانو او غیبجنو ته د کوچنیو نجونو ودونه.

- د نجونو پر سرد زيات ولور اخېستل او په ودونو کې يې د زوم پر کورنۍ باندې د واده د گناهو، سامانونو او زيات لگښت تحمیلول.
- د عمر له زيات توپير سره سره د کوچنيو نجونو ودونه.
- د پور د تاديه کولو په خاطر د نجونو ودول.
- د ميراث په خاطر ودونه.
- د ځينو عاطفي اړيکو پر بنسټ ترزيږېدو دمخه کوژدۍ.
- د خسرگنۍ په خوښه او رضا، د دوی د کورنۍ غړيو ته په زور د کونډې په نکاح کول.
- په ندز کې د نجونو ورکول او نور. هيڅوک له دې واقعيت څخه انکار کولای نه شي چې ددې ناوړو عنعنو د واکمنۍ په نتيجه کې يو زيات شمېر نجونو او ښځو په ډول ډول شکلونو لکه ځانته په زندۍ اچونې، سيند ته د ځان غورځولو، د زهرو پر خوړلو، ځان ته اور اچولو، له کوره تېښتيدلو او داسې نورو لارو چارو ته پناه وړي او کورني يې له غميزو، پيغورونو او رنځونو سره مخامخ کړي دي. بايد يادونه وشي په پورتنيو لاملونو بحث کول اوږده مطالعه او څېړنه غواړي چې د مقالې د لنډيز په خاطر ترې صرف نظر کېږي.
- د تاوتریخوالي بل ډېر مهم او اغېزمن لامل بې له شکه د نارينه او ښځې له خپلو شرعي، قانوني او مدني حقوقو څخه هراړخيز بې خبرې ده په تېره بيا له خپلو حقونو څخه د ښځو د خبرتيا نه درلودل ددې سبب کېږي چې دوی له خپل حق څخه؛ لکه چې ښايي دفاع کولای نه شي.
- د سواد او علم له نعمته د ښځو بې برخې توب بل مهم لامل دي چې ښځې له تاوتریخوالي او د کورنۍ د بدبختيو له غميزو سره مخامخ کوي.

- د بنځو د اقتصادي خپلواکي نه درلودل هم د دوی په مقابل کې د زور زیاتې او تاوتریخوالي د عملي کولو په باب پر کورنیو ناوړي اغېزې اچوي.
- د کورنیو اقتصادي کمزورتیا هم د دې ناوړې او ناوړې پدېدې د رامنځته کېدو یو ستر عامل ګڼل کېږي.
- دنارینه له خوا د هغه له مقام او دریځ څخه بشپړه او یا نسبي بې خبرې ده چې اسلامي، قوانینو او مدني میثاقونو ورکړي دي. له دې جملې نه زموږ په دودیزه ټولنه کې د بنځینه اولاد یعنې لور په پرتله نارینه اولاد یعنې زوی ته امتیاز او برتری ورکړ شوی ده او د زامنو په هر اړخیزه پالنه، روزنه او ښوونه او د کورنۍ او ژوندانه د نورو حقونو په تامینولو کې ورته تر لور زیاته پیرزونه او پاملرنه راګرځول کېږي چې دا ټول له اسلامي حکمونو او نبوي لارښوونو سره مطابقت نه لري. وړاندیز مو دادی چې پر بنځو باندې باید د تاوتریخوالي له مصیبتو او د هغو د لاملونو له اغیزو څخه د ځان ژغورنې په خاطر او له خپلو حقونو څخه د ګټې اخیستنې په باب له افراطی، تقلیدي نامشروعو او داسې نورو ناوړو چلندونو او تاوتریخوالي څخه کار وانه خپستل شي افغاني اړوندی ادارې او اړوند نړیوال سازمانونه دي د افغاني بنځو په وړاندې د تاوتریخوالی له منځه وړلو لپاره پرکوټلو، اړینو او بیرنیو اقداماتو لاس پورې کړي. (۱)

(۱) هېواد ورځپاڼه، ۲۵۸ ګڼه، ۱۳۸۵/۱۱/۸۲ کال.

مورد ستايل کېدو او نمانځل کېدو وړ انسان :

هر انسان کله چې دخپل ژوند دوهم جهان ته سترگې وغړوي لومړی څوک چې يې د پېژندنې وړگرځي هغه يوازې دده مور او يا هغه څوک ده چې د مور ولې مسؤليت يې په غاړه اخلي، شیده ورکوي او روزنيزه پالنه يې کوي.

دلته د مور طبيعي مقام په دې ډېر لوړ، د پالنې ستاينې او نمانځنې وړ ګڼل کېږي چې دده ترزيرېدنې دمخه يې تقريباً د نهو مياشتو په اوږده موده کې ددې نازيرېدلی ماشوم په تر او ټول طبي سپارښتنې او حقونه په پوره زړه سوی او عاطفې مينه رعايت کړي دي او بيا ترزيرېدلو وروسته يې دده په سالمه وده، روزنه او پالنه کې نه ستړي کېدونکې هلې ځلې کړي او حتی تر وسي پورته رېږونه يې ګاللی دي، د بېلګې په توګه په شپو شپو ماشوم ته د شېدو ورکولو، ارامولو او د دردونو د ګډيدلو په خاطر ځورونکي شوګيرونه پر ځان مني او په شپو يې ورته زانګو زنگولی ده په خبرو راوستاو او تګ په ورزده کونو کې يې فعالانه برخه اخېستلې ده او حتی په هغه دوره کې دغه ماشوم دخپل عمر د ودې لوړو او وروستيو پړاوونو ته هم رسيدلی همدا مور يې همکاره په درد، دردمنده او واقعي غمخوره پاتې شوي ده د يو اولاد په متعلق پورتنی او نورې فدا کارۍ او له وسي بهر زیار ګاللي دي چې لوی خدای ورته ملکوتي مقام او ناپايه حقونه ورکړي دي.

چې څرګنده بېلګه يې د لوی خدای په دې مبارک ایتونو کې پوره جوت ده چې فرمايي: د مور او پلار په مقابل د اوف قدرې هم مه کوي هېڅکله پرې قارېږي مه او په مهربانه قولونو يې يادوی او خطاب ورته کوي بې له شکه خدای په دې تناسب بل هېچا ته دومره لوړ مقام او سپېڅلې تاکيدې حقونه نه دي ورکړي.

او دا خو ځکه چې مور نه یوازې دنړۍ د سترو او له سترو شخصیتونو لکه پیغمبران او لیاوو، پوهانو، نوابغو، مبتکرینو یا په خلص مفهوم د ژوندانه په هر ډگر کې د وتلیو تاریخي شهکارونه او اتلانوزېږونکي، روزونکي او شخصیت ورکوونکي ده. بلکې ځای لري چې وویل شي مور په یو لاس زانگو زنگوي او بل جهان یا په مفهوم مور هغه د درناوی او ستایلو وړ انسان دي چې دنړۍ او د بشر د ټولنیز ژوند د برخه لیکونو په ټاکلو کې اغیزمنه او فعاله برخه اخلي.

په یوه حدیث شریف کې فرمایلي شوي دي «جنت د مور تر پښو لاندې دی» طبعاً ددې حدیث محتوا په زیاتو اړخونو کې تر څېړنې لاندې د غور وړ ده، که یې مفهوم ته یو څه صراحت ورکړ شي، نو دا چې یو مسلمان هغه د جنت مقام مستحق گرځېدلي شي چې پر خپلو افعالو، کردارو، ویناوو او پندار کې لوی خدای رضایت حاصل کړي او چې وایي لوی خدای هغه مهال له خپل بنده څخه راضي کېږي چې مور او پلار ترې راضي وي.

د مور د حقونو د رعایت په اړه که وویل شي د مور حقونه له پیداېښته تر مړینې د احترام او رعایت وړ دي خو په خواشینۍ سره ویل کېدای شي چې ځینې اولادونه د مور په اړه پورته لارښوونې او سپارښتني تر پښو لاندې کوي او کله چې کورني جوړوي نو د خپلې کورنۍ د غړیو یعنې ماندینې او اولادونو په نسبت د مینې او گرانښت تر ناپایه اغېزې لاندې دومره راځي چې انسان فکر کوي گویا له هیچا نه دې پیدا شوي هیچا روزنه او پالنه نه ده ورکړې او د بلوغ دغه مرحلې ته په ورسولو کې یې هیچا ونډه نه ده اخیستې.

همدارنگه ښایي په دې موضوع تاکید وشي چې د مور د لوړ مقام نمانځل به یوازې کافي نه وي چارواکو ته په کار دي چې دهغوی حقونو ته د صادقانه درناوی په خاطر، دهغوی د ژوند د وړ څېرمه ستونزه و بالالخاصه د دوی د

روغتيا او سلامتيا په ترڅو اغېزمنو عملي لارو چارو څخه کار واخلي او د مور څخه حمايت په واقعي او مسئلانه مفهوم وکړي. (۱)

(۱) وطن جريده، قبایلو وزارت، اول سرطان، ۱۳۸۸ کال.

زمونږ ټولنه او بشري حقوق :

نن سبا په ملي او نړيواله کچه د بشري حقوقو د رعايتولو، تامينولو، اعادي او دفاع په اړوند زيات بحثونه او تبليغات کېږي او ددې حياتي موضوع د موخو د سرته رسېدلو په منظور بهرني او کورني سازمانونه جوړ شوي او خپل بشر پاله فعاليتونه کوي، خو کومه موضوع چې په دې ترڅو د زيات اهميت وړ بلل کېږي، تر هغو زيات يې عملي اړخونه خورا گټور او مهم دي او دا ځکه هغه مهال د بشر د حقوقو ارزښتونه او گټور توب رښتينې مصداق پيدا کولای شي چې په عملي ډول په ټولنو کې تطبيق شي، کنه د کاغذونو پر مخ به د کرښو بڼه ولري. بله موضوع چې د خاص اهميت وړ بلل کېږي هغه په دې ټکي پوهېدنه ده چې زموږ په ټولنه کې د بشر د حقوقو ارزښتونو ته تر کومې اندازې پورې قيمت ورکړ شوي دي؟ او بيا د بشر د حقوقو د ارزښتونو سرغړونکي او دهغو له حدودو څخه تېرې کوونکي په کومو برخو کې معرفي کېدای شي؟

بې له شکه پورتنیو پوښتنو ته په پوره څرگنده زموږ د ټولنې يو شمېر ترخه عيني واقعيتونه ځواب ويلای شي.

دا خبره هم د يادونې وړ ده چې د بشر د حقوقو په سرغړاوي کې کوم عوامل نقش لوبوي؟ که د بېلگې په توگه په هېواد کې د وروستنيو دوو لسيزو ناوړو پېښو ته وروگرځو، نو په څرگنده توگه دا نتيجه ترې اخېستلای شو چې ددغې مودې په اوږدو کې د تباه کوونکو جگړو، ناتارونه او ناوړينونه،

تربل هریو عامل زیات د بشر د حقوقو پر خلاف اعمالو کې برخه لري او ویل کېدای شي چې بالذات په خپله جگړه او دهغې بربادوونکي شرایط په بشري ټولنو کې هغه شومې پدېدي چې د بشر حقوق په کې په یو ډول نه یو ډول تر پښو لاندې کېږي او د هغو په بهیر کې د بشر د حقوقو د رعایتولو په برخه کې بې شمېره خنډونه رامنځته کېږي.

که دې موضوع ته یو څه وضاحت ورکړ شي نو ویل کېدای شي چې په جگړه ایزو شرایطو کې د ژوندانه طبیعي حق، په سوله او امنیت کې د ژوند کولو حق، د شخصي ملکیت د درلودلو او خوندې پاتې کېدنې حق، د ازادۍ حق، د ناموس او شرف د خوندیتوب حق، د انسانانو ترمنځه د متقابلو حقونو د رعایت حق او داسې نور هغه برجسته اصولونه دي چې د بشر د حقوقو ټول مفاهیم په کې تعبیریدلای شي، نو بیخي ښکاره ده چې په جگړه کې په هیڅ صورت نه یوازې دغه حقوق نه رعایت کېږي بلکې دفاع ترې هم کېدای نه شي او دا ځکه چې د جنگ او جگړې مسلکي هدف او غایه هغه مهال تر لاسه کېدای شي چې په پریکونې او بې رحمانه ډول د بشر د حقوقو ارزښتونه تر پښو لاندې شي، د جگړې په جریان کې دا حتمي ده چې د انسانانو، که څه هم په جگړه کې گډون ونه لري وینې یې تویې شي، ووژل شي او د خپل طبیعي یعنی د ژوندانه له حقه بې برخې کړای شیو په جگړه کې په مقابل ډول له دواړو خواوو څخه انسانان اسیران کېږي، او د زندانې کېدو په وجه د ازادۍ له حقه محرومېږي، په جگړه کې ټپې کېدل او معیوب کېدل یوه حتمي پېښه ده، چې انسان په کې د وجود او غړو د روغتیا او سلامتیاله حقه محرومېږي، په جگړه کې د انساني حیثیت د حق سپکاوي بېخي عادي خبره ده او دا چې څنګه د جگړې د قربانیانو سره چلند کېږي دا هم ښکاره خبره ده چې د متقابل کسات اخیستلو روحیې د شتون په وجه په هیڅ صورت لکه چې د مخه وویل شول انساني کرامت ته په درانه سترګه کتل کېدای نه شي...

او که د جگړې له غميزو او مظلومو څخه تېر شو نو دا هم يو انکار نه منونکي واقعيت دي چې جگړه لا د نورو زياتو بد مرغيو د منځ ته راتگ اغېزمن عامل دی، چې په ټولنه کې د هغوی شتون د بشري حقوقو د نه رعایتولو لپاره پوره زمينې برابر وي.

پرته د جگړه ايزو پېښو، زموږ ټولنه ددې شاهده ده چې زموږ په هېواد کې توپیکسالاری او زورواکۍ هم هغه لاملونه دي چې په بيخې زياته کچه زموږ په ټولنه کې د بشري حقوقو پر ضد عمل کوي، را به شو د دوی له خوا څرگندو بېلگو ته.

څو کاله دمخه چې کومې پېغلې په مکروريان کې له ډېر لور پور څخه د خپلې ابرو د ساتنې په خاطر ځان راگوزار کړ او پتمنې مړينې ته يې ترجيح ورکړه ايا د بشر د حقوقو پر ضد د مفهوم څرگند تعبير نه شي وړاندې کولای؟

نن سبا د رسمي او غير رسمي ډله ايزو رسنيو له ليارې پوره خبرتيا ترلاسه کوو چې زموږ په ټولنه کې د سړي تښتوونکو له خوا د کورنيو نازولي غړي تښتول کېږي او د کورنيو غېږي ترې خالي کېږي، ايا تکراري جنايتونه دا حقيقت نه په ډاگه کوي چې دوی په څومره وحشيانه بڼه د ژوندانه له حقونو بې برخې کېږي، آيا د يوې مال التجارې په توگه پردوی ډېره کرکجنه او زهرجنه سوداگري نه کېږي؟ آيا د دوی څه د نښه يې توکو په قاچاق کې استفاده نه کېږي؟ دا او داسې نور هغه ناروا عملونه دي چې په پوره صراحت د بشري حقونو له حدودو څخه د تېريو بېلگې په ډاگه کوي.

همدا شان زموږ په کورنيو او بهرنيو زندانونو کې له داسې پېښو سره مخامخ کېږو چې په هغوی کې نه يوازې د انسانانو د ازادۍ حق سلېږي بلکې دهغوی په اړوند د يو لړ انساني ضد اعمالو په واسطه له بشري حقونو څخه تيري کېږي.

په کورنیو کې د تاوتریخوالي (خشونت) ناولې پدیدې ایا د بشر د حقوقو دارزښتونو پر ضد مشخصات نه افاده کوي؟ په ځینو کورنیو کې د ښځو او ماشومانو وهنې، ټکونې، گواښونې، سپکاوی او داسې نورو ناسالنه چلندونه آیا د بشري حقونو تر پښو لاندې کېدل نه دي؟

لنډه دا چې دغه پورتنۍ بېلگې ټولې له بشري حقونو څخه د سرغړونو ښې ښانې دي. اصلي او منطقي خبره داده چې باید د بشري حقوقو رعایت عملي ښې پیدا کړي او په واقعیت کې ترې پلویتوب او دفاع وشي، ښه به دا وی چې زموږ د ټولنې پورتنۍ شومې پدېدې لا برېښي شي او د خبرتیا سیمې ته یې پراختیا ورکړي، تر ممکنه حده پورې د اخلاقي او وظیفوي جرئت له مخې یې عاملین رسوا او پر ضد یې پریکونی عمل وشي، دهغو له تورو، خونړیو او فسادې خبرو څخه نقابونه وغورځول شي او محکمو ته وسپار شي.

زموږ نوی اسلامي جمهوري نظام چې زموږ په هېواد کې د لومړي ځل لپاره، د تاریخ په دې حساس او برخلیک جوړونکي پړاو کې، د دموکراسي په لور ګامونه پورته کړي دي تر هر څه لومړی باید زموږ په ټولنه کې د بشر د حقوقو د تامینیدلو په برخه کې جدي دفاع او د سرغړونکو سره یې قانوني چلند وشي، په دې اړه له دولتي ځواک څخه په ګټه اخیستلو، د بشري حقونو د خوندې ساتلو په اړوند اغېزمنې لارې چارې باید وکارول شي او هیچا ته ددې اجازه ورنه کړي چې د بشر د حقوقو ارزښتونه تر پښو لاندې کړي او لا نور هم د جکړو د ناخوالو او مظلومو څخه را پاتې شوی اثرات اغېزمن پرېږدي.

همدا ډول د بشر د حقوقو په اړوند د بشر د حقوقو د خپلواک کمیسیون څخه نیولی بل هر سازمان او ټولنه چې نن سبا په ملي او نړیواله کچه فعالیت کوي هغوی ته په کار دي چې د خپلو کړنلارو او موخو سره سم له تبلیغاتي اړخونو

سره، سره عملي اقداماتو ته لومړيتوب ورکړي او په خپل ټول توان او قدرت سره په بشري ټولنه کې په تېره بيا زموږ په جگړه ځپلې ټولنه کې دغه زرین او بشر پاله اصل (بشري حقوق) ته اړین ارزښت ورکړي، د خوندي ساتنې او دفاع په چارو کې يې هراړخيزې هلې ځلې لا گټورې او اغېزمنې کړي او سرغړونکي يې بې له سزاوو پرې نږدي، په پوره باور دا قدمونه به زموږ په هېواد کې د بشري حقونو د ساتنې، څارنې او خونديتوب لپاره اړین وي او په راتلونکي کې به د بشري حقونو په اړه د زړه بوږونکو پېښو مخه ونیول شي. (۱)

(۱) مجله حقوق بشر دوهم کال، نهمه گڼه.

د ليکوال چاپي اثار :

- په مذهبي ادبي- علمي تحقيقي، لرغون پېژندنه، بيوگرافي، پوځي طنزي او داستاني برخو کې تر چاپ لاندې په شمول ۳۲ عنوانه اثار.
- په اهتمام چاپ شوی اثار: د قاضي عطا الله خان د پښتو تاريخ د لومړۍ ټوک په شمول ۳ عنوانه.
- ژاړل شوی اثار، د رسالو په شمول تر ۲۲ عنوانو زيات
- تر چاپ لاندې ددې اثر په شمول يو عنوان
- په ټولو زمينو کې تر (۱۵۰) عنوانو زيات
- په بېلا بېلو برخو کې مقالې په سلگونو عنوانه

مننه او کور وداني

د افغانستان ملي تحريک د هېواد پال او فرهنگپال شخصيت
بناغلي (غفور خان) څخه د زړه له تله مننه کوي چې د دې اثر چاپ ته
يې اوږه ورکړه. ملي تحريک وياړي چې د علمي اثارو د چاپ لړۍ يې
پيل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. موږ له ټولو درنو هېوادوالو څخه په
خورا درنښت هيله کوو چې په خپل معنوي او مادي وس د کتابونو د
چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.

يو ځل بيا ددې اثر له ليکوال او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه کوو
چې ددې اثر د ليکلو او چاپولو جوگه شول.

په فرهنگي مينه

د افغانستان ملي تحريک

پوهاند رازقي نړيوال

د خپرونو لړ: ۳۵

د افغانستان ملي تحريک

www.melitahrik.com

Get More e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com - ebooks library